ՀԱՅԱՍՏԱՆ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՕԳՈՍՏՈՍ
1
MERCREDI
1er AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.756 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.756

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

———×———

Այսօր, Օգոստոս 1, «Յառաջ» կը բոլորէ իր հիմնադրութեան 59րդ տարին:

Նախ ուղեցոյց եւ ապաստան տարագրութեան ճամբաներու փոշին դեռ իրենց աքերուն տակ մոլորած հայ զանգուածներուն եւ ապա ուսումնարան, «Յառաջ» իր կեանքի ընթացքին տուաւ յաջորդական հունձքեր:

«Յառաջի Սաները» կը կազմեն նախապատերազմեան հունձքը:

Սերունդ մը, ծնած հայրենի հողին վրայ, սերօրէն թրծուած անոր անջնջելի կսկիծներով եւ մշտնջենական ապրումներով: Սերունդ մը, որ ճանչցաւ մեր պատմութեան ահաւոր սեւը եւ դնաց մըղտանջէ մղձաւանջ: Սերունդ մը, որ հայ գիրերուն ծանօթացաւ ծնդաւայրի տարրական վարժարանին նստարաններուն վրայ, աքսորի ճամբաներուն եւ կայաններուն, հուսկ՝ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ:

Շատեր «Յառաջի Սաներէն» այսօր ոչ ևս են: Մնացորդացին ոմանց դրիչը ցամքած է: Քիչեր, դեռ մերթ ընդ մերթ, կ'երեւին «Յառաջ»ի սիւնակներուն վրայ:

Անոնք եղան համեստ ներկայացուցիչները արմատախիլ զանգուածի մը, որ ինքնապաշտպանութեան պայքար մը մղեց, վերապրելու գերմարդկային ճիգեր կատարեց, ինքզինքը գտաւ եւ իրագործեց հայրենասիրութեան մը մէջ ուր լեզուն եղաւ հզօրագոյն զէնքը:

Անոնք ունեցան մէկ ուսուցիչ՝ Շաւարշ Միսաքեան, որ քաջալերեց, յղկեց, տաքցուց ու մշակեց անոնց դրիչը: Անոնք ունեցան մէկ ներշնչարան՝ «Յառաջ»ը, որ հաղորդեց անոնց իր նկարագիրը, իր վարդապետութիւնը: Ու Սաները դարձան, խմբագրապետին խօսքերով՝ «ընկերանաւարտները»:

«Ընկերանաւարտները» Օգոստոս 1939ին, «Յառաջ»ի 15ամեակին առթիւ, յատուկ հատոր մը՝ «Մատենադարան» նուիրեցին իրենց «ուսուցչին» որպէս կենդանի վկայ իրենց հաւատքի մակարդակին, որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն:

Ինքնաշխատանքով, ինքնամշակումով դրսեւորեցին իրենց էութեան ներքին մղումները, ընորհները: Մէկը լուսանկարիչ, միւսը սափրիչ, երրորդը՝ հիւանդապահուհի...: Անոնց մէջ արուեստի պահանջը չէ որ զարգացաւ, այլ առաւելապէս ցեղային ժառանգներու պաշտպանութեան վճռակամութիւնը:

«Յառաջ» օրաթերթ մը չէ, բաւին սահմանափակ իմաստով: Այսինքն թուղթ եւ ձեղն միայն: Այլ կատարեալ ազգային հաստատութիւն մը ուր կայ ոգի մը, թափանչք մը, ջերմութիւն մը: Ուր կը պատրաստուին մտքեր, կը զարթնուին հոգիներ, կը հաստատուին արժէքներ:

Այսօր, երբ տարիները կը դաւալին, երբ եղակի այս հունձքին վերջին վկաները ևս կ'անհետանան, արդար է այս պարբը ևս աւիթով յիշել «Յառաջի Սաները», տարեկ եւ մեծարել անոնց վաստակը:

Կ. Յ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 19/26)

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ

Հայաստանի բարձրագոյն ու միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատութիւններու ուսանողներէ կազմուած խմբակները կ'օգնեն շինարարներուն եւ դիւղի աշխատաւորներուն, մասնակցելով մեծ կառոյցներու շինութեան: Հայ ուսանողներու ուժերով անցեալ տարի Հայաստանի եւ անոր սահմաններէն դուրս կատարուած է աւելի քան 62 միլիոն ռուբլիի աշխատանք: Արտադրական, բնակելի, մշակութային շէնքերու կառուցումներէն զատ անոնք օգնած են դիւղատնտեսական բերքի հաւաքման ու վերամշակման, աշխատած են սպասարկութեան մարզին մէջ, մասնակցած՝ Հայաստանի ճարտարապետական յուշարձաններու վերահաստատման: Հայ տղաքն ու աղջիկները ծրագրած են այս տարի աւելի զործօն մասնակցութիւն բերել ժողովրդատնտեսական հարցերու լուծման, իրենց դիտութիւնը ծառայեցնելով հանրօգուտ գործերու: Անոնք կ'իրագործեն շուրջ 70 միլիոն ռուբլիի աշխատանքներ, կը մասնակցին Իջեւան - Հրազդան երկաթուղիի, կարգ մը գործատուներու եւ դիւղատնտեսական կառոյցներու շինութեան, դիւղական դպրոցներու նորոգութեան, ինչպէս նաեւ դրադարանները կը հարստացնեն հազարաւոր դիրքերով: Հայ ուսանողները լաւ համբաւ ունին նաեւ Ղազախստանի ու Սիպերիոյ, Հիւսիսային Կովկասի եւ Մորմ. Միութեան այլ վայրերու աշխատաւորներու շրջանակին մէջ:

×

ՀԱՌԻՃԱՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Աւարտած է Շիրակի ճարտարապետական աքանչելի կոթողներէն մէկուն՝ Հառիճավանքի համալրոյթին մէջ մտնող նախկին դպրոցական շինութեան վերահաստատումը: Նախկին տեսքը արուած է շինութեան տանիքին, որ ծածկուած է սրբատաշ քարերով: Սալարկուած են յատակները, պատշգամները, դարաւանդները: Չեւաւորման մէջ օգտագործուած են փայտէ եւ կոփածոյ ճաղաշարքեր: Հոն կը ցուցադրուին պատմա-հնագիտական թանգարանի ցուցանմոյշները: Հառիճի դպրոցը կարեւոր դեր խաղացած է հայ ժողովուրդի պատմութեան, լուսաւորութեան եւ մշակոյթի զարգացման մարզերուն մէջ: Ըստ տեղեկութեանց դպրոցը գոյութիւն ունեցած է է. դարուն: Մատենադիրներ Յովնան Օձնեցի եւ Սահակ Զորափորեցի հոն գրի առած են ժամանակի կարեւոր գործօնը: Լարծուն գնդակը, սահուն կանաչութիւնը մարզիկներէն կը պահանջեն աւելի զգուշութիւն: Այնուամենայնիւ առաջին կիսախաղին բաւական հետաքրքրական եւ հաւասարակշռուած եղած է հանդիպումը: 13րդ վայրկեանին Երեւանցիները առիթ մը կորնչուցած են կոլ նշանակելու: Բարկէն Մելիքեանի սըրընթաց անցքը կասեցնելու ընթացքին Դինամոյականները փենալթի մը ստացած են, սակայն Մորէն Յովհաննիսեան՝ այս տարի երկրորդ անգամ ըլլալով, չէ կըրցած զայն կոլի վերածել: Երկրորդ առիթ մըն ալ կորնչուցած է Ռոբեր Գալստեան, որուն ուժգին հարուածէն հաք, գնդակը դպած է բերդի ձողին: 34-րդ վայրկեանին իրաւարարը դարձեալ փենալթի մը նշանակած է ի նպաստ «Արարատ»ի: Սամուէլ Ղասաբօղլեան զայն վերածած է կոլի: Հազիւ մէկ վայրկեան անցած, հակառակորդները գլուխի հարուածով մը (Վիկտոր Սոկոլիի չնորհիւ) հաւասարեցուցած են հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցիներու գործողութիւնները մէկ ղգալի եղած է դանդաղութիւնը, քանի որ առաջին կիսախաղին անոնք սպառած են իրենց ուժերը: Հիւրերը կրցած են կազմակերպել քանի մը յարձակումներ, որոնք ապարդիւն մնացած են, չնորհիւ «Արարատ»ի բերդապահին, որ այդ օր աքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յուլիս 26ի թիւով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒԱՐԸ չարունակելով իր մրցնիչները կոտրել, Երկուշաբթի օր 8 Ֆ. 89ի հասած էր Փարիզի սակարանը:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻԱ. ակն ընդ ական քաղաքականութեան կը դիմէ, ի պատասխան եւրոպական Մորհրդարանին մերժումին 440 միլիոն ոսկին վճարելու, ինչպէս համաձայնութիւն գոյացած էր Ֆոնթէնըպլօ եւ Մ.Թ.Բ.ի ալ մեծ յաղթականի դերը առանձնած: Արգարեւ Անգլիա կը մերժէ առարպերել որեւէ որոշում, ցորչափ իր դրամը չառնէ: Այս առթիւ, եւրոպական հարցերու նախարարը՝ Ռոլան Տիւմա կը խոստովանի որ Մորհրդարանին որոշումը կրնայ չատ լուրջ դժուարութիւններ առեղծել: Ընդունելով հանդերձ թէ Մորհրդարանին քուէարկած բանաձեւը պիտակի իր լրաւատութեանց մէջ է, կը նկատէ թէ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ֆոնթէնըպլոյի մէջ առնուած յանձնառութիւնները:

ՄՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մամուլը չատ բուռն քննադատութեան ձեռնարկած է արեւմտեան Գերմանիոյ դէմ եւ կը նկատուի որ այս քաղաքականութիւնը կը միտի խանդարել երկու Գերմանիաներու մերձեցումը, զոր Մոսկուա մտահոգիչ կը դտնէ: Ինդրոյ առարկայ դարձած է, այս պատճառով, Հոնէքէրի արեւմտեան Գերմանիա այցելութիւնը, Սեպտեմբերին: Պրաղդայի մէջ, դերման հարցերու մասնագէտը՝ Լեւ Պեզեմենսկի բուռն կերպով կը դատապարտէ արեւմտեան Գերմանիոյ դիրքը, որու համաձայն Պոնն կարեւոր վարկեր բանալու տրամադիր է արեւելեան Գերմանիոյ, երկու Գերմանիաներու միջեւ երթեւեկի դիւրութիւններու փոխարէն:

ՖՐԱՆՍԱ, Երկուշաբթի օր աւելի բախտաւոր եղաւ եւ 2 միտալ ձեռք ձգեց Ողիմպիականներուն՝ մէկ արծաթ, մէկ պրոնզ, մինչ Ամերիկա առիթէ բաժինը կ'առնէր 9 ոսկի եւ 6 արծաթ միտալով:

Հուն կանաչութիւնը մարզիկներէն կը պահանջեն աւելի զգուշութիւն: Այնուամենայնիւ առաջին կիսախաղին բաւական հետաքրքրական եւ հաւասարակշռուած եղած է հանդիպումը: 13րդ վայրկեանին Երեւանցիները առիթ մը կորնչուցած են կոլ նշանակելու: Բարկէն Մելիքեանի սըրընթաց անցքը կասեցնելու ընթացքին Դինամոյականները փենալթի մը ստացած են, սակայն Մորէն Յովհաննիսեան՝ այս տարի երկրորդ անգամ ըլլալով, չէ կըրցած զայն կոլի վերածել: Երկրորդ առիթ մըն ալ կորնչուցած է Ռոբեր Գալստեան, որուն ուժգին հարուածէն հաք, գնդակը դպած է բերդի ձողին: 34-րդ վայրկեանին իրաւարարը դարձեալ փենալթի մը նշանակած է ի նպաստ «Արարատ»ի: Սամուէլ Ղասաբօղլեան զայն վերածած է կոլի: Հազիւ մէկ վայրկեան անցած, հակառակորդները գլուխի հարուածով մը (Վիկտոր Սոկոլիի չնորհիւ) հաւասարեցուցած են հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցիներու գործողութիւնները մէկ ղգալի եղած է դանդաղութիւնը, քանի որ առաջին կիսախաղին անոնք սպառած են իրենց ուժերը: Հիւրերը կրցած են կազմակերպել քանի մը յարձակումներ, որոնք ապարդիւն մնացած են, չնորհիւ «Արարատ»ի բերդապահին, որ այդ օր աքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յուլիս 26ի թիւով:

ԺԱՆ ԺՕՌԷՍ

ՍՈՒՍԻԿ - ՓՈՒՍԻԿ
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

———×———

1981, Մայիս 21-ին, Ֆ. Միթերան կը փութար Պանթէոն, խոնարհելու Համար Ժօռէսի չիրիմին առջեւ: 1984 Յուլիս 31-ին, այն տպաւորութիւնը կայ որ մեծ ընկերվարականին սպանութեան 70ամեակին ոգեկոչումը կը ձգտի համայնավարներուն, քանի ընկերվարական կուսակցութիւնը ոչ մէկ նախաձեռնութիւն ստանձնած է:

1919-ին, իր մարդասպանը անպարտ կ'արձակուի եւ Ժօռէսի այրին կը դատապարտուի դատական ծախքերը վճարելու: 1924-ին, ձախերու Քարթէլին կառավարութիւնը կ'որոշէ աճիւնները Պանթէոն փոխադրել ու 1981-ին Միթերան կը յայտարարէր. - «Հաւատարիմ՝ Ժօռէսի դասին» ու կը խոնարհէր: Այսօր, Ժօռէս Իւմանիթէի մենաշնորհը մնացած է, քանի Մաթէնի կարճ անդրադարձէն զատ, միայն համայնավար պաշտօնաթերթն է որ կը մեծարէ Ժօռէսի յիշատակը, երկու էջերով, ուր հին էջեր կան Փօլ Նիզանէ, Առակոնէ, Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառ, Վեռքոռէ ու կը հրաւիրէ նաեւ յիշատակը յարդողները սպանութեան վայրը՝ Քաֆէ տիւ Քռուասան, ռիւ Մոնմարթր:

×

ՍԷՆ Թ'ԷԿՋԻՒՓԷՐԻ

———

ԳԱՐԻ ԿԱՍՊԱՐՈՎ
ՁԱՏՐԱԿԻ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒ
ԴԱՍԱԽՕՐՄԱՆ ԳԱՒԱԹԸ

———×———

Ձատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը տարին երկու անգամ՝ Յունուար 1ին եւ Յուլիս 1ին, կը հրապարակէ միջազգային մրցումներու մասնակցող Ձատրակի բոլոր վարպետներուն դասաւորումը: Յուլիս 1ի պատկերէն կը պարզուի, որ առաջին տեղը կը գրաւէ Գարի Կասպարով 2715 կէտով, որուն կը հետեւին աշխարհի ախոյեանը՝ Կարպով, 2705 կէտով, Թիմման՝ 2640, Փորթիչ՝ 2640, Կորչնոյ՝ 2635 եւայլն: Ի դէպ, Կասպարով Յունուար 1ին ալ կը գտնուէր դասաւորման գլուխը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ՝ 1962 - 1982

Ներգաղթի կամ՝ հայրենադարձութեան, առաջին փուլը կը սահմանուի 1921 - 1936 ժամանակաշրջանը, երբ Հայաստան կը հաստատուին, մնայուն կերպով, կարի հաշիւով՝ 42·500 Հայեր:

Երկրորդը, այսպէս կոչուած մեծ հայրենադարձը 1946-էն մինչեւ 1948, կ'արձանագրէ, - միշտ կարի թիւով, - 90·000: Անձնական դիմումներ՝ 1950ական թուականներուն, չորս հազարէն քիչ աւելի· որով՝ 136·000:

Երրորդ փուլը, որ իրողութեան մէջ անհատական եւ խմբական դիմումներու արդիւնք կը նկատուի, 1962-էն սկսեալ, ցայսօր:

Յովիկ Մելիքսէթեան, որ ի դէպ, որքան դիտենք, 1975-ին Երեւան լոյս կ'ընծայէ Արեւմտահայերի բռնագաղթը եւ ընդիւտհայերի հայրենադարձութիւնը Սով· Հայաստան, 1915 - 40 խորագրուած հատորը, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւնների ամսագրին մէջ, դիտել կու տայ, թէ 1958-ի վերջերը կեանքի կը կոչուի արտասահմանէն Հայեր ընդունող պետական ձեռնարկումը մը՝ Հայաստանի նախարարներու Խորհուրդին կողքին: Այս յանձնախումբին օրակարգը՝ քննութեան են - թարկել հայրենիք վերադառնալ ցանկացողներից ստացուած դիմումները եւ անհատական կարգով նրանց թոյլատրելու կամ մերժելու հարցը: Որոշումները նկատի կ'առնուին Հայաստանի Համայ· կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէին եւ Նախարարներու Խորհուրդին, այսինքն՝ կառավարութեան կողմէ: Ապա՝ անհրաժեշտ նկատուող ճամբով կը փոխանցուին Խորհ· Միութեան արտաքին Նախարարութեան, որպէսզի ցուցմունքներ կատարէ արտասահմանի իր դեսպանատուներուն եւ հիւպատոսարաններուն:

Սակայն, անհատական դիմումնագիրներուն փորձը ցոյց կու տայ, որ այս միջոցով անկարելի կ'ըլլայ դոհացում տալ մեծ թիւ պարզող խնդրագիրներուն: Հետեւաբար, Հայաստան հրապարակ կը ղրկէ՝ Խորհ· Միութեան Համապատասխան մարմիններուն առջեւ 1960 - 1970ական թուականներուն արտասահմանէն քանի մը տասնեակ հազար Հայեր հայրենիք ընդունելու հարցը: Ըստ յօդուածագիրին, խորհրդային իշխանութիւնը կ'ընդառաջէ: Այս ուղղութեամբ, 1961 Օգոստոս 29-ին կը կազմուի, Հայաստանի կառավարութեան կողքին, արտասահմանից վերադարձող Հայերի ընդունման եւ տեղաւորման կոմիտէ-ն:

Յօդուածագիրը կը նշէ խորհրդային դեսպաններու կարգ մը հաստատումները երեք երկիրներէ՝ Եգիպտոս, Պարսկաստան եւ Կիպրոս: Առաջինէն՝ հայրենիք վերադառնալու փափաք արտայայտողներ եւ արձանագրուողներ՝ չուրջ 2·000 հոգի: Նոյնքան, այն ալ երկու օրուան ընթացքին՝ Իրանէն: Կիպրոսի պարագային, ըստ տեղւոյն խորհրդային դեսպանին, 3·200 հոգուց բաղկացած կիպրահայ համայնքի 80-ից աւելին ցանկանում էր հայրենիք ներգաղթել: Այլ յիշեցում մը, - Այդ նոյն ժամանակ Ստամբուլից ՍՍՀՄ գլխաւոր հիւպատոսը հաղորդում էր, որ տեղի հայ համայնքի ներկայացուցիչը (անունի յիշատակութիւն չկայ) իրեն յայտնել է, որ մօտ 1·000 Հայեր, գլխաւորապէս երիտասարդներ պատրաստ են մեկնելու Սովետական Հայաստան:

Յօդուածին աւարտին ներկայացուող ցուցակը ցոյց կու տայ, թէ 1962-էն 1970, Հայաստան վերադառնալ փափաքողներէն, արձանագրուողներէն եւ կատարուած հաւաստիացումներէն 4·019ը միայն կը ներգաղթեն: Թիւի այդ նուազումի պատճառներուն մասին չի խօսիր յօդուածագիրը: Ի՛նչ որ կը նկատենք, առնուազն կարեւոր:

Յամենայն դէպս, ուրախալի կ'ըլլայ նկատել, հետեւելով յօդուածագիրին մէկ մասնանշումին, թէ 1962-ին, երրորդ փուլին առաջին տարիին, 751 Հայեր կը հաստատուին հայրենիք: Մանրամասնութիւններ ,-336 հոգի Կիպրոսէն ,213 հոգի Եգիպտոսէն, 58 հոգի Պարսկաստանէն եւ անհատական վիզաներով տասը երկիրներէ 144 Հայեր:

Կառավարութիւնը 1963ին քննութեան կ'առնէ նոյն տարուան համար հայրենադարձները ընդունելու, տեղաւորելու եւ անոնց աշխատանք ապահովելու հարցերը: Սահմանուեց ընդունելութեան բնդհանուր պլանը՝ 3·500 մարդ (ազիւսակը ցոյց կու տայ՝ 2·300 ներգաղթող) - կ'ուրոչուի ժամանողները տեղաւորել Լենինական, Կիրովական, Հրազդան, Լուսաւան (Զարենցաւան), Աբովեան, Ալավերդի, Իջեւան, Ղափան եւ Ստեփանաւան:

Խորհ· Միութեան պատկան մարմինները 1966 - 1970ի ժամանակաշրջանին համար կ'որոշեն տարին արտօնել հազար հոգիի վերադարձը: Չնայած դրան, միշտ էլ աւելի շատ հայրենադարձներ են եկել, բացառութեամբը 1967 թ·: (Արար - խորհրդային պատերազմը, իր անդրադարձը կ'ունենայ):

Յունուար 1968-ին, հայրենադարձութեան կոմիտէն ամփոփումի կ'ենթարկէ 1962 - 67-ի արդիւնքները եւ գործնական առաջարկներ կը ներկայացնէ՝ ընդունելութեան բարելաւումին ուղղութեամբ: Յօդուածագիրը այս կապակցութեամբ կը գրէ· - Իր զեկուցագրում հայրենադարձութեան կոմիտէն յատուկ ուշադրութեան հրաւիրում է այն հանգամանքի վրայ, որ գնալով նուազում էր ներգաղթողների բանակը եւ այն երկրների թիւը, որոնցից ներգաղթ էր կատարւում: Դա բացատրւում էր նրանով, որ մի շարք երկրների կառավարութիւններ՝ Լիբանան, Իրաք, Թուրքիա եւայլն, Հայերի հայրենադարձութեանը սկսել էին վերաբերուել անբարեացակամօրէն կամ էլ բնաւ թոյլ չէին տալիս այն:

Յովհ· Մելիքսէթեան, անկեղծօրէն, չարք մը դժուարութիւններու մասին կը խօսի, բնակութեան եւ այլ ճիւղերու մարզերուն մէջ: Ջանց կ'առնենք զանոնք, քանի, մեր կարծիքով, որեւէ տեղափոխութիւն իր անխուսափելի անպահեստութիւնները կը առեղծէ: Նոյնիսկ, ինչպէս պարագան կը մնայ Հայաստանի համար, երբ հայկական պատկան մարմինները իրենց կարելին ի գործ կը դնեն լաւագոյնս կարգադրելու համար մնայուն կայքի հաստատումին պայմանները:

Յօդուածագիրը, որ հայրենիք վերադարձողներու մանրամասն աղիւսակ - ցանկը կը ներկայացնէ իր յօդուածին վերջաւորութեան, նկատել կու տայ, թէ 1970ական թուականներէն սկսեալ միջազգային դրութեան սրման եւ Հայերի հայրենադարձութեան նկատմամբ մի շարք կառավարութիւնների բացասական վերաբերմունքի հետեւանքով գործնականօրէն անհնարին դարձաւ Սփիւռհահայերի զանգուածային հայրենադարձութեան իրականացումը: Միաժամանակ, հաշուի առնելով բազմաթիւ Սփիւռհահայերի հայրենադարձուելու մեծ ձգտումը, դա թոյլատրուեց ոչ մեծ խմբերով եւ անհատական կարգերով:

Ներկայ դրութեամբ փորձեցինք հարազատ դիծերով ներկայացնել Յովհ· Մելիքսէթեանի յօդուած - ուսումնասիրութեան հիմնական հատատատումները:

Սարեւ, ցանկին պատկերին պարզած դլխաւոր կէտերը·

Հայրենիք վերադարձողներու թիւը՝ 1962-էն 1982, կլոր հաշուով կը պարզէ 32·000 Հայ: Բարձրագոյն թիւը կ'արձանագրուի 1969ին, ներկայացնելով 4·516 հոգի: Նուազագոյնը՝ 1981-ին, այդ տարին ալ պարզելով 140:

Տուեալ ժամանակաշրջանին ընթացքին, առաջին տեղը կը գրաւեն Պարսկահայերը՝ 24·000էն քիչ աւելի, Սուրիոյ Հայերը՝ 4·848, Եգիպտոս՝ 727, Թուրքիա՝ 547, Կիպրոս՝ 505, Լիբանան՝ 378, Իրաք՝ 291: Այլ երկիրներէ՝ մէկէն չուրջ մինչեւ 50 հոգի:

Ցանկը ցոյց կու տայ, թէ որոշ տարուբերումներով հանդերձ, հայրենիք մնայուն բնակութիւն կայք հաստատողներուն թիւը կը նուազի 1969 - 70ի տարիներէն սկսեալ:

Միջին հազարէն պակաս՝ 1975էն 1982:

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԿԻՊՐՈՍ՝ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

ԱՄԲ·- 1974ի Քրէական յարձակումը Կիպրոսի վրայ, կը յիշատակուի Թուրք մամուլին մէջ որպէս՝ *խաղաղեցման միջամտութիւն*, ինչ որ կրնայ կարծել տալ թէ Թուրքերը *իմուռ* ունին··· : Տարբեր ձեւով պ'ոգեկոչուի այս տասնամեակը Մոնտի մէջ, ուր Փոլ Պալթա, Յուլիս 21-ին, կը ստորագրէր՝ «Պատռուած բացիկ» խորագրուած այս յօդուածը:

×

Նիկոսիայէն անցնելու համար Լառնաքա, որ Կիպրոսի միջազգային օդակայանը դարձած է (փակուած ըլլալով մայրաքաղաքինը), պէտք է հաշուել ժամ մը պարտադիր երկար չրջան մը ընելով· մինչդեռ ասկէ առաջ կէս ժամը լայնօրէն բաւական էր· ուղղակի ճամբան կտրուած է «Ատտիլաս դիծ»ով: Այս մէկը հաստատուած Թուրք բանակին կողմէ տասը տարի առաջ, կղզին կը բաժնէ երկու մասերու· Հիւսիսի հարթավայրերը - հողամասային 40%ը, կամ աւելի ճշդրտօրէն՝ 36,8%ը, ուր կ'ապրին 120 հազար կիպրացի Թուրքեր (բնակչութեան 18%ը) որոնց վրայ աւելցած են Անատոլուէն յիսուն հազար բնակիչներ եւ երեսուն հազար զինուորներ, զրկուած Անգարայի կողմէ, եւ հարաւը բաւական լեռնային չրջան մը ուր երեք հարիւր հազար կիպրացի Յոյներ յայոդած են հրաչքով պարտկել երկու հարիւր հազարնոց զանգուած մը, վտարուած՝ նուաճողներուն կողմէ եւ զարձած դաղթական իր հարազատ երկրին մէջ:

Մինչեւ անցեալ տարի Կիպրոս կղզի մըն էր ուր կը ծածանէին չորս դրօշակներ· յունականը՝ իրը, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դրօշները, եւ վերջապէս ՄԱԿ-ի կապոյտ դրօշը: Նոյեմբեր 15, 1983էն, այն թուականէն ի վեր երբ Ռաուֆ Տէնքթաշ հռչակեց «հիւսիսային Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութիւն»ը որ ոչ ոքէ ճանաչում դատ բացի Թուրքիայէն, հինդերորդ դրօշակ մըն ալ սկսաւ ծածանիլ Կիպրոսի վրայ· ճերմակի վրայ կարմիր աստղով ու մահիկով եւ երկու հորիզոնական դիծերով նոյնպէս կարմիր, որոնք կը խորհրդանշեն Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ միջեւ կրկնակի կապը: Այդ դրօշակը կը ծածանի Նիկոսիա, Ս· Սոֆի մայր տաճարին վրայ որ վերածուած է մզկիթի եւ երբեմն երբեմն Ատատիւրքի դծին վրայ ուր լայնօրէն կը տիրապետէ Թուրք բռնադրաւող ուժերուն խորհրդանշանը:

«Այսօր դաղթականի հարց չկայ այլեւս», կ'ըսէ մեզի դիւանագէտ մը, որ իր հիացումը կը յայտնէ բնակչութեան բարի կամեցողութեան հանդէպ, ապահովելու զոհերու վերահաստատումը: Պ· Քրիսթոս Աքթեմիու, դաղթականներու յանձնախումբին նախագահը կը հաստատէ· - «Ասոնցմէ 55%ը բնակարան մը ունի, որուն սեփականատէրը է կամ կառավարութիւնը ձրի տրամադրած է իրենց եւ 45%ը վարձակալ է պետութեան կողմէ կառուցուած յարկարաժիններու մէջ: Մերժեցինք վէրքը տեւականացնել, կարօտեալի մրատյնութեամբ ապրելու վիճակէն դուրս ելլելու համար:

Այսպէս, Ֆամակուստայի ճամբուն վրայ, Աչնայի բնակիչները վերահաստատուած են մօտակայ անտառի մը մէջ: Վրանները չուտով վերածուած են հիւղակներու, որոնք երբեմն իրենց տեղը կը թողուն գեղեցիկ եւ կոկիկ վիլլաներու: Իրենց պատուհանէն անոնք գառնութեամբ կը դիտեն Ատատիւրքի դծին միւս կողմը իրենց լքուած դիւղը եւ անմշակ դաշտերը:

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐԸ

Նիկոսիոյ ելքին Պեւութիւնը երեք բնակավայրեր կառուցած է· Սթրովելոս 1, 2 եւ 3: Կարծես ըմբոստանալու համար չատ անարդար ճակատագրի մը դէմ, գաղթականները իրենց պատշգամներուն կամ մանրիկ պարտէզներուն մէջ մշակած են կարելի ամէն տեսակ ծաղիկներ, որոնք ուրախութեան հով մը բերին ժողովրդային այս լաւորակ բնակարաններուն: Սակայն տարեցները տխուր են· «Մեր դիւղին մէջ բոլորս ազգական էինք եւ ունէինք մեր արտերը: Հոս հազիւ թէ դրացիներս կը ճանչնամ եւ միայն սա որթատունկն ունիմ իրրեւ զբաղում», կը պատմէ անոնցմէ մէկը, ցոյց տալով սարքինութիւն կախուած են խաղողի պէղեցիկ ողկոյզներ: Ցետոյ ան կ'ըսէ պարզօրէն թէ, իր կինը, լինչպէս չատ մը ուրիշներ, «մեռած է կարօտէն»: Եթէ ամանք հարատութիւն դիզեցին, ուրիշներ անցեալին բարեկեցիկ, իրենք իրենց հարց կու տան այսօր թէ լինչպէս պիտի պատրաստեն ամուսնութեան տարիքին հասած իրենց աղջկան օժիտը, կամ թէ լինչպէս իրենց տգան արտասահման պիտի ղրկեն բարձրագոյն ուսումի, քանի որ Կիպրոսի մէջ համալսարան չկայ: Պ· Աքթեմիու խիստ ամբաստանութիւն մը կ'ուղղէ ոչ թէ կիպրացի Թուրքերու դէմ, որոնց յիսուն հազարը պարտաւոր եղած է հեռանալու հարաւէն, այլ Անդարայի բանակին եւ Տէնքթաշի որ «նախագահ» ընտրուած է քուէներու 51%ով, չնորհիւ զինուորականներու եւ դաղթողներու: «Անոնք, կ'ըսէ ան, այս օտարները բերին, տեղաւորեցին մեր հողերուն վրայ: Անոնց բաժնեցին սեփականութեան թուղթեր եւ քաղաքացիութեան անձնաթուղթեր, պնդելով որ հիւսիսը կը ներկայացնէ ընդհանուր բնակչութեան 30%ը: Անոնք փոխեցին քաղաքներու, դիւղերու եւ փողոցներու անունները: Ներխուժումէն սուղի մատնեց եօթը հազար ընտանիքներ, առանց հաշուելու անհետացածները, որոնց մասին մեծ անորոշութիւն կը տիրէ: Այս անհետացածները - 1619 հոգի, 700ը պարզ քաղաքացի, մէջն ըլլալով 112 կին եւ 26 երախայ - որոնց համար թղթածրար մը պատրաստուած է, թէ խորհրդաւոր բան մը կը ներկայացնեն, եւ թէ վճճի եւ սակարկութեան նիւթ մը: Խօսքը այն անձերուն մասին է որոնցմէ չատեր լուեցան ճանչնափիւռէն կամ տեսնուեցան 1974 Յուլիս· Օգոստոսի ներխուժումէն եւք, կը հաստատ փաստացիօրէն անյայտացած անձերու ընտանիքներու կոմիտէն:

Թուրք կիպրական իշխանութիւնները մինչեւ 1981 չուրացան այս հարցին գոյութիւնը: Նոյն տարեն ընդունեցան քննիչ յանձնախումբի մը սկզբունքը, սակայն ձեւակերպութիւններու այնպիսի ընթացք մը որդեգրեցին որ երկու տարի տեւեց: Վերջապէս մինչ ընտանիքներ իրական զղդոթայ մը կ'ապրին, քննիչ յանձնախումբը Մայիսին սկսած է իր աշխատանքները եւ պէտք է իր երրորդ նիստը գումարէ Օգոստոս 7-ին:

ՀԻՆ ԹԱՂԱՄԱՍ ՄԸ

Ատատիւրքի դիծը անանցանելի է բոլոր կիպրացիներուն համար, Յոյն կամ Թուրք: Օտարներ կրնան անցնիլ զայն Լէմսրա փալասի - «Կապոյտ սաղատարտարներու բանակատեղին - վրայ, այն պայմանով որ ունենան արտօնութիւն մը որ միշտ դիւրին չէ ձեռք ձգել:

Զկան այլեւս պիւղեր ուր համակեցութիւն ունենան յոյն եւ Թուրք կիպրացիներ բացի երկու տեղէ· Փոթամիա եւ յատկապէս Փիլա, Լառնաքայի մօտ, որ ունի վերոյիչեալ դծին երկու կողմն ալ բաժնուած ըլլալու առանձնայատկութիւնը: Անհասկած Թոյլ տրուած է այս «զարտուղութեան» դոյութիւնը, անոր համար որ առիթ կու տայ երկու կողմին ալ տեղեկանալու թէ լինչ կ'անցնի կը դառնայ դրացիին կողմը···:

Բոլոր անոնց համար որոնք կիպրոս չեն վերադարձած տասը տարիներու ընթացքին, հարաւակողմի ձեւափոխութիւնը տկընթաց է: 1972 - 1973ին հիւսիսը կը ներկայացնէր տարեկան միջին եկամուտին 70%ը եւ պանդոկի ճարտարապետական 80%ը: Հոս կը գտնուէին ամէնէն բարեբեր հողերը, Ֆամակուստան, կղզիին զբաղուսաւոր նաւահանգիստը եւ ճարտարապետական բացառիկ գեղին բայց նաեւ զրուսավայր մը՝ Քիրէնիայի հետ:

Հիւսիս կորսուած պանդոկները վերչինուեցան հարաւի չրջանին մէջ, աւելի մեծ թիւով, աւելի գեղեցիկ, աւելի արդիական: Լիմասոլ փոխարինեց Ֆամակուստան: Քաղաքը բառացիօրէն յորդեցաւ, ծաւալելու համար աչքին ու ձախին, նաւահանգիստին չուրջը: Ան զարձաւ գործ կեդրոն մը, ճարտարապետական չրջան մը եւ զբօսաչրջիկի համալիր մը:

ՀԱ. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍՅԱՆ

«ՏՂԱ ՖԱՍՏԱԼՈՅՅԻ
ՓՈՓԽԿ ԱՇԽԱՏԵԼ»

(Թրպտ. 2. 3. 9.)

- 13 -

ՅՈՆՅՈՆԿ ԻՒ ՊՍՏՓ

- Տուֆ Ֆասթալոյ Ֆրանսիոյ, դու Եվրոպոյի բաներ ես, դու պետ ջան ես մեզի համար, դու պետ ես մեր ամբողջ կեանքը, դու ես մեր ամբողջ գիտութիւնը, դու ես մեր ամբողջ ճարտասանութիւնը, դու ես մեր ամբողջ ճշմարտութիւնը, դու ես մեր ամբողջ գեղեցկութիւնը, դու ես մեր ամբողջ բարին, դու ես մեր ամբողջ չարը, դու ես մեր ամբողջ ամէնը, դու ես մեր ամբողջ ոչինչը, դու ես մեր ամբողջ ամէնինչը, դու ես մեր ամբողջ ոչնչութիւնը, դու ես մեր ամբողջ անհունը, դու ես մեր ամբողջ անսահմանը, դու ես մեր ամբողջ յաւիտենականը, դու ես մեր ամբողջ ժամանակը, դու ես մեր ամբողջ տարածութիւնը, դու ես մեր ամբողջ կեանքը, դու ես մեր ամբողջ մահը, դու ես մեր ամբողջ յարութիւնը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվարքը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերքը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրը, դու ես մեր ամբողջ հոգեվերջալոյսաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյրաբոյր

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վարդան Քիւրքեան եւ զաւակները, Նարդուհի, Վարուժան, Հոպեհանդստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ՔԻՒՐՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Օգոստոս 5ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն իր անմոռաց յիշատակը յարգողներուն։

Այս առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. Դպրոցասէրին եւ 200 Ֆ. Համազգայինի դպրոցին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՐԻԱ ՊԱՐՈՒՐ-ԷՆ

Ամուսնութեան առիթով կը նուիրեն 100 Ֆ. Տիկ. Անահիտ Փափազեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Գեղան Շինիքճեան-Փափազեանին, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեանին եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն

Առլէն Փափազեանի

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ՝

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Փարիզի գրասենեակն ու Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3։

×

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՋՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Զուիցերական Իրաւաբիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՒԼԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՐԱԼ ԱՒԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Զրբաչեան 3000 Ֆ, Հայր եւ որդի Նշան եւ Սահակ Քիւրճեան (Կրընոպլը) 500 Ֆ.։

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապի լինքնապաշտպանութեան Յուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առթիւ - թող ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին։

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն ուխտագնացութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝

208 - 01 - 83

Թիւին, ճամբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար։

Հ Ա Ց

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Անտիլիի եւ Մոնմորանսիի

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար։ Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ, Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք։ Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հանելի եւ մաքուր միջավայր։

=——✠——=

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Maisons de Retraite

à Andilly et Montmorency

Pour les Personnes du Troisième-Age

Confort moderne, Ambiance familiale, Surveillance et soins médicaux permanents, Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.

S'adresser à l'A.A.A.S

Madame Mahdessian

77, Rue La Fayette — 75009 Paris

tél. 878 - 02 - 99

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre

organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses

NAVASART

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

Դիմել --

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի

ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին

Կեդրոնական Սաւուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի ընթրիք - պարահանդէսը Օթէլ Ռամատա՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 17-ին ։

×

Հ. Բ. Ը. Մ.

եւ ԷՍԱԵԱՆ Բարեկամական Միութեան մշակութային եւ զեղարուեստական ցերեկոյթ

նուիրուած՝

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-ի

Կիրակի, Հոկտեմբեր 21

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

×

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Մշակոյթի օրուան առթիւ,

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի

100 *Ա Մ Ե Ա Կ-ի* *ոճնակատարութիւն*

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի պուլոյը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 3-ին, *դէպի վալէ տէ Փօ - Ռուժ ։*

×

Կապոյտ Խաչի Սեբաստի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ .

×

Սէն - Ռաֆայէլի Հանդստեան Տան դաշտահանդէսը՝ Զորեքշաբթի, Օգոստոս 15-ին ։

×

Հ. Բ. Ը. Մ.ի տարեկան ճաշը եւ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 27, ժամը 20·30-ին ։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդները կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել Թղթատարի պրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է դիմել անշուշտ թերթիս վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նորը) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ (25 Ֆ. արտասահմանի պարագային, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութիւններու եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունիլ)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

VIENT DE PARAITRE

PARAGES D'EXIL de CHAHAN CHAHNOUR

- ARMEN LUBIN -

Trois nouvelles traduites de l'arménien par *Krikor CHAHINIAN*

UN PETIT CŒUR TENDRE

ՊՃԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑՇ ՍԻՐՏ

ZATOSTÉ

ՁԱԹՈՍԹԷ

UN TAILLEUR, SES DEUX HOTES et DIVERS EVENEMENTS

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ՁԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ed. Le Temps qu'il fait

Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)

— H. SAMUELIAN

51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris

— HARATCH

ou en librairie

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 31

ARMENIE 1984

DÉPARTS	RETOURS
18 AOUT	31 AOUT
01 SEPT.	14 SEPT.
15 SEPT.	28 SEPT.
06 OCT.	19 OCT.
26 DEC.	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
2
JEUDI
2 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.757 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.757

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷԼ-ՖՐԱՆԱՍԻ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՈՂԻՍԱԿԱՆԸ

—×—

Երեքշաբթի, Յուլիս 31ին, ժամը 16·15ին Ֆրանքֆորթէն ճամբայ կ'ելլէր Էր - Ֆրանս 747 պօյինկը դէպի Փարիզ, 58 ճամբորդով եւ 6 հոգինոց անձնակազմով: Ուղէն Ռուասիի կը մօտենար, երբ յանկարծ 2 կամ 3 օդահէններ չեզոքի մը կը պարտադրեն օդաչուին եւ օդանաւը կը պտի իր ոդիսականը: Զորեքշաբթի առաւոտ կանուխ կարելի չէր եղած որեւէ հաղորդակցութիւն ունենալ, ոչ իսկ օդահէններու ազգութեան այլ մանաւանդ՝ պատահակներուն մասին: Ծանօթ էր, որ Նուզէյին Թեհրան երթալ, ինչ որ կարելի կուտար Թէ Իրանցի են: Թեհրանի իշխանութիւնները կը մերժէին տակաւին օդանաւին առաջին հանգրուանը կ'ըլլար Փընեւ, որ կ'ընդունէր էջքը եւ վառելանիւթ կը հայթայթէր ու ժամը 19-էն ետք եւս օդանաւը ճամբայ կ'ելլէր, բայց Թեհրան միշտ մերժելով զայն ընդունիլ, ի վերջոյ կը հասնէր Պէյրութ: Լիբանանան իշխանութիւնները նախ կը մերժէին, ապա կը ձգէին որ իջնէ եւ տեղւոյն վրայ, Փոխադրութեանց նախարարը՝ Վալիտ Ճումպլաթ կը ջանար արգելք հանդիսանալ որ օդանաւը մեկնի: Լիբանանան այս որոշումին դործադրութեան համար ալ բեռնակառք մը արգելք կը հանդիսանար օդանաւին մեկնումին: Օդահէնները, սակայն, կը սպառնային օդաչուին, ստիպելով որ մեկնի եւ ուղղակի հրաչք մը կը նկատուի օդաչուին քաջագործութիւնը, որ յաջողած է արտակարգ ճարտարութեամբ երկինք բարձրանալ, առանց բախելու կառքին, առաջքն առնելով ահաւոր աղէտի մը:

Հոնկ օդանաւը կը հասնէր Լառնաքա (Կիպրոս), ապա Պարսիկները արտօնութիւն կուտային եւ պօյինկը կը հասնէր Թեհրանի օդակայանը, Զորեքշաբթի, ժամը 5·20-ին: Նախորդ հանգրուանին՝ Լառնաքա սթիւարթը կը յաջողէր խոյս տալ, բայց ոչ մէկ տեղեկութիւն կը հաղորդէր, ապահովութեան համար:

Զորեքշաբթի առաւօտ, իրանեան իշխանութիւնները բանակցութեանց կը ձեռնարկէին:

× ժամը 10-ին, կը հաղորդուէր որ անաբեկիչներուն կողմէ խօսող մը, յանուն փաստարանի (Իսլամի պահապանները) կը պահանջէն Ֆրանսայէն ազատ արձակումը այն 5 Պարսիկներուն, որոնք բանտն են, որպէս հեղինակները Շապուր Պախթիարի դէմ ձախողած մահափորձին (1980, Յուլիս 18):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՒԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ անակնկալ եւ հապճեպ այցելութիւն մը տուած է, երեքշաբթի օր, Ֆրուտասն սրճարանը, ուր 70 տարի առաջ կը սպաննուէր՝ Ժօռէս: Ժամը 15·10-ին է որ ծաղկեպսակ մը դրած է, որովհետեւ, ի վերջոյ, Միթերան ուզած է մեծարել Ժօռէսի «յիշատակը» ողբերգական եւ հիանալի»: Աւելի ուշ կը ժամանէր համաձայնաւար պատասխանատուին: «Իմանիթէ»ի փոխ - տնօրէնը՝ Ժան Հէլտում կ'ոգեկոչէր մեծ ընկերվարականը չհշտեւով թէ կարելի չէ անուշտ ըսել թէ ո՞ր կուսակցութիւնը պիտի ընտրէր Ժօռէս, 1920-ին երբ Թուրքիոյ համագումարը մեծամասնութեամբ կ'որոշէր ստեղծել համայնավար կուսակցութիւնը:

ԱՊԱՌԻԿԻ ԿԱՊՈՑ ՔԱՌԹ այլեւս կարելի է գործածել արտասահման: Ելմտաւական նախարարը՝ Պեռեկովուա այս «նուէրը» ըրաւ արձակուրդի մեկնող Ֆրանսացիներուն, Օգոստոս 1-էն սկսեալ: Ծանօթ է, որ ցարդ միայն գործի ճամբորդութիւններուն համար հաստատուած քառթերը կարելի էր գործածել, բայց ոչ անհատական քառթերը: Նախարարը թոյլ կուտայ նաեւ գործատէրերուն արտասահմանէն ներածած ապրանքներու հաշուեցոյցերը վճարել մինչեւ 250 հազար Ֆրանք առանց արտօնութեան: Նախապէս այս գումարը 150 հազարի սահմանափակուած էր:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ Ֆրանսա երրորդ մեռալ մը ձեռք ձգեց - արծաթ - 200 մեթր կռնակի վրայ լողալու մրցութիւն: Պասքէթի մէջ, նոր պարտութիւնով մը, այս անգամ՝ Զինուցիներէն, մրցաշարքէն վերջնապէս դուրս մնաց, մինչ Փութպոլի մէջ յաղթելով Նորվեկիոյ, յոյսեր կան աւարտականին հասնելու:

ՄՈԼՈՐԱԾ ԿՈՎ ՄԸ պատճառ եղած է երկաթուղիի չատ ծանր արկածի մը, Սկովտիոյ մէջ, երբ էքսփրէսուկ - կլազկօ ճեպընթացը կովին բախելով դիծէն ելած է: 13 մեռեալ եւ 44 վիրաւոր կայ, բայց չատ աւելի աղէտալի կրնար ըլլալ եթէ ուրիշ ճեպընթաց մը, որ դիմացէն կուդար, աւեհին յաջողած չըլլար կենալ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԼԱՒ ՁԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

«Յառաջ»ի Յուլիս 24-ի թիւով տալով առնադնդակի խորհրդային Բ. դասակարգի ախոյենութեան մասնակցող Հայաստանի 4 խումբերու պատկերը եւ երթի մրցաշարքին անոնցմէ իւրաքանչիւրի դիրքը դասաւորման մէջ, կը յիշէինք որ Արովեանի «Կոտայք»ը՝ իր խմբակի դասաւորման դլուխ դտնուելով, իրաւունք ունեցած էր մասնակցելու խորհրդային բաժակի 1/64 աւարտականներուն:

Նախ քան այդ հանդիպումը, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի թղթակիցը՝ Կամօ Յօնեան, հարցազրոյց մը ունեցած է «Կոտայք»ի դլխաւոր մարզիչ Ֆելիքս Վերանեանի հետ, իրազեկ դասնալու համար խումբի ծրագիրներուն:

Ի պատասխան այն հարցումին, թէ ո՞ր է «Կոտայք»ի յաջողութեան դաղտնիքը, Ֆելիքս Վերանեան ըսած է. «Առաջին եւ դլխաւոր նպատակը, որով մենք դեկավարուել ենք եւ չարունակում ենք դեկավարուել, դա համաձոյլ, միասնական կոլեկտիւի ստեղծումն է: ... Իրար հասկանալը, մարզիչների եւ Փութպոլիստների բարեկամական փոխյարաբերութիւնը իւրաքանչիւրին՝ խաղի ընթացքում օգնում է նրանց ներդնել այն ամէնը, ինչ ունակ են: ... Առողջ մթնոլորտը, համախմբուածութիւնը մեծապէս նպաստում են յաջողութեանը»: Մարզիչը դրուատանքով արտայայտուած է խումբին կօրիղը կազմող մարզիկներու՝ Ս. Փարսադանեանի, Ս. Պեարոսեանի, Լ. Եալուկեանի, Վ. Սուքիասեանի մասին, որոնք ուղիղ պատասխանատուութեան զդացումը խումբի ճակատագրին նկատմամբ: «Կոտայք» օժտուած է վարպետ խաղացողներով, որոնք իրենց անհատական ունակութիւնները չաղախելով խմբային խաղարկութեան յաջողեցան դլխաւորել դասաւորումը՝ երթի մրցաշարքին: Ինչպէս ծանօթ է, երթի մրցաշարքին Արովեանցիները 16 խաղերէ ապահովեցին 26 կէտ, նշանակելով 36 կոլ եւ առանալով 14 կոլ:

Անդրադառնալով խորհրդային բաժակի «Կոտայք»ի մասնակցութեան՝ մարզիչը նշած է. «Զինուոր չէ նա, ով չի կամենում դեներալ դառնալ. այս առացուածքը կարելի է վերադրել նաեւ մեզ: «Կոտայք»ը կը ձգտի արդարացնել իր երկրպադուների յոյսերը: Թւում է դա անիրադործելի խնդիր չէ, քանդի թիմն ունի լաւ աւանդոյթներ եւ կը ձգտի նոր յաղթանակներով բազմապատկել այն: Այդ ձգտումով են համակուած բոլոր Փութպոլիստները եւ, կարծում եմ, նրանք պատուով կը կատարեն առաջադրուած խնդիրը: Իսկ յետագայ ծրագիրը ... դա թողնենք վաղուան, քանդի գաւաթի խաղարկութեան իւրաքանչիւր փուլ, ինչպէս յայտնի է, իր մէջ ներդրաւելու է ուժեղագոյն թիմերի»:

«Կոտայք»ի դլխաւոր նպատակն է բարձրանալ Ա. դասակարգ: Նախորդ երկու փորձերը անյաջող դուրս եկան: Արդեօ՞ք մօտ է այս անգամ յաջողութեան պսակը: Մարզիչը լաւատես է:

Սպասենք եւ յուսանք:

ՀՐԱՆԴ Ա.ՃԷՄԵԱՆ

×

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

Հայաստանի ոտնագնդակի առաջին եւ երկրորդ դասակարգի առաջնակարգ խումբերը՝ Երեւանի «Արարատ»ն ու Արովեանի «Կոտայք»ը, օգտուելով կարճ ընդմիջումէ մը, բարեկամական հանդիպում մը ունեցած են Արովեանի մէջ: Նախ քան այդ խաղը, Երեւանցիները բարեկամական հանդիպում մը ունեցած են Զարենցաւանի մէջ, 1-ի դէմ 4 կէտով յաղթելով տեղւոյն խումբին: Արովեանցիներու հետ խաղը անցած է պայքարի մթնոլորտի մը մէջ եւ կողմերը աչքառու խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: Խաղը վերջ դտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (4 - 2): Կոլերը նշանակած են Անդրանիկ Խաչատրեան, Ռ. Բոստանջեան (2) եւ Ս. Ղասաբօղլեան («Արարատ»), Մ. Պեռոսեան եւ Լ. Վերանեան («Կոտայք»):

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Բելոռուսիոյ Գոմէլ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած «Պատանի դինամոյական» համամիութենական սպարտակիադին Հայաստանի դասական ըմբշամարտիկները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են: Հայկական խումբը ոչ միայն 143 կէտով առաջին տեղը դրաւած է, այլեւ 12 մասնակցողներէն 6-ը արժանացած է մեռալներու: Իրենց ծանրութեան դասակարգերուն մէջ ախոյեան հանդիսացած են Արթուր Թումասեան, Իվան Սիմոնեան, Ռազմիկ Համոյեան եւ Սամուէլ Կիրակոսեան: Իսկ Յարութիւն Ղազարեան եւ Վիդէն Գրիդորեան տուն դարձած են պրոնզէ մեռալներով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր՝ «արտասահմանէն վերադարձող Հայերու ընդունման եւ տեղաւորման» կոմիտէի նախագահ նշանակուած է Լեւոն Մանասէրեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 26/30)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵԻ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ
ՁԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Սովետական էնցիկլոպեդիա» («Սովետական Հանրագիտարան») հրատարակչականը լոյս ընծայած է՝ «քաղաքագիտական պատերազմը եւ ռազմական ինտերվենցիան ՍՍՀՄ-ում» հանրագիտարանը, որ կը պարունակէ 2700 յօդուած, առաւելարար 1918 - 1920 ժամանակաշրջանին վերաբերեալ: Հատորը կը բովանդակէ նաեւ բազմաթիւ նիւթեր Հայաստանի տարածութեան մէջ եւ մօտերը տեղի ունեցած ռազմական դործողութիւններու մասին: Հայաստանի Խորհրդային Հանրապետութեան նուիրուած յօդուածը կ'անդրադառնայ դիւտութեան, մշակոյթի եւ այլ մարզերու մէջ հայ ժողովուրդի նուաճումներուն: Կան - ապրական տեղեկութիւններ կան կուսակցական, պետական դէմքերու, դիւանագիտականներու, դրողներու, երաժիշտներու եւ դերասաններու մասին: Առանձին յօդուած մը նուիրուած է Թրքական բռնակալութեան դէմ հայ ազգային - ազատագրական չարժման դէմքերէն Անդրանիկի (Անդրանիկ Օզանեան): Սարդարապատի ճակատամարտին նուիրուած յօդուածին մէջ նչուած է, թէ այդ ճակատամարտը Արեւելեան Հայաստանը եւ Արեւելահայութիւնը փրկեց ոչնչացումէ: Հանրագիտարանի պատրաստութեան եւ կազմութեան աշխատանքներուն մասնակցած են նաեւ հայ պատմաբաններ՝ Հէնրիկ Ադոեան, Սարգիս Յարմանդարեան, Կոստանդին Յուդավերդեան, Լենդրուշ Խուրշուդեան եւ Ալեքսանդր Զուբարեան:

×

«ՍԵԻԱՆ» ՔԱՂԱՔԸ
ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ ԼԻՃԻՆ

Սեւան քաղաքը՝ որ կը գտնուի Հայաստանի լեռնային մարդարիտի ափամերձ գօտիին մէջ, յառաջիկային աւելի կը մօտենայ լիճին: Նման կարելիութիւն կ'ընձայեն քաղաքաշինական այն միջոցները, որոնք նախատեսուած են բնակիչները, որոնք նախատեսուած են բնակավայրի ապագայ զարդացման դլխաւոր յատակագիծով, որուն հեղինակները առաջարկած են քաղաքի կառուցապատման մէջ օդտագործել նաեւ Սեւանի ջուրը: Ըստ անոնց, քաղաքին կեդրոնական մասը, ուր կը ստեղծուի հանգիստի նոր գօտին, կը կառուցուի ջրաւազան մը՝ որ կը սնանի լիճէն: Աւազանի ափին կը հիմնուի առողջատանեաւերու կայանը, իսկ անոր մէջտեղը՝ կղզեակին վրայ, կը կառուցուին ճաչարաններ, պառեր, սրճարաններ, պարի հրապարակներ: Սեւանի վերակառուցման նախագիծը, իրագործման ընթացքի մէջ է, կը բովանդակէ ճարտարապետական եւ շինարարական բազմաթիւ յղացքներ. նկատի առնուած են լեռնային բնակավայրի յատկանիշները: Նախատեսուած է քաղաքի բնակչութեան զդալի աճ մը, որ յետագային կը կազմէ աւելի քան 50 հազար հոգի: Մեծ ուշադրութիւն դարձուած է օդափոխութեան զգայուն մարդոց ապահարկութեան: Այդ նպատակով ալ ներկայիս առափնեայ բարձունքին վրայ կը կառուցուի՝ ամէն յարմարութիւններով օժտուած՝ 240 տեղնոց «Սեւան» պանդոկը, ուրկէ կը բացուի դեղատեսիլ լիճի համայնապատկերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՊԱՆԹԷԻԶՄԸ

Ա.

Հայրենի բնաշխարհը իր հրաշալիքներով, բնութիւնը՝ իր խորհրդաւոր գաղտնիքներով, դեռ մանկութիւնից, կախարդեց Մեծարենցին, գարձաւ նրան զգացմունքների ու խոհերի տարերքը: Նա իր ազատութիւնը գտաւ բնութեան գրկում, յուզող հարցերի պատասխանը որոնեց, իր վիշտն ու գառնութիւնը սփոփեց բնութեան մէջ: Բնութիւնը եղաւ մտերիմ, հարազատ եւ աստուածային մի էակ, որի մօտ նա բացեց իր սիրտը, արտայայտեց իր նուիրական զգացմունքներն ու մտքերը, ճախրեց ցնորքների եւ երազների մէջ: Դրանով նա իր հոգու զեղեցկութեան ամբողջականութիւնը փրկեց դրսի աւերուածութիւնից, հասարակական կեանքի մանրուած պայմանականութիւնից, կեղծ, անբնական, նուաստացնող վիճակներից:

Ինչո՞վ է Մեծարենցի ստեղծագործութիւնը կապւում պանթէիզմի հետ, ո՞րն է նրա ինքնատիպութիւնը, ի՞նչ բնոյթ ունի նրա պանթէիզմը:

Մեծարենցեան պանթէիզմի էութիւնը եւ ակունքները բացայայտելու համար բոլոր դէպքերում աչքի առաջ պէտք է ունենալ բնափիլիսոփայութեան պատմութիւնը: Թէպէտ դժուար է տեսական ուղղակիծ կապեր որոնել այդ երկուսի մէջ, սակայն զեղարուեստական գրականութեան միջոցով պանթէիզմի փիլիսոփայութեան որոշ տարրեր կարող էին հասնել քերթողին, որ սիրում էր պրպտել, կարդալ հայ եւ համաշխարհային գրականութիւնը:

Հնարաւոր է, որ Մեծարենցը մինչեւ իսկ ծանօթ չի եղել պանթէիստական ուսմունքներին, սակայն դրա մտածողութիւնը, եւ առհասարակ, փիլիսոփայական կողմը անյայտ չի եղել նրան: Բաւական է յիշել միայն քերթողի մեծ ուսուցչի՝ Նարեկացու անունը, որի ստեղծագործութիւնը պէտք է որ զրեթէ անգիր իմանար նա, քանի որ այնքան կլանուած եւ տարուած էր նրանով:

Մեծարենցը բնութեանը դիմում է հոդեկան զրեթէ նոյն ջերմութեամբ, նոյն չիկացումով, ինչպէս իր ուսուցիչը դիմում է Աստծուն եւ բնութեանը:

Նարեկացու պանթէիստական մտածողութիւնը հարազատ է Մեծարենցին: Նրա դատողութիւնները՝ «բնութեան սիրով բարախելու», բնութեան ցոլացումը լինելու եւ դրա տարրերն ու երեւոյթները օգտագործելու իրրեւ բառեր, արտայայտչական միջոցներ՝ գալիս են Նարեկացուց: Բնութեան առնելով իր մեծ ուսուցչի ստեղծագործութիւնը («Նարեկացիին հետ»), քերթողը գտնում է, որ այն մի տարերք է, որի մէջ խառնուած է աստուածային էութիւնը: «Ոուցիս ճերմակ վարագոյրները կը սարսռան. գառնութեց հովն է գարձեալ, որ ապակիները կ'ալեկոծէ ու կը փռուի մինչեւ բազմանքիս աւազներուն վրայ»:

Հովն աստուածային չարժման խորհրդանիշ է: Դրա մէջ հնչում է «առհասութեան հեռաւոր ձայն մը»: Հովի միջոցով մեծ ապօթողը հոգով միանում է Աստծուն՝ «արբութեան իղձին կրակովը վառուած»: Հովը գալիս է խորհրդանշելու նաեւ բնութեան տարերքը, որի հետ խառնուած, միաձուլուած է Աստուած: Ահա պանթէիստական այն մեկնակէտը, որից ելնում է Մեծարենցը Նարեկացուն բնութագրելիս. «Հովն է գարձեալ եւ անոր հեւքին հետ, իրար բախող ձայներու մակընթացութեան մէջէն՝ անտես ու զգալի Աստուածն է, որ կ'անցնի, եւ հոգին կը տարուի յորձանքներէն, երկիւղի խորանին առջեւ իր ապօթքը ապաւակելու»:

Բացի Նարեկացուց՝ Մեծարենցը քաջածանօթ էր գարաւերջի Ֆրանսիական եւ անգլիական գրականութեանը, եւ սիմվոլիստ հեղինակների, որոնց գործերում զգալի չափով արձագանգ է գտել պանթէիստական մտածողութիւնը: Նրանք բնութիւնը ընկալում էին որպէս կենդանի էակ՝ նրա գրսեւորումների մէջ տեսնելով աստուածային չարժումը: Այս բոլորով հանդերձ, Մեծարենցը ինքնուրոյնաբար զարգացրել է այն, ինչ լրեն հասել է բնափիլիսոփայութեան տարրերից, եւ ստեղծել է պանթէիստական իւրատեսակ մտածողութիւն:

Բնութիւնը Մեծարենցի պոէզիայում ոչ թէ մեռած տարր է, այլ չարժուող, զարգացող, խորհող, կենդանի եւ բաբախուն էակ, որի մէջ խառնուած է աստուածային էութիւնը, որի չարժումներում զգացւում է աստուածային չունչը: Տերեւի եւ հովի, աղբիւրի եւ պետի, դաշտի եւ ծաղկի, մայրամուտի եւ արեւածագի մէջ վինտւում է աստուածային խորհուրդը, միւսում է բացայայտել տիեզերական զօրութեան դաղտնիքները՝ իրրեւ աստուածային գոյութեան հետ ներձուլուած մի ամբողջութիւն:

Պանթէիզմը, ինչպէս ասել է Էնկելսը, աշխարհի հանդէպ եղել է մարդկային ազատ հայեացքի նախադուռ: Մեծարենցին պանթէիզմը նոյնպէս ազատ հայեացքի նախադուռ է համխեան լծի տակ տահմրկած իրականութեան հանդէպ: Այդ առումով քերթողը հակադրւում է հասարակական կարգերի դաժանութեանը, անձուկ կեանքին, իր ժամանակի գրականութեան սահմանափակութեանը եւ եսապաշտական, մենամոլ ուղղութեանը, կամ, ինչպէս բնութագրում է քերթողը՝ «...գրականութեան կապիկներու այս օրուան սիրող, խաժամուժ, այլանդակ, ազմկայարոյց բազմութեանը»:

Չնայած ժամանակի անցքերն ու իրադարձութիւնները իրենց նկարագրական, սիւժէթային ձեւերով չեն արտացոլւում Մեծարենցի պոէզիայում, սակայն հոգեկան չարժման ձեւերում, տրամադրութեան ելեւէջներում, թախիծների, սպասման, ցնորքի եւ երազանքի պատումներում կարելի է զգալ նաեւ չրջապատող իրականութիւնը, դաժան փորձութիւնները, ժամանակի ոգին: Այս դէպքում բնութիւնը ոչ միայն աքանչացման, սիրոյ եւ լաւատեսութեան, այլեւ փիլիսոփայութեան աղբիւր է:

Գեղարուեստօրէն ինչպէ՞ս է իրագործւում պանթէիստական այս դաղափարը: Իրրեւ օրինակ վերցնենք «Ճերմակ վարդը»: Յուզական մեծ բազմերանգութեամբ հնչող այս քերթուածում բնութեան առանձին տարրեր խորհրդանիշեր են: Սակայն չկայ միտումը մատնանշող եւ դաղափարական բովանդակութիւնը մերկացնող որեւէ նշան: Ամէն ինչ այնքան իրական է, ամէն ինչ այնպէս է ընդում բնութեամբ, որ դաղափարի որոնումը կարող է թուալ ապարդիւն մի փորձ:

Նկարագրւում է աշնանային այնպիսի դաժան մի եղանակ, որ մօտենում է ձմռանը: Գրեթէ ձմռան չունչ է փչում տողերից: Տխուր, թախծոտ, մերկացող եւ ամայացող բնութեան չունչը.

Ըսպիտա՛կ վարդեր, ըսպիտա՛կ վարդեր,
գոր հովն անտեսեց այս ճամբուն վրայ,
շամբուշ հովն աշնան՝ որ կը դըղրդեր
մոլեգին՝ հողին ընդերքն համօրէն:

Արտաքուստ պատկերային պարզ հիւսուածքը հոգեբանական բարդ խորք է ստանում: Զոր, ամայի, ցամաքած աշնանային բնութեան մէջ, ինչ-որ տեղ, քարերի տրանքում, թէ ճամբի վրայ՝ «բնաջնջումից» դուրս մնացած, թախծոտ «աչիկներով» նայող սպիտակ վարդեր: Հասարակական կեանքի մէջ քաղաքական զարհուրանքները այսպէս չէ՞ն լինում միթէ:

Մեծարենցի պոէզիայի արտայայտչամիջոցները հանում են խորաթափանց ներբութեան: Եթէ առաջին քառատողում կատարի հոսանքին հակառակ, իբրեւ յոյս, կանգուն են մնացել լոյսին եւ արեւին բացուած վարդերը, երկրորդ քառատողում այս զուրգուրուած, սրտառուչ վարդերը յանկարծօրէն սառնում են իրենց ներքին իմաստի զրսեւորոյթը՝ զառնալով անբաւիր զաղափարներ:

Ճերմա՛կ գաղափար, ներմա՛կ գաղափար,
աշնան մոլուցքէն դողդահար հիմակ:

Բնութեան մէջ քերթողը տեսնում է ոչ միայն աստուածային չարժում, այլեւ մարդկային հոգի, մարդկային կեանք: Նա ընկալում է այն զծերը, այն վիճակները, որոնք մօտ եւ հարազատ են մարդկային ու հասարակական կեանքին: Պանթէիստները մարդկային էութիւնը համարում էին բնութեան մասնիկը, քանի որ դրա մէջ կայ աստուածային ոգու մասը: Այստեղից էլ բխում է մարդու եւ բնութեան միասնութեան եւ հոգեկան կապի փոխադարձութեան դաղափարը:

Բնութեան եւ մարդու միասնութեան դաղափարը նոյնպէս, ինչպէս ամէն դաղափար Մեծարենցի պոէզիայում, յագեցնում է զեղագիտական զգացմունքով, ըստանում է բանաստեղծական վառ իրականացում:

Ինչպէ՞ս է բանաստեղծականացւում այդ դաղափարը: Ստեղծւում են թախծով, սրտի ջերմութեամբ յագեցած բազմաչերտ պատկերային հիւսուածքներ, որի կենտրոնում մարդն է, մարդկային հոգին եւ զգացմունքը: Բնութեան տարրերը չարժւում, խօսում, արտայայտւում, անձնաւորւում են՝ ստանալով մարդկային կերպարանք: Ծառերը կարող են տապից դինովնալ, ժպտալ, ինչպէս եղբեւանին, արտածորել «մուշկի բոյրեր եւ ժպիտներ»: Կարելի է նրանց դիմել՝ ինչպէս հարազատին են դիմում, եղբայրանալ չրջասիւռ ծառերուն հետ» եւայլն: Այսպէս կարելի է մօտենալ ջրին եւ հովին, դաշտին ու հանդին, դիշերին եւ առաւօտին: Ահա մի ցայտուն օրինակ՝ «Ջուրին ծառը»:

Պատմուածքում ստեղծուած է մարդուն նուիրուած, անձնազոհ մի կերպար: Դա անդունդի եղերին կանդնած, երկիւղած եւ տադնապալի ծառի կերպարն է: Ինչո՞ւ է նա արմատացել եւ բարձրացել ծանծաղ ջրի միջից՝ ճիշդ իր առջեւ սիւնացող չրջապտոյտի դիմաց: Ի՞նչ նպատակի է ծառայում նա: Ամբողջ ժամանակ «երկու դաստակները» կարկառած, կարեկցական, պաղատագին չարժուձեւերով բան է հասկացնում մարդկանց, երբեմն չհամբերելով չընդում, խօսում է, կարծես իր հոգու ներսից ճիչ է արձակում:

Նոյն մտածողութեամբ են ներթափանցուած լացող ուռենիները: Ինչպէս սպիտակ վարդերը, այնպէս էլ ուռենիները, դառնում են մարդկային հոգու արտապատկերները բնութեան մէջ: Ո՞ւմ կամ ի՞նչ բանի համար են նրանք լալիս: Բանաստեղծի վիշտը նոյնանում է նրանց վիշտին: Սերտ միասնութեան մէջ են մարդը եւ բնութիւնը: Ստեղծւում է քնքշութեան, դորովանքի, սիրոյ փոխադարձութեան եւ նուրբ փոխըմբռնման մի մթնոլորտ, որ փարատում մեղմում է մենաւոր վշտի դառնութիւնը: Ուռենիների արտմանոյշ դորովադութ դեղումը, մօտակայ ասեղնու թախծոտ օրհներգը արեւի «քրքմաներկ վըրձինը» ոսկեզօծում, ամոքում են սգատարմուկ հոգին:

Զգացմունքի, խոհի, դաղափարների այս հարստութիւնը, որ յաճախ է խտանում Մեծարենցի պոէզիայում, իր ժամանակի որոշ քննադատների համար եղել է անտեսանելի. ոմանք մինչեւ իսկ դռել են, որ նրա «գործին մէջ իմաստասիրական խորութիւններ չկան»: Ինչո՞ւ՝ որովհետեւ ճչացող, «պոռացող» չէ, որովհետեւ արուեստի լեզուով այնպէս նուրբ է արտայայտուած, որ դաղափարը ճուլուել է պատկերային հիւսուածքին: Մեծարենցը սերունդների հայեացքը ուղղում է դէպի դեղեցիկը, նրանց սովորեցնում է տեսնել, զգալ եւ գնահատել երեւոյթների աշխարհը, ճանաչել դեղեցիկի անսահման զօրութիւնը եւ դրանով մաքրուել, սրբանալ, ազնուանալ: Ցաճախ նա մի քանի նուրբ վրձնահարուածով ոչ միայն վերստեղծում է չրջապատող առարկաների ու երեւոյթների ձեւերն ու չարժումը, այլեւ բուրմունքը, գոյնը, երանգը եւ նուագը՝ պատկերի լիարժէքութիւնը հասցնելով հնչեղաթիային չքեղութեան եւ ներզործութեան անբացատրելի ուժի:

Հէնց սկզբից ակնառու է, որ քերթողը նոր ձեւով է տեսնում եւ զգում աշխարհն ու իրերը: Պատահական չէ, որ իր ժամանակին Ցակոբ Օշականը Մեծարենցին բնութագրել է իրրեւ «տեսողական տաղանդի կարկառուն» ներկայացուցիչ: Սակայն բանաստեղծի տեսողական տպաւորը հակադրւում է զգայականին: Այդ առումով պէտք է ասել, որ Մեծարենցը հանդէս է բերում ոչ միայն գեղանկարչական, այլեւ առհասարակ բանաստեղծական նոր մտածողութիւն: Նա աշխարհը դիտում է ոչ միայն իր հոգու ծիածանագոյն լոյսերի, այլեւ զգացմունքների միջով, հաղորդելով դրան սիրոյ եւ դորովանքի անբացատրելի ջերմութիւն, հոգու արտասուվող քնքշութիւն եւ տեսողական թարմութիւն: Ահա «Աքսախաներու չուքին տակ» տողերը, ուր բացւում է իրիկնային խորհրդաւոր մի գեղանկար, կախարդիչ մի աշխարհ: Իրիկուայ «բուրմունքներով օծուն» հովը ծաղիկներից յուշիկ թերթեր է պոկում: Այս քնքուշ աքորտով կարծես սկիզբ է առնում մի համանուագ, որ ծաւալւում է բաժչտական եւ նկարչական սկզբունքների միասնութեամբ:

Այստեղ յայտնագործւում է զեղեցկի անսահմանութիւնը: Շրջապատը դիտւում է բանաստեղծ - զեղանկարչի հայեացքով: Ամէն իր, ամէն ձեւ, ամէն չարժում իմաստաւորւում է՝ կարծես բանաստեղծի հոգուց բխող զունագեղ երաժչտութեամբ: Իրիկնային զովը, լոյսից արբեցած եւ ապից հեւացող աքասխանները, ծառերի նուրբ արտաբուրումները, արցունքի պէս վճիտ չառրուանի ցայտաքերը, որոնք իջնում են ասես թախանձիկ մթնչաղից եւ խառնւում ձիւնի պէս տեղացող ծաղիկներին՝ բոլոր - բոլորը չազախւում է բանաստեղծական վառ զգացողութեամբ՝ աշխարհը դարձնելով խենթացնող մի բազ.

Ծաղիկներէն յուշիկ թերթեր կը թափէ
բուրումներով օծուն հովիկն իրիկուան,
հոգիներուն կ'իջնէ երազ մը բուրեան,
ի՞նչ հեշտին է մթնշաղն այս սաստիկ:

Այստեղ ակնառու է մեծարենցեան ոճի մի այլ իւրայատկութիւն: Ցնայած բանաստեղծի ընկալման «զգայնութեան», բնութեան երեւոյթները պատկերւում են ոչ թէ տարածուն կամ անյատակ, ինչպէս իմբրեսիոնիստների մի մասի գործերում, այլեւ ճշգրիտ եւ ցայտուն գծերով, որով նրանք ստանում են նաեւ ճանաչողական արժէք: Մեծարենցը հետեւում է Նարեկացուն, որը նոյնիսկ ամենավերացական դաղափարին տալիս է որոշակի ձեւ եւ կամ, ինչպէս գրել է քերթողը՝ նրա «բառերը պատկերին տեսողական կամ ճայնագրական ճշմարտութիւնը միայն կը ցոլացնեն»:

Գոյնի, լոյսի, ձեւի եւ հնչերանգի նրբագոյն անցումներով նա նկարագրում է ոչ միայն երեւոյթների չարժումից ստացած վայրկեանական տպաւորութիւնները ու պատրանքները, այլեւ իրական եւ ճշգրիտ գծերը: Իսկ դա ստեղծւում է այն դժուարին արուեստով, որի մասին գրել է Մարտիրոս Սարեանը. «Նկարում ես եւ զգում, որ պէտք է չառալել: Ժամանակը արագ է թռչում, առարկաների ձեւը մրմնում է նոյնը, բայց գուներանգները փոխում են իրենց բնոյթը, բարդացնելով եւ անասելի դժուարացնելով աշխատանքը: Ցաճախ ստիպուած ես աշխատել խանձող արեւի կամ տեղատարափ անձրեւի տակ: Քամին փոչու ամպեր է բարձրացնում, եւ բնապատկերդ ուղղակի «խլում ես բնութիւնից»:

Խիստ ուշագրաւ է, որ բանաստեղծը իր «կապոյտ չածումների», ցնորքի եւ խոհալի, երջանկութեան եւ լոյսի ուղին ըկըսում է գիշերների միջից: Այնտեղ ըկըսում են «կապոյտ չածումները», բայց չեն մնում դրա սահմաններում, այլ ի վերջոյ գուրս գալով այդ չրջանակից՝ չարունակում, հասնում են մինչեւ անհուն, մինչեւ արեւը եւ ցոյսը, որ դրսում է նը, մինչեւ արեւը եւ ցոյսը, որ դրսում է Մեծատառով: Թէ ինչո՞ւ է ընտրում գիշերային թեման, պատասխանում է ինքը՝ հեղինակը: «Գիշերին մէջ չէ՞ ապաքէն, որ երազները աւելի վառ ու արագ վերթեւեռւմներ կ'ունենան. գիշերի մէջ, ուր չերջանկարը այնքան հմայիչ կ'երեւայ, եւ ըպատասխանը՝ այնքան քաղցրօրէն տաժանելի»:

ՀԵԿՏՈՐ ՌՇՏՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ա. ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

«ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐ ՔԱՂԱՔԻ ՓՈՓԽԻԿ»

(Թրքար. հ. 3. 9.)

ՅՈՒՆՅՈՒՔ ԻՐ ՊԱՏԻԺ

- Ողուղիր ասիգնալ ալ, պատասխանեց փեսան, նոյն իսկ Տնի Փաշային ալ, ես չեմ ուզեր ընչ որ ըլլայ: - Ա՛ս ալ ձիւղ կ՚ուզէ Տնի Փաշայի, ինչպիսի՞ պատիժ ալ տան: Տոն Փաշայի ալ ձիւղ կ՚ուզէ, ես ալ ձիւղ կ՚ուզեմ: Տնի Փաշայի ձիւղ ալ ես կ՚ուզեմ: - Ձիւղ մի՛ ըներ, ըսաւ Տնի Փաշայի ալ ձիւղ կ՚ուզէ, ես ալ ձիւղ կ՚ուզեմ: Տնի Փաշայի ձիւղ ալ ես կ՚ուզեմ:

—դպրոցական վերահուս—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները դրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Հոգեբշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - ՔԷ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Նելլի Ֆրէնկեանի մահուան առիթով, Ս. Ծովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին առացած է հեռեւեալ նուիրատուութիւնները, փոխան ծաղկեպսակի.

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինէն 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պապըրճեանէ 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խոսրով Միսիրեանէ 500 Ֆրանք:

×

Տիկին Իրիս Փափազեանի մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պապըրճեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մարգարեանէ 300 Ֆ.:

×

Տիկին Վերժիհ Ֆերմանեանի մահուան առիթով՝ Տիկին Մակաենեանէ 100 Ֆ., նաեւ, Լիբանանէն՝ Պ. Ժանօ Պըչագճեանէ 200 Ֆ. Յակոբ - Խաչեր Պըչագճեանի եւ փոքրիկն՝ Անահիտ Թէրզեանի յիշատակին:

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Փարիզի գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3:

×

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՁՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Բ.Ը.Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3:

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապի ինքնապաշտպանութեան Յուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առիթով ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն ուխտագնացութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝
208 - 01 - 83
Թիւին, ճամբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի ընթրիք - պարահանդէսը Օթէլ Ռամատա՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 17-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

×

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մշակոյթի օրուան առթիւ,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի
100 Ա.Մ.Ե.Ա.Կ-ի *ծօնակատարութիւն*

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի պուոյտը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 3-ին, *դէպի վալէ տէ Փօ - Ռուժ:*

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ:

A. A. A. S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

recherche

Sténo - Dactylo (ayant expérience) pour travailler à Montmorency

○ *langue arménienne souhaitée*

s'adresser : 77, rue La Fayette Paris 9e

tél : 878 - 02 - 99

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնադրի 24-րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Ձորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 5, 1984, ե. րեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով՝

«ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱԽԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-ի ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ»:

Եթէ յիշեալ Թուականին Ժողովի մեծամասնութիւն չդոյանայ Համաձայն կանոնադրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 ռիւ տը Ռուսէլ, Փարիզ 17-րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»:

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ կանոնագրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, զայն կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ:

Անոնք որոնք յիշեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք գրաւոր յանձնեն Եկեղեցւոյ Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, կիրակի օր ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովին կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներուն բոլոր անդամատուրքերը:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սաւուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել թղթատարի պրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է դիմել անշուշտ թերթիս վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նորը) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ (25 Ֆ. արտասահմանի պարագային, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութիւններու եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը սահմանենք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունիլ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

MICHEL ADEMIAN

plomberie - sanitaire
dépannage
rénovation - entretien

(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE

TELEPHONE :
415. 31. 43

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական ցերեկոյթ
նուիրուած՝
ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-ի
Կիրակի, Հոկտեմբեր 21

VIENT DE PARAITRE

PARAGES D'EXIL de CHAHAN CHAHNOUR

- ARMEN LUBIN -

Trois nouvelles traduites de l'arménien par *Krikor CHAHINIAN*

UN PETIT CŒUR TENDRE
ՊԱՃԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑՇ ՍԻՐՏ

ZATOSTÉ
ՁԱՓՈՍԹԻ

UN TAILLEUR, SES DEUX HOTES et DIVERS EVENEMENTS
ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ՋԱՆԱՋԱՆ ԴԻՊՔԵՐ

Ed. Le Temps qu'il fait
Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)
— H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris
— HARATCH
ou en librairie

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
3
VENDREDI
3 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տրամագիր : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.758 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.758

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ

—×—

Զորս տարին անգամ մը, երբ հունձքը վերջացած է, պատգամաբերները կը հեռանան Ողիմպիայէն եւ բարի լուրը կը մանին Պեղոպոնէսի, Աստիկոսի, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ ճամբաներուն վրայ: Դար մը եւաք, պիտի երթան մինչեւ Ալբիա, Սպանիա եւ Եգիպտոս: Բոլորին կ'ամենան որ Ողիմպիական խաղերը պիտի սկսին Օգոստոսի լիալուսնին:

Պատերազմական դաշտերուն վրայ - բազմաթիւ՝ հին Յունաստանի մէջ, քանի Պետութիւնները միշտ խնդիր մը ունին լուծելիք - պատգամաբերներու գալուստը կ'ողջունուի ուրախութեան ազազակներով, որովհետեւ կը նշանակէ որ նուիրական զադարը ամբողջ խաղերու ընթացքին, սկսած է եւ անոնք որոնք նախորդ օրը սրով եւ հուրով կը կռուէին, մէնակին Ողիմպիայի ճամբան բռնած են՝ ոգեւորութեամբ խօսելով իրենց ախոյեաններու արժանիքներուն մասին: Այս երկար երթը դէպի խաղերու քաղաքը Յոյներուն կուտայ իրենց միասնականութեան զգացումը, Ողիմպիականներու տեւողութեան:

Խաղերը, քաղաքական ռազմավարութենէ մը ծնած են: 884-ին Ն. Ք. Եղիսի փոքր թագաւորութիւնը, ուր կը գտնուի Ողիմպիան, իր զօրաւոր դրացիներուն ապատակութեանց սպառնալիքին ներքեւ է: Իպատս, թագաւորը կը մեկնի Դելփիս խորհրդակցելու համար Պիւթիայի հետ: Պատգամախօսը (oracle) կ'ըսէ իրեն. - «Աստուածներուն սիրելի խաղե՛ր հաստատէ»: Անմիջապէս ստեղծուած, Ողիմպիայի խաղերը, մարզական յուցադրութիւն եւ թէ կրօնական արարողութիւն՝ կը նուիրագործեն Եղիսի անբռնաբարելի չեզոքութիւնը:

Ուրեմն, չորս տարին անգամ մը, 40-էն 60 հազար հոգի կը խուժեն Ողիմպիա, ներկայ ըլլալու համար խաղերուն: Պէտք է յոյն ազատ քաղաքացի ըլլալ եւ մասնակցելու համար. - «ո՛չ ստրուկ, ո՛չ օտար, ոչ ալ ոճիր կամ ամբարշտութիւն գործած ըլլալ»:

Մարզիկները մերկ կը վազեն կիներու ներկայութիւնը արդիլուած է: Գալիպատերա անուն կին մը օրինազանցութեան պատճառով մահուան կը դատապարտուի, բայց ներման կ'արժանանայ, որովհետեւ իր ընտանիքէն բազմաթիւ անդամներ արդէն ողիմպիական ախոյեան են: Ըմբշամարտի մրցումները քիչ մը ախտապին ոգեւորութիւն կը ստեղծեն, որովհետեւ բիրտ ուժը եւ երբեմն մահն իսկ կը թեւածեն այնտեղ: Ըմբշամարտիկները կը մրցին երկաթով կամ կապարով ամրացած թեւնոցներով: Բախտամները բիրտ են: Կիւբէնացի Եւրիդար առասպելական դէմք կը դառնայ իր հերոսութեամբ: Ձամամարտի մէջ - տեսակ մը խառնուրդ ըմբշամարտի եւ կռիւամարտի - ամէն ինչ թոյլատրելի է՝ բացի հակառակորդը խածնելէ կամ մատները աչքը ու քիթը խոթելէ: Ֆիկալէի Առիքիոն կը խեղդուի մրցակիցին թեւին տակ: Յուսահատ ոտքը կը բռնէ եւ կը դարձնէ մինչեւ որ բութամը կը տեղէն հանէ: Ցաւը այնքան ահարկու է, որ հակառակորդը ձեռքը կը բարձրացնէ, հանգչելու համար թէ անձնասպանութիւն կ'ըլլայ բայց ուշ է: Առիքիոն արդէն մեռած է: Ցետ մահու՝ յաղթական կը հռչակուի: Սկիզբը, յաղթականը միայն ձիթենիի պսակ մը կը ստանայ: Բայց, վերադարձին իր համաքաղաքացիները իրեն փառաւոր ընդունելութիւն մը կը կազմակերպեն: Իրեն ի պատիւ խրախճանք կը տրուի եւ գեղօն մը կը յօրինուի: Արձան մըն ալ կը բարձրացնեն: Բայց երբեմն ալ քաղաքներու ազդամոլութիւնը պիտի ապականէ խաղերուն մաքուր նկարագիրը: Արհեստականացումով հոգ կը չահի: Ն. Ք. 5-րդ դարուն, օրէնք մը կը քաջալերուի որ 500 տրախմի կը չնորհէ իւրաքանչիւր յաղթողի: Գիտակից, որ իրենց ախոյեանները իրենց գերակայութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներն են, քաղաքները կը սառնձեն մարզիկներու ծնունդը եւ մարզումը: Այսպէս Կրոտօնա, հարաւային Իտալիոյ յոյն փոքրիկ գաղութը, վազքի գպրոց մը կը բանայ եւ իր մարզիկները վազքերուն գրեթէ կէսին կը յաղթեն, տարուան ընթացքին:

Մարզիկները իրենք ալ կը պիտակին իրենց առեւտրական արժէքին եւ կը սկսին իրենք զիրենք ծախել ամէնէն աւելի տուղին: Կրոտօնայէն՝ Աստիդոս, վազքի ախոյեան, Սիրակուսայի ծառայած ըլլալով, կ'աքսորուի Կրոտօնայէն, արձանը քարուքանդ կ'ըլլայ եւ տունը բանտի կը վերածուի:

Բայց վարժուած են արդէն եւ կառքերու (շան) վազքին երեւումով, դրամը ամբողջովին կը խեղաթիւրէ ողիմպիական կանոնները: Առաջին ձիարշաւները տեղի կ'ունենան Ն. Ք. 683-ին: Ողիմպիայի ձիարշաւարանը հրաշալիք մըն է, 320 մեթր լայնքի վրայ 777 մեթր երկարութեամբ: Տէրերը իրենք կը վարեն կառքերը, բայց մրցումները այնքան վտանգաւոր կը դառնան, որ կը խորհին թէ աւելի խոհեմ է ստրուկներուն թողուլ այդ դործը: Ցաղթանակի պարագային, կը վարձատրուին մեծաքանակ դումարով մը կամ ստրկութենէ կ'ելլեն եւ «ազատ քաղաքացի» կը հռչակուին: Սովորութիւնը կը տարածուի եւ «արհեստաւոր»ներու վազքերը ստրատիւելի բրտութեան կը հասնին:

Հռովմէական նուաճումով, խաղերը կը մինդազդայնանան: Յոյները այլեւս իրենք իրենց մէջ չէ որ կը մրցին: Պէտք է դէմ առ դէմ ելլեն Հռովմէացիներուն հետ եւ նոյնիսկ՝ Բարբարոսներուն: Ներոնի գալուստով, ողիմպիական խաղերը կրկէսի կը վարձատրուին մեծաքանակ դումարով կայսրը առասպելական պատառ մը չինել տուած է Ողիմպիա և կ'որոշէ կառարշաւի մը մասնակցիլ: Երբ մրցորդները կ'իմանան որ Ներոն ինք պիտի առաջնորդէ իր ձիերը, կը հրաժարին, քալ դիտնալով որ կրնան իրենց կեանքը վրայ տալ, եթէ յաղթանակ մը տանին ջղագրգիռ կայսեր դէմ: Ուրեմն, Ներոն մինակ է իր կառքին վրայ եւ հակառակ երկու անկումի, կ'արժանանայ ձիթենիի պսակին:

Ցետագային՝ կրկէսի խաղերը մենամարտիկներու եւ վայրի կենդանիներու մրցումներով կը չփոթուին: Առաջին խաղերուն ծաղրանկարն են այլեւս: 394-ին, երբուն ծաղրանկարն են այլեւս: 394-ին, քրիստոնէութիւնը հռովմէական կայսրութեան պաշտօնական կրօնքը հռչակուած է եւ Թէոդոս Ա. կայսրը կ'արգիլէ խաղերը՝ որպէս խորհրդանիշ հեթանոսութեան: Հարկ պիտի ըլլայ 15 դար սպասել, որպէսզի պատուն որ Քուպէրթէնը կրկին կեանքի կոչէ իրենց սկզբնական անբիծ նկարագրով: Բայց քանի մը տարիէ նկարագրով: Բայց քանի մը տարիէ ետք, հարցերը կրկին կը ծագին: Մէյ նոյն հարցերը:

ՓԱՓՐԻՒ ԼԸՃՈՒ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԺԱԼԳԻՐԻՍ»Ի 2-0

Խորհրդային 47-րդ ախոյենութեան քառանեորդ հանդրուանին, «Արարատ» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթած է Վիլնիւսի «Ժալգիրիս»ի:

Նոյն հանդրուանի մէւս խաղերու արդիւնքներն են.- Զենիթ - Դինամօ Թ. 3-2, Դինամօ Միւնսկ - Նեֆթչի 1-0, ԲԿՄԱ - Շախտեոր 1-0, կայրաթ - Մետալիստ 1-0, Տորպեդօ Մ. - Դինեպր 1-1, Դինամօ Կ. - Պախտակոր 2-0, Զերնոմորեց - Դինամօ Մ. 1-1: Այս խաղերէն եաք դասաւորման ղլուխը կը գտնուէին Զենիթ եւ Դինեպր 26-ական կէտերով, որոնց կը հետեւէին Սպարտակ (մէկ խաղ պակաս ունի) 25 կէտով, Տորպեդօ 24, Դինամօ Կիեւ եւ Դինամօ Մինսկ 22-ական, ԲՄԱ Ռոստով, կայրաթ եւ Զերնոմորեց 21-ական, Շախտեոր 20, Դինամօ Թիֆլիս 19, Մետալիստ եւ Ժալգիրիս 18-ական, Արարատ 17, ԲԿՄԱ 16, Դինամօ Մ. 15, Պախտակոր 13 եւ Նեֆթչի 12 կէտերով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱԻՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՍԱՏԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍ ՀՐԱԽԻՐՈՒԱԾ

—×—

Սուրիոյ նախագահը, որ անցեալ տարի սրտի ծանր տագնապ մը անցուցած էր, քաջառողջ դիմագիծով է, որ ընդունած է Մոնտի աշխատակիցը՝ Անտրէ Ֆոնթէն եւ երկարօրէն պարզած իր տեսակէտները, պատասխանելով լրագրողին հարցումներուն: Ասիա չատ խանդավառ չէ Ֆրանսայի մերձ - արեւելեան քաղաքականութենէն, զոր իսրայէլանպատառ կը դտնէ եւ վատան ալ, իրեն համար, Ֆրանսական զօրքին Լիբանան երթալն էր: Երբ լրագրողը կ'առարկէ թէ Իսրայէլացիները հատանարար նոյն կարծիքը չունին Ֆրանսական քաղաքականութեան մասին, Սուրիոյ նախագահը կը պատասխանէ. - «Կրնայ ըլլալ որ բաներ կան որոնք կը վրիպին մեզմէ...»: Կ'ուզէ հանդիպիլ Նախագահ Միթերանի եւ այդ իսկ պատճառով, չատ չուզեր ծանրանալ անոր վարած քաղաքականութեան, անոր տեսակէտներուն վրայ, այն մտահոգութեամբ որ եթէ չատ բան ըսէ, հանդիպումին դրդապատճառն ալ չի մնար:

Արաֆաթի մասին, չուզեր չատ բան ըսել, որովհետեւ չի սիրեր մամուլով կարծիք յայտնել անձի մը վրայ, բայց եւ այնպէս բաներ մը կ'ըսէ: Ինք եւ Արաֆաթ բոլորովին հակառնեայ քաղաքականութիւններ կը վարեն, Լիբանանի եւ Սուրիոյ բոլոր պաղեստինցի մարտիկները՝ իրեն համակարծիք են: Ասով հանդերձ, ինք չուզեր Արաֆաթի թեւալքել իր քաղաքականութիւնը, ատիկա իր դործն է: Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի, Ասատ կ'ուզէ անջատել անոր հարցը Մերձաւոր - Արեւելքի հարցէն: Կը մերժէ որեւէ համեմատութիւն սուրիական զօրքին եւ իսրայէլեան զօրքին ներկայութեան մասին Լիբանան: Սուրիա հրաւիրուած էր, միւսը՝ ինքզինքը հրաւիրած է, յարձակելով երկրին վրայ: Պէյրութի մէջ դեսպանատուն չունենալը չի նշանակեր որ Սուրիա բոլորովին «անկախ Պետութիւն» մը չի նկատեր Լիբանանը: Այս առթիւ, կը չեշտէ. - «Չեմ հասկնար ինչո՞ւ մեր յարաբերութիւնները կ'ինչեցնէք գրասենեակի մը հասատատման, ուր պաշտօնատարներ պիտի դնենք: Լիբանան անկախ Պետութիւն մըն է, բայց ատիկա չի նշանակեր որ մենք ժողովուրդ չենք կազմեր: Ոչ ոք կրնայ խզել այն յարաբերութիւնները որ կան մեր երկիրներուն միջեւ: Իրրեւ միակ փաստ, կրնամ ըսել որ իսրայէլեան վերջին յարձակումը ոչ միայն քաղաքական, այլեւ պինուորական պատճառով էր, Միացեալ - Նահանգներու եւ Ալեանեան Ուխտի նեցուկը կը վայելէր: Լիբանանցի ժողովուրդը չի կրնար անջատուիլ արաբական ամբողջականութենէն: Եւ երբ արաբական ամբողջականութիւն կ'ըսենք, կը հասկնանք անոր ամէնէն մերձաւոր եւ ամէնէն կենսական մասը, այլ խօսքով՝ Սուրիա: Երբ կըռւեցանք օսմանեան եւ Ֆրանսական դաշտիրութեանց դէմ, այդ բոլորը հասարակաց կուսակցութիւններու, կազմակերպութիւններու, խմբաւորումներու միջոցաւ: Երբեք սահմանադրութիւն չէ եղած բաժնելու համար սուրիացի եւ լիբանանցի քաղաքացիները: Բայց, արաբ ազգի մէկ եւ նոյն մեր պատկանելիութեան եւ երկու երկիրներու մէջ եւ այդ մասնաւորակ յարաբերութեան - լեզուի, պատմութեան, ճակատագրի եւ չահերու մակարդակի վրայ - չբջագծին մէջ, կ'ուզենք որ Լիբանան անկախ եւ գերիչխան Պետութիւն մը ըլլայ: Սուրիական ոչ մէկ դեսպանատուն Պէյրութի մէջ Սուրիա - Լիբանանեան հարցերը կրնան լուծել: Երկու երկիրներու անկախութեան հոչակմանն առեն է, որ համաձայնութիւն պայացաւ որ դեսպանատուներ պիտի չպահեն»:

Ասատ համոզուած է որ Լիբանանցիներու մեծամասնութեան համար՝ Սուրիա իրենց չահերը կը պաշտպանէ:

Մեծ Պետութեանց խաղացած դերին մասին, չբջանին մէջ, Սուրիոյ նախագահը յստակ է. - «Խորհ. Միութեան դերը դրական է: Խաղաղութեան համար կը դործէ, կ'ընդդիմանայ յարձակման եւ հոդամասերու գրաման Իսրայէլի կողմէ, դործնապէս զօրավիդ է չբջանին մէջ ներկայացող խաղաղասէր նախաձեռնութեանց: Միացեալ - Նահանգները մեծագոյն եւ ամէնէն բարդ դէնքերը կը հայթայթեն Իսրայէլի: Ամերիկացիները ուղղակի բսինք թէ ի՛նչ կը մտածենք իրենց մասին: Խորհ. Միութիւնը անկախ կարծիք մը ունի: Այսինքն կը խորհրդածէ յետոյ իր բարեկամներուն հետ, բայց իր խոկ համոզումներուն կը յանդի, Միացեալ - Նահանգները Իսրայէլի քաղաքականութիւնը կը կիրարկեն»:

Երբ լրագրողը կ'ըսէ թէ Ասատ կը հաւատայ որ Իսրայէլի պէս փոքրիկ Պետութիւն մը կարենայ իր քաղաքականութիւնը պարտադրել Ամերիկայի պէս մեծ Պետութեան մը, զոր. Հաֆէզ էլ - Ասատ կ'ըսէ. - «Օգտակար չեմ դտներ ամէն ինչ բսել պատասխանիս մէջ: Բսենք սակայն, պարզացնելու համար, որ ատիկա մեծ տեղ ունի ամերիկեան ընտրութեանց մէջ եւ այն իրողութեան որ Հրեաները Միացեալ - Նահանգներէն ներս կենսական դիրքերը կը գրաւեն, երմտական եւ լրատուութեան մարզերու մէջ, թերեւս նոյնիսկ՝ բանակին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆի օդակայանը կը գտնուէր միշտ Էր - Ֆրանսի պօյինկը Հինդշաբթի առաւ ժամը 11-ին եւ կը հաստատուէր թէ ահաբեկիչները չէին զործադրած իրենց սպառնալիքը: Արդարեւ Հինդշաբթի առաւօտեան 7·30-ին եւ ամէն ժամ մէկ Ֆրանսայի պիտի սպաննէին: Նախորդ օրը 13 հոդի (11 կին եւ 2 մանուկ) ազատ արձակուած էին: Տագնապի նիստ կայ փարիզ, Ֆապիուսի եւ կարգ մը նախարարներու մէջեւ:

ՄՕՐՔ ՁՂՈՒԹԻՒՆԸ չսկսած իսկ, որ է այն մանուկը, որ հաւանաբար ծնի 10 ամիսէն, եթէ ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով ընթանայ: Արդարեւ, Քրէթէյլի դաշտարանը անհնարինթայ (Ֆիկարոյի համար՝ պատմական) վճիռ մը արձակեց, արտօնելով Քոռինի, որ սկսնայ 1981-էն ի վեր ՍԵՔՈՍ-ի քով (սերմի պահպանման եւ ուսումնասիրութեան կեդրոն) պահուած մեռած ամուսնոյն սերմը: Երկու երիտասարդները զիրար ճանչցած են 1981-ին, Մարսէյլ: Ամիս մը եաք՝ Ալէն ամորձիքի խլերդ ունի եւ կրնայ ամլանալ, ուրեմն սերմը կը յանձնէ Պիէէրի կեդրոնին: Երկու տարի եաք, 1983-ի Մբնունդին, Ալէն կը մեռնի, 48 ժամ առաջ միայն ամուսնացած է: Անկէ ի վեր այրին սերմը կը պահանջէ: Ի վերջոյ դատարանը նպաստաւոր վճիռ տուաւ եւ եթէ ՍԵՔՈՍը (որ կը մերժէր) վերաքննութեան չդիմէ, ամիսէ մը սերմը կը ստանայ եւ թերեւս 9 ամիս եաք, որբ մը ծնի, թէեւ արուեստական բեղնաւորումը միշտ չի յաջողիր: Այս որոշումը նախընթաց մը կը ստեղծէ, որ վաղը կրնայ ըլլալ, օրինակ ժառանգական հարցերու պարագային:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՊԱՆԹԷԻԶՄԸ

(Բ. եւ վերջ)

Այս պատասխանի մէջ ուշադրաւ է երկու կողմ: Նախ այն, որ դիչերը խոխալ չէ, այլ, այսպէս ասած, մի «արամպլին» թռչելու համար դէպի խոհալը, դէպի երազները կամ ցնորքը: Երկրորդ կողմն այն է, որ դիչերը նաեւ հմայիչ մի վայր, աքանչելի միջավայր է, ուր մեղմանում են վիշտ ու թախիծ, ուր քաղցրանում է սպասումի տաժանքը: Իսկ քանի որ կայ սպասումը, դրանից ենթադրւում է մի այնպիսի բան, որ դիչերից առաւել ցանկալի է:

Գիչերի մէջ քերթողին գրաւում է բնութեան անայլայլ դեղեցկութիւնը, որ ամոքում, ախտիանք եւ երջանկութիւն է բերում: Սակայն այստեղ ամէն ինչ չէ, որ գրաւում է: Կայ, եւ անհրաժեշտ է տեսնել, կարեւոր մի կողմ: Դա գիչերի մէջ նրան վանող խաւարն է: Գիչերային մութը տառապանք է բերում, եւ սպասնում է «գիչերային վհուկի» յարձակման վտանգը:

Ուշադրաւն այն է, որ գիչերը եւ գիչերերգութիւնը միասուած չեն դէպի խաւարը, այլ դէպի լոյսը, արշալոյսը եւ արեւը: Գիչերը գրեթէ ոգեղուած է չոզաբաճակող, ծածանուտ, պարզ, հրաչալի լոյսերով: Սկսա գիչերերգութեան ամէնից գրաւիչ եւ նշանակալի կողմը: Իսկ դա լոկ գեղեցիկ բնապատկերի հրապուրանք չէ հեղինակի կողմից, այլ ժողովրդի լուսաւոր երազանքը, նրա իղձերի մարմնացումը եւ գեղեցկութեան, ազատութեան գաղափարի բանաստեղծականացումը:

Մեծարենցի պոէզիայում, ինչպէս ժողովրդական բանարուեստի հէքեաթային պարզութեան մէջ, չեն բացառւում չարի եւ բարու, լոյսի ազատութեան եւ մաքառումների ներթաքոյց, խորունկ չերտերը:

Պարզ է, որ քերթողի հոգու ներքոյ այնպէս անդորր եւ հանգիստ չէ, ինչպէս այդ երեւում է առաջին հայեացքից: Գիչերերգութեան մէջ զգալի են սխրութեան եւ թախիծի ներքին այրման պաշարներից լուսաւորուող չերտերը:

Դատելով գիչերային չոյզ, գգուող, «հանգիստ» գոյներից, կարող է թուալ, որ չկայ այլեւս վիշտ, չկայ ցաւ եւ տառապանք: Քնարական հերոսը գիմում է գիչերին սիրով, ջերմութեամբ, հարազատի քնքշութեամբ: Նա աքանչացած է գուներանձների գեղեցկութեամբ, ծնրադիր երկրպագում է գիչերի տաճարային չքեղութիւնն ու վեհութիւնը, եւ նրա ձայնը հնչում է իրրեւ աղօթք:

Միւս կողմից մեր առաջ բացւում է վտանգներից զերծ, կիսամթամած, արեւադուրկ գիչերային երկնակամարը, որ հոգեբանօրէն կորոշ է ծնել ոչ այնքան ուրախութիւն, որքան տրտմութիւն եւ թախիծ: Պարզւում է, որ հէնց գեղարուեստական այս միտումով էլ «Զմրան պարզ գիչեր»ում հեղինակն ընտրել է գիչերի, այն էլ ձմռան գիչերի թեման: Սակայն դերազանցապէս սխրութիւն, ցաւ եւ անկում արտայայտող սիմվոլիստների, նախասիրած այս թեման Մեծարենցը օգտագործում է ինքնատիպ եղանակով: Հակառակ սիմվոլիստների, ձմռան գիչերի թեմայով նա կարծես չի էլ ակնարկում հոգու ձմեռը: Այս թեման մնում է իրրեւ ելակէտային հոգեվիճակ կամ հիմնական գաղափարի նախադրոյք:

Հետեւաբար՝ ինչպէ՞ս են բացայայտւում թախիծ կամ ցաւ: Հէնց այստեղ է, որ մեր առաջ բացւում է վառ գոյներից զերծ, կիսամթամած, արեւադուրկ գիչերային երկնակամարը, որ հոգեբանօրէն կորոշ է ծնել ոչ այնքան ուրախութիւն, որքան տրտմութիւն եւ թախիծ: Պարզւում է, որ հէնց գեղարուեստական այս միտումով էլ «Զմրան պարզ գիչեր»ում հեղինակն ընտրել է գիչերի, այն էլ ձմռան գիչերի թեման: Սակայն դերազանցապէս սխրութիւն, ցաւ եւ անկում արտայայտող սիմվոլիստների, նախասիրած այս թեման Մեծարենցը օգտագործում է ինքնատիպ եղանակով: Հակառակ սիմվոլիստների, ձմռան գիչերի թեմայով նա կարծես չի էլ ակնարկում հոգու ձմեռը: Այս թեման մնում է իրրեւ ելակէտային հոգեվիճակ կամ հիմնական գաղափարի նախադրոյք:

Հետեւաբար՝ ինչպէ՞ս են բացայայտւում թախիծ կամ ցաւ: Հէնց այստեղ է, որ մեր առաջ կանգնում է քանաստեղծի զուսպ եւ խոր նկարագիրը: Նրա թախիծն ու ցաւը գեղարուեստօրէն իրականացում է վերին աստիճանի նրբաթափանց, գրամատիկ, բարդ եւ ինքնատիպ հանգուցալուծումով, որ ունի երկու կողմ: Նախ՝ որ-

քան բուռն ու արտաքին է նրա գիմումը գիչերին, այնքան խորն է ցաւը, միաժամանակ որքան պայծառ եւ լուսաւոր է գիչերը, այնքան մեծ է սխրանքը: Ստեղծըւում է խոր ենթաբնագիր: Գրեթէ չակնարկուած, բառերով չասուած տխրութիւնն ու ցաւը բացայայտւում են հոգեվիճակի հակադարձութեամբ, ձմռան գիչերին գիմելու պատատային թոնի, լինչպէս եւ լուսածածան, հրաչալի գիչերով կամ կեանքի գեղեցկութեամբ աքանչանալու միջոցով: Բնութեանը այդպէս սրատառուչ թոնով, ծնրադիր, աղերսագին երկիւղածութեամբ գիմում են ցաւատանջ հոգին, կեանքի, ապրելու, վայելելու համար խենթացող մարդը եւ օր ու արեւ չտեսած հիւանդը: Դա երեւում է նաեւ ոտանաւորի լեզուական հնչերանգից:

Համբոյրիդ գիշե՛ր, պատուհանս է քաց,
քո՛ղ որ լիառատ ծծեմ հեշտագին
կաթը մեղմահոս լոյսիդ տարփանքին՝
ու զով շաղերուդ կախարդանքը քաց:

Այս տենչանքի սաստկութիւնը ինչ-որ չափով հարազատ է Դուրեանի հրաբորբոք զրամային:

Սակայն ազատ, գեղեցիկ աշխարհի երազանքը, կեանքի եւ սիրոյ ձգտումները բախւում են իրականութիւնը: Ահա անհատի, թերեւս կարելի է ասել նաեւ ճընշուած մի ժողովրդի զրաման, որի գեղարուեստական իւրայատուկ անդրադարձումներից է չարքի երկրորդ բանաստեղծութիւնը՝ «Սիրերգ»ը: Այստեղ աշխարհը բացւում է գիչերային բնութեան խենթացնող, հէքեաթային գեղեցկութեամբ: Այստեղ աւելի ցայտուն է ընդգծւում սիրոյ զգացումը լոյսի հանդէպ: Գիչերուայ մէջ բանաստեղծը լուսեղէն ճամբայ է բռնել, կիսախաւարում նա լոյս է տենչում, խանդավառ գնում է դէպի այն լոյսը, որ արեւ է խոստանում: Հէնց այս խոստումով էլ արբեցած է նա, իրրեւ ոգեչունչ մի ճամբորդ՝ գիչերուայ մէջ:

Ուշադրաւ է, որ այն՝ ինչ տենչում է «հերոսը», այնքան առատօրէն սփռուած է չորս կողմը: Թուում է՝ կեանքի սրատմաչ, ծանր օրերից, սպասումներից յետոյ եկել է արդէն հոգու խնդութեան օրը՝ հոգու կիրակին:

*Սակայն հոգեբանական սիւժէի զարգացումը ստանում է անսպասելի բախումնային ընթացք: Բացայայտւում է այրող ցանկութեան եւ աշխարհի սառնութեան դրաման: Եւ սպասւում է այն ժամանակ, **երբ աշխարհը լողում**, հրճւում է ցընծագին լոյսերի առատութեան մէջ:*

Ցնծագին գիշերն է լոյս ու լուսին՝
բայց լոյսն իմ հոգւոյս ինչ ինչ կը մաշի...

Մեծ խառնութեան հասնող քերթուածի լակոնիկ տողերում չկայ ցաւի, կեանքի անզգութեան նկարագրութիւնը, սակայն յստակօրէն զծագրւում են երկուսն էլ՝ ցաւը եւ շրջապատող զաժանութիւնը, երազը եւ իրականութիւնը: Դրանք զծագրւում են առերեւոյթ մեղմ, հանդիստ, առինքնող պայծառութեամբ, բայց ենթարնագրի ցնցող ուժով: Հէնց սա է քերթողի վարպետութիւնը: Պատահական չէ, որ Դուրեան Մահարին «Սիրերգ»ը համարում էր՝ «Ամենագեղեցիկ բանաստեղծութիւնը մեր գրականութեան մէջ՝ գիչերուայ մասին»:

Լինում են պահեր, երբ ցնորքի եւ երազանքի տեսիլներում խլրտում է իրերի, երեւոյթների կապը մարդու հետ: Այդ պահերին խաթարւում է բնութեան պանթէիստական յարաբերութեան կարգը, գադարում է կենդանական գրգիռների հոսքը, քնարական հերոսը մեկուսանում, կըտրըւում է չրջապատից: Փակւում է իրերի «լեզուն»: «Հերոսը» անպատասխան է մնում իր հարցումների դիմաց, գգում է լռութեան մենութեան սարսափը, ականատես է գառնում իր մտապատրանքների քայքայմանը եւ հոգու ճղնաժամին.

Շուրջս անփոյթ իրեն համակ
հարցումներուս հանդէպ խուլ են,
հանդիսատես կ'ըլլամ մտքիս
պատկերներուն բայբայումին...
դուն չե՞ս գիտեր, թէ ի՞նչ կը զգամ
գուրգուրանքէն երբոր իմին՝
բեզի համար տեղով հիւսած
երազանքնե՞րս իսկ կը խլեն...

Սակայն հոգեկան մեկուսացման, ճղնաժամի այդ անցողիկ, գրեթէ բացառիկ պահը չգանում է, երբ բացւում է իրերի լեզուն, երբ ժպտում են ծառերը, երբ խօսում են հովն ու ջուրը, երբ նորոգւում է երազանքն իրականացնելու յոյսը կամ տեսիլանքների ծիրանին: Նորից բանաստեղծի հոգին խառնւում է բնութեան տարերքին, եւ նրա ձայնը դառնում է սիրեղերական յարաբերութիւնների լարը՝ բոլոր տարրերի համաղրական միասնութեան մէջ:

Բնութեան ինչ երեւոյթ կամ օրուայ ինչ պահ էլ նկարագրի քերթողը՝ հովը, ջուրը, գիչերը, այդարացը թէ երեկոն, բանաստեղծականացնում, դրանց առարկայականութիւնից վերանում է՝ թափանցելով անմեկնելի գեղեցկութեան խորհրդի մէջ, դրանցում ճանաչելով առասուածային խորհուրդը, որ է վերջոյ կապւում է լոյսի, օրհնման եւ մարդկութեան ճակատագրին:

Պանթէիստական մեկնակէտից հետաքրքրական է արեւի անձնաւորումը: Արեւը Մեծարենցի պոէզիայում մերթ հանդէս է գալիս իրրեւ հրաւառս կոյս, որ հարսնանում է կապոյտի հետ, մերթ իր անփոփոխութեան մէջ չիկնում է իրրեւ արշալոյսի ոսկի աղջիկ, մերթ դառնում է արփաւէտ մի հարս, որ իր վարդ մազերը սփռում է համայնի վրայ:

Արեւածագը արթնացնում է սիրոյ առնուրջներ, ոգեկոչում օգանոյշներին, որոնք պարուրում են քերթողին մեղմ քընքշանքներով ու համբոյրներով, որոնց կարւիր կարօտով լացել է նրա հոգին: Անցեալի տխրութիւններից ազատուելու ձգտումը հասնում է գեղարուեստական լիարժէք իրականացման: հոգին լուսալ արեւի աւուրջներում, հրաւիրել երազի մառած աշխատանքները եւայլն: Բարձրացող այս տրամադրութեան մէջ արթնանում է նոր սպասումների յոյս եւ նոր որոնումների ձգտում.

Պիտ անցնի՞մ ես խանդավառ
այդ լուսոռոգ ուղիներէն...

Մեծարենցի պոէզիայում ինչպէս գիչերերգութիւնը, այնպէս էլ արեւերգութիւնը զերծ չէ հակասութիւնից, դաժան իրականութեան եւ երազանքի ողբերգական հակադրութիւնից, որով յագեցած է չարքի մի մասը: Իր ռոմանտիկ պատրանքների մէջ քերթողը սքանչանում է ինչպէս գիչերի, այնպէս էլ արեւի հրաշալիքներով եւ մինչեւ իսկ արբեցած է դրանց վայելքով: Գիչերի եւ արեւի երազով լի ցնորքները, անկրածին, լուսեղէն գունադեղումները եւ ձեւափոխումները գեղարուեստական իրականացման վարպետութեամբ մրցում են միմեանց հետ:

Սակայն պէտք է նկատել, որ քերթողը չի հասնում իր սպասումների իրականացմանը ոչ գիչերի եւ ոչ արեւի մէջ: Երկու դէպքում էլ, վերջին հաշուով, նրա տենչանքները բեռնաւորուած նաւակները չեն վերադառնում: Ոչ երազուած միակ համբոյրն է հասնում նրան, ոչ արեւի կամ սիրոյ ճառագայթը: Նրան չի հասնում Սէր - Արեւի բոցը, որ կարող է ցրել հոգու խորքում ծանրացած մշուշը, ցաւն ու տառապանքը: Չի հասնում այն, ինչով լի է աշխարհը, մի ղրամայ, որ զերծ չէ հիւանդ հոգու խորքից եկող անձնական ճակատագրի ողբերգութիւնից: Այս պարագայում որքան մեծ է քերթողի կեանքի իմաստը կամ տենչանքը՝ այնքան դաժան է աշխարհը:

Մեծարենցի պանթէիզմի հիմնական առանձնայատկութիւնն այն է, որ բնութեան տարրերը զերազանցապէս ճզտում են դէպի լոյս եւ դէպի կեանք: Այս միտումն իր «հոգեկան արմատներով» ազնիւ է հայ ժողովրդի գարաւոր ճգտումներին, քանի որ բնութեան բոլոր երեւոյթները, դրա հետ նաեւ հողը, մարդը, վերջին հաշուով ժողովուրդը հանդէս են գալիս միասնաբար:

Դէպի լոյսը ճգտելու գաղափարը Մեծարենցի պոէզիայում գարգանում է սկիզբից մինչեւ վերջ: Կապոյտ գիչերներում բանաստեղծը դեղերում է լուսեղէն ուղիների որոնման երազներով: Լոյսի սպասումներով է լմաստաւորում նրա պատկերային հիւսուածքի գգալի մասը: Լոյսի գաղափարը յաճախ բանաստեղծական նացւում է բնութեան տարրերի կրքոտ չարժման եւ տենչանքների մէջոցով: Մարդուց մինչեւ մեղուն եւ ծառից մինչեւ ծաղիկները ճգտում են դէպի արեւը եւ կեանքը, որի հիմքում ընկած է ժողովրդի առողջ կենսափիլիսոփայութիւնը:

Ի՞նչ արբեցութեամբ կ'ընդգրկէ ան-
քոլոր ձեւերն ու երանգներն ամէն,
քոլոր գոյութեանց, քոլոր տարրերուն
իր մէջ անդրադարձ ծիածանումէն՝
Ատուա՛ծն՝ որ եկաւ՝ չե՞ս գիտեր
ուրկէ՞...

Բնութեան երեւոյթների այս կենսատենչ չարժման թեման առանում է պերազուեստական վերին աստիճանի ինքնատիպ իրականացում: Օրինակ՝ ցորենի կանաչ արար ոչ թէ տենչում, այլ ուղղակի ըմպում է կեանքի յորդ ալիքը, խոսը լոյսի դիմաց զմայլանքով բացում է իր ցօղէ աչքերը, արօտ ու բլրակ իրենց ճակատին կապում են երփնած ծաղկի նարօտ, սարեակները լոյսը ոչ թէ տեսնում, այլ ծծում են, ճայերը արեւի մէջ ոսկեզօծւում են ու թեւանում եւայլն:

Բառը հասնում է այնպիսի տարողութեան, որ միանգամից արտայայտում է՛ւ չարժումը, է՛ւ ձեւը, է՛ւ հոգեբանական ճշմարտութիւնը: Բնութեան երեւոյթների այսպիսի ընդգրկումը եւ աչքի ճըշդութիւնը, երբ քերթողը կարողանում է, կէօթէի խօսքերով ասած, տեսնել եւ միեւնոյն ժամանակ լսել, թէ ինչպէս է ճռում խոտը, նկատել է նաեւ անցեալի քննադատութիւնը: Դեռեւս 1913ին Արսէն Տէրտէրեանը գրել է. «Մեզ թւում է, որ տաղանդի ընդգրկումներից գերազոյնը բնութեան ընդգրկումն է, որ անում է բնապաշտ բանաստեղծը»:

Բնութեան երեւոյթների կենսատենչ չարժման թեման փայլում է բանաստեղծականացման ձեւերի բազմազանութեամբ: «Տերեւները կ'ըսեն» քերթուածում բացւում է բնութեան լեզուն, սկըսւում է պարզ եւ սրտագին մի խօսակցութիւն, որ թւում է մանկական խաղ կամ հէքեաթ: Այս պարզ ձեւի մէջ բացայայտւում է խորիմաստ բովանդակութիւն: Մէկը միւսից գուներ եւ արտայայտիչ հընչում է լոյսի, արեւի եւ կեանքի կարօտը: Աչխարհը թւում է մի մեծ ընտանիք, որի վրայ Աստծոյ պէս իչխում է արեւը: Սակայն այս լայնածաւալ իրականութեան մէջ ինչ-որ ձեւով անտեսուել են տերեւները, որոնք լեզու առած խնդրում, պերասում են՝ կառչելով կեանքին: Ներանք յամառօրէն աղերսում են արեւին՝ չթողնել իրենց եւ հեռանալ, աղերսում են գոնէ մի քիչ յապաղել, վերստին կենսատեղ, համբուրել իրենց:

Այս անտեսուած տերեւների մեղմ, սըրտառուչ խնդրանքներում մի՞թէ չի թաքնուում խուլ մի տրտունջ, աքօղուած մի բողոք, որ Մեծարենցի պոէզիայում հազուադէպ է հանդում բունկման եւ ընդվզման ուղիղ տրտունջը, աստիճանի: Այնուհանդերձ կայ տրտունջը, սակայն դրա ձայնը կարծես խլանում է կամ դրա ձայնը կարծես խլանում է կեանքի փառաբանութեամբ, արեւի զովութեան հաստատումով, աբեւատենչութեամբ, որ ընդգծւում է պարբերաբար թեմով «Արե՛ւ, մեզ ալ ողջագուրէ, արե՛ւ, մե՛զ ալ, ա՛հ մե՛զ ալ...» տողերով: Այս լաւատեսութիւնը ասպարէզ է գալիս մի այնպիսի ժամանակ, երբ հրապարակում իչխում էր անկման եւ վհատութեան տրամադրութեամբ յագեցած պոլսահայ օրուան բանաստեղծութիւնը:

Պանթէիստական մտածողութեան բանաստեղծականացումը Մեծարենցը զարգացնում, խորացնում է հետեւողականօրէն: Դա բխում է նրա գեղագիտական հիմնական սկզբունքից: Նա գըտնում է, որ բանաստեղծութիւնը, իրրեւ կենդանի, բարախուն մի զգացմունք, իրրեւ հոգու կենդանի մի ճիչ, պէտք է բըղխի հոգու խորքերից, եւ դրա արտա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՀՈԳԵԲ

ՎԱՂԱՆՍ. - Այրի Տիկին Անոյշ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Խաչիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրայր Խաչիկեան եւ զաւակները, Օր. Անահիտ Խաչիկեան, Օր. Ժանէթ Խաչիկեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յաւուր կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ աղգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 1-ին, 81 տարեկանին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Անարէտ Պաղտասարեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճառայեան 100 Ֆ., Շալճեան ընտանիք 500 Ֆ.:

Բարդէն Պօտոսեան 200 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Նազարեան Սառա 100 Ֆ., Պասմաճեան Նատիա 150, Դաւիթեան Նուպար 100, Հայ Տիւք 750 Ֆ., Պօյաճեան Սուրէն, իր կնոջ՝ Շուշանիկի յիշատակին 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ֆէյտի 200 Ֆ., Պ. Աւադեան 250 Ֆ., Պ. Տէրտէրեան 200 Ֆ., Անվերապ Հայ Տիկնանց Միութիւն 5000 Ֆ., Պ. Փամպուքեան 200 Ֆ., Գուլումճեան Լիլիան 100 Ֆ., Պ. Խրիմեանի քառասունքին առիթով Վ. Պաղտասարեան 200 Ֆ., Տիկին Հ. Խրիմեան 300 Ֆ., Պաղտասարեանի մահուան առիթով՝ Տիկին Հ. Խրիմեան 100 Ֆ., Պ. Ժ. Անտոնեան 200 Ֆ.:

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապլի ինքնապաշտպանութեան Ցուչաբեան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առիթով Ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն ոճնակատարութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝ 208 - 01 - 83

Թիւին, ճամբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

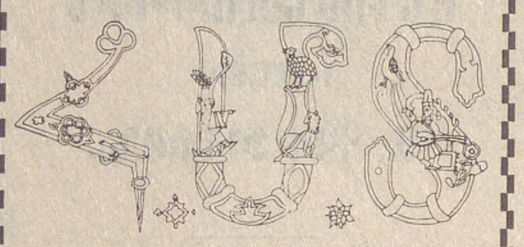
avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱՆԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ
նուիրուած՝
ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-ի
կիրակի, Հոկտեմբեր 21

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՋՕՆ

Մուտքը ազատ է:

FETE CHAMPETRE

du Home Arménien de St. Raphaël

LE MERCREDI 15 AOUT

A 10h Messe célébrée par Mgr. Norvan ZAKARIAN
suivie de la bénédiction du raisin

Fête animée par l'orchestre PAROS

REPAS — TOMBOLA

ՄԱՏԵՆԱԳԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱԳԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Խրատակուրդի հրատարակութիւններ

ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՑԱԿԵԱՆՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐԱՊԱՑԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՄ

1963 – գին 35 Ֆ.

ՀԱՀՈՅՆ ՀԱՀԴՆԱՒԻՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ

1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՒԱՆՑ ԵՐԳԻ

վերիսատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼՈՇԻՆԵԱՆՆ

ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ

1979 – գին 50 Ֆ.

ԽՈՇԻԿ ԹՐԷՕԼԷՕԼԵԱՆՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ

1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»

Պաղկաթող «Յառաջ»ի յիսնամեայ հատորածներէն (1925 – 1975)
եւ վիպայարդ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՆԱՀԱՐ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Փարիզի գրասենեակն ու Սէնթ Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3:

×

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՀՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Բ.Ը.Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է դիմել անչուշտ թերթիս վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նորը) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ (25 Ֆ. արտասահմանի պարագային, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութիւններու եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը սիրտնք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունիլ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

A. A. A. S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

recherche

Sténo - Dactylo (ayant expérience) pour travailler à Montmorency

○ *langue arménienne souhaitée*

s'adresser : 77, rue La Fayette
Paris 9e
tél : 878 - 02 - 99

—դպրոցական վերամուտ—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, տասներէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14.էն սկսեալ:

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

VIENT DE PARAITRE

PARAGES D'EXIL de CHAHAN CHAHNOUR

- ARMEN LUBIN -

Trois nouvelles traduites de l'arménien par *Krikor CHAHINIAN*

UN PETIT CŒUR TENDRE
ՊԱՃԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑՇ ՍԻՐՏ

ZATOSTÉ
ՁԱԹՈՍԹԷ

UN TAILLEUR, SES DEUX HOTES et DIVERS EVENEMENTS
ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ed. Le Temps qu'il fait
Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)
— H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris
— HARATCH
ou en librairie

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է
ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 31

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
4.5
SAMEDI-DIMANCHE
4.5 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.759 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.759

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԵՀՐԱՆ

ԷՒ - ՖՐԱՆՍԻ ՊՕՅԻՆԿԸ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼԱԻ ՎԵՐՋԱՅԱԻ

ԲԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱԻՈՐ ԿԷՏԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ···

—×—

Հինգշաբթի, ժամը 15·49-ին է, որ Թեհրանի Մեհրապաղ օդակայանին վրայ վերջը կը գտնէր Էռ - Ֆրանսի Պօյինկին օդանաւը, որ ուղեւի քան 47 ժամ տեւած էր: Վերջին ժամերը ամէնէն ուղեւի մղձաւանջ պատճառած են, մանաւանդ օդանաւին մէջ մնացած 46 այլ մարդոց: Առաւօտեան ժամերէն օդահէններու պայմանաժամերը կը նորոգուէին եւ հասած էին ժամը 15ի, ակռայով 7·30էն (Ֆրանսական ժամ): Ահաբեկիչներուն հետ միայն լրատեան իշխանութիւններն էին, որոնք բանակցութիւն կը վարէին եւ կը փոխանցէին պահանջները: Այսպէս տեղի կ'ունենայ սարսափազդու բեմադրութիւն մը: Ժամը 11-ի չուրջ, ազատ արձակուած օթեակը կը յայտնէ թէ օդահէններէն սպանած են խեղդել կացող օդաչուն: Անկէ ետք, ժամը 13·30-ին, կացութիւնը չատ աւելի ողբերգական բնոյթ կ'առնէ: Ահաբեկիչներէն մէկը օդանաւէն վար կ'իջնէ - ցնէ ճամբորդ մը, տարճանակը ծոծրակին: Մարդը կը դողայ· այդ պահուն թարգման մը կը մօտենայ, կը «յայտնի» փրկել հազորդագրութեան մը սխալին փոխարէն: Եւ ճայնասփիւռէն կը արուի հետեւեալ հազորդագրութիւնը··· Ֆրանսական կառավարութիւնը կը վերապահէ անցեալի գաղթաւերական բարքերը: Կուսակցութիւնը, որ Ֆրանսան կը ղեկավարէ պատասխանատու է բազմաթիւ ոճիրներու աշխարհի եւ նաեւ Ֆրանսայի մէջ: Այս կառավարութեան ղեկավարներու ոճրագործ ձեռքերը Ալժերիոյ մահմետականներու, Պաղեստինի Ժողովուրդներու, Լիբանանի մահմետական - ներու, Զատի չքաւորներու, Իրանի եւ աշխարհի խոնարհներու արիւնով ապրած են: Ֆրանսա կ'ուզէ նոր կայսրութիւն մը ստեղծել: Այսոր դէմ վճռած ենք մեր քայլութիւնը ցոյց տալ այդ ոճրագործ վարչակարգին: Պաշտօնապէս կը յայտարարենք որ կը դատապարտենք այդ վարչակարգին յարձակողական պաշտօնները աշխարհի մէջ եւ պիտի չարունակենք մեր գործողութիւնները այդ նուաղապաշտ կառավարութեան չահերուն դէմ: Միջոնական միջազգային քաղաքականութիւնը թոյլ չի տար մեր արդար պահին, որ յաստակօրէն լսուի: Իսլամական եւ մարդասիրական պարտականութեան նկատմամբ, զոր պէտք է կատարենք, քայլ մը առնենք որպէսզի պատռի, որքան կարելի է, համաշխարհային գրաքննութեան այդ քօղը, ձեզի խօսելու համար»:

Անկէ ետք, ամէն ինչ աւելի արագ կ'ընթանայ: Պայթում մը թէեւ վախ կը պատճառէ, բայց վնաս պարզուի որ ամէն ոք իջած է արդէն օդանաւէն եւ օդահէնները պայթեցուցած են օդանաւը վարելու խցիկը:

Բոլոր պատանդները ողջ - առողջ են եւ Էռ - Ֆրանսի օդանաւ մը Թեհրան կ'երթայ Ուրբաթ օր գիրենք բերելու համար: Այս բարեբաստիկ վախճանը սակայն, բանական խորհրդաւոր վիճակ ունի: Գլխաւորն այն է որ երեք օդահէնները միեղեւ Թեհրան միայն ձեռնառումբ եւ խոհանոցի դանակ ունէին - այս վերջինն ալ օդանաւին մէջ գտնուած, լեմոն կարելու համար: Թեհրանէն ետք հրացան եւ ատրճանակ ունին եւ ... առաւտ: Ուրկէ՞ եկած են: Պատասխանը դժուար չէ գուշակել: Ճամբորդ մը կը վկայէ թէ Թեհրան իջնելէն եառք, խոշոր ծրար մը ներս նետած է: Յատկանշական կը նկատուի որ Նախագահ Միթերան չնորհակալութիւն չի յայտներ պարսկական իշխանութեանց, այլ միայն Գերմանիոյ Արտաքին նախարարին՝ Կէնշէռ, որու անձնական միջամտութիւնը իրանցի երեք չափաւոր պատասխանատուներու հետ, վճռական դեր կատարած է: Գալով օդահէններուն, որոնք Լիբանանցի են եղեր, ոչ ոք պիտի թէ ո՞ւր են: Բաղնուած, պիտի դատուի՞ն: Հաւանարար՝ ոչ, քանի որ եթէ բոլորին համար՝ ահաբեկիչ են, Իրանի համար՝ հերոս են:

Ամէն պարագայի մէջ, այս «առեւտուրմը» ցոյց կուտայ որ ահաբեկիչներու պայմաններու չրջանառարանները ամէնէն կարեւոր հարցը լուծած են, ինչպէս կը բացատրէ, ի չարս ուրիշներու՝ Սերժ Ժիւլի (Լիպերասիոն): Զէնքով օդանաւ մը մտնել դժուար է, եթէ ոչ անկարելի: Ուրեմն, ակիզբը կը բաւէ սպառնալիքը բնել փոքրիկ դանակով մը եւ իբրեւ թէ պայթուցիկներով, ապա ստիպել օդաչուին որ որոշուած օդակայանը երթայ: Չուին որ որոշուած օդակայանը երթայ: Զէնքերը կը դնուին տեղւոյն վրայ: Այլ խօսքով պետական ահաբեկչութեան հարցն է այլեւս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՆՋՐՊԵՏԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԵՆԱԿԸ» (Առիան) ոճրափորձի մը ենթարկուած է Հինգշաբթի գիշեր, Օպոս - տոս 2: Փարիզի 15-րդ թաղամասը դանդողող այս դրասենեակը, ԻՒՆԻՔՈՑԻ մօտ, դրեթէ ամբողջովին քարուքանդ եղած է: Պայթումէն 6 հոգի ալ թեթեւօրէն վիրաւորուած է: Ահրարքին տէր եղած է ծայրայեղ ձախ Ամիռոն Տիոէֆր ահաբեկչական կազմակերպութիւնը:

ՄԱՏՐԱԱԻ օդակայանը ոճրափորձ մը կատարուած է: Ութ մեռեալ եւ աւելի քան 50 վիրաւոր կար: Ուրբաթ առաւոտ ոչ ոք տէր եղած էր եւ դրդապատճառն ալ յայտնի չէր: Կ'րսուէր միայն թէ ոճրափորձը պատահած պահուն, Հնդկաստանի վարչապետը՝ Տիկին Կանտի պէտք է հոն գտնուէր:

ՅԱՅՐԱՑԵՂ - Ա.Ջ երեք հոգի մահուան դատապարտուած են Իզմինճանի (արեւելեան Թուրքիա) զինուորական դատարանին կողմէ: 94 անդամներ «ծայրայեղ - ական զինեալ» կազմակերպութեան, որ մօտ է «կորչ գայլերու» կը դասուէին 7 սպանութեան, 24 մահափորձի եւ բազմաթիւ ոճրափորձերու համար: Ասոնցմէ 24 այլ ոճրափորձերու համար: Ասոնցմէ 24 ամբաստանեալ ալ 12-էն 36 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան, մնացեալ 63 ալ՝ ազատ արձակուած են:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ գինները 0,2% նուազում արձանագրած են Յուլիսին: Առաջին անգամն է 1982 Օգոստոսին: Առաջին անգամն է 1982 Օգոստոսին: Առաջին անգամն է 1982 Օգոստո

Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ «ԱԴԱՄԻ ԳԻՐՔԸ» ՎԷՊԸ

«Սփիւռքը մնայուն զրականութիւն չի կարող տալ, որովհետեւ չունի անհրաժեշտ ենթահողը: Լաւագոյն դէպքում Սփիւռքի գրողը զեզերում է անցեալի յուշերի, անհատական ապրումների ու կենցաղային երեւոյթների չուրջ» կ'արձանագրէ Կարապենցի կեդրոնական հերոսը՝ Ադամ Նուրեան՝ նօթերու իր տետրակին մէջ յետագայ յօդուածներու համար ուսումնասիրութիւններու համար գործածուելիք նիւթերու կարգին, իսկ խնդրոյ առարկայ այս վէպը հարազատ պատկերացումն է այդ մտածումին, այդ մտածումին մարմնացումը, բայց, բայց այս վէպը նա՛եւ անմիջական զրժումն է նման յոռետես հաստատումի մը: Ճիշդ է որ Կարապենցի հերոսը կը զեզերի անցեալի յուշերու այդիին մէջ, ման կուգայ անհատական ապրումներու եւ կենցաղային երեւոյթներու չուրջ, սակայն Նուրեան անհատ մը չէ, իր ապրումները լոկ անհատական չեն, այլ մանաւանդ օրկանական կապ ունին ամբողջ արտասահմանի հայութեան ապրումներուն եւ կենցաղային երեւոյթներուն հետ, կը ցոլացնեն անոր մտահոգութիւնները, կ'արտայայտեն անոր խուճապը: Մէկ խօսքով, Նուրեան սփիւռքցին է, իսկ այս վէպը Ադամ Նուրեանի «Գիրք»ը չէ միայն:

Վէպի մուտքին իսկ կը ծանօթանանք Նուրեանի: Ան Նիւ Հէյվըն Ռեճիսթըը թերթի խմբագրական դրողն է, արդէն լքած է իր պաշտօնը, ապահարզանի հարց ունի կնոջ Մելինէի հետ, ունի մութ խոշոր աչքեր թաւ յօնքերու տակ, յունահայկական քէթ, որ 19-րդ դարու վերջերուն Ղարաբաղի լեռներէն իջնելով թուրիզ, հասած է Նիւ Եորք, ունի երկու զաւակ, Վահէն եւ Սեդան, իսկ մինչ վէպի էջերը կը լեցուին պարփակելու համար չուրջ երեք չաբթուան ժամանակաշրջան մը, երկու հարիւր յիսուն էջերու տարածութեան վրայ, յետադարձ, հայհոյքներով կարապենց կը յաջողի տալ չուրջ երկու հարիւր տարուան պատմութիւն, առանց ճապաղելու, փլաշ-պաֆէ բոլ միջոց տեղին միջամտութիւններով, միջամտութիւններ, որոնք կուգան կազմելու վէպին ողնայարը: Ինչ որ կը պատահի այս քան օրերու ընթացքին հետաքրքրական է, բայց վէպին փառաւոր զոյն էջերը կը կազմեն այն մասերը, ուր Կարապենց կը պատմէ իր հերոսին մանկութիւնը, մանկութեան լաւագոյն ըներով՝ Գարոյի ողբերգութիւնը, Նուրեան զերդաստանին դաժան «վազքուղին», ինչպէս նաեւ ամերիկացի լրագրողներու խումբի մը հետ Նուրեանի Հայաստան այցելութիւնը: Մէջընդմէջ անցեալն ու ներկան կը թաւալին, մրցակից երկու ինքնաչարժներու պէս զերար կը վերադանցեն, բայց այս ամբողջը կը կատարուի բնականութեան մը մէջ, վիպասանի մոգական ցպիկին զեկավարութեան ներքեւ:

Մոռայլ է վէպին մթնոլորտը, իսկ այդ մթնոլորտի պատկերացումին համար Կարապենց առատօրէն կը գործածէ թաց, խոնաւ, տամուկ, գաղջ եւ նմանօրինակ անհամար բառեր, մինչ պոյներուն մէջ տիրապետողն է գորչն ու սրճագոյնը: Ճամբաներու երկայնքին բացուող տեսարանները ան կը յաջողի նկարագրել քանի մը բառով, պիտի ըսէինք բանաստեղծական ճախրանքով, անմիջապէս ապրեցնելով, որ վիպասանին մօտ կը դանենք նաեւ ժուժկալութիւն, չափազանցութիւններու սանձում: Պէտք չէ մոռնալ որ աշխարհը կը դիտուի Նուրեանի աչքերով, իսկ այդ աչքերը պայմանաւորուած են զժբախտութիւններով, հարցերով, զրժգոհութիւններով:

Իր վէպի իրագործումին համար Կարապենց կը գործածէ ծանօթ բազմաթիւ թէքնիքներ, երբեմն կը ջնջէ կէտադրութիւնը, անդամ մը կը դիմէ նամակագրական ձեւին, ուրիշ անդամ կ'ապաւինի օրագրին, հեշտութեամբ կ'անցնի պատմողական երրորդ դէմքէն առաջին դէմքին, կ'անձնաւորէ հերոսը: Խմբագիր է Նուրեան, իսկ անոր ուղեղին մէջ, նոյնիսկ երբ այլեւս լքած է դիրքը, անհամար խմբագրականներ կը գրուին, ինչպէս «Արդիական Ժամանակներ» ֆիլմի Շառլօն, որ գործարանէն դուրս ալ կը շարունակէ պտուտակ ամրացնելու չարժումները երբ դիմացը ոչ մէկ պտուտակ կայ: Նուրեան կը շարունակէ խմբագրականներու ուղեղային խմբագրումը, բայց կարապենց այս միջոցին կը դիմէ նաեւ որոշ մտածումներ «անցընելու», խմբագրին ընդմէջէն ձաղկելու միրոզ հասարակարգը, սպառողական ընկերութիւնը, կատարելու խմաստասիրական մտամարզանքներ:

Ըսինք թէ սփիւռքցի է Նուրեան, տարիներ առաջ հայերէնով հրատարակած է «Լեռնալանջ»ը, ուրացած զայն, դառնացած է, ուզած է հեռանալ իր ազգակիցներէն, հեռացած ալ է, ամերիկեան չըրջանակներու մէջ մեծ համբաւի տիրանալէ եաք, ահա սկսած է արմատներու փնտռտուքը, իսկ այս բոլորը առիթ կուտան կարապենցի իր վէպին մէջ լուսարձակի տակ առնելու սփիւռքահայ հարցերն ու մտահոգութիւնները, որոնք առատօրէն ցանցնուած են էջերու տարածքին: Հոն լեզուի հարցը, «իր հայերէնը ջերմանոցային էր, արհեստական լոյսի տակ աճած, զերծ հողի ու արեւի անունդից: Խօսելիս անպէրէն էր մտածում, ոչ ինքն էր հասկանում իր ասածը, ոչ էլ դիմացինը» ու տակաւին «իր որդին հայերէն չի խօսում, իր դուստրը հայերէն չի խօսում, ինքը հայերէն չի խօսում, խօսելիս անպէրէն է մտածում, այսօր ոչ ոք հայերէն չի խօսում»...: Հոն է արտագրի ողբերգութիւնը, «Ինչո՞ւ եբեւանը թողած Ամերիկա եկար, - Ինչո՞ւ, դէ, էկանք էլի, - Բայց ինչո՞ւ վահան, - էրեխեքների համար, որ լաւ ապագայ ունենան»: Իսկ այդ զաւակնե՞րը, անոնք գժգոհ են, կ'ուզեն վերադառնալ: Հոն է եկուորի եւ տեղացիի խնդիրը. - այնքան փոխուած որ ինձ համար անճանաչելի եւ դարձել, Ադամ: Ի՞նչ պատահեց մեզ: - կեանքը ամէնքիս է փոխում, ... ի՞նչ խորթութեան մասին է խօսքդ: - Քո օտարոտի հայութիւնը, Ադամ: «Հոն է օտար այրերու եւ կիներու մրցակցութիւնը եւ յաղթանակը, Մելինէն՝ Ադամը թողած՝ հաչմանդամ փաթրիք Մուրհեային կ'երթայ, Ադամ կը յափշտակուի Զելտայի կողմէ, հոն է նոյնիսկ ահարեկչական չարժումը: Ու հոն է Հայաստանը, մի՛ չա ներկայ, մի՛ չա ապրապետող, «Էս մեր վերջին կռիւն ա էդուց կ'երթանք Հայաստան», «Հայաստանում էլ կռուելու պէտք չենք ունենայ», «Զելդա, կը գա՞ս ինձ հետ Հայաստան», «Ինչ վերաբերում է ինձ, ես Հայաստանում չատ երջանիկ կը լինեմ քեզ հետ», «եթէ քեզ կարգացոյ չլինի Ամերիկայում, այնտեղ կայ Հայաստանը»:

Կայ Հայաստանը, կայ Եբեւանը, «որի պիչերն է որ կախարդեց նրան: Մի անեղր թաս, մէջը լեցուն ադամանդ»: Անդամ մըն ալ ըսենք, կրկնութեան մեղքը գործածելով հանդերձ, որ Հայաստան այցելութեան դլուխը ու յայտնուած տեսակէտները ողջմիտ կեցուածքի մը հարազատ արտայայտութիւններն են, գեղարուեստական ոճին կողքին լրագրականին ալ գործածութեամբ:

Վէպին մէջ կայ նաեւ սէր, կան անհամար կիներ, կան սիրարանութիւններու նկարագրութիւններ, «Հանիր պիչերանոց, Ադամ», «Ադամ, հալիր ինձ», «Ադամ, համբուրիր կրծքերս», բայց այնքա՜ն զզարիկ, այնքա՜ն զուտ, ոչ մէկ ամօթխածութիւն վիրաւորող ուժգնութեամբ:

Վէպի աւարտին, երբ վարդադոյնը կուպայ չափով մը լուսաւորելու միջոցը, ճակատագիրը կը հարուածէ կրկին: Հոն է որ զարձեալ կարապենց ցոյց կուտայ վիպասանի իր ճարտարութիւնը: Երբ կայ վտանգը իյնալու մելոտռամայի մը չափազանցութիւններուն մէջ, հեղինակը դիպուկ միջամտութեամբ մը կը քաշէ վարագոյրը:

«Ցակաւին չի պրուել Հայոց Մեծ Եղեռնի պատմութիւնը, որովհետեւ անպարփակելի է եղերութիւնը» կ'ըսէ Նուրեան կան նոր ընկերվարութեան գազափարի մը լոյսը, էական կը դարձնէ երկու կուսակցութիւններու համերաշխ պոզծունէութիւնը, եւ ընկերվարական - համայնավար կենակցութենէն ներս մուտք կը գործէ դանդատներու եւ հակասական յայտարարութիւններու չրջանը: Միեւնոյն ատեն, գազափարապաշտ բայց անփորձ նախարարներու անհիմն յայտարարութիւնները, կառավարութեան երկդիմի քաղաքականութիւնը, ա՛լ աւելի կը չեզտեն մեծամասնութեան երկու հատուածներու տարակարծութիւնը, ճարտարարուեստի եւ գործազրկութեան ծանրակչիռ հարցերուն մասին: Հանրային կարծիքը՝ տնտեսական պայմաններու բարելաւման յապաղումն ու գործազրկութիւնը կը վերագրէ կառավարութեան անձարակութեան եւ կը լքէ մեծամասնութիւնը, իսկ երկրի անկեզծօրէն ձախ համարուած դանդուածը յուսախաբ՝ բացայայտօրէն կը մերժէ կառավարութեան նոր ուղղութիւնն ու ընկերվարական սկզբունքներու լքումը. պանդատներն ու քննադատութիւնները ծայր կուտան ո՛չ միայն համայնավար այլեւ ընկերվարական չարքերէն ներս: Նկատի ունենալով ատեղծուած անորոշ կացութիւնը, համայնավարներու ներկայութիւնը հետզհետէ ալ աւելի կասկածելի կը դառնայ. եթէ Բիւրօն եւ նախարարները կը չարունակեն պնդել իրենց մասնակցութեան անկեզծութեան եւ տեւականութեան վրայ, անդին չարքայիններն ու բազմաթիւ խաւերը, 1983ի անկիւնադարձէն ի վեր կը պահանջեն նախարարներու մեկնումը: Պարզ է որ այս անախորժ եւ կասկածելի կացութիւնը չէր կրնար անվերջ չարունակուիլ, մանաւանդ Ֆապիուսի յանկարծական երեւումը չէ որ կրնար զանոնք պահել: Մնաց որ, նախագահը տարրական քաղաքավարութիւնն իսկ չէր ունեցած տեղեակ պահելու համայնավար վարիչները, իր անակնկալ որոշումին մասին. ուստի համայնավարներուն համար պատեհ առիթը կը ներկայանար, քաղաքավարօրէն մերժելու Ֆապիուսի առաջարկած նախարարութիւնները՝ մնաք բարով, կրկին կը տեսնուինք մը մրմնջելով...:

Արդ կարելի չէ ուրանալ թէ Միացեալ Ճակատը չարաբաստիկ եղաւ համայնավար կուսակցութեան համար, որու նահանջը դլխաւորաբար ընկերային յեղաշրջումի արդիւնքն է, զոր ըստ իս կարելի է բացատրել հետեւեալ ձեւով. վերջին տասնամեակներու ընթացքին՝ աչխատաւորութեան յարաբերական քաղքենիացումը. Խորհրդային Միութեան հետ իր կապը, հակառակ Աֆղանիստանի եւ Լեհաստանի դէպքերու վանողականութեան, եւ յետոյ, Էլիւինէի ընդհ. ժողովին՝ ընկերվարականներու վերազարթնումը եւ աւելի արմատական գազափարներու յաղթանակը, ինչպէս օրինակ, զրամատիրութեան հետ խզումի սկզբունքը, եւ մանաւանդ նոր ու «լուսավառ» ընկերվարութեան մը հեռանկարը, - որոնք ինչպէս ծանօթ է, փուճ ելան, - մղեցին՝ չատ մը համակիրներ, միանալու ընկերվարական նորաստեղծ ու կորովի կուսակցութեան նոր գազափարարանութեան, ի հեճուկս համայնավարներուն: Կառավարական պատասխանատուութեան ստանձնումը՝ հակառակ ընկերային եւ անտեսական տագնապներու տարակարծութեան, կը բացայայտ երկրորդ՝ աւելի բացասական չըրջանը, նկատի ունենալով անտեսական տագնապին անխուսափելի հակադարձու-

ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ, ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՏԵՍՆՈՒԻՆՔ...

Եւ լ'ինչ որ պիտի պատահէր, պատահեցաւ: Այսպէս կարելի է բացատրել համայնավար նախարարներու հրաժեշտը, եւ առ այժմ բարեկամական՝ մնաք բարովը, որովհետեւ Ֆապիւսի նորակազմ կառավարութիւնը այլեւս ոչինչ ունի հաստարակաց՝ երկար տարիներու բուռն բանակցութիւններէ վերջ համաձայնութեամբ ստորագրուած, հասարակաց ծրագրին հետ, որու չունչով եւ ուղղութեամբ պիտի կառավարուէր Ֆրանսան, ձախերու յաղթութեան պարագային:

Ինչպէս ծանօթ է, 1972-ին է որ ընկերվարական - համայնավար միացեալ ճակատը կը կազմուէր, երկար տարիներու խուլ պայքարներէ, բացայայտ թշնամութենէ եւ մրցակցութենէ եաք: Երկու կուսակցութիւնները պիտակելով թէ մի՛ն առանց միւսին, ո՛չ մէկ դրական արդիւնքի կրնայ յանդիլ, վերջապէս կ'որոշեն միանալ կառավարական հասարակաց ծրագրի մը չուրջ եւ դիմել ժողովուրդի վճռին: Ինչպէս միշտ երկու թշնամի ընկերներու համաձայնութիւնը դիւրին բան չէ. բանակցութիւններու, սակարկութիւններու, պարբերական խզումներու երկար չրջանէ մը յետոյ, ընկերվարականները՝ կուսակցութեան ձախ հատուածի ուժականութեան չնորհիւ, քայլ մը աւելի ձախ կը թեքէին, ի մէջ այլոց առաջարկելով խզում դրամատիրական դրութեան հետ, իսկ համայնավարները իրենց կարգին քայլ մը աւելի աջ կը թեքէին, լքելով համայնավարական տեսութեան պլխաւոր վարդապետութիւններէն մին՝ «բանուորութեան տիկտատուրան», եւ մեղմացնելով դասակարգային պայքարի սուր հանդամանքը: Ազգայնացումներու քանակի տարակարծութիւնն ալ վերջ կը դանէր, եւ վերջապէս համաձայնութիւն մը կը գոյանար հասարակաց ծրագրի մը չուրջ: Լաւատեսութեան երանելի օրեր...:

Յանկարծ, մայիսեան փոթորկոտ դիշեր մը, անակնկալ յաղթանակը կը պայթի իրականութեան վերածելով ինչ որ երազ կը թուէր. աւելի ազատութիւն, աւելի արդարութիւն, աւելի հաւասարութիւն ... ուստի, կը մնար իրագործել կանխապատրաստուած ծրագիրը, որ տեսականօրէն անքննադատելի էր: Եկուր տես որ, տեսականն ու իրականը չաճախ խոտոր կը համեմատին, երբ մանաւանդ, պայմաններու բերումն ու խոհեմ իրատեսութիւնը նկատի առնուած չեն: Հետեւաբար, սկզբնական բուռն գործունէութենէն եաք, անտեսական տագնապի տեւողութիւնը կուգայ կասեցնել բարեփոխումներու թափը. ընդդիմութիւնը քաջալերուած յարձակողականի կը դիմէ՝ իրաւացի կամ ոչ, մատնանչելով կառավարութեան անճարակութիւնը. երանութեան չրջանը վերջացած է: Արդ, պարտադիրու ճնշումին հետեւանքով կատարուած յաջորդական չեղումներէն եաք՝ խոտակեցութեան քաղաքականութիւնը, մանաւանդ 1983-ի Մրթերանի բացայայտ անկիւնադարձը եւ Ֆրանսա-

տեղ մը ու իրաւունք ալ ունի, բայց այս վէպը աւարտելէ եաք, առանց տատամսելու կարելի է ըսել, թէ անոր էջերուն դրուած են Մեծ Եղեռնի պատմութեան քանի մը դրուագները ու ասիկա դեպդիտական տեսուն թեքնիքով: Վէպի վերջաւորութեան, Նուրեան կ'որոշէ դրել ի՛ր դիրքը, բայց կարապենց արդէն կանխած է դինք ու մեզի կը թուի, թէ հերոսը ոչինչ պիտի ունենար աւելցնելիք եթէ առիթը արուէր իրեն ընթերցելու իր մասին գրուած արդիական այս վէպը:

Վերջացնելու համար ըսենք, թէ «Ադամի Գիրքը» կարուած է «Նահանջը Առանց Երգի»ի գեղարուեստական կտաւէն:

Մ. ՊՋԱՔՃԵԱՆ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ - ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Ծնած է Պարսկաստան, 1925-ին: Աւարտելէ ետք ծննդավայրի Հայկազեան - Թամարեան կրթարանը, միջնակարգ ուսումը ստացած է ամերիկեան «Մեմորիըլ սքուլ»ի եւ ֆրանսական «Սէն Լուի» ճեմարանին մէջ - Թեհրան, - իսկ բարձրագոյն եւ մասնագիտական պատրաստութիւնը Քանզաս Սիթիի եւ Գոլումպիա համալսարաններուն մէջ, հետեւելով լրագրութեան եւ հոգեբանութեան: Երկար տարիներ վարած է «Ամերիկայի Ձայն» միջազգային տեղեկատու սպասարկութեան հայկական բաժնի խմբագրութիւնը, միաժամանակ աշխատակցելով ամերիկեան թերթերու, առանց մոռնալու հայկական ածուն: 1970-ին հրատարակած է «Անծանօթ հոգիներ» պատմուածքներու շարքը, 1972-ին «Կարթագէնի դուստրը» վէպը, 1975-ին «Նոր աշխարհի հին սերմնացաններ», իսկ 1981-ին «Միջնարար» պատմուածքներու հատորը:

«Ադամի Գիրքը» վէպը լոյս տեսած է Նիւ - Եորք, 1983-ին, Ոսկետառ Հրատարակչականէն եւ Սարգիս Յակոբեանի մեծ գեներոսութեամբ: Հատորին հասցէն կը յատկացուի Միացեալ - Նահանգներու Արեւելեան շրջանի հայկական ամէնօրեայ դպրոցներուն:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
Ա. ՍԱՀԱԿՅԱՆԻ
անվան
ՖԻԶԻԿԱՅԻ ԵՎ ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱՅԻ
ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

(Թիրախ. 2. 3. 9.)

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱԽՔՈՒՄ

- Վեռոնիկան մի քանի անգամ հեռախոսով զանգահարեց ինձ, ասաց, որ ինքը ոչինչ չի հասկանում, ինչ է կատարվում, և խնդրեց, որ ես գնամ իրենց տուն: Ես ասացի, որ կգամ, բայց ոչ այդ օրը, քանի որ ինձ համար ավելի կարևոր էր հանդիպումը Ռոբերտի հետ, քան Վեռոնիկայի հետ: Ես ինքս էլ չգիտեի, թե ինչ է կատարվում, և ինչ կարող էր նշանակել Ռոբերտի հայտնվելը: Ես ուզում էի նրան հարցեր տալ, բայց ոչ հեռախոսով, ոչ էլ Վեռոնիկայի ներկայությամբ: Ես ուզում էի նրան հանդիպել միայնակ, որպեսզի նա ինձ ամեն ինչ պատմի: Ես ուզում էի իմանալ, թե ինչ է նշանակում նրա հայտնվելը, ինչու նա ինձ չէր զանգահարել այդ ամբողջ ընթացքում, ինչու նա ինձ չէր գրել, ինչու նա ինձ չէր փնտրել

Փինթօ (Մոնթրէօյ) եւ Գանթար (Պոլիս) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր՝

ՀՐԱՑՐ ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 1-ին, 78 տարեկանին։

Թաղումը կը կատարուի երկուշաբթի, Օգոստոս 6, ժամը 9·30-ին Մոնթրէօյի դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ մեռածն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնին, որ հանդիսաւոր կերպով տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Օգոստոս 12-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ըստ աւանդութեան կը կատարուի նաեւ Խաղօղորհնութիւն։ Իսկ խաղող նուիրել փափաքող հաւատացեալները կրնան դիմել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան։

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ, ղեկավար՝ Խաչիկ Եղմայեանի։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝	8
Պատարագ ժամը՝	10
Քարոզ ժամը՝	11·15
Խաղողօրհնէք ժամը՝	11·45

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՆ Է

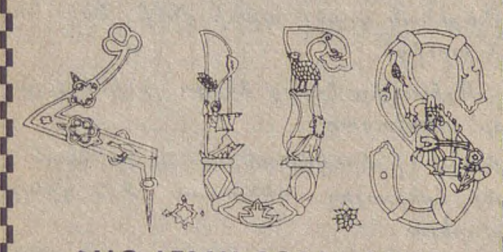
Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մատնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնը, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔՀՆՑ· ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարէն Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ քառաձայն, ղեկավարութեամբ Երեւանի Պետական երաժշտանոցէն շրջանաւարտ, երէցկին՝ Գոհարիկ ՔԷշիշեանի։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը	9
Պատարագ ժամը՝	10

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու։

ԳԻՆԵԶՕՆ

Մուտքը ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Տօքթ Տէր - Յակոբեան 1000 Ֆ·։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տօքթ Տէր - Յակոբեան 1000 Ֆ· կը նուիրեն «Ցառաջ»ի փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Նելլի Ֆրէնկեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը եւ Տիկնանց Միութիւնը իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Հայկուհի Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Սիրարփի Պօյաճեանի եւ զաւկին, եւ Պօյաճեան, Մօրուքեան, Լափայեան ընտանիքներուն՝ Գէորգ Պօյաճեանի մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազատի Գուլումճեան 300 Ֆ· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր զաւկին՝ Վռամ Գուլումճեանի մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովսէփեան ի յիշատակ՝ Յակոբ Միհնաեանի մահուան առաջին տարելիցին կը նուիրեն 100 Ֆ· «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ· - Կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Եսայեանի, Տէր եւ Տիկին Յակոբեանի եւ Տէր եւ Տիկին Մազաքեանի, իրենց քրոջ եւ կնքամօր յանկերուհի՝ Մարի կենճեանի մահուան առթիւ եւ չնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ· ողբացեալին փափաքին համաձայն։

×

Կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Խ· կենճեանէ 200 Ֆ· ընկերուհի՝ Մարի կենճեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL
Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30
Participation Dîner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.
Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18
A partir du 3 Septembre

OPTIMA Tours
ETE 84
EN ARMENIE

— du 1er au 15 SEPTEMBRE PRIX PARIS/PARIS : 6 410 F

— du 6 au 20 OCTOBRE PRIX PARIS/PARIS : 5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

VOYAGE CULTUREL EN ARMENIE

conduit par le Révérend Père KESSEGIAN
du 18 AOUT au 1er SEPTEMBRE (avec 3 jours à TBILISSI)
PRIX PARIS-PARIS : 6 410 F
Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris Tél. : 742. 10. 35

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել թղթատարի պրասենեակին մինչեւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է դիմել անշուշտ թերթիս վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նորը) եւ կցել 20 Ֆ·ի դրոշմաթուղթ (25 Ֆ· արտասահմանի պարագային), բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութիւններու եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունիլ)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

recherche

Sténo - Dactylo (ayant expérience) pour travailler à Montmorency

○ *langue arménienne souhaitée*

s'adresser : 77, rue La Fayette Paris 9e
tél : 878 - 02 - 99

--դպրոցական վերամուտ-

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ· Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար։

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ։

Հասցէ· - Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն։

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ· Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին։

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապի ինքնապաշտպանութեան Ցուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առիթով Փրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ· 7-էն 20-ի ընթացքին։

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն տօնակատարութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝

208 - 01 - 83

թիւին, ճամբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար։

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ·Բ·Ը·Մ Իութեան Փարիզի դրասենեակն ու Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3։

×

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՅՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերնալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ·Բ·Ը·Մ Իութեան Ցուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
7

MARDI
7 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.760 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.760

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՂԼԱՃԸ-ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Ատենէ մը ի վեր թուրք թերթերը իրենց կը հաւնեն Բարսեղ Թուղլաճեանը, որ կը համարձակի հայ հոչակել Սիւնանի եւ Պալեանի նման ճարտարապետներ: Ըստ երեւոյթին, բաւական շուտ ալ մոռցած են թէ Անգարայի պետական իշխանութիւնները ի՛նչ պատիւներ եւ պարգեւներ շնորհած էին Թուղլաճեանի, անոր հայամոյնագիտական աշխատանքին համար, աշխատանք մը զոր թուրք մը չէր ըրած...: Թէ Պալեան, Սիւնան «կը խանգարեն» իրենց ազգութեամբ, շատոնց գիտնէ, բայց երբ լրագրողը մատի փաթթոց կ'ընէ անուն թրքացնելը երկրի մը մէջ, որ անոյշ - անոյշ «թելադրած էր» տոկիա, տարիներ առաջ եւ գիտեմ թէ ի՛նչ ըսել է *թրքական թելադրանք* մը, կը նշանակէ թէ մարդը ծիծաղելիէն չի վախնար: Մնաց որ, նոյնիսկ ծիծաղելի, այս յօդուածը կրնայ թելադրիչ ըլլալ մեր կարգ մը հայրենակիցներուն, որոնք ոչ թէ թուրքիոյ, ուր եթէ անպայման չարդարացուիր գոնէ կը բացատրուի, այլեւ ազատ Ֆրանսայի մէջ, կը կարծեն թէ բան մը կը փոխուի՝ մականուն փոխելով...: Այս յօդուածը գրած է էրկուն կէօզէ «Թէրճիւման»ի Օգոստոս 1-ի թիւին մէջ:

×

ՈՒՏԻ ՀՐԱՆԴ,
ԲԱՐՍ ԹՈՒՂԼԱՃԸ ԵՒԱՅՆ ...

Բարս Թուղլաճը դասէ տուեր է յարգելի Զէլիք Կիւլէրսոյը, յարգելի Զէլիք Կիւլէրսոյ ալ զինքը: Դատ ունեցեր են: Բարս Թուղլաճը կը պնդէ եղեր որ Զէլիք Կիւլէրսոյ անարգած է զինք, անշուշտ մեզ չի հետաքրքրեր գործին այս իրաւական կողմը. արդէն դատարան վախնայուելու է. հոն կը կարգադրուի. մենք չենք խօսիր այդ մասին:

Սակայն հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւած է այն պարագան որ Բարս Թուղլաճը, կարծէք Թուրք ճարտարապետութեան մէջ ուսումնասիրելիք այլ հարցեր գոյութիւն չունին, հրատարակած է «Պալեան ընտանիքը» կոչուած հատոր մը, դանդաղ տպագրութեամբ, նման այն գրքոյկներուն, զորս օտար երկիրներ հրապարակ կը հանեն մշակութային քաղաղչութեան համար, ուր կը համարձակի այս հայ ընտանիքին պէտք եղածէն աւելի բաժին հանել թուրք ճարտարապետութեան մէջ: Մանաւանդ այն չըլլանին ուր հայկ. ահաբեկչութիւնը կատաղօրէն ծաւալած է, նման գործ մը ձախորդ բան մըն էր:

Սակայն այս կէտին վրան ևս չատ պիտի չմտնենք: Որովհետեւ մեր դիտած չափով թուրք ճարտարապետութեան մասնագէտներուն մէջ Բարս Թուղլաճըի նման անուն մը գոյութիւն չունի: Հակառակ ատոր, սակայն յատկապէս կանգ պիտի առնենք սա անունի հարցին վրան: Որովհետեւ Բարս Թուղլաճըի բուն անունը Բարսեղ Թուղլաճեան է: Սակայն չենք գիտեր ինչ պատճառու ինք «Բարս Թուղլաճը» անունը կը գործածէ եւ այս անունով կը ստորագրէ իր գործերը:

Մէյ մը սա կէտը ճշդենք թէ երբ Թուրքիա աշխարհակալ Պետութիւն ալ էր, չէ միջամտած ուրիշներու կրօնքին ու այլ ժողովուրդներու խղճի ազատութեան: Նոյնիսկ 1572-ին երբ Փարիզի մէջ կաթոլիկները կը բնաջնջէին բողոքականները,

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՎՃԻՌԻ «ԹԵՐԹՕՆ»Ը

—×—

*Հանրավճիռի այս «թակարդը», որ չարաբաստիկ լի վեր ընդդիմութիւն եւ իշխանութիւն իրարու դէմ կը լարէն, սկսած է խոպոպել անհամ դառնալ: Մերակոյան էր, որ հանրավճիռ մը պահանջեց Սահմանադրական Դատարանէն: Միթերան, հիմնադրուելէն ի վեր կը ջանայ քաղաքականութեան մէջ եւ հակազդեց, իր թակարդը լարելով: Իրաւական դեռնի վրայ, առարկեց որ Սահմանադրութիւնը իր այս ձեւին մէջ (11-րդ յօդուածը) թուլ չի տար որ հանրավճիռի ենթարկէր զպրոցին հարցը, ուրեմն նախ հանրավճիռ մը ընէնք այդ յօդուածը փոխելու համար, այսինքն ընդլայնելու նախատեսին իրաւասութիւնները: Այն առեն, ընդդիմադիր ծերակուտականները ծուռակ մը տեսան, քանի որ ոչ մէկ բան կ'երաշխաւորէր որ այդ յօդուածը փոխելէն եաք, Միթերան զպրոցին հարցը հանրավճիռի պիտի դնէ եւ որոշեցին թոյլ չտալ որ այդ հանրավճիռը կատարուի: Եւ կրնային, քանի որ մեծամասնութիւն են Ծերակոյտին մէջ եւ հանրավճիռի ենթարկելու համար Սահմանադրութեան մէկ յօդուածը, հարկ է որ ազգ. ժողով եւ Ծերակոյտ նոյն բնագիրը քուէարկեն. մնաց որ որեւէ փոփոխութիւն ընելու համար Սահմանադրութեան մէջ, կը բաւէ երկու ժողովները (Ազգ. ժողով եւ Ծերակոյտ) նիստի կանչել Վերապայ եւ այդ համապատասխանը 2/3-ի մեծամասնութեամբ կրնայ փոփոխութիւն ընել: Եւ ահաւասիկ նոր վարպետութիւն մը, այս անգամ Միթերանի կողմէ եւ Ֆապիուսի գրիչով, 48 ժամ առաջ Ծերակոյտի այն նիստէն, ուր պիտի ծեծուի այս հարցը: Նոր թակա՞րդ մը կը լարուի ընդդիմութեան եւ չիմութեան կրնա՞յ մասնուիլ ժողովուրդը, եթէ այս միջոցին աւելի զբաղած չըլլայ իր արձակուրդով քան քաղաքական հաշիւներով: Ի՞նչ կ'ըսէ նախարարապետը. - «Ընդդիմութեան դեկավարները կ'ըսեն թէ դպրոցի մասին հանրաւճիռ կ'ուզեն: Գիտեմ որ Հանրապետութեան Նախագահը համաձայն է որ հանրավճիռ մը կատարուի հանրային ազատութեանց այս մարզին մէջ, այն վայրկեանին երբ Ֆրանսացիներուն համար կը ծագի խղճի ծանրակշիռ հարց մը: Բայց, Սահմանադրութիւնը կ'արգիլէ այսօր ժողովրդական խորհրդակցութեան այդ ձեւը: Ձայն կարելի դարձնելու համար, հարկ է ուրեմն ընդլայնել հանրավճիռի գործադրութեան դաշտը: Ճիշդ այս է որ կառավարութիւնը կ'առաջարկէ: Դժուար է ուրեմն, ընդդիմութեան կարծիքի փոխութիւնները հասկնալ, եթէ չեն բացատրուիր միայն կողմնակալ պատճառներով, ինչ որ ցաւալի պիտի ըլլար մարզի մը մէջ, ուր հարկ է համախմբել Ֆրանսացիներու հսկայ մեծամասնութիւնը»: *Երեւութապէս*, այն տպաւորութիւնը կը ծագի որ նախագահը ընդառաջ երթալով Ծերակոյտին առարկութեան, ապահովութիւն կուտայ որ զպրոցի օրինագիծի մասին ալ հանրավճիռ պիտի կազմակերպէ: Բայց, ուշադիր ընթերցում մը, ցոյց կուտայ որ նման խոստում չկայ, քանի որ Միթերան խոհեմութիւնն ունի ճշդելու. - «...Այն վայրկեանին երբ խղճի ծանրակշիռ հարց մը կը ծնի Ֆրանսացիներուն համար»: *Ուրեմն*, հարկ է ճշդել այդ պարագան նախ: Ո՞վ պիտի ճշդէ, ի՞նչպէս: Կարելի է հանրավճիռ համար նախ թէ խղճի հարց կա՞յ թէ ոչ:

Իշխանութեան միտ բանին յատակ է՝ պառակտել ծերակուտականները, իրար ձգելով: Այս ալ սակայն չատ հաւանական չէ: Փոխ - նախագահ Տայի կը ճշդէ որ Ծերակոյտը դպրոցի մասին հանրավճիռ չէ ուզած այլ՝ Սավառի օրինագծին. վճիռ ուզած է միայն թող եղաւ: արդ այդ օրինագիծը բարձի թող եղաւ: կը բաւէ ուրեմն գպրոցի վերաբերեալ նոր յայտով դպրոցական օրէնք մը մէկտեղ հանել: Երկուշաբթի օր Իշխանութիւն - Ծերակոյտ փիւնկ - փունկի մրցումը այս հանդրուանին հասած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԻՇԱՐ ՊՐՐԹԸՆ գոհ գնաց ուղեղային արիւնահոսութեան մը, 58 տարեկանին Ժընեւի մէջ: Կալեցի հանքագործի 12-րդ (13-ի վրայ) այս զաւակը չատ կանուխ բեմ բարձրացած է եւ նախ ամբողջովին նուիրուած Շէքսփիրի: 58 տարեկան, հինգ անգամ ամուսնացած է, բայց ունեցած միայն 4 կին, քանի որ երկու անգամ կնութեան առած է Էլիզապէթ Թէյլըրը, որու հետ կազմած է առաւօտականէն դուրս զոյգ մը: Աչքն պարապայի մէկ մեծ դերասան մըն էր, որու ամէնէն ծանօթ ֆիլմերն են. - «Ո՞վ կը վախնայ Վիրճինիա Վուլֆէն», «Կղէոպատրա», Տրոցկի, եւայլն, եւայլն: Պրբթոն չափազանց կը խմէր եւ քանի մը անգամ բուժարան մտած է դարմանուելու համար, բայց միշտ վերսկսած էր: Շատ կարեւորութիւն չէր տար մահուան, ու կը չարաչահկէր ռնիսխին ու վոտկան, հակառակ անոր որ ինչպէս կը խոստովանէր երեք տարի առաջ, «Շատ կը տառապիմ: Դրժուար կրնամ բաժակ մը վերցնել: Երկու ձեռքով պէտք է բռնեմ...: 56 տարեկան եմ եւ մահէն չեմ վախնար: Ընդհակառակն, բարով թող գայ: Կ'ուզեմ որ զիս մոռնան: Եթէ չատ բախտ ունենամ հինգ տարի ալ կ'ապրիմ»: Այդքան բախտ չունեցաւ, քանի որ այս խօսքերէն 3 տարի եաք կը մեռնի:

Իսրայէլի նախագահը աշխատաւորական կուսակցութեան պետին՝ Շիմոն Փերէսի յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը: Փէրէս 42 օր ունի զուտ հանելու համար այս դժուար գործը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ մեռելներու թիւը 10-ի հասաւ, որոնցմէ 2-ը՝ ոսկի: Միւս կողմէ 0-ի դէմ 2 կէտով պարտութեան մատնելով Եղիպտոսի, Փութպոլի մէջ, պիտի կարենայ մասնակցիլ կէս աւարտականներուն:

ԹԵԼ - ԱՎԻՒԻ Մէջ, հնդպատեան կոչուած 86 տարեկան մարդ մը ձերբակալուած է առջի օր, կնոջը բողոքին պատճառաւ: 83 տարեկան կինը կը բողոքէր որ ամուսինը կ'ուզէ ստիպել իրեն որ սեռային յարաբերութիւն ունենայ: «Վեներ է» ըսած է կինը, դատարանին առջեւ՝ «պէտք է կամ բանտարկել կամ յիմարանոց դրկել»: 60 եւ 57 տարեկան աղջիկներուն վկայութիւններն ալ բերած է, որոնք կը հաստատեն թէ իրենց հայրը «կը հալածէր իր կինը սեռային պեռնի վրայ»: Դատարանը գոհացած է խիստ պիտուքութեամբ, նկատի առած ամբաստանեալին տարիքը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 1 / 2)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԱԿԱԴ. Ա. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մոլտաւիոյ մայրաքաղաք Քիշնեւի մէջ տեղի ունեցած է համամիութենական գիտական համագումար մը՝ Խորհ. Միութեան տարածութեան մէջ ուժեղ երկրաչարժերու ուսումնասիրութիւնը թեմային չուրջ: Համագումարը նուիրուած է ակադ. Աբմենակ Նազարեանի յիշատակին: Գիտնականը տասնեակ տարիներ զբաղած է չինարարական մեքանիքի, ճարտարապետական երկրաչարժաբանութեան եւ երկրաբնագիտութեան հարցերու ուսումնասիրութեամբ: Իր աշխատութիւնները հրատարակուած են Խորհ. Միութեան մէջ, ինչպէս նաեւ անոր սահմաններէն դուրս՝ Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա եւ Ճափոն: Ակադեմականը տարիներ դեկավարած է իր նախաճեռնութեամբ Լենինականի մէջ բացուած գիտական կեդրոնը:

դամ կնութեան առած է Էլիզապէթ Թէյլըրը, որու հետ կազմած է առաւօտականէն դուրս զոյգ մը: Աչքն պարապայի մէկ մեծ դերասան մըն էր, որու ամէնէն ծանօթ ֆիլմերն են. - «Ո՞վ կը վախնայ Վիրճինիա Վուլֆէն», «Կղէոպատրա», Տրոցկի, եւայլն, եւայլն: Պրբթոն չափազանց կը խմէր եւ քանի մը անգամ բուժարան մտած է դարմանուելու համար, բայց միշտ վերսկսած էր: Շատ կարեւորութիւն չէր տար մահուան, ու կը չարաչահկէր ռնիսխին ու վոտկան, հակառակ անոր որ ինչպէս կը խոստովանէր երեք տարի առաջ, «Շատ կը տառապիմ: Դրժուար կրնամ բաժակ մը վերցնել: Երկու ձեռքով պէտք է բռնեմ...: 56 տարեկան եմ եւ մահէն չեմ վախնար: Ընդհակառակն, բարով թող գայ: Կ'ուզեմ որ զիս մոռնան: Եթէ չատ բախտ ունենամ հինգ տարի ալ կ'ապրիմ»: Այդքան բախտ չունեցաւ, քանի որ այս խօսքերէն 3 տարի եաք կը մեռնի:

Իսրայէլի նախագահը աշխատաւորական կուսակցութեան պետին՝ Շիմոն Փերէսի յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը: Փէրէս 42 օր ունի զուտ հանելու համար այս դժուար գործը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ մեռելներու թիւը 10-ի հասաւ, որոնցմէ 2-ը՝ ոսկի: Միւս կողմէ 0-ի դէմ 2 կէտով պարտութեան մատնելով Եղիպտոսի, Փութպոլի մէջ, պիտի կարենայ մասնակցիլ կէս աւարտականներուն:

ԹԵԼ - ԱՎԻՒԻ Մէջ, հնդպատեան կոչուած 86 տարեկան մարդ մը ձերբակալուած է առջի օր, կնոջը բողոքին պատճառաւ: 83 տարեկան կինը կը բողոքէր որ ամուսինը կ'ուզէ ստիպել իրեն որ սեռային յարաբերութիւն ունենայ: «Վեներ է» ըսած է կինը, դատարանին առջեւ՝ «պէտք է կամ բանտարկել կամ յիմարանոց դրկել»: 60 եւ 57 տարեկան աղջիկներուն վկայութիւններն ալ բերած է, որոնք կը հաստատեն թէ իրենց հայրը «կը հալածէր իր կինը սեռային պեռնի վրայ»: Դատարանը գոհացած է խիստ պիտուքութեամբ, նկատի առած ամբաստանեալին տարիքը:

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

(1889 - 1916)

Գրեց՝ ԲԻԶԱՆԴ ԵՂԻԱԶԵԱՆ

Ա.

ԽՄԲ. - Վերջերս ստացանք Մոնրէալ հրատարակուող՝ Արմաշ պարբերագիրքին Ա. թիւը: Խմբագիր եւ հրատարակիչն է՝ Բարգէն Թօփճեան: Այդ թիւէն կ'արտատպենք այս շահեկան յօդուածը Արմաշի դպրեվանքին մասին. -

×

Ա.-
ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Հայոց փոթորկալից դարերու խաւարին վերեւ փայլող լուսափարոս կեդրոններ եղան վանքերը, ուր ցեղին իմացական ջահը միշտ վառ պահելու եւ ազգային վերածնունդի ու կրթական - մշակութային բարեշրջումի, երբեմն իսկ քաղաքական, առաջնորդութիւնը կատարած են նախախնամական զօրութեամբ արիւարար հրապարակ իջած բարեկարգիչ մեծ ղէմքեր: Եւ տարօրինակ զուգընթացութեամբ մը այդ լուսափայլումը տեղի ունեցած է ամէն ժամանակաշրջանին, երբ Ազգին քաղաքական կառոյցը սասանումի եւ քայքայումի սպառնալիքին իջած կը պատուէր:

Այսպէս, օրինակ, Հռոմ - Խաչակիր ու Սելճուք - Մէմլուք արշաւանքներու միջեւ իր ինքնուրոյն անկախ գոյութիւնը կանգուն պահելու համար պայքարող Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւորութեան շրջանին, Տաւրոսեան եւ Ամանոսեան Լեռներու կատարներէն ճառագայթեցին ուսման եւ արուեստի փարոսներ՝ Հռոմկլայ, Ակներ, Սկեւռայ, Դրազարկ, Բարձրբերդ, Շուղր ու Մարութայ վանքերը, ժբ. - ժդ. դարերուն: Եւ գիտութեանց ու մշակոյթի այդ լուռ ու մենաւոր աշխատանոցներու մէջէն էր որ ծագած եւ անմար լոյսով դարերու դիմաց կանգնած են Հայ Գրչագրութեան եւ լզմայլելի Մանրանկարչութեան, երաժշտութեան եւ առակագրութեան անմահ հոդիները. - Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի, Սարգիս Պիծակ, Թորոս Ռոսլին, Վարդան Այգեկցի եւ բազում ուրիշներ, ինչպէս նաեւ արքեպրայր պատմիչներ՝ Սմբատ Գունդստապլ եւ Հեթում Պատմիչ:

Նոյն պայապայքարի ժամանակներուն, Մեծ Հայքի մէջ եւս, թէեւ Լէնկթիմուրեան ասպատակութիւններով կոխոտուած՝ բայց հոգեկան ներուժութեամբ վերածագնման Հայրաթ, Սանահին, Գլաձոր Վանքերը: Ու վերջինս՝ իր երեք քառորդ դարու բազմաստարբ կարճ պոյութեան միջոցին՝ 360 ձեռնադրեալ վարդապետներ ընծայեց Ազգին իրրեւ տարածիչներ լոյսի եւ յոյսի:

Յաջորդ դարերուն, Օսմանեան - Պարսկական նորահաստատ պետութեանց համամարտութեանց միջեւ կործանումի ու կողոպուտի ենթարկուած Հայաշխարհի սարերէն վերափայլեցան, ժէ. դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ, Հին Մեծոփայ ու Տաթեւի եւ Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ ու Որոտան Գեղի «Մեծ - Անապատ» վանքերը, որոնցմէ վերջինոյս մասին ժամանակագիր Առաքել Դաւրիժեցին կը վկայէ, թէ «Սա եղեւ մայր եւ ծնող ամենայն Անապատաց (վանքերու) եւ տիեզ՝ լուսաւորութեան Հայոց»:

Ասոնց ալ չիջումէն եառք, լուսաւորութեան ջահը վերստին բարձրացնողը եղաւ Բաղէշ - Պիթլիսի նշանաւոր Ամրոց «Համայասրան _ վանքը», ժէ. - ժԸ. դարերու կամարումին, բարեկարգիչ ուսուցչապետներ Եսայի Նչեցիի եւ Վարդան Վարդապետի առաջնորդութեամբ, ուր ուսմանց ծրագրին մաս կազմեցին՝ Սուրբ - գրական նիւթերէ զատ նաեւ «արտաքին» կոչուած բնագիտական, պատմաբանական, փիլիսոփայական ուսմանց առարկաները: Եւ ժԸ. դարուն սկիզբը Ամրոցի ալ ցրուումէն եառք, ասոր աշակերտներէն երկուքը, Յովհաննէս Կոլոտ եւ Գրիգոր Շղթայակիր, եկան հիմնելու, մին՝ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ Կոլոտեան _ Նալեան Դպրոցը, միւսը՝ Երուսաղէմի մէջ Պատրիարքութեան Դպրեվանքը: Եւ Հայաչխարհի վանքերէն ջահաւորուած, Երուսաղէմի բազդատաբար աւելի ապահով քաղաքական հովանիի տակ հիմնուեցան Ամստերդամի, Լվովի, ապա նաեւ Վենետիկի ու Վիեննայի Մխիթարեան զոյգ վանքերը:

Ու Պոլսոյ Կոլոտեան - Նալեան Դպրոցէն մէկուկէս դար եառնէ է որ, նոյնպէս ազգային նորանոր տագնապներու դիմակալելու պահանջով, պիտի հաստատուէին Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան Արմաշու Դպրեվանքը, Հայաստաննեայց Եկեղեցւոյ Թոյլատրուած պետական - սահմանադրական իրաւասութեանց լիազօրութեամբ վերակազմելու համար ազգային, կրթական կեանքը:

Արմաշի Դպրեվանքի չրաջնաւարանէրէն՝ Փառէն Եպիսկ. Մելքոնեան, որ ուսուցիչ էր Անթիլիասի մեր Դպրեվանքին մէջ, կը վկայէր Արմաշի հիմնարկութեան ժամանակներու ազգային տագնապալի կացութեան դիմաց կրթական նոր պահանջներու մասին.

«Շատոնց դադրած էին Աբեղեան պատմական դպրոց - վարդապետանոցները, որոնց վերջին պլպլացումը եղած էր Ամրոլու դպրոցը: Երուսաղէմի, Աղթամարայ, Մշոյ եւ Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքերուն ժառանգաւորաց - ընծայարանները միջակ ծրագրով պատրաստուած միաբանները հազիւ կը հասնէին իրենց եկեղեցական - վանական կալուածներու եւ իրաւասութեանց պաշտօններուն, եւ քանի մը բացառիկ եւ տաղանդաւոր միաբաններ կը կոչուէին առաջնորդական պաշտօններու: Կրթական որոշ եւ մասնագիտական ծրագիր մը չկար առաջնորդոցու եկեղեցականներ պատրաստելու համար: Յաճախ Առաջնորդ - եպիսկոպոսները իրենց ազգական սպասաւոր կամ փոքրաւորներուն եւ այրիացեալ քահանաներուն վեղար կուտային...:

«Թուրքիոյ 50-ի մօտ վիճակները մեծ մասով Առաջնորդէ զուրկ մնացած էին, եւ իրրեւ անհովիւ ոչխարներու հօտ՝ Քիւրտերու հարստահարութեաց եւ կառավարութեան կեղեքումներու նշանակ եղած, կը տառապէին յուսահատ, եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանէն Առաջնորդ կ'ուզէին ի գո՞ւր...

«Նորավարժ Ազգ. Սահմանադրութեան դործադրութիւնը լուրջ դժուարութեանց կը բախէր, ո՛չ միայն կառավարական սադրանքով, այլ եւ՛ անոնց թելադրանքով՝ Թոյլ առաջնորդներու, եւ Պատրիարքարանը կը սպիտակէր երբեմն Պոլիս բերել տալ զանոնք»: (ՀԱՍԿ, 1947, էջ՝ 315 - 6)

Այդ տխուր կացութեան վրայ կ'ուզենար արտաքին նուիրապետութեանց միսիոնարական թափանցումներու պատճառած բաժանումնե՛րը Հայ ժողովուրդի կրօնական եւ ընկերային կառոյցին մէջ, ինչ որ կը սպառնար Հայութեան ամրողջականութեան պահպանման:

Այսպիսի հարցերու դիմաց, 1888-ին, Պոլսոյ նորընտիր Պատրիարք Խորէն Եպիսկ. Աշըգեան, «Արմաշու Ուխտին վանահայր, պարզ եւ ճգնազգեաց վանական մը», իր պատրիարքական առաջի՛ն գործը կը նկատէ Հայ եկեղեցականութիւնը բարեկարգել ու դաւառներուն առաջնորդներ պատրաստել, այսպէսով նաեւ պատրիարքարանի ազդեցութիւնն ու հմայքը բարձրացնել: Եւ իր այդ կրթական ծրագրերին գործադրութեան համար յարմարագոյն անձը կը գտնէ Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեանը, համալսարանական ուսումով եկեղեցականը՝ որ էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանէն հրաժարեցուած եւ նոր Կոստանդնուպոլիս վերադարձած էր:

Ուսեալ եւ իր առաքելութեան դիտակից նոր եկեղեցականութիւն մը պատրաստելու գաղափարը պիտի վերածուէր գործի. բայց թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ ընթացքով:

(Շար. 1)

ՅՈԳՆՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ

ՅՈԳՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ՝ ԳԱՂՏՆԻՔԸ ԵՐՋԱՆԻԿ ԿԵԱՆՔԻՆ

○

Երբ յողնութիւնը հասնի վտանգաւոր աստիճանի մը, յառաջ կուգան զանազան ախտանշաններ, որոնք յայտնի եւ յստակ են. - Զգացական խանդարումներ, սեւ ցնորքներ, հոգիի անդորրութիւնը կորսընցնելու վտանգ՝ որը կ'արդիւնք ուրախ պատահար կամ լաւ առիթ մը վայելելու հաճոյքը: Այս վիճակին յառաջացումը կը սոիպէ քեզ առնելու հանդարտեցուցիչ դեղեր, դարմանելու ջրային պրկումներ, որոնք կը հասցնեն ենթական մինչեւ չունչի նեղութեան, սրտի զարկերու արագացման, ատամոքսի խանդարման եւ ալիքներու բորբոքման:

Այս դարուս ջիղերու ճնշումը ամէնէն չատ տարածուած հիւանդութիւններէն մէկն է, ուր մարդը մեկուսացած կեանք կ'ապրի իր ցնորքներուն եւ հարցերուն հետ: Կրնանք դաղափար մը կազմել երբ ակնարկ մը նետենք հոգեբոյժներու մօտ արձանագրուած հիւանդներու ցանկին:

ՅՈԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Գիտնականները որոնք կը տառապին յողնութենէ, կ'ըսեն, թէ «ինչ որ այլ ըլլան յողնութեան պատճառները, յողնութիւնը ձեր առօրեայ հացն է, այս արդիական կեանքին մէջ, նոյնիսկ թմրուածքին է որ կը չնչենք»:

Ջիղերու հոգեբոյժ ամերիկացի մասնագէտները ունին իրատպաշտ դիտողութիւններ. -

ԱՌԱՋԻՆ. - Ջիղերու ճնշումը յառաջ կուգայ գործի ծանրութենէ կամ արդիւնք ընկերային ճնշումներու, որոնք մարդու կարողութենէ աւելի զօրաւոր են:

ԵՐԿՐՈՐԴ. - Գիտնականները զարմանալիօրէն նչմարեցին, թէ կարգ մը մարդիկ որ իրենց կարողութենէն աւելի կ'աշխատին չեն դանգատիր ջիղերու յողնութենէն: Քննութիւններէ եառ յետոյ եղաւ որ անոնք զոհ են իրենց կեանքէն, եւ անոնց հոգեկան ու մարմնային առողջութիւնը չատ լաւ վիճակի մէջ է:

ԵՐՐՈՐԴ. - Երկար քննութիւններէ եառ յայտնի եղաւ, որ անոնք որոնք չատ կ'աշխատին, կը ծաղկին անոնց ձիրքերը եւ ամէն անգամ որ չատ աշխատին՝ կը կրկնապատկուի պայծառութիւնը իրենց բնաւորութեան: Գիտնականները այն եզրակացութեան եկան, որ արդի մարդոց համար յողնութիւնը կեանքի մէկ կենսական մասնիկն է. առանց որուն անոնք չեն կրնար հանդիստ կեանք մը ապրիլ եւ պահել իրենց բնական առողջութիւնը: Այս կէտէն մեկնելով բաժնեցին յողնութիւնը երկու տեսակի: Առաջինը՝ վնասակար, իսկ երկրորդը՝ օգտակար:

ՋԻՂԵՐՈՒ ՃՆՇՈՒՄԻ ԱՃՏԱՆՇԱՆՆԵՐԸ

Ինչ որ ալ ըլլան յողնութեան պատճառները՝ մարմնային ախտանշանները նոյնն են: Օրինակի համար, ինչ է տարբերութիւնը խնդուքի եւ հիասթափութեան մարմնային ախտանշաններուն:

Սկիզբէն յայտնի եղած է որ խնդուքի եւ որեւէ ախտ զգացումի ֆիզիքական հակազդեցութիւնները նոյնն են: Աչքի բիբը կը լայննայ, սրտի զարկերը կ'արագանան, ուղեղը կը լուացուի աւելորդ թթուածինով, սիրտը կը զրգռի եւ աւելի չատ թթուածին կը մղէ դէպի մկանները:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՅՈԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրեմն, ինչպէս կը բացատրենք՝ երբ հանդիստ չենք երբ դէշ լուր մը ստանանք, նոյնը չենք զգար քան երբ լսենք կատակ մը: Պատասխանը այն է որ օգտակար յողնութիւնը (խնդուքի ժամանակ) մեր մարմնի բջիջներուն մէջ կ'արտադրէ քիմիական նիւթ մը Անտրոֆին անունով: Այս նիւթը տեսակ մը բնական թմրեցուցիչ է, աւելի զօրաւոր քան՝ մորֆինը:

Կարգ մը գիտնականներ կ'ենթադրեն ծայրայեղութեան եւ կ'ըսեն, թէ մարդը կարող է հիւանդութիւններու սանձ գնել եւ դանոնք յաղթահարել զօրացնելով մարմինը պաշտպանելու բնական կանոնը, որ կը դանուի մարմնին մէջ: Ճիշդ այնպէս ինչպէս որ մարդ կարող է իր կամքով իջեցնել մարմնի ջերմութեան եւ սիրտի զարկերուն եւ որպէսզի փաստեն իրենց ըսածը, անոնք կ'ըսեն, թէ եոկա ընողները ամէն օր կը զործադրեն այս կանոնը:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իսկ վնասակար յողնութիւնը կը տանի մարմնական վատնգաւոր հիւանդութիւններու ... եւ այս երեւակայութիւն չէ, ինչպէս որ չատեր կը կարծեն: Այն՝ հակառակ օգտակար յողնութիւն ըլլալուն՝ կը տկարացնէ մարմինը (մաքառելու մանրէներուն դէմ) փոխանակ զօրացնելու: Ասոր բացատրութիւնը այն է, որ գիտական նիւթ մը կայ մարմնին մէջ անդրվիրոն անունով: Օգտակար յողնութիւնը կը կրկնապատկէ այս նիւթին արտադրումը որ մարմինը կը զործածէ հիւանդութեան դէմ, պայքարելու եւ անոր միջոցաւ կը յաղթահարէ:

Բայց վնասակար յողնութիւնը, որը անակնկալօրէն կը պատահի (դէշ լուր մը կամ հիասթափութիւն մը կամ բարկութիւն մը) կը մեռցնէ այս նիւթը (անդրվիրոն) եւ մարմնին կուտայ տարբեր նիւթ մը (ադրինալին) մեծ քանակով, որը կը թունաւորէ եւ պատճառ կը դառնայ ջիղերուն մէջ քոլեսթերոլի կուտակման:

Այս բոլորը կը նշանակէ, որ աւելորդ բարկութիւնը եւ մտահոգութիւնը մարմինն ու ջիղերը կ'ենթարկեն ցնցումի, ամէն անգամ որ դէշ լուր մը առնենք կամ խանդարիչ դէպք մը պատահի: Տեսակ մը անճնասպանութիւն է:

ԴԵՌ ԵՐԿԻՆՔԸ ԿԱՊՈՑՏ Է

Ընկերային գիտական Ուիլիըմ Ուէսթ ունի հետաքրքրական հայեցողութիւն մը, որը ներկայացուց իր զրքոյկին մէջ սա խորագրով. «Ինչպէս պէտք է ապրինք ջիղերու ճնշումին հետ»:

Իր վարձիքով մեր անհատականութիւնը կը պատկանի այս չորս նախասիրութիւններէն մէկուն. - Գործը, Գործելակերպը, Հաղորդակցութիւնը, Ենթադրութիւնը:

Առաջին խումբի մարդիկ կ'ըլլան գիտադրող, մտածումնին թիւնամական եւ գործնական:

Երկրորդ խումբի մարդիկ՝ զգացումով չեն տարուիր, մտածումնին տրամաբանական է, գիտակից՝ իրենց պարտաւորութիւններուն:

Երրորդ խումբի մարդիկ կ'ըլլան զգայուն, ընկերային, տակն ու վրայ կ'ըլլան մտածելով, թէ ուրիշներ ի՞նչ կը մտածեն իրենց մասին:

Իսկ չորրորդ խումբը կ'ըլլայ ստեղծող, հնարող, երբեմն հեռատես ու փոփոխամիտ:

Ուէսթ կ'ըսէ, թէ պէտք է որ մենք մեզի այս չորս օրինակներէն մէկուն մէջ կարդաւորենք: Յետոյ դիւրին է գիտնալ ապրելակերպի պայմանները, որոնք կը պատճառեն մեզի վնասակար յողնութիւն:

Ճշդապահութիւնը եւ խիստ կարգապահութիւնը պատճառ կ'ըլլան որ խեղդուկին (գործի) անհատականութիւն ունեցող մարդիկը:

Անկարգութիւնը եւ անակնկալները կը չուարեցնեն գործելակերպի անհատական - նութիւն ունեցող մարդիկը: Իսկ առանձնութիւնը կը չարչարէ «հաղորդակցութիւն» դասին պատկանող մարդիկ:

Իսկ միօրինակութիւնը մտահոգութիւններով կը հիւանդացնէ «ենթադրութիւն»ի անհատականութիւն ունեցող մարդիկը:

Այս հայեցողութիւնը կը տանի մեզի այն ենթադրութեան, որ ջիղերու ճնշումը մը յառաջ չի գար գործի խճողումէն այլ երբ կը կորանցնենք հաճոյքը գործելու: Այն ատեն մարդ կ'ընկճուի երբ կը կրէ զգայուն զգացումը որ իր ջանքերը պարապի կ'երթան եւ իր կարծիքները եւ յորդորները տեղ չեն գտներ: Եւ ամէնէն աւելի ազդուողները ընկերային ցաւող ճնշումներէն անոնք են, որոնք իրենք զիրենք ծանօթ եւ կարեւոր մարդիկ կը կարծեն:

Ի՞նչ պէտք է ընել

Այն ժամանակ երբ կեանքիդ պայմանները եւ գործիդ բնոյթը անյարմար են քու անհատականութեանդ, ի՞նչ պէտք է ընել: Պէ՞տք է որ կանխես եւ վճիռ արձակես ինքզինքիդ վրայ եւ յանձնուիս ճակատագրիդ:

Ամերիկացի բժիշկները որոնք մասնակցած են «օգտակար յողնութեան» հայեցողութիւնը բնորոշելու, կ'ըսեն, որ մարդ աւելի զգայուն է եւ փոխէ յողնութիւնը պէտք է դիմագրէ եւ փոխէ յողնութիւնը աչխոյժ եւ մղիչ ուժի: Եւ տրուած խը-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԻՊԱՐԱՆԻ

«ՅՈՒՄԱՐ ՖԱՍՏԱԿԱՆՈՑ
ՓՈՓԽԻԿ ՊԵՏՍԸ»

Ա. ՀԱՍՐԱԹՅԱՆ

(Բրգար. 2. 8. 9.)

- 14 -

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

- Նոյեմբեր, թատերաշրջան փոխեցիք, ինչպես կը տեսնեմ, ամբողջ ձեր ծրագիրը: Ինչո՞ւ համար: Ասկէ առաջ ինչ էիք խաղար: Ներո՞ղ ու ողորմած էին ձեր հանդիսատեսները, որոնք կ'ուզէին տեսնել ձեր նոր ներկայացումները: Ինչո՞ւ համար ձեր հին ներկայացումները այլեւս չէին գրաւեր զանոնք: Ինչո՞ւ համար ձեր հին ներկայացումները այլեւս չէին հետաքրքր

ԱՏՕՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Կիրակի, Օգոստոս 12 կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ· ՆԱԳՂԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Պատարագի աւարտին՝ Խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի :

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին :

Պատարագ ժամը 10·30-ին :

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, յիշատակ է Մեռելոց :

Առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Նիջեցելոց :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Ս· Աստուածածնի Վերափոխման տօնին, որ հանդիսաւոր կերպով տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ըստ աւանդութեան կը կատարուի նաեւ Խաղողօրհնութիւն : Իսկ խաղող նուիրել փափաքող հաւատացեալները կրնան դիմել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան :

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ, դեկավար՝ Խաչիկ Ելմազեանի :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝	8
Պատարագ ժամը՝	10
Քարոզ ժամը՝	11·15
Խաղողօրհնէք ժամը՝	11·45

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԱՆ

Պօմանի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնը, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔՀՆԱ· ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ քառաձայն, դեկավարութեամբ երեւանի Պետական երաժշտանոցին շրջանաւարտ, երէցկին՝ Գոհարիկ Քէշիշեանի :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	9
Պատարագ ժամը՝	10

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Այս Կիրակի, Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Խաղողօրհնէք՝ 11·45 :

×

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Կիրակի, ժամը 10·30-ին եկեղեցւոյս անուանակոչման տօնին առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ, նաեւ Խաղողի օրհնութիւն եւ աւանդական մատուռ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԱՒԼԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿՂ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ծառուկեան 500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Խառաբ Ժախեան (Պրիւսէլ) 500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 250 Ֆ·, Պ· Փ· Պոիթըն (Լոնտոն) 10 անգլ· :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿՂ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ· - Պ· Ամատ Ամմապանեան 100 Ֆ· :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐՔԻՕՓ· - Տիկին Քնար Կէոէն 200 Ֆ· կը նուիրէ Դպրեցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 200 Ֆ· Հայ Ուսանողներու Օգն· Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ին, Հրանդ Ակոնեանի մահուան Ա· տարելիցին ի յիշատակ :

A. A. A. S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

recherche

Sténo - Dactylo (ayant expérience) pour travailler à Montmorency

○ *langue arménienne souhaitée*

s'adresser : 77, rue La Fayette Paris 9e

tél : 878 - 02 - 99

ՎՐԻՊԱԿ «Մնաք բարով, կրկին կը տեսնըւինք» Գրիգոր Տարօնեանի յօդուածին մէջ («Յառաջ» Օգոստոս 4/5, էջ 2, բ· սիւնակ) առաջին տողերը պէտք է ըլլան·· *«կան նոր ընկերվարութեան գաղափարի մը լծտմբ ԹԷՒԿԱՆ (և ոչ ինչպէս գրուած է Էական) կը դարձնէ երկու կուսակցութիւններու համերաշխ գործունէութիւնը, եւայլն, եւայլն»* :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ ՉՈՒԶԵՑ ՄԵՌՆԻԼ

(Այն սեւ օրերուն)

Հեղինակ՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԼՐՊՐԵԱՆ

Հատորին կողքին նեղսը, հրատարակուած է ծանօթագրութիւն մը, որմէ տարեւ հատուած մը՝

«Սակաւաթիւ օրինակներով տպուած մեր այս գրքին՝ «ժողովուրդ մը որ չուզեց մեռնիլ» դին չէ որոշուած : Որովհետեւ գրամ չհաւելու մտօք գրուած չէ ան այլ՝ մեր սրբազան նահատակներուն յիշատակը վառ պահելու համար է միայն :

...Ըսինք թէ այս գրքին դին որոշուած չէ : Այդ յանձնելով մեր ազնիւ ընթերցողներուն եւ բարեհնամ հաստատութիւններուն ուշադրութեան, երախտապարտ պիտի ըլլայինք որ իրենք որոշեն դինը եւ սիրայօժար քանի մը օրինակ ստանձնելով՝ թեթեւցնէին մեր խաչուած սուրբերուն նուիրուած այս գործին ծանր բեռը :

Դիմել· -

Z. BERBERIAN
104, Ave. d'Italie
75013 PARIS

FETE CHAMPETRE

du Home Arménien de St. Raphaël

LE MERCREDI 15 AOUT
DE 12H A 22H

A 10h Messe célébrée par Mgr. Norvan ZAKARIAN
suivie de la bénédiction du raisin
Fête animée par l'orchestre PAROS
REPAS — TOMBOLA

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

Et deux voyages : CROISIERES d'une semaine
et séjour d'une semaine à EREVAN

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել Թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը :

Անկարելիութեան պարագային, կարւի է դիմել անշուշտ թերթիս վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նորը) եւ կցել 20 Ֆ·ի դրոշմաթուղթ (25 Ֆ· արտասահմանի պարագային, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութիւններու եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը տեսնենք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունել) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի կրօնական ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ դրամարկները· - Տէր եւ Տիկին Կարօ Թ· Ժամկոչեան Ալէն փափագեանի դառնակնկիծ մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի 150 Ֆ·, եւ 150 Ֆ· «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար : Այրի Տիկին Մարգրիտ Փէչիչեան 100 Ֆ· Այրի Տիկին Շուշան Ալտեանի մահուան առթիւ :

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնադրի 24-րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 rue Jean - Goujon, Փարիզ 8-րդ, ՁՈՐԵՔ· ՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5, 1984, ե· րեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով ·-

«ԿՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ» :

Եթէ յիշեալ թուականին ժողովի մեծամասնութիւն չգոյանայ համաձայն կանոնադրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեանս անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը հինգ 20-ին, Հ· Բ· Ը· Միութեան Ալիք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 rue du Faubourg, Փարիզ 17-րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը» :

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ կանոնագրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, զայն կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ :

Անոնք որոնք յիշեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք գրաւոր յանձնեն եկեղեցւոյ Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, Կիրակի օր ներառեալ :

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր ժողովին կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներուն բոլոր անդամաւուրքերը :

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՐԱՆԴԻՐ

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
8
MERCREDI
8 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տրուելիս : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.761 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.761

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ
ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

ԴԵՌ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ...

Վիճնայի մէջ է, որ կղզիին թուրք եւ յոյն համայնքներու ներկայացուցիչները կը տեսնուին Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղար՝ Փերէզ ան Քուէլարի հետ: Թրքական յարձակումէն եւ բռնագրաւումէն 10 տարի ետք, ոչ մէկ ելք գտնուած է եւ Արեւմուտքի, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու բարեացակամ մեղմակցութեամբ, Թուրքիա ուզածը կ'ընէ, մինչեւ իսկ անկախ Պետութեան մը հռչակումով: ՄԱԿ-ը զօրավիգ է Կիպրոսի կառավարութեան, բայց ի՞նչ բանի կը ծառայէ այս արտոյտի նեցուկը, եթէ ոչ աղուոր - աղուոր բանաձեւեր քուէարկելու, որոնք ոչ մէկ հետեւանք կ'ունենան: Իւրաքանչիւր նոր բանաձեւ ալ լաւատեսութեա՛մբ կը չեչտէ, որ նախորդը պէտք է դրսեւորուի: Ամէնէն «վճռական» բանաձեւը քուէարկուած է, 1984 Մայիս 11-ին եւ կը կրէ 550 թիւը: Ի՞նչ կ'ըսէ «Ապահովութեան Խորհուրդը կը դատապարտէ անխտրական բոլոր արարքները, մէկն ըլլալով Թուրքիոյ եւ Թուրք Կիպրացի զինեալներու միջեւ եղած դեսպաններու իրեւ թէ փոխանակումը, ձեռք առնուած այդ միջոցները ապօրինի եւ ոչ - ի զօրու կը հռչակէ եւ կը պահանջէ որ անմիջապէս ընդունին: Նաեւ կը կրկնէ կոչը, զոր րած է բոլոր երկիրներուն չճանչնալու հիւսիսային - Կիպրոսի իբրեւ թէ Թուրք Հանրապետութիւնը»:

Գործադրելու համար այս դեղեցիկ որոշումները, միջոցներ ալ կան: Բայց այս սիզրունքները պաշտպանողներն իսկ ոչինչ կ'ընեն գործադրել տալու համար: Գլխաւոր պատասխանատուն միշտ նոյն երկիրն է Ամերիկա՝ որ ոչ միայն դեր խաղաց 1974-ի Թրք. յարձակման մէջ, այլեւ կը չարունակէ իր սիրելիին - Թուրքիոյ - «խաթիրը» չկոտրել...: Այս կացութեան մէջ, մարդ - միամտաբար - կը տարուի խորհելու թէ Նորմ. Միութիւնը կրնայ դեր խաղալ, բայց ան ալ չատ խոհեմ է Ուաշինկթընի հետ եւ ինք ալ չուզեր «խաթիրը» կոտրել: Առաջարկած է Կիպրոսի բոլոր արտածումները դնել, ինչ որ կղզին բոլորովին Մոսկուայի հոգատարութեան տակ կը դնէ: Մնաց որ Կիպրոսի այս վիճակին ալ գործին կուգայ, քանի որ Կիպրոսի հարցը փորձանք մըն է Աթլանտեան ուխտին համար:

Ի վերջոյ, կը պարզուի որ ամէն մարդ չան մը ունի, բացի անչուշտ Կիպրոսէն...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻԿՈ հաւաքուած են 156 երկիրներու ներկայացուցիչներ ուսումնասիրելու համար աշխարհի բնակչութեան ապահին հետեւանքները անտեսութեան վրայ: Ազգաբնութեան միջազգային երկրորդ ժողովն է, որ պիտի տեւէ մինչեւ Օգոստոս 13: Աշխարհի բնակչութիւնը բաւական արագ կ'աճի, 93% համեմատութեամբ 1950-ի եւ 80-ի մէջեւ: Առաջին ժողովը գումարուած էր Պուքրէշ 1974-ին:

ՖՐԱՆՍԱ. ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ. պիտի ամբապնդեն իրենց դործակցութիւնը, պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ: Այս որոշումը տրուեցաւ Ներքին Նախարար փէչը Ժոքսի Մատրիտ այցելութեան առթիւ:

ՀՐԵԻԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 1 / 2)

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Գորիսի մէջ ծնուած է Ակսէլ Բակունցի ծննդեան 85-ամեակը: Ողբացեալ գրագէտին անունը կրող հրապարակին վրայ տեղի ունեցած է մեծ հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են հարիւրաւոր Գորիսցիներ, Զանգեզուրի գանազան շրջաններէ եկած աշխատաւորներ եւ ներկայացուցիչ դէմքեր: Գրագէտին յուշարձանին ծաղիկները դրուած են: Բակունցի գրականութեան մասին խօսած է Դ. Գասպարեան: «Լենին» փողոցին մէջ՝ ուր ապրած է Բակունց, բացուած է կիրառական արուեստի ցուցահանդէս մը: Ապա, ազանդական դհոլ - զուռնայի ընկերակցութեամբ եւ երգի ու պարի առաջնորդութեամբ հանդիսութիւնը չարունակուած է քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ, որմէ ետք Մշակոյթի Պալատին մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, որուն բացումը կատարելով Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը՝ Վարդգէս Պետրոսեան, անդրադարձած է Բակունցի նուիրուած ոտնը աւանդութիւն դարձնելու անհրաժեշտութեան: Ակսէլ Բակունցի կեանքն ու գրականութիւնը ներկայացուցած է փրոֆ. Ռաֆայէլ Իշխանեան: Ոտնք առած են Գորիսի «Ա. Բակունց» միջնակարգ դպրոցի ուսուցչուհի Գ. Մանուէլեան, Գուսան Աչոտ, երաժիշտ Տիգրան Մանասեանն եւ Սերօ Խանզադեան: Գրագէտին, ինչպէս նաեւ իրեն նուիրուած գործերէն ընթերցում - ներ կատարած են Վ. Յակոբեան, Ս. Իւրքաչեան եւ ուրիշներ: Հիւրերը այցելած են Բակունցի տուն - թանգարանը եւ հանդիպում ունեցած անոր հարազատներուն հետ: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլի համոյթին ելոյթով:

×

ՀԱՅԵՐԸ ԼԵՀ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԻՆ ՄԷՋ

Վարշաւայի մէջ «Հանրագիտարան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Գրաժինա եւ Անդրժէյ Միլոչեւի «Կովկաս» դիրքը, որ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը պարունակէ հիւսիսային Կովկասի, ինչպէս նաեւ Անդրկովկասի հանրապետութիւններուն մասին: Հեղինակները՝ որոնք բազմիցս ճամբորդած են Խորհ. Միութիւն, Կովկասի մասին խօսելով զայն նկատած են օրրան քաղաքակըթութեան՝ Ուրարտուէն եւ Կոլխէթէն մինչեւ մեր օրերը: Հայաստանի նուիրուած ակնարկին մէջ հեղինակները կը խօսին անոր բնութեան մասին եւ անդրադառնալով Հայքի առեղծման՝ անոր չուրջ տարածուած առասպելներէն մին կը պատմեն հետեւեալ ձեւով. «Կ'ըսուի թէ Աբարիչը, երկիրը առեղծելու առեն, ուզած է բոլոր ժողովուրդները ապահովել բերրի հողով: Հետեւաբար Ան առած է մեծ մաղ մը եւ սկսած մաղել հողը: Սակայն, ինչպէս պարզուած է յետագային, ժողովուրդները աւելի շատ եղած են, քան հողի կտորները: Եւ Աստուած՝ տխրած, Հայերուն՝ աշխատասէր ու տաղանդաւոր այդ ժողովուրդին, բաժին հանած է մաղին մէջ մնացած քարերը, ժայռերը, հանդած հրաբուխները, որոնցմէ Հայերը դարերու ընթացքին առեղծած են իսկական ծաղկաստան մը»: Գրաժինա եւ Անդրժէյ Միլոչեւ իրենց դիրքին մէջ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Օգոստոս 3-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Օգոստոս 2-ին, ժամը 10·52-ին (տեղական ժամ) երկրաշարժ տեղի ունեցած է Հայաստանի մէջ: Սաոբերկրեայ ցնցումներ զգացուած են Փարաքար գիւղին եւ էջմիածին քաղաքին մէջ: Բարեբախտաբար զոհ եւ նիւթական վնասներ չկան:

×

«ՍԵՒԱՆ» ՊԱՆԴՈԿԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Սեւանի ափին կառուցուող «Սեւան» պանդոկը բացուած է: Եօթը յարկանի պանդոկը կրնայ հիւրընկալել 240 հոգի: առաւելաբար երկու հոգինոց սենեակներ են, կան նաեւ երկու - երեք սենեակնոց եւ ընտանիքներու համար նախատեսուած յարկաբաժիններ:

×

ԱՐՄԱՆ ՄԱՆԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Արման Մանարեանի «Ոսկին եւ հողը» չարժանկարին անդրանիկ ցուցադրութիւնը: Հէնրիկ Մարդարեանի հետ Արման Մանարեանի պատրաստած ժապաւէնը կը ներկայացնէ կէս դար առաջուան Երեւանը, անոր բնակիչներու կեանքը եւ երազները: Ժապաւէնը ընդունուած է համամիութենական պատասխաններու վրայ ցուցադրուելու:

×

ԻՋԵՒԱՆԻ ԳՈՐԳԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ԿԱՐԴԻԱԿԱՆԱՆԱՅ

Իջեւանի զորգագործութեան գործատունը, որ մեծագոյնն է Անդրկովկասի՝ նման ձեռնարկութիւններու մէջ, մօտիկ ապագային կը կրկնապատկէ իր արտադրութեան ծաւալը, չնորհիւ գանազան կառոյցներու եւ արդիական սարքաւորումներու: Մօտ ատենէն կը սկսին բանիլ Արեւելեան Գերմանիոյ «Թէքսթիմա» ձեռնարկութենէն ստացուած երեք տասնեակ մեքենաներ՝ մանող, ներկող, չորցնող եւ այլ գործողութիւններ կատարող: Գործատունը՝ որ թեւակոխած է իր երրորդ տասնամեակը, անընդհատ կատարելագործուած է եւ արդիականացած: Ներկայիս արտադրական իր ծաւալը հասած է տարեկան մէկ միլիոն քառակուսի մեթրի: Իջեւանի զորգերը կը զրկուին Խորհ. Միութեան գանազան շրջանները, ինչպէս նաեւ միջազգային շուկայ: Ներկայիս հոն կ'արտադրուին մեքենայով բանուած չուրջ 60 տեսակ զորգեր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ «ԿԱՅՐԱԹ»ԷՆ

Խորհրդային 47-րդ ախոյեանութեան մրցաշարքի 21-րդ հանդրուանին «Արարատ» Ակմա Ամթայի մէջ 0-ի դէմ 1 կէտով պարտուած է տեղւոյն «Կայրաթ»էն:

Նոյն օրուան (Օգոստոս 1) միւս խաղերու արդիւնքներն էին. -

Ջէնիթ - Դինամօ Մոսկուա 1-0, ԲՄՄ. Ջէնիթ - Դինամօ Մոսկուա 1-0, Տորպեդօ Մոսկուա - Մետալիստ 3-0, Տորպեդօ Մոսկուա - Նեֆթչի 0-0, Ժալգիրիս - Պախտակոր 2-0, Դինամօ Մինսկ - Սպարտակ 1-1, Դինամօ Կիեւ - Շախտեոր 2-2, Ձերնոմորեց - Դնեպր 2 - 1, Դինամօ Թիֆլիս - ԲԿՄՄ. 0-1:

Այս խաղերէն եռք դասաւորման պլուխը կը պահուէր Ջէնիթ 28 կէտով, որուն կը հետեւէին Սպարտակ եւ Դնեպր 26-ական կէտով, Տորպեդօ 25, ԲՄՄ, Կայրաթ, Ձերնոմորեց եւ Դինամօ Կիեւ 23-ական եւ այլն: Արարատ 17 կէտով 15-րդ տեղը կը պրաւէր:

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

(1889 - 1916)

Գրեց՝ ԲԻԶԱՆԴ ԵՂԻԱԶԵԱՆ

Բ.

Բ.-
ՆԱԽԱՏԻՊԱՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՁԵՄԱՐԱՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ
(1874 - 1918)

Արմաշի Դպրեվանքին հաստատման նախընթաց օրինակը կար Երմէ 15 տարիներ առաջ հիմնուած Գէորգեան Ձեմարանի յաջողութեան մէջ: Գէորգ Դ. Կաթողիկոս Կոստանդնուպոլսեցի (1866 - 85) «Կրթասէր» կոչումի արժանի կաթողիկոս մը եղաւ: Իր պահակալութեան յաջորդ տարին իսկ, 1867, ան էջմիածնի Մխիթարեաններով «Ուսումնական Յանձնախումբ» մը կը կազմէ թեմերու մէջ նախակրթութիւնը տարածելու նպատակով: Եւ օգտուելով հովանաւոր պետութեան չնորհած «Պոլոժենիայի» (1836) տրամադրութիւններէն, որ Հայոց կաթողիկոսութեան կ'արտօնէր թեմերու մէջ «Ծիսական Դպրոցներ» բանալ ընդհանուր ուսման համար, եւ «Հոգեւոր Դպրոցներ» եկեղեցականներու պատրաստութեան համար, ան յառաջ տարաւ Հայց. Եկեղեցւոյ կրթական առաքելութիւնը: Ու նախակրթութիւնը մինչեւ հայրենի յարին դիւղ տարածելու եւ ուսուցման ընդհանուր կանոնաւորութիւնը ապահովելու համար, ան մշակել կուտայ «Ընդհանուր կրթական եւ կազմական ծրագիր - կանոնագիր» մը, եւ կը նշանակէ «Թեմական Տեսուչներ» հսկելու համար ծրագրի գործադրութեան:

Թէեւ Հայոց մէջ կրթական գործին ծաւալումը ուս կառավարութեան ուշադրութենէն չի վրիպիր, եւ 1873 Նոյեմբերին կայսերական հրովարտակով բոլոր դպրոցները կ'ենթարկուէին կեդրոնի կրթական նախարարութեան, սակայն աշխարհիկ կաթողիկոսին 1874 Յունուարի դիմումնագրովը՝ Պոլոժենիայի սկզբունքներու ոգեկոչումով, նոյն տարուան Յունիսի կայսերական նոր հրովարտակը Հայոց դպրոցները ազատ կը կացուցանէր կրթական նախարարութեան քննիչներու տնօրինումներէն, պահելով միայն ռուսերէն լեզուի ճեռնհաս ռուս ուսուցիչներ նշանակելու իրաւասութիւնը:

Ու թեմերու նախակրթական գործը կարգադրելէ ետք, Գէորգ Դ. իր ուշադրութիւնը կը դարձնէ ուսեալ հոգեւորականներու պատրաստութեան գործին: Եւ այդ նպատակով կ'որոշէ Ս. Էջմիածնի հին Հոգեւոր Ճեմարանը նոր չէնքերով օժտել ու վերածել Մայր Աթոռի կից բարձրագոյն վարժարանի մը: Եւ անհրաժեշտ գումարները միահատոքելով հին կտակներէն ու նոր նուիրատուութիւններէն - ինչպէս՝ Ամասերդամի եկեղեցապատկան կալուածներու վաճառումէն, վախճանած եկեղեցականներու թողոններէն, Կալկաթայի Գէորգ Մանուկեան կրտակէն եւ ասոր 40 տարիներու բարդուած տոկոսէն, Զմիւռնիոյ եւ Թիֆլիսի թեմական չեռնհաս պարագաներէն, եւայլն - չինել կուտայ նոր չէնք մը զմբէթաւոր հանդիսաւորութեամբ: Եւ 1874 Սեպտեմբերին, Ճեմարանի դուռները կը բացուին, 60 աշակերտներով:

Առաջին երեք տարիներու տեսչութիւնը կը վարէ Տօրէն Վ. Գալֆայեան՝ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու պայմանով: Սակայն իր պայմանագրութեան տարիներու ընթացքը կը մնայ նոյնը ինչպէս էր ընդհանուր Երկրորդական վարժարանի մը ծրագրով: Առաւելաբար կ'առանդուէին դասական նիւթեր, որոնց բաղդատմամբ սակաւ կը մնային եկեղեցական նիւթերը: Եւ հակառակ հիմնադրութեան որոշ նպատակին՝ Ճեմարանը իր առաջին 14 տարիներու ընթացքին ոչ մէկ եկեղեցական կրցաւ ընծայաբերել Ազգին:

Դոկտ. Յակոբ Թօփճեան, որ ընթացաւարաններէն էր Գէորգեան Ճեմարանին, իր համալսարանական ուսումը լրացուցած՝ Գերմանիոյ մէջ - եւ իր վերջին տարիներուն՝ Անթիլիասի Դպրեվանքին մէջ դասաւանդեց (1945 - 49) մեր Ուսումնապետութեան օրով - կը վկայէր իր մէկ յուշագրութեան մէջ.

«Այս մեծ ջանքերով հիմնուած Հոգեւոր Ճեմարանը Գէորգ Դ.ի ժամանակ չարգարացուց մեծ հայրապետին յոյսերը: Անոր ողջութեան՝ Ճեմարանի ոչ մէկ շրջանաւարտ կուսակրօնութեան ասպարէզը ընդգրկեց, թէեւ հիմնադրին նպատակն էր հայ դպրոցներու համար արդիական դիտութեանց պաշարով զինուած ուսուցչութիւն, եւ Հայ Եկեղեցւոյ համար ազգային լեզուի եւ պատմութեան եւ եկեղեցական դիտութեանց Հմուտ ամուսնացեալ եւ ամուրի հոգեւորականութիւն պատրաստել...:

«Գէորգ Դ. իր ժամանակի բարձր հոգեւորականութեան մէջ զազափարակից անկեղծ գործակիցներ չգտաւ»: (ՀԱՍԿ, 1947 Նոյ. էջ՝ 320 - 21)

Գէորգի յաջորդ Մակար Կաթողիկոսի օրով (1885 - 91) Ճեմարանի ուսումնական ծրագրին մէջ կարեւորութիւն կը տրուի կրօնագիտական նիւթերու, սակայն դարձեալ չկան հոգեւոր ասպարէզի նուիրուողներ: Տեսչութիւնը կը վարէ Արշակ Նահապետեան եւ դասախօսներու փարդին կը դտնուին հեղինակաւոր դէմքեր - Սեդրակ Մանդինեան, Կարապետ Կոստանեան, Ստեփանոս Պալասանեան եւ ուրիշներ - բոլորն ալ աշխարհականներ: Զկայ ուսանողութիւնը հոգեւորականութեան հրաւիրող մասնաւոր ճիգ մը:

Սակայն երբ 1887-ին ուսուցչական կազմին կը միանայ Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեան, Պոլիսէն, ասոր յորդորանքով 1887 - 88 տարուան շրջանաւարտներուն զօրաւոր կոչ կ'ըլլայ եկեղեցական ասպարէզին նուիրուելու: Այնքան ազդեցիկ կ'ըլլայ հրապոյրը, որ Օրմանեանի խորհուրդին հետեւելով թէ տեսուչ Ա. Նահապետեան ինք եւ թէ՛ բարձրագոյն դասարանի կարապետ Տէր - Մկրտիչեան, Գէորգ Չէօրէֆեան (ապագային՝ Գէորգ Ջ. Կաթողիկոս) եւ Գարեգին Յովսէփեան (ապագային՝ Կաթողիկոս Կիլիկիոյ) ասրկաւագ կը ձեռնադրուին: Այսպէսով կը կազմուի առաջին սերունդը ճեմարանասրաս եւ ապա համալսարանական նոր միաբանութեան Ս. Էջմիածնի:

Սակայն Օրմանեանի այդ եկեղեցական նախանձախնդրութիւնը փորձանք պիտի բերէր իրեն: Հին պահպանողական եկեղեցականներու եւ պետական «պրոկուրոր»ի ամբաստանութեամբ՝ թէ ան Մակար Կաթողիկոսի վրայ «հակապետական» ազդեցութիւն կը բանեցնէր, կառավարական հրահանգով Օրմանեան կը հրաժարի ճեմարանէն ու կը վերադառնայ Պոլիս, հազիւ լրացուցած իր պաշտօնի միակ տարին...:

Յետագային, Գէորգեան ճեմարանը թէեւ ունեցած է եկեղեցական կոչումի նուիրուող շրջանաւարտներ - ինչպէս՝ Ներսէս Արք. Մէլիքթանդեան, Բագարատ Արք. Վարդապարեան, Ռուբէն Արք. Մանասեան, Արտակ Արք. Սմբատեան, Յուսիկ Արք., Տիրայր Արք., Կոմիտաս Վարդապետ եւ ուրիշներ: Սակայն ընդհանուր արդիւնքով՝ Գէորգեան ճեմարանը Ազգին տուած է աւելի մեծ համեմատութեամբ աշխարհական մտաւորականութիւն մը քան եկեղեցական: Արեւելահայ մտաւորականութեան մէջ փայլող աստղեր եղան ճեմարանականներ՝ Աւետիս Ահարոնեան, Աւետիք Իսահակեան, Դերենիկ Դեմիրճեան, Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Ադրալեան, Նիկողայոս Ադոնց, Ստեփանոս Մալխասեան, Մանուկ Աբեղեան, Ս. Վրացեան, Ա. Միկոյեան, եւ բազում ուրիշներ, որոնք բախտորոշ դեր կատարեցին՝ կրթական ու մշակութային ասպարէզներէն զատ՝ նաեւ Հայ Ժողովուրդի ընկերային, վարչական, քաղաքական, կուսակցական ու պետական կեանքին մէջ:

Նոյնպէս ճեմարանի ուսուցչական կազմին մէջ ծառայեցին հեղինակաւոր դէմքեր՝ բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննէսեան, մանկավարժ Ստեփան Լիսիցեան, պատմաբան Յակոբ Մանանդեան, Կարապետ Եպիսկ. Տէր - Մկրտիչեան, Մանուկ Աբեղեան, երաժշտապետ Եկմալեան, Կարա - Մուրզա, Կոմիտաս Վարդապետ, եւ բազմարդիւն Կաթողիկոս Կիլիկիոյ Գարեգին Ա. Յովսէփեան:

Արմաշի հետ բաղդատելով, սակայն, Գէորգեան ճեմարանը չեղաւ հիմնադրի սահմանումով «Հոգեւոր Վարժարան» մը, այլ եղաւ լայն ծրագրով դոլէճ մը, իրեն նախորդած Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանին նման, իր կարգին՝ մեծ նպաստներ բերելով ազգին, հայրենիքին եւ Հայ Եկեղեցիին: Մինչդեռ Արմաշի Դպրեվանքը պիտի տար առաւել մեծամասնութեամբ եկեղեցական ընթացաւարտներ: Եւ այդ է Ժ-Թ. դարու վերջին քառորդը եւ Ի. դարու առաջին քառորդը կամրջող Նախագէտեան Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ երկու դպրեվանքներուն զուգահեռ երկիւղը:

Գէորգեան ճեմարանը եւս Արմաշի պէս փակուեցաւ Համաշխարհային Ա. Մեծ Պատերազմի հետեւանքով, 1918-ին ... ու չվերաբացուեցաւ մինչեւ 1945, երբ Գէորգ Ջ. Կաթողիկոսի ջանքով պետական արտօնութիւն ձեռք բերուեցաւ, եւ անկէ ի վեր կը շարունակէ պայմաններու ներած չափով ազգին ընծայաբերելով նոր եկեղեցականներ՝ վեհաշնորհ վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հովանիին տակ:

(Շար. 2)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
ՍԿՈՎՏԻՈՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Համաշխարհային սկաուտական բանակումներէ զատ (ճէմպորի), որոնք տեղի կ'ունենան չորս տարին անգամ մը եւ որուն կը մասնակցին 15 հազարէն 25 հազար սկաուտներ, Եւրոպայի եւ բոլոր երկիրներու մէջ սկաուտական կազմակերպութիւնները՝ երկու կամ չորս տարին անգամ մը, ունին իրենց միջազգային բանակումները, որոնց կը հրաւիրեն սկաուտական խումբեր կամ խմբակներ՝ ներկայացնելու իրենց ազգը: Մասնակցողներու թիւը սահմանափակ է, բանակավաններու թիւը՝ ընդհանրապէս 600 - 700 սկաուտներ, որոնց կէսը՝ հիւր երկիրներէ:

Բանակումը խմբակի դրութեամբ է. տեղական կազմակերպութեան իւրաքանչիւր խմբակ կը հրաւիրէ օտար խմբակ մը, որոնց ամբողջ գործունէութիւնը միասին կը տեւէ տասը օր: Բանակումէն եռք սկաուտները 8 օր հիւրը կ'ըլլան հիւրընկալներու ընտանիքներուն:

Ինչպէս ճէմպորինները, այս բանակումներն ալ պտոյտի, արձակուրդի կամ հանդիսի համար չեն, այլ սկաուտական գործունէութեան եւ դիտութեանց մասնաւոր պատրաստած յայտապիր մըն է, որ կը գործադրուի ամէն օր՝ մարզանք, բանակումի կազմակերպութեան հետաքրքրութիւն, խաղեր, բանակումի կրակները, թէքնիք աշխատանքի ներկայացումներ եւ սկաուտական մրցումներ: Նոյն տեղ մասնակցող 12 - 16 տարեկան տղաքը մօտէն կը ճանչնան զիրենք հրաւիրող կազմակերպութիւնը, կիրարկուած եղանակները եւ երկիրը: Նոր բարեկամութիւններ կը հաստատուին եւ հիմնադիր Պէյդըն Փաուլի հաստատած՝ եղբայրական սիրոյ վրայ հիմնուած՝ սկաուտական կեանքը կ'իրագործուի փոքրիկներու կողմէ, զեղեցիկ բանակավայրերու մէջ:

Հայ Աւրիներու Միութիւնը՝ իր հիմնադրութենէն ի վեր, համաշխարհային ճէմպորիներէ զատ մասնակցած է միջազգային աւելի քան քսան բանակումներու՝ Անգլիա, Սկովտիա, Լիխթընշթայն, Ֆրանսա եւ այլուր, բայց բոլոր սերունդներուն համար Սկովտիոյ ճէմպորիէթը ամէնէն ժողովրդականն է եւ 1952-էն ի վեր հայ աւրիներու խմբակներ տասնեակ մը անգամ հրաւիրուած են եւ մասնակցած մեծ խանդավառութեամբ:

Բանակավայրը կը գտնուի հիւսիսային Սկովտիոյ ամէնէն զեղեցիկ շրջաններէն մէկուն մէջ՝ Փէրթշըր, Պլէռ - Աթոլ դըպեակի մարզապետիներուն վրայ, որոնց տէրը՝ Սկովտիոյ երկրորդ ազնուական Լորտը, սիրով տրամադրած է սկաուտական կազմակերպութեան:

×

Բանակումը սկսաւ Յուլիս 16-ին եւ տեւեց տասը օր: Կը մասնակցէին 600 սկաուտներ, որոնց կէսը՝ 18 երկիրներէ՝ Ամերիկա, Ճափոն, Աւիրիկէ, Եւրոպա եւ Միջին - Արեւելք: Հայ Աւրիներու Միութիւնը հրաւիրուած էր ղրկելու երկու խմբակներ՝ սկաուտներու եւ խմբապետներու, մասնակցելու համար ընդհանուր բանակավայրի կազմակերպութեան եւ գործունէութեան: Հայկական եռագոյնը՝ մասնակցող տղոց կողքին, բարձրացաւ կեդրոնական կայմին վրայ (1952-էն ի վեր նոյն դրօշակը, նոյնպէս պատմական):

Լիոնէն կը մասնակցէին պատասխանատու երկու առաջնորդներ, Փարիզէն չորս - ջանային երկու պետեր, օգնական պետ մը եւ առաջնորդ մը: Կազմուեցան երկու խմբակներ եւ հինգ խմբապետներ ստանձնեցին պատասխանատու պաշտօնները:

Տղաքը չատ զեղեցիկ եւ արեւոտ օր մը ունեցան՝ ամբողջ տասը օր:

Յայտագրին մէջ կային բանակավայրի պատրաստութիւն եւ զեղեցկացում, լողանք՝ գետակի մէջ, մաղլցում, մարզանք եւ մրցումներ, պտոյտներ, բանակումի կրակները: Հայ աւրիները մասնակցեցան բոլոր յայտագիրներուն եւ տասնեան չատ մը վկայականներ:

Բանակումի վերջին կիրակին յատկացուած էր այցելուներուն եւ հիւրերուն, որոնց մէջ կը գտնուէին նահանգին կառավարիչը, քաղաքական եւ հանրային դէմքեր, եկեղեցական պետեր, սկաուտներ եւ ծնողքներ:

Հայ աւրիները եւ իրենց պետերը օրինակելի գործունէութիւն մը ունեցան: Հայկական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին ճորեկները, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէին միջազգային բանակումի մը:

Սկովտիոյ միջազգային առաջին բանակումը 1946-ին կազմակերպուած է, ընդհիւ Սկովտիոյ միջազգային սկաուտապետ ճէք Սթիւարթի, որ ամբողջ 20 տարի վարեց այս պաշտօնը: 15 տարիէ ի վեր իրեն յաջորդած է Սկովտիոյ մէջ ծանօթ վիրաբոյժներէն մին, որ ամառուան իր արձակուրդները կը տրամադրէ այս բանակումին, իբրեւ կազմակերպիչ եւ բանակումի պետ:

Բանակումը վերջացաւ Յուլիս 27-ին եւ բոլոր սկաուտները մեկնեցան զիրենք հիւրընկալող ընտանիքներուն մօտ՝ ուր կը մնային 8 օր, առնելը ունենալով զիրար մօտէն ճանչնալու, ինչպէս նաեւ պտտելու տեսարժան վայրերը: Հայ աւրիները չատ բան տորմած այս բանակումէն կը վերադառնային Ֆրանսա, իրենց հետ բերելով քաղցր յիշատակներ եւ լեցուած նոր հաւատքով ու կորովով զէպի իրենց գործը:

Շնորհաւորելի է հայկական պատուիրակութիւնը, որ լաւագոյնս կատարեց իրեն վստահուած պարտականութիւնը:

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԵՍՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Ա. ԽՈՀԱՆԵՍՅԱՆ

«ՅՈՒՐԱՔԱՆՉԻՐ ՇԱՐԺԱՍԵՐԻՆ»

(Թղթակ. Հ. Յ. Յ.)

- 14 -

ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ ՎԿԱՆԱՎՈՐ

- Ասա էլէկ, հարեւցուց ձերբակալողը, ինչո՞ւ ես փորձում ինքդ քեզ մեղադրել, եթե ոչ մի ապացույց էլ չկա քո դեմ։

- Ես ասացի, որ ես եմ սպանել, ուրեմն ինձ էլ պիտի կախաղան հանեն։

- Ո՛չ, ասաց քննիչը, ես չեմ ուզում, որ դու մեռնես։ Ես ուզում եմ, որ դու ապրես։ Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ամեն ինչ պատմ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

Կիրակի, Օգոստոս 12 կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը սպասարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի :

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին :

Պատարագ ժամը 10·30-ին :

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, յիշատակ է Մեռելոց :

Առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Նահատակելոց :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹՈՇՃԵԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ մեզմէն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Ս· Աստուածածնի Վերափոխման տօնին, որ հանդիսաւոր կերպով տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ըստ աւանդութեան կը կատարուի նաեւ Յաղօրհնութիւն : Իսկ խաղող նուիրել փափաքող հաւատացեալները կրնան դիմել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան :

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ, ղեկավար՝ Խաչիկ Երմազեանի :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝	8
Պատարագ ժամը՝	10
Քարոզ ժամը՝	11·15
Յաղօրհնէք ժամը՝	11·45

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԱՆ

Պոմանի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնը, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ Ք.ՀԱՆՑ· ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ քառաձայն, ղեկավարութեամբ Երեւանի Պետական երաժշտանոցէն շրջանաւարտ, երէցկին՝ Դոհարիկ Քէշիշեանի :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	9
Պատարագ ժամը՝	10

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Այս Կիրակի, Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Յաղօրհնէք՝ 11·45 :

×

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք :

×

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Կիրակի, ժամը 10·30-ին եկեղեցւոյս անուանակոչման տօնին առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ, նաեւ Յաղողի օրհնութիւն եւ աւանդական մատաղ :

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 250 Ֆ· կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Տիկին Արմենուհի Խաչիկեանի յիշատակին :

A. A. A. S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

recherche

Sténo - Dactylo (ayant expérience) pour travailler à Montmorency

○ *langue arménienne souhaitée*

s'adresser : 77, rue La Fayette Paris 9e

tél : 878 - 02 - 99

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Վասպուրականի Հայր· Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Սիրարփի Պօյաճեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեանեան եւ զաւակներուն, Տիկին Հայկուհի Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Մօրուքեանի, Օր· Վարդուհի Պօյաճեանի եւ բոլոր բնտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝ Գէորգ Պօյաճեանի մահուան առթիւ :

Նորերու յաջողութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Ընկ· Սիմոն Աւտոյեան իր սանին՝ նոր սերնդական՝ տոքթ· Պերնարի - Րաֆֆի Գիւրզիկեան - բժշկական տոքթորալի աւարտաճառին՝

«Rhumatologie et rééducation fonctionnelle»

յաջողութեան ուրախ առթիւ (ներկայացուած Նիս, 1984 Յուլիս 1-ին) հետեւեալ նուէրները կ'ընէ· - 100-ական Ֆ· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Վասպուրականի Հայր· Միութեան եւ «Ցառաջ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան Ծաղկեպսակի Յարութիւն Կարապետեանի մահուան առթիւ· - Այրի Տիկին Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Իշխանեան եւ զաւակները 2000 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Գարակէօզեան եւ զաւակները 150 Ֆ· :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը :

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է դիմել անշուշտ թերթիս վարչութեան մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէներ (ընթացիկ եւ նորը) եւ կցել 20 Ֆ·ի դրոշմաթուղթ (25 Ֆ· արտասահմանի պարագային, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութիւններու եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունիլ) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

մահուան 100ամեակի ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սաւուց Միութեան

Նախաձեռնութեամբ

PARIS - ATHENES - PARIS

ALLER 26 / 8 — **1350 Frs** — RETOUR 09 / 9

(avion uniquement)

Hôtel-Club SIAGAS BEACH

à 58 km. d'Athènes

A PARTIR DE

2570 Frs

Forfait 8 jours — PARIS / PARIS — Séjour Pension Complète, Vin inclus
et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

Lic. 1539

A PARIS

Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296 - 37 - 70
Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES

Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49
Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ· Բ· Ը· Մ·
եւ ԷՍԱՆԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ

Նուիրուած՝

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-ի

Կիրակի, Հոկտեմբեր 21

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի պատյար՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 3-ին, դէպի վալէ տէ Փօ - Ռուժ :

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17-ին ·

VIENT DE PARAITRE

PARAGES D'EXIL

de

CHAHAN CHAHNOUR

- ARMEN LUBIN -

Trois nouvelles traduites de l'arménien
par
Krikor CHAHINIAN

UN PETIT CŒUR TENDRE
ՊԱՁԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑՇ ՍԻՐՏ

ZATOSTÉ
ԶԱՓՈՍՓ

UN TAILLEUR,
SES DEUX HOTES et
DIVERS EVENEMENTS
ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ed. Le Temps qu'il fait
Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)
— H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris
— HARATCH
ou en librairie

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ - ՌԱՖԱՑԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբթի, Օգոստոս 15, ժամը 12-էն 22

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

107, Ave. Maréchal Lyautey

Պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողի օրհնութիւն Հոմի Ս· Յովհ· մատրան մէջ, ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆի կողմէ :

Հայկ· ճաշեր - հաճելի մթնոլորտ Փարոս նուագախումբին մասնակցութեամբ - մեծ թոմպալա :

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
9

JEUDI
9 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.762 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.762

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՎՃԻՌ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԻ ՄՆԱՑ

ՊԱՏԷՆԹԷՒՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ ՉԻՐ ԿՐՆԱՐ ԲԱՆ ՄԸ ՓՈԽԵԼ

———×———

Յարդ Ֆրանսային լաւ չէր դիտեր թէ ինչ բանի կը ծառայէ Ծերակոյտը, նոյնիսկ կրնար խորհիլ թէ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, քանի որ երբ օրինագիծի մը համաձայն ալ էջ, վերջին խօսքը իրեն մնար եւ 3-րդ հերթուդարձէն ետք, Ազգ. ժողովը կրնայ վաւերացնել տալ օրինագիծը: Այս անգամ սակայն, Ծերակոյտը, ան ալ Օգոստոսին, Զազարոսի պէս յարութիւն առաւ, չնորհիւ Նախագահ Միթերանի, որ չատ հաւանարար ծոքէն չէր անցըներ թէ քաղաքական ճարպիկութեան իր այս փորձը, ոչ թէ ընդդիմութեան այլ՝ իր իսկ ղէմուն փորձանքի պիտի վերածուէր:

Երեքշաբթի, Օգոստոս 7-ի օրը պատմական կարելի է նկատել Ծերակոյտին համար, ուր Արդարութեան Նախարարը, վերադառնալով փաստաբանի իր նախկին արհեստին, պիտի պաշտպաներ Հանրավճիռի առաջարկը, զոր հրապարակ նետեց Նախագահ Միթերան: Պէտք է խորքին մէջ ընդունիլ թէ իշխանութիւն - ընդդիմութիւն բիւզանդական այս վէճերը, խապէս ժամավաճառութիւն են եւ հաշտավարներն են, «Իւմանիթէ»ի կամ իրենց ներկայացուցիչներու միջոցաւ, որ ամէնէն տեղին դատումը կ'ընեն: Կը բաւէ միայն յիշել Օգոստոս 8-ի «Իւմանիթէ»ի խորագիրը. - «Հանրավճիռ՝ Ֆրանսացիները ուրիչ հոդեր ունին», աւելի պատկերալից ձեւով՝ ուրիչ «տէրա» ունին: Ա՛ռ այժմ, հարցը կը ծառայէ վերականգնացնելու այլեւս մոռցուած չրջան մը Գ. կամ Դ. հանրապետութիւններու օրերուն երբ խորհրդարանական նախաձերը հռետորական ելոյթներու, սրամիտ եւ փոթորկալից փոխատացութեանց բեմ էր: Այս էր պատկերը Ծերակոյտին երեքշաբթի օր եւ ընդդիմադիրները այնքան ուրախութեամբ կ'արտայայտուէին, որ կը թուէր թէ չնորհակալ խակ պիտի ըլլան իշխանութեան, որ իրենց այսպիսի առիթ մը ընծայեց, թէկուզ՝ Օգոստոսին...:

Պատէնթէր չէր կրնար համոզել մարդիկ, որոնք դատարանի մը ոչ - մասնագէտ երդուեալները չեն այլ՝ նման հարցերու սահմանադրական թէ իրաւագիտական. ձեռնհաս քաղաքագէտներ: Ի՞նչ կ'ուզէր փաստել մէջբեր Պատէնթէրը: Ծերակոյտը հանրավճիռ կ'ուզէր մէկ ազատութեան չուրջ, Նախագահը կ'ուզէ որ Սահմանադրութիւնը թոյլ տայ որ ժողովուրդը արտայայտուի քոյոր ազատութեանց չուրջ: Կ'ուզէ համոզել որ սահմանադրական այդ ընդլայնումը (11-րդ յօդուածին) պիտի չսահմանափակէ Խորհրդարանին իրաւասութիւնները: Կ'ուզէ համոզել որ եթէ դպրոցի նոր օրինագիծը չհանդարտեցնէ մտքերը, եւ ծագի Ծերակոյտին համար «խզմի ծանրակըռնացիներուն համար «խզմի ծանրակըռնայ հանրավճիռի դիմել: Հուսկ, ելոյթին վերջաւորութեան, Արդարութեան Նախարարին լեզուն կը դառնար եւ յանկարծ կ'ըսէր. - «Հանրավճիռը մերկացած իր փիպլիսիքէտ (փոխանակ՝ փլեպիսիքէտ) բնոյթէն», կէս - ճամբէն կը փորձէր չակել, բայց արդէն ուշ էր այդ մթնոլորտին մէջ եւ ընդդիմադիրները առիթը պիտի չփախցնէին:

Ծերակոյտի վըտէքը, փոխ - նախագահ, դեմոկրատ ձախի պարապլուխ՝ Էթիէնն Տայլին է, օրէնքներու յանձնախումբի տեղեկատու եւ մասնագէտ սահմանադրական իրաւագիտութեան: Ծերակուտականը թունաւորման արշաւը կը տեսնէ իշխանութեան կողմէ, չփոթեցնելու համար հանրային կարծիքը: Գայթակղեցուցիչ կը դտնէ «Մաքէն»ի համար կատարուած Ի.Փ.Ու.Օ.Ու.ի մէկ քննութիւնը՝ հանրային կարծիքի, ուր Հարցումներու կարգին կայ այս մէկը. - «Համաձայն է՞ք, որ Հանրապետութեան Նախագահը Ծերակոյտի որոշումին կարեւորութիւն չտայ», այլ խօսքով՝ բռնարարկ Սահմանադրութիւնը...: Կը յիշէ, որ 1956-էն ի վեր չէր պատահած որ Ծերակոյտը այսքան բազմանդամ ըլլայ: Այն առեն, հաւաքուած էին լսելու համար կնի Մոլէ կառավարութեան անդամ՝ Միթերանի մէկ յայտարարութիները Սուէզի ջրանցքին ազգայնացման վաղորդայնին: Ի՞նչ այսօր, պինուորական կամ միջազգային վտանգաւոր կացութի՞ւն մը կայ արդեօք ... Ոչ, հաւաքուած են Սաւարի օրինագիծին դուռ բացող իրադարձութեանց պատճառով:

Օրինագիծը չկայ այլեւս եւ անոր չուրջ է, որ Ծերակոյտը հանրավճիռ ուզած էր եւ առիկա կը վերածուի 11-րդ յօդուածին վերաքննութեան, այլ խօսքով, կ'ըսէ Տայլ. - «Ամուսնանալ կ'ուզե՞ս, տղաս: Այո՛, պապա Քլօտէթը կ'ուզեմ առնել: Ո՛չ, Մաքին կ'առնես, այդ ալ ամուսնութիւն է»: Ցետոյ, ընկերվարական ծրագրին մէջ, Միթերան այլ առաջարկներ ուներ սահմանադրական բարեփոխումներու մասին, անոնք կը վերաբերէին 16, 89, 34, 84 եւ 72 յօդուածներուն (ասոնցմէ մէկը 7 տարի կը սահմանէ նախագահական պաշտօնաշրջանը եւ Միթերան 5-ի կ'ուզէր լրեցնել), անոնք ո՞ր մնացին: Եւ հիմա, տիպղոգական կը նկատուի վտխել յօդուած մը, մի միայն աւելցնելու համար Նախագահին իրաւասութիւնները, այսինքն՝ հանրավճիռ (ռեֆերանտում) չէ այլ՝ պղպաքուէ (փլեպիսիթ): Այս առնելութեամբ, յիշենք թէ «Իւմանիթէ» ընչութեամբ, յիշենք թէ «Իւմանիթէ» ալ, արձագանգելով համայնավար ծերակուտականին ելոյթին, կը զգուշացնէ իշխանութեան «անձնականացման» դէմ, յիշելով Ծերակոյտի նախագահ՝ կասթոն Մոնէովիլի ելոյթը 1946ին, ապա՝ 1962ին, երբ կ'առարկէր. - «Նախագահը իր ուզած պահուն կրնայ հանրավճիռ օգտագործել, իր դործին եկած նիւթերու չուրջ, իր ընտրած ժամուն, հանրային կարծիքը, անտեղեակ՝ միայն այո՛ կամ ոչ կրնայ ըսել...»:

Տայլէն զատ, բուռն ելոյթներ կ'ունենան նաեւ Փաքուա, Լըքանիէ եւ ուրիշներ:

Նիսաին սկիզբը հարց մըն ալ ծագած էր հանրազգի մը մասին, որ նաեւ իրրեւ ծանուցում (մէկ լրիւ էջ) կը տարածուէր 48 ժամէ:

«Հանրային ազատութեանց հանրավճիռ» մը, կը «հաստատի» որ Ֆրանսացիներու 70%-ը համաձայն է: Հարցումը սա էր՝ (ընդդէմ Տայլի), ուրկէ՞ կուգայ ղրամը այդ մեծածախս ձեռնարկին: Ի դէպ, այս ծանուցումը չէր մերժած (Օգոստոս 7) «Ռոթիտիէն տը Փարի»ի նման թերթ մը, որ, ըստ երեւոյթին, դիտէ գտնել իր տեսակէտները, նման պարագաներու մէջ:

Նիսաը կը չարունակուէր Զորեքշաբթի, բայց ոչ մէկ նորութիւն կրնար բերել, քանի որ նախահարցումի դրութեամբ, Ծերակոյտը արդէն իսկ կ'ըլլայ որ հարցը ձեծուի ըստ էութեան, զայն կը «դամէ» տեղն ու տեղը: Եւ հանրավճիռը չծնած կը թաղուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՂՈՎ

ԻՐԱՆԷՒի մէկ էռպիւսն է որ ճամբէ ելաւ, այս անգամ, 304 ճամբորդով եւ 18 օդաչուներով: Թեհրան - Շերազ դիծին վրայ է, որ ահաբեկիչներ սպիտած են օդաչուին չեղել իր ճամբէն: Ճամբորդները առաւելաբար, ուխտագնացներ են, որոնք հաւանաբար Մէքքէ կ'երթային, այսինքն օդանաւը Շերազէն եաք Սաուտի Արաբիա պիտի երթար: Զորեքշաբթի առաւու, Պահրէյնէն եաք, օդանաւը Գահիրէ իջած էր, էերոզէնը հասած ըլլալով եւ կը դորդուէր թէ ահաբեկիչները Փարիզ գալ կ'ուզեն: Ժամը 10-ի լուրերու համաձայն, օդանաւը ճամբայ եւած էր դէպի Հոմ:

ԻՍՔԻՆՏԻՐՈՒՆԻ բանտին մէջ, 60 հոգի կամաւոր ծոմի դիմած են, բոզոքելու համար չարչարանքներու կիրարկման դէմ: Ասոնցմէ տասը՝ հոդեվարք են:

ՄԱՐՋԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԲԱԺԱԿ

«ԿՈՏԱՅՔ»
ՅԱՂԹԵԼՈՎ «ՇԻՆՆԻԿ»Ի
ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՅՔԱՐԸ

———×———

«Յառաջ»ի Օգոստոս 2-ի թիւով անդրադառնալով խորհրդային Բ. դասակարգի ախոյենութեան մասնակցող Հայաստանի չորս խումբերէն՝ Արովեանի «Կոտայք»ի յաջողութիւններուն, կը յիշէինք անոր մասնակցութիւնը խորհրդային բաժակի 1/64 աւարտականներուն:

Ի դէպ, նչենք որ այս տարի, բան նոր կանոնի՝ Խորհ. Միութեան առնադնդակի բաժակի մրցաշարքը կը սկսի աւելի կանուխ, քան նախորդ տարիներուն: Մրցաշարքին կը մասնակցին՝ բացի բարձրագոյն լիկայի եւ Ա. դասակարգի խումբերէն, նաեւ Բ. դասակարգի իւրաքանչիւր խմբակի առաջատար ակումբները:

Արդ, ըստ վիճակահանութեան, 1/64 աւարտականներուն Արովեանի «Կոտայք»ի մրցակիցը եղած է Ա. դասակարգէն հանդէս եկող զօրաւոր խումբերէն մէկը՝ Եարոսլաւի «Շիննիկ»ը:

Խաղը՝ որ տեղի ունեցած է Յուլիս 31-ին, Արովեան, անցած է չափազանց յարուցած եւ պայքարի մթնոլորտի մը մէջ: Հիւրերը մեծ ջանք թափած են, որպէսզի թէքնիքով եւ արագ խաղարկութեամբ կտրեն Արովեանցիներու յարձակումներու թափը եւ հակադրոհներու միջոցով առաւելութեան հասնին: Բայց «Կոտայք»ի տղաքը՝ մէկ բառնցք զարձած, խելացի խաղարկութեամբ մը 7-րդ վայրկեանին իսկ պատժած են հիւրերը: Ա. Փարսադանեանի զեղեցիկ մէկ փոխանցումը Գ. Յովհաննիսեան կոլի վերածած է: Հինգ վայրկեան եաք մրցակիցներէն Բողրով առիթ մը կորնցուցած է հաւասարեցնելու համար հաշիւը, իսկ քանի մը վայրկեան յետոյ յաջողած է կոլ նշանակել ... իր սեփական բերդին:

Երկրորդ կիսախաղի առաջին վայրկեաններուն Եարոսլաւցիները անցած են դործի եւ բազմաթիւ գործողութիւններով վտանգաւոր պահեր ստեղծած «Կոտայք»ի բերդին առջեւ: Այդ գործողութիւններէն մին արդիւնաւորուած է «Կոտայք»ի բերդապահ Ստեփանեանի սխալին հետեւանքով: Արովեանցիները տակաւին իրենք զիրենք չգտած, մրցակիցներէն պահանջէին կոլ մը նշանակելով հաւասարեցուցած է խաղին արդիւնքը (2 - 2):

Երկարաձգումի ընթացքին Արովեանցիները վճռական եւ խմբային ներդաշնակ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ 105-րդ վայրկեանին՝ եզուարդ Վերանեան, ուժգին հարուածով մը նշանակած է յաղթանակի կոլը:

Այսպէսով Արովեանի «Կոտայք»ը՝ յաղթահարելով առաջին արգելքը, կը չարունակէ իր պայքարը խորհրդային 44-րդ բաժակի մրցաշարքին: 1/32 աւարտականները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 10-ին: «Կոտայք», զարձեալ իր դաշտին վրայ, կը խաղայ Նիկոպոլի «Կոլոս»ի դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 1 / 2)

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

«ՀԱՅԵԼԵԿՏՐԱՄԵՔԵՆԱՅ»
ԶԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՐ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի «Հայելեկտրամեքենայ» ձեռնարկութիւնը արտադրած է 400 եւ 630 քիլովոլթ կարողութեամբ թրանսֆորմատէօրներով ջրհան կայաններու առաջին նմոյշները, որոնք կ'օգտագործուին պետականեսութեան մէջ՝ դաշտերն ու այդիները ոոոգելու համար: Ձեռնարկութեան արտադրած ապրանքները՝ իրենց թէքնիքով ու արդիւնաւէտութեամբ, փնտռուած են Խորհ. Միութեան մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս:

×

ՄԱՆԿԱԿԱՆ
«ԱՐԵԻԿ» ՀԱՄՈՑԹԻՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱԼԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Մոսկուայի «Մելոդիա» ձեռնարկութիւնը հրապարակ հանած է Հայաստանի ձայն - հեռաեսիլի պետական կոմիտէի մանկական «Արեւիկ» խումբին սալը: Հինդ տարի առաջ երաժիշտ Ռոպերտ Պետրոսեան հաւաքած էր Երեւանի զպրոցներէն տաղանդաւոր քանի մը աշակերտներ եւ կազմած երգի ու նուագի համոյթ մը, որուն համբաւը կարճ ժամանակուան մէջ տարածուած է Խորհ. Միութեան չատ մը քաղաքները: «Արեւիկ»ի պատանի երգիչները կը մեկնաբանեն կոմիտասէն, Ալեքսանդր Սպենտիարեանէն, Դանիէլ Ղազարեանէն, Արամ Խաչատուրեանէն եւ Էդդար Յովհաննիսեանէն երգեր: Համոյթը, որուն երկար տեւողութեամբ առաջին սալն է այս, չաճախ հանդէս կուգայ Հայաստան եւ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներու մէջ:

Ակադ. Վիկտոր Համբարձումեանի խմբագրութեամբ Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Սովետական Հայաստանի պետականեսութեան նուաճումները (1920 - 1980)» գիրքը, որ կը ներկայացնէ 60 տարուան ընթացքին Հայաստանի պետական մարմի զարգացման պատկերը: Գիրքը կ'անդրադառնայ Հայաստանի մէջ պետականեսութեան ոլորտներուն, 1943-ին պետականեսութիւններու ակադեմիայի հիմնադրութեան եւ անոր յետագայ կրագործումներուն:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ
ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԳԻՐՔ ՄԸ

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

(1889 - 1916)

Գրեց՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Գ.

Գ.

«ԴՊՐԵՎԱՆՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՑ», ԱՐՄԱՇ, 1889

1888 Յուլիսին, Օրմանեանի մեկնումը Էջմիածնի ձեմարանէն բարեզարդուած նշանաւոր մը պիտի ըլլար Պոլսոյ Պատրիարքութեան ծրագրած դպրեվանքին համար: Նորէն Պատրիարք Աշըղեան ժողովի կը հրաւիրէ Պոլիս գտնուղ եպիսկոպոսները, խորհրդակցելու համար՝ թէ ինչպէ՛ս «թափուր թեմերը օժտել ուսեալ առաջնորդներով»: Կ'առաջարկուի առկախել պատասխան եւ ժողովրդական ընտրութիւնները եւ առաջնորդները նշանակել ուղղակի Պատրիարքարանէն: Օրմանեան, որ ներկայ է ժողովին, կ'ընդդիմանայ ատմանեան ժողովրդային մասնակցութիւնը կրճատելու այդպիսի առաջարկին, յայտնելով թէ «Հռոմի դէմ մարտնչէս եռք, ես չեմ կրնար հաւանիլ որ Հայ Եկեղեցւոյ ժողովրդական վարչաձեւը կամ եղանակը ջնջուի» (Փառէն Եպիսկ. Մելքոնեան ՀԱՍԿ, 1947, էջ 317): Ու ժողովականները կը համաձայնին որ Պատրիարքարանի հովանիին տակ բացուի «Եկեղեցական Բարձրագոյն Վարաժրան» մը, մասնագիտական ուսման ծրագրով, ուսեալ ու գիտակից հայ եկեղեցականներ պատրաստելու համար:

Անմիջապէս նախապատրաստական Յանձնաժողով մը կը կազմուի, Օրմանեանի նախագահութեամբ, որ դպրեվանքին ուսումնական ու վարչական ծրագիրը կը մշակէ եւ Պոլսոյ թերթերուն կը ծանուցանէ Պատրիարքարանի որոշումները: Եւ առաջարկուած զանազան վայրերու վանքերը քննելէ եռք - Եախոլուխ, Գնալը Կղզի, Պարտիզակ - յարմարագոյն կը նկատուի Արմաշի Զարխափան Ս. Աստուածածին վանքը, որ դարերէ ի վեր ուխտատեղի եղած էր, Արքեպիսկոպոս վանահայրեր ունեցած էր, ուրկէ ամենք բարձրացեր էին պատրիարքական աթոռ, ինչպէս՝ Խորէն Աշըղեան: Վանքը ունէր նաեւ մեծ յարանուէրներ, ժառանգաւորաց վարժարան, մատենադարան, Ջեռագրատուն, տպարան, ինչպէս նաեւ հոյակապ տաճար, գահլիճ եւ միաբանութեան եւ ուխտաւորներու յատուկ բնակութեան թաղեր, եւ հասութարեր կալուածներ՝ ագարակ ու ջրաղացք, Պոլսոյ պատրիարքարանին ալ մօտ՝ ամէն յարմարութիւններով օժտուած ընդարձակ ագարակ մը: Կը մնար Դպրեվանքի Տեսուչի ընտրութիւնը, զոր Պատրիարքը կը լուծէ Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեանի յօժար յանձնառութեամբը:

Ո՞վ էր Օրմանեան: 1841ին Պոլսոյ Բեզա Թաղը ծնած, 10 տարեկանին Հռոմ ղրկուած, եւ այնտեղ կաթոլիկ եկեղեցական ուսումները լրացնելով՝ 1863-ին քահանայ ձեռնադրուած, այնուհետեւ բարձրագոյն լրացումներով Աստուածաբանութեան եւ Եկեղեցական Իրաւագիտութեան Մագիստրոսութեան տիտղոսը առացած՝ 1868-ին՝ Պոլիս կուգայ եւ տասնեակ մը տարիներ կրթական պաշտօն կը վարէ Հայ Կաթոլիկ հաստատութեանց մէջ: Մինչ այդ՝ իր ազատական ոգին կ'ընդդիմանայ Արեւելեան Եկեղեցիներու Հանդէպ Հռոմի Ս. Աթոռին լատինամէտ քաղաքականութեան, երկու ուղղութիւններով: Նախ, երբ 1869-ին Պոլիսէն Հռոմ կ'երթայ իբր մասնակից «Վատիկանեան Ժողով»ին, իր ազատամիտ արտայայտութիւնները հալածանք կ'արթնցնեն այնտեղ, եւ 1870 Ապրիլին «Գանձեհանի հետ կը փախչին Հռոմէն, կը հասնին Պոլիս», ինչպէս կ'ըսէ ինքնակենսագրութիւնը: Անկէ եռք Օրմանեան աւելի համարձակօրէն կ'արտայայտէ իր եկեղեցական ազատամտութիւնը: Պատգամներ Բեվերսուրուս նշանաւոր կոնդակը եւ յարակից պաշտօնագիրները, որով 1831ին բաժնուած Հայ Կաթոլիկներու «Վէրիւթիւնը» պաշտօնապէս «Պատրիարքական Աթոռի» մը կը վերածուէր Պոլսոյ մէջ, Օրմանեան Ֆրանսերէնէն թարգմանելով կը հրատարակէ: Նոյնպէս իտալերէնով կը հրատարակէ «Բեվերսուրուս կամ Հայք եւ Պապութիւն», եւ Ֆրանսերէնով «Արեւելեան կաթոլիկաց կրօնական ազատութիւնը եւ քաղաքական իրաւունքները» եւ «Վատիկան եւ Հայք»: Եւ այս երեք գործերն ալ Հռոմի կողմէ «արգելք»ի տակ կ'առնուին, ինչպէս ինք կ'ըսէ - «Հռոմ փութայ Օրմանեանի հեղինակութիւնները արգիլեալ գրոց իւր ցուցակին (Էնտեքս) անցընել»: (Ազգպտ. Հատ. 2849):

Օրմանեանի միւս - հայ կաթոլիկեան վէճի նիւթն էր՝ Աստրածին Հասուն անուն մոլեռանդի մը Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքական Աթոռը լատինամէտ ուղղութեամբ տանելու ձգտումը, որուն կ'ընդդիմանային «Հակահասունեան» Հայ Կաթոլիկները, եւ ասոնց կարգին՝ Օրմանեան, ինչպէս ինք կը սահմանէ. - «Հասունեան բաղաքականութեան մեծ նպատակն էր Հայ Կաթոլիկ հասարակութեան մէջէն բնաջինջ ընել ինչ որ Հայութեան հետ վերաբերութիւն կամ կապակցութիւն ունի, եւ անոր տեղ Հռոմէական եւ Լատինական ձեւերն ու կերպերը հաստատել, անհետ ընել ինչ որ բուն հայ է, եւ ամբացնել ինչ որ կաթոլիկ է» (Ընդդիմութիւնները իրմէ, Ազգպտ. 2661):

Եւ Հայ Կաթոլիկութեան ներքին վէճերը այնքան կը խորանան, կը տարածուին մինչեւ Մխիթարեան Միաբանութեան, որ Հասունի ընդդիմադիրներէն խումբ մը ազգայնամիտ Հայ Կաթոլիկներ, որոնց մէջ՝ Օրմանեան՝ 1887-ին՝ Հայոց Պատրիարքութեան կը դիմեն «Հայց. Ուղղափառ Ս. Եկեղեցւոյ Ծոցը վերադառնալու» ... եւ 1879 Հոկտեմբեր 28-ին՝ մեծ ազգային հանդիսութեամբ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեան անոնցմէ 72 հոգի պաշտօնապէս կ'ընդունի հարազատ մայրենի եկեղեցիի ծոցը: (Ազգպտ. Հատ. 2851)

Անկէ եռք Օրմանեան կարճին Թեմին Առաջնորդ եղած էր, եւ ութ տարիներ եռք Էջմիածնի նորաբաց Գէորգեան ճեմարանի ուսուցչութեան հրաւիրուած, ապա՝ ինչպէս յիշուեցաւ՝ տարի մը եռք Պոլիս վերադառնալ ստիպուած: Եւ նորահաս Խորէն Պատրիարք Աշըղեան զայն կ'ընտրէր իբրեւ գործին յարմար անձը՝ վարելու Արմաշի Դպրեվանքին տեսչութիւնը:

Պատրիարքի Նախագահութեամբ կը կազմուի Արմաշու Դպրեվանքի խնամակալ Մարմինը, անդամակցութեամբ Գաբրիէլեան Եպիսկ. Սրուանձտեանցի, Գարեգին Ծ. Վրդ. Թաթարեանի, Արիկ Ունճրեանի, Տիգրան Եուսուֆեանի, Յովհաննէս Եայլեանի, եւ Գաբրիէլ Դաբրիէլեանի: Եւ ամէն կարզադրութիւն Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ հաստատուելէ եռք, 1889 Մայիս 5-ի յատուկ կոնդակով Պատրիարքը կը ծանուցանէ Ազգին թէ՝

- Արմաշու Վանքը Նիկոմիտիոյ առաջնորդարանէն անջատուելով ենթարկուած է ուղղակի Պոլսոյ Պատրիարքութեան,

- Վանքին Վանահայրն է Պատրիարքը, եւ Փոխ - վանահայրը՝ Եկեղեցական Բարձրագոյն Վարժարանի Վերատեսուչը,

- Վանքին ելեւմտական իրաւասութիւնները եւ մատակարարութիւնը յանձնուած է Ինամակալութեան, որուն ներկայացուցիչն է Վերատեսուչը:

Նոյնպէս Պոլսոյ Թերթերուն մէջ կը հրատարակուին Վարժարանին ենթակայ Ծրագիրը - կանոնագիրը եւ աշակերտներու ընդունելութեան պայմանները: Եւ 1889 Սեպտեմբեր 18 Խաչվերացի Տօնին, ժողովրդային հանդիսութեամբ կը բացուի Արմաշու Դպրեվանքը, Ա. Դասարանի 19 աշակերտներով: Ուսուցիչներն են՝ Մամբրէ Վրդ. Նալպանեան, Յուսիկ Վրդ. Լեմէրեան, կառավարիչ՝ Եղնիկ Վրդ. Գալրագճեան, դպրապետ՝ Պապա Համբարձում, եւ Թուրքերէնի ու Ֆրանսերէնի ուսուցիչներ:

Յաջորդ տարին, 1890, կը կազմուի դասարան մը եւս 17 աշակերտներով: Նաեւ Փոխ - տեսչութեան պաշտօնին կը հրաւիրուի եղիշէ Ծ. վ. Դուրեան, նախապէս տեսուչը Պարտիզակի Ազգ. Երկսեռ Վարժարանի: Ուսուցչական կազմին կը միանան Երուանդ Տէր - Անդրէասեան եւ Գրիգոր Մխալեան: Երրորդ տարին դասարան մը եւս կ'աւելնայ 10 աշակերտներով: Եւ Դպրեվանքի աճումին բաւարարութիւն տալու համար կը կառուցուի եռայարկ նոր չէնք մը՝ բարերարութեամբը Եզոպ - կիւրցի Գրիգոր Կիւտիւքեանի:

1892-ի Դպրոցական տարեմուտին կը պատրաստուի Ուսումնական եւ Ուսանողական Կանոնադիրը մը, որուն կարեւոր յօդուածներն են.

Յօդ. Ա. - Դպրեվանուց հիմնական նպատակը կը կազմէ Եկեղեցականութեան փափաքողները յարմարապէս պատրաստել իրենց կոչումին եւ կեանքին:

Յօդ. Գ. - Դպրեվանք կ'ընդունուին Ազգ. Նախակրթութիւնը աւարտած աշակերտներ, 18 տարեկանին: Դասընթացքը եօթը տարի է, առաջին երեքը՝ ընդհանուր ուսման, երկրորդ երեքը՝ բարձրագոյն եկեղեցական ուսման, եւ եօթներորդը՝ վարժութեանց եւ ուսումնասիրութեանց:

Յօդ. Զ. - Երրորդ դասարանը լրացնողները Սարկաւագութեան կը կոչուին, եթէ 21 տարեկան են եւ կուսակրօն եկեղեցականութեան յանձնառու կ'ըլլան:

Յօդ. Ը. - Վեցերորդ դասարանը աւարտողներ Արեղայ կը ձեռնադրուին:

Յօդ. Թ. - Լրման Տարւոյն մէջ, գլխաւոր ճիւղերու վարժութիւններ կը կատարուին եւ աւարտաճառ կը պատրաստուի ուրոշեալ նիւթի վրայ: Ի վերջոյ Վկայականի եւ Վարդապետական Աստիճան կը տառնան:

Յօդ. ԺԳ. - Ընթացաւարտներ պարտաւոր են երկու տարի եւս զպրոցական կամ վարչական վարժութիւններ ընել, եւ յետոյ առանձնել առաջնորդական պաշտօններ:

Յաջորդ տարիներուն թէեւ զժուարութիւններ ու քննադատութիւններ ալ չեն պակսիր Դպրեվանքին շուրջ, մանաւանդ Աշըղեանի պատրիարքութենէն հրաժարումէն (1894) եւ Մատթէոս Իզմիրլեանի պատրիարքութենէն եռք, երբ Պոլսոյ պահպանողական տարրեր զրոյցներ կը հանեն՝ իբր թէ «Դպրեվանքը չատ ազատամիտ ուսում կուտայ» ... բայց վերջապէս 1895 Յունիս 18-ին, Օրմանեան պատրիարքարանի կողմէ կ'արտօնուի իր անդրանիկ եօթը շրջանաւարտները արեզայ ձեռնադրելու: Եւ Արմաշի այդ առաջին Ձեռնադրեալներն են.

- Բարդէն Վ. Կիւլէսէրեան (Ապագային՝ Կաթողիկոս Կիւլիկիոյ)
- Խորով Վ. Պէհրիկեան (Նահատակուած՝ 1915-ին)
- Զաւէն Վ. Տէր - Եղիայեան (Ապագային՝ Պատրիարք Պոլսոյ)
- Մուշեղ Վ. Սերոբեան (Կարգաթող՝ 1922-ին)
- Սմբատ Վ. Սահակեան (Նահատակուած՝ 1915-ին)
- Ազան Վ. Համամճեան (Վախճանած՝ 1918-ին)
- Մաշթոց Վ. Փափազեան (Կարգաթող՝ 1906-ին)

Ազգին մէջ ընդհանուր ուրախութեամբ կ'ողջունուի Դպրեվանքին այս երախայրիք ընծայաբերումը: «Պոլսոյ մամուլը, Պատրիարքարանը, Մայր Աթոռը եւ առհասարակ ամբողջ ժողովուրդը», կ'ըսէ յուշագրողը, «սիրով ողջունեցին այս յաջողութիւնը, անոր մէջ տեսնելով ազգային եկեղեցական պաշտօնէութիւնը զօրացընելու կոչուած հոսանքի մը սկզբնաւորութիւնը: Եւ այս պատճառ եղաւ ընդհանուր խնդութեան»: (Փառէն Եպիսկ. Մելքոնեան, ՀԱՍԿ, 1947 Դեկտեմբեր էջ՝ 349)

Սակայն երկար չի տեւեր ազգին խանդավառութիւնը: 1895 Սեպտեմբերի «Հայկական կոյսը» Բարձր Դրան մօտ եւ անոր յաջորդող Համիտեան ջարդերը, Իմմիրլեան Պատրիարքի հրաժարումն ու Երուսաղէմ աքսորումը, Դպրեվանքի բարերար Արիկ Ունճեանի «բանտարկութիւնն ու պատապարտումը» սուգի եւ յուսախարութեան կը մատնեն ազգը ընդհանրապէս, եւ չարագուշակներ ալ կ'ելլեն՝ թէ «Դպրեվանքի ալ խափանումի օրը հասած է»: Յաջորդ տարեշրջանին մեծ ճիգ կ'ըլլայ Դպրեվանքը կանգուն պահելու: Մինչեւ իսկ, «իբրեւ Դպրեվանքի ծրագրին լրումը», պարբերաթերթի մըն ալ կը սկսին հրատարակել ՄԱՍԻՍ անունով, որուն առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ 1896 Յունիսին: Սակայն Վերատեսուչ Օրմանեան անձկութեամբ կը յիշատակէ՝ թէ «Երրոր այսպէս Դպրեվանքը իր յաջողութիւնը, անոր մէջ տեսնելով ազգային եկեղեցական պաշտօնէութիւնը զօրացընելու կոչուած հոսանքի մը սկզբնաւորութիւնը: Եւ այս պատճառ եղաւ ընդհանուր խնդութեան»: (Փառէն Եպիսկ. Մելքոնեան, ՀԱՍԿ, 1947 Դեկտեմբեր էջ՝ 349)

ՀԱՅԱՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՂՃԸ

Գառնի - Գեղարդ կատարած պատմական էինք վերադարձել «Արմենիա» հիւրանոցը: Բարեկամս՝ ամերիկահայ բանաստեղծ Սիամանթը, թիկնաթոռին բազմած, հայրենի Շատախի առասպելները կը յիշէր, համով - հոտով պատմում «Մամու Զինի», իր ծննդավայր կոչտ պիւղի քաջերի լեգենդը, որ արդէն պոէմի նիւթ էր դարձրել:

Յանկարծ դուռը թակեցին:

- Մա՛ք:

Առանձնասենեակի չեմին երեւաց բարձրահասակ, փէչ կեռուած - ցամաքած մի մարդ, որի կնճռապատ դէմքին առնականութիւն էր հաղորդում թեւերն աչուն ահեակ պարզած բեղը:

Սիամանթ խոկոյն ուղղուեց թիկնաթոռում:

- Լաւ ժամանակին եկար, Մշոյ Սուրբ Թան Ս. Կարապետ, տեսքիդ կարօտ էի: - Եւ ապա ինձ դառնալով. - Ծանօթացիր Անդրանիկի զինակցին. խնուսցի է, վարժապետ ու փիլիսոփայ: Ինձնաբնական թուականներին Թողել է զպրոցը: Անդրանիկի հետ բարձրացել Սասունի ապստամբ լեռները: Այժմ եկել է հայրենիքը, որ տեսնի ո՛ւր է հասել քան Թուին իր Թողած որբացած, ողբակէզ հայրենիքը:

Ես ոտքի ելայ, իսկ Սիամանթ ձերունական դիմելով չարունակեց.

- Կարապետ վարժապետ, դու էլ ծանօթացիր իմ կրտսեր գրչակից Սահակեանի: Ես պատմիր Անդրանիկի կեանքից: Նրան չատ է հետաքրքրում: Պատմուածքներ է գրում զօրավարի մասին:

Խնուսցի ձերունու յոգնած, ժպտուն աչքերն ուժ ու փայլ ստացան: Անկատկած, Անդրանիկի անունը լսելուց եռ ևս կաւ հին Փիլիսոյս արդէն ուժասպառ սրունքներ: Եւ խազաղ առանձնասենեակում երկարեց, կեռուեց նրա խոպոտ ձայնը.

- Ի՞նչ պատմեմ: Մի մարդ, մի մեծ հայրենասէր եկաւ ու անցաւ այս աշխարհից: Փշուր խօսքով պատմել կը լինի՞ մեծ մարդու մասին: Մի նոր Բաֆֆի է հարկաւոր, որ ազգային հերոսի վերաբերեալ տասը հատոր «Կայծեր» գրի:

Ընդհատում է տեսիլքը, մտորում, թախծում: Յետոյ, զլուխն օրօրելով, աւելացընում է կամաց.

- Անդրանիկի զինքի ընկերներն էլ իրար յետեւից գնում են «Արարատ» գերեզմանոցը՝ իրենց հետ տանելով Թանկագին յուշերը:

(Հայրենիքի կարօտով ատամապող Ամերիկահայերը, որպէս հոգու սփոփանք, իրենց վերջին հանդրուանը կոչել են «Արարատ»):

- Մշոյ սուլթան սուրբ կարապետ, -

թեան գագաթնակէտին կը հասնէր, 1896 տարուայ ամառուան վերջերը տեսի ունեցած ազէտներով ինքն ալ վնասուեցաւ ու վտանգուեցաւ»: (Ազգպտ. Հատ. 2990):

Օրմանեան, ապակայն, «իբրեւ օրէնսգիտութեան գիտակից եւ պատգործնական մարդ» (Փառ. Եպիսկ. Մելք.), հակառակ որ Դպրեվանքը «1896ի Օսմանեան Պանքայի դէպքէն վերջ մանաւանդ, նիւթական անձկութեան եւ անյուսութեան նեղ օրեր անցուց», կ'որոշէ ի, Դասարանի չորս սարկաւագները եւս արեզայ ձեռնադրել, եւ նոյն տարուան Սեպտեմբերի Խաչվերացի կիրակին, «հապճեպ ու անչուք կերպով» ձեռնադրութիւնը կը կատարէ: Եւ Հոկտեմբերին՝ Դուրեանի հետ Պոլիս կ'երթայ անձամբ տեսակցութիւններով Դպրեվանքին ապագան ապահովելու համար: Ձեռնադրեալ այդ երկրորդ խումբի սաներն են.

- Թաթուլ Վ. Դուրեան,
- Փառէն Վ. Մելքոնեան (ապագային՝ ուսուցիչ Անթիլիասի Դպրեվանքի)
- Վահրիճ Վ. Շահլամեան
- Թորգոմ Վ. Գուշակեան (Ապագային՝ Պատրիարք Երուսաղէմի)

Մինչ այդ, ազգային տագնապի օրերու մէջ, անակնկալօրէն Օրմանեան ինք կ'ընտրուի Պոլսոյ պատրիարքական աթոռին (1896 Նոյեմբեր 6): Այս կերպով փակուած կ'ըլլայ Օրմանեանի վերատեսչութեան տակ Արմաշի Դպրեվանքին Ասջինի Եօթնամեայ Շրջանը:

(Շար. 3)

Ա. ԽՈՍՐՈՎԱՆԻ

«ՅՈՒ ՖԱՍՏԱԼՈՅՈՒ
ՕՖՖՈՓ ԸԹԱՐՇԸ»

(Թիրախ. 4. 8. 9.)

- 14 -

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ի՞նչ է հետաքրքրություն, ի՞նչ է հետաքրքրական։ Ինչո՞ւ մի բան ոմանց հետաքրքրական է թվում, մյուսներին՝ ոչ։ Ինչո՞ւ մի բան մեզ հետաքրքրական է թվում, մյուս բանը՝ ոչ։ Ինչո՞ւ մի բան մեզ հետաքրքրական է թվում այսօր, մյուս բանը՝ ոչ։ Ինչո՞ւ մի բան մեզ հետաքրքրական է թվում այս տարիքում, մյուս բանը՝ ոչ։ Ինչո՞ւ մի բան մեզ հետաքրքրական է թվում այս միջավայրում, մյուս բանը՝ ոչ։ Ինչո՞ւ մի բան մեզ հետաքրքրական է թվում այս ժամանակ, մյուս բանը՝ ոչ։

Ահա հարցեր, որոնց պատասխանները մենք պետք է գտնենք, եթե ուզում ենք հասկանալ, թե ինչպես է ձևավորվում հետաքրքրությունը։

- Ես գիտեմ, որ դու ինձ չես հավատում, բայց ես իսկապես հետաքրքրվում եմ ֆուտբոլով։

- Ի՞նչ ասել է հետաքրքրվում եմ։ Ես ասում եմ, որ ինձ հետաքրքրական է թվում, թե ինչպես է գնդակը թռչում դեպի զարկածի ուղղությամբ։

- Շատ հետաքրքրական է, որ դու հետաքրքրվում ես ֆուտբոլով, բայց ես ոչ մի կերպ չեմ կարող հասկանալ, թե ինչպես կարող է մի մարդ հետաքրքրվել ֆուտբոլով։

- Ես ասում եմ քեզ, որ ինձ հետաքրքրական է թվում, թե ինչպես է գնդակը թռչում դեպի զարկածի ուղղությամբ։

- Ես էլ քեզ ասում եմ, որ ինձ հետաքրքրական է թվում, թե ինչպես է գնդակը թռչում դեպի զարկածի ուղղությամբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Անահիտ Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Վիզէն Փափազեան եւ զաւակները,
Տիկին Սեդա Ադամեան եւ ազգիկը,
Պ. Արամ Փափազեան,
Տիկին Գեղան Շինիքճեան - Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան եւ զաւակները,
իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց - ազգական, բարեկամ թէ մտերիմ ընկեր, - որոնք ծաղկեպատկով, քան իր փափաքին՝ փոխան ծաղկեպատկի նուէրներով «Ցառաջ»ին, անձամբ, հեռագրով թէ նամակով մատնակից եղան իրենց խոր սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, զաւկին, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

դառնակսկիծ կորուստին առթիւ։

×

Իրենց ամուսնոյն եւ հօր յիշատակին, Տիկին Անահիտ Փափազեան եւ զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - 20·000 ֆրանք Փարիզի Ս. Յակ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 20·000 Ֆ. «Ցառաջ»ին, 10·000 ֆրանք Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան։

MICHEL ADEMIAN

plomberie - sanitaire
dépannage

rénovation - entretien

(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE

TELEPHONE :
415. 31. 43

--դպրոցական վերամուտ--

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար։

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները պրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբէքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14.էն սկսեալ։

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, բիւր 1, 38200 Վիէն։

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին։

A. A. A. S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

recherche

Sténo - Dactylo (ayant expérience) pour travailler à Montmorency

○ *langue arménienne souhaitée*

s'adresser : 77, rue La Fayette Paris 9e

tél : 878 - 02 - 99

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ գումարները եկեղեցւոյ - Իգապէլ Պօյաճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկ. - Այրի Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Արիս Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Դումէզեան 300-ական Ֆ. : Տէր եւ Տիկին Մազաքեան եւ Տէր եւ Տիկին Յօսէփ Տօնիկեան 1000-ական Ֆ. : Պ. Կարապետ Գէյլէքեան 500 Ֆ., Արմէն Իլպիզեան 200 Ֆ., Պ. Մամաս Վահէ Գիւթաճեան 100 Ֆ. :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ո Տը Սէնի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ։

×

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ
նուիրուած՝
ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-ի
կիրակի, Հոկտեմբեր 21

×

Կապոյտ Ծովի Փարիզի մասնաճիւղի պատրաստութիւնները կ'ընթանան։ Ներկայացուելիք պիէսը «Ամուսնացու» երգիծական կատակերգութիւնն է։ Ներկայացումը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 4-ին, Շաբաթ երեկոյեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սանուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 31

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 12 կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՅԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի։

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին։

Պատարագ ժամը 10·30-ին։

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, յիշատակ Մեռելոց։

Առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Նիջեցելոց։

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

×

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս կիրակի կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն։

×

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք։

×

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Կիրակի, ժամը 10·30-ին եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ, նաեւ Խաղողի օրհնութիւն եւ աւանդական մատաղ։

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 7501u Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Եկեղեցւոյ վարչութիւնը սիրով կը տեղեկացնէ իր հաղորդակիցները, որ Հանդիսաւոր Պատարագ մը պիտի մատուցուի Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ըստ աւանդութեան կը կատարուի նաեւ Խաչօրհնութիւն։ Իսկ խաղող նուիրել փափաքող հաւատացեալները կրնան դիմել Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան։

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ, ղեկավար՝ Յակիկ Եղմայեանի։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝	8
Պատարագ ժամը՝	10
Քարոզ ժամը՝	11·15
Խաղողօրհնէք ժամը՝	11·45

×

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մատնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ Ք. ՀՆՁ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարէն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ քառաձայն, ղեկավարութեամբ Երեւանի Պետական երաժշտանոցէն շրջանաւարտ, երգչուհի՝ Գոհարիկ Քէշիշեանի։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը	9
Պատարագ ժամը՝	10

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Այս կիրակի, Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻՓՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Խաղողօրհնէք՝ 11·45։

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

FETE CHAMPETRE

du Home Arménien de St. Raphaël

LE MERCREDI 15 AOUT
DE 12H A 22H
A 10h Messe célébrée par Mgr. Norvan ZAKARIAN
suivie de la bénédiction du raisin
Fête animée par l'orchestre PAROS
REPAS — TOMBOLA

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
10
VENDREDI
10 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.763 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.763

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 1 / 2)

ՀԱՅ - ԼԵՀ ԿԱՊԵՐԸ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Լեհաստանի Հանրապետութեան քառասնամեակին նուիրուած հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են Հայաստանի մէջ՝ դասախօսութիւններ, յուշահանդէսներ, լեհ արուեստագէտներու ելոյթներ եւայլն: 35 տարիէ ի վեր Հայաստան Լեհաստան կ'արտածէ ելեկտրական մեքենաներ, հաստոցներ, չարժակներ եւ այլ արտադրութիւններ, ինչպէս նաեւ հայ մասնագէտներ կ'օժանդակեն Լեհաստանի արդիւնաբերական արտադրութեան կազմակերպման եւ նոր ձեռնարկութիւններու կառուցման: Փոխադարձաբար լեհ մասնագէտներ ապուշումներ կը կատարեն Եռեւանի ելեկտրական լամպերու գործարանը, նոր տեսակի ապրանքներ արտադրելու համար: Ութ տարի առաջ, երբ Եռեւան տեղի կ'ունենար երկրաքանութեան պատմութեան նուիրուած միջազգային գիտական ժողովը, Լեհաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի աշխատակից տոքթ. Ստանիսլաւ Զեռնեցկի կը հաղորդէր, որ Լեհաստանի մէջ բնական գիտութիւններու հիմնադիրը եղած է անուանի գիտնական՝ հայազգի Եան Եաչկեւիչ (1749 - 1809), որ ծնած է Լվով, բարձրագոյն ժչկական կրթութիւնը ստացած է Վիէննայի համալսարանը եւ իր նախաձեռնութեամբ՝ 1780-ին, Քարքովի մէջ՝ Եագելոնի ծանօթ համալսարանի կողքին, հիմնադրուած է բնական գիտութիւններու ամպիոն մը: Եաչկեւիչի գրիչին կը պատկանին հանքաբանութեան վերաբերեալ լեհական առաջին աշխատութիւնները: Եագելոնի համալսարանի 600-ամեակին առթիւ հրատարակուած գիրքին մէջ լայն տեղեկութիւններ արուած են հայ գիտնականին գործունէութեան մասին:

Հայ - լեհական կապերու վկայութիւններ են «Հայաստանի Օրեր»ը Լեհաստանի մէջ, ինչպէս նաեւ «Լեհաստանի Օրեր»ը Հայաստան, որոնք արդէն իսկ աւանդութեան կարգ անցած են: Վարշաւայի մէջ կազմակերպուած են Հայաստանի կեանքին ու նուաճումներուն, հայկական նկարչութեան, ազգային տարազներու նուիրուած ցուցահանդէսներ: Լեհաստանի մէջ ծանօթ անուն մըն է ղեկավար Յակոբ Ոսկանեան, որ բեմադրած է Խմին Աբիսակէսեանի «Պրոմէթէոս» եւ Արամ Խաչատուրեանի «Սպարտակ» բեմապարերը եւ այլ գործեր: Հայ - լեհ գրական կապերը եւս խոր արմատներ ունին: Իգոր Սիկի - րիցկին է, որ «Սասունցի Դաւիթ»ը լեհերէն թարգմանած է, տալով նաեւ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը: Սիկիրիցկի թարգմանած է նաեւ գործեր Յովհաննէս Թումանեանէ, Աւետիք Իսահակեանէ, Եղիշէ Զարենցէ եւ այլ բանաստեղծներէ:

×

ԴԱԽԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՋՐԱՑԱՏԻՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵԱՆ

Կիեւ տեղի ունեցած ջրացատկի խորհրդային բաժակի մրցաշարքին անդամ մը եւս իր վարպետութիւնը ցոյց տուած է Դաւիթ Համբարձումեան: Թեթեւ, հմայիչ եւ բարդ տարրերով լեցուն՝ 11 մեթրնոց աշտարակէն իր թռիչքները հիացում պատճառած են մարզասէրներուն եւ իրաւարարներուն: 28-ամեայ մարզիկը ստացած է բարձրագոյն (10) թուանշանը: Դաւիթ Համբարձումեան Մոսկուայի օղիմպիական խաղերու պրոնզէ մետալակիրը է, Եւրոպայի կրկնակի եւ Խորհ. Միութեան բազմիցս ախոյեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵՐ ԳԻՐԵՐՈՒՆ ԳԻՒՏԸ

—×—

Անպլիացի մը, Ֆրանսացի մը, Յոյնի մը կամ Ռուսի մը համար ի՞նչ նշանակութիւն ունի իր զործածած գիրերուն որո՞ւն կողմէ ստեղծուած ըլլալու պարագան: Ի՞նչ նշանակութիւն ունի, կամ որեւէ նշանակութիւն ունի՞: Ո՞վ ստեղծեր է իր գործածած այբուբենը, որո՞նք եղեր են այն գիրի մշակները, որոնք առաջին անգամ գիրքեր գրեր կամ թարգմաներ են այդ գիրերով կամ լեզուով: Այս հարցումները կը կարծեմ թէ մեծ նշանակութիւն չունին Անգլիացիին, Ֆրանսացիին, Յոյնին, Ռուսին եւ աշխարհի գրեթէ բոլոր ազգերուն համար: Գիրերու Գիւտը եղէ՞ ըսուի, ի՞նչ պիտի հասկնան այդ ազգերը: Դող մը պիտի անցնի՞ անոնց հոգիին խորերէն: Սուրբի մը պատկերը պիտի կենդանանա՞յ անոնց աչքերուն առջեւ, խունկի հոտ մը պիտի հասնի՞ անոնց ռունգերուն, եկեղեցիի մը զանգակները պիտի զօղանջե՞ն անոնց ականջներուն մէջ:

Մեր պարագային, ա՛յդ է որ կը պատահի արդարեւ: Օ՛, ի՞նչ կը նշանակէ մեզի համար Գրերու Գիւտը, մե՛ր Գիրերուն գիւտը: Կրնա՞նք բացատրել: Կըրնա՞նք օտար լեզուի մը թարգմանել այն յուզումը, որուն կը յանձնուինք երբ կ'արտասանենք Մեսրոպի անունը:

×

Բայց ես պիտի ըսեմ, որ այսօր, Հայ Գրերու Գիւտէն մօտաւորապէս հազարվեց հարիւր տարի վերջ, մե՛նք ալ զարձած ենք պիւտաբարները՝ մեր գիրին: Այդ գիրը առենօք գոյութիւն չունէր մեզի համար եւ օր մը յանկարծ, կարծես նախախնամական մղումէ մը առաջնորդուած, ըրինք անոր Գիւտը: Անոր գիւտը ըրինք ո՛չ թէ զայն սորվելով դպրոցականն նստարանի մը վրայ, այլ յանկարծ հմայուելով անկէ ծնունդ առնող գիրքին ու գրականութենէն:

Մեսրոպեան տառերը այլեւս այն տառերը չեն, զոր մեզի ուսուցիչ մը կը սորվեցնէ մանկական այբենարանի մը մէջէն, նախակրթարանի, նոյնիսկ միջնակարգի նստարաններուն վրայ: Զանոնք կարդալ ու արտասանել սորվելով չէ որ ըրած պիտի ըլլանք մեր գիրերուն գիւտը: Մեր գիրերուն գիւտը ըրած պիտի ըլլանք այն առեն մայն, երբ օր մը յանկարծ պիտի չզմինք անոնցմով գրի առնուած գրքի մը գեղեցկութենէն: Ասկէ վերջ այլեւս գիրին պիտի դառնանք անոր: Ասկէ վերջ այլեւս պիտի չբաւարարուինք ամենագեղեցիկ թուղթերու վրայ ամենագեղեցիկ թէքնիքով տրուած այլալեզու դիրքերով, եւ անոնց կողքին առաւելաբար պիտի վիտաենք Մեսրոպաշունչ տառերով տըպուածը, հոգ չէ թէ վատորակ թուղթի վրայ, հոգ չէ թէ ապագրական տկար թէքնիքով մը, հոգ չէ թէ բարակ ու փոքրածաւալ:

Բոլոր անոնք որ ջուրի պէս կարդալու սահիճան լաւ սորված են մեր գիրերը, Գիրերու Գիւտը ըրած չեն անպայման: Ի՞նչպէս ըրած կ'ըլլան արդարեւ, եթէ այդ գիրերը լաւ ճանչնալով հանդերձ, տարւոյն մէջ մէկ գիրք անգամ չեն կարդար անոնցմով գրուած: Ի՞նչպէս ըրած ըլլան անոնց գիւտը, երբ անոնցմով երկու տող նամակ գրելը իրենց համար կը զառնայ տառապանք մը, կամ կը նկատուի պզտիկութիւն: Ի՞նչպէս ըրած ըլլան անոնց գիւտը, երբ զանոնք գիրերու ու գիրքերու աշխարհին մէջ կը տեղաւորեն երկրորդական, չորրորդական կարգի վըրայ, իրենց գլխուն վրայ տեղ չեն տար անոնց:

Մեսրոպի իսկական յաջորդներն ու ազակերտներն ան՛նք են միայն, պիտի յանդգնիմ ըսել՝ Մեսրոպը ապրեցնողներն ան՛նք են միայն, որոնք հայ գիրին արթեցումը կ'ապրին օրուան մէջ քանի մը ժամ: Ան՛նցմով է միայն, որ մեր գրին գիւտը կը կատարուի անհամար անգամներ, անոնցմով է միայն որ մեր Թարգմանիչները գործեալ Թարգմանիչ կը մըկըտուին, կեանքի կը կոչուին Թանգարաններու նրբանցքներէն, կը մանեն մեր տուներէն ներս:

Եթէ ինծի հարցուի, պիտի ըսեմ որ Մեսրոպի գիւտը կը կրկնուի ամէն տարի, ամէն ամիս, ամէն վայրկեան: Մեր գիրերու գիւտը կ'ընէ ահա այն խանդավառ երիտասարդը, որ օր մը յանկարծ կը քարանայ Մեծարենցեան, Վարուժանեան տաղերու գեղեցկութեան առջեւ: Մեր գիրերուն գիւտը կ'ընէ հայ Թերթի այն հաւատարիմ ընթերցողը, որ ամէն իրիկուն ժամը եօթնին, ժամացոյցի ճշդրտութեամբ կէս ժամ ճամբայ կը գնէ օրւան իր Թերթը ապահովելու համար: Մեր գիրերուն գիւտը կ'ընէ այն ծերունազարդ մարդը, որ ամէն օր գրան առջեւ նամակարերին կը սպասէ, հարց տալու համար թէ հայերէն Թերթերու իր կապոցը հա՞ճ է այսօր:

×

Անպլիացի մը, Ֆրանսացի մը, կամ որեւէ օտար մը ի՞նչ պիտի խորհէր, եթէ ըսէինք որ մեր գիրը կ'ապրի շնորհիւ մեր մէջէն յայտնուող այն սակաւաթիւ մարդոց, որոնք ամէն օր վերստին կ'ընեն առնոր գիւտը:

Ռ. Հ.

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ Ո՛Չ ԸՍԱԻ

—×—

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Ծերակոյտը առանց իսկ քննելու առաջարկուած օրինագծին բնագիրը, նախահարցումի պրուքիւնը օգտագործելով եւ ղրկեց հանրավըճիռի առաջարկը, սահմանադրական փոփոխութեան համար: 106-ի դէմ 207 ձայնով է, որ Զորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը, Ծերակոյտը քուէարկեց նախահարցումը, որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ առաջարկուած օրինագիծին պատեհականութիւնը:

Այս քուէարկութենէն եաք, ուրեմն, օրինագիծը եւ կ'երթայ Ազգ. Ժողով, ուր կրկին կը քննուի: Կրնայ բարեփոխման ենթարկուիլ, նախքան Ծերակոյտը վերադառնալը, ուր կրկին պիտի մերժուի: Ցիշենք թէ երբ հարցը սահմանադրական փոփոխութեան կը վերաբերի, որեւէ ծրագիրի նոյն բնագիրն է, որ պէտք է քուէարկուի երկու ժողովներուն կողմէ (Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ) նախքան հանրավճիռի կամ նոյնիսկ Համագումարին(Քոնկրէ) ենթարկուիլը: Այս կանոնը թոյլ կուտայ Ծերակոյտին, ուր ընդդիմութիւնը մեծամասնութիւն է, որ իր մերժումին վճռական բնոյթ տայ:

Ցիշենք որ Ծերակոյտը բաղկացած է 318 անդամէ, որոնք հետեւեալ ձեւով յաժնուած են.. համայնավար՝ 24, ընկերվարական՝ 68, դեմոկրատ՝ համախմբում՝ 15, դեմոկրատ ձախ՝ 26, հանրապետական՝ 135, ինքնուրոյն՝ 10: Ծերակոյտը կ'ընտրուի չըրջանների հաւաքականութեանց կողմէ, այլ խօսքով՝ ժողովուրդի քուէարկութեամբ, բայց՝ անուղղակի: Կ'ընտրուի 9 տարուան համար, մէկ երրորդը կը նորոգուի երեք տարին անգամ մը: Ընտրողական ժողովը հետեւեալ կազմն ունի.. Քըւէաչրջանի երեսփոխանը, ընդհ. խորհրդատուն, 1-էն 15 պատգամաւոր թաղապետութիւններէ, ըստ չրջանի բնակչութեան:

Ծերակոյտի լրաւասութեանց մէջ է օրէնքներու նախաձեռնութիւնը կամ առաջարկուած օրինագիծերու բարեփոխումները: Ծերակոյտը չորս միջոցներ ունի իր ընդդիմութիւնը արտայայտելու համար բնագրի մը: Ա.) Անընդունելիութեան բացառութիւնը.. - Բնագիրը անընդունելի կը հռչակուի, որովհետեւ սահմանադրական, օրէնսդրական կամ կանոնադրական տրամադրութեան մը դէմ է: Բ) Վէտը ենթամադրութիւն մը դէմ է մէկ կամ երկու պայմաններու խընդրոյ առարկայ բնագրին հետ կապ ունեցող: Գ) Եա դրկելու բանաձեւը, կ'առկախ վէճը մինչեւ որ նոր տեղեկագիր մը բերուի ձեռնհաս յանձնախումբին կողմէ: Դ) Նախահարցումը, որ ուղղակի մերժումն է հարցը ձեռնելու:

Սահմանադրութեան 49-րդ յօդուածին համաձայն, Ծերակոյտը չի կրնար խընդրոյ առարկայ ընել կառավարութեան պատասխանատուութիւնը: Ասոր փոխարէն սակայն, չի կրնար լուծուիլ:

Նախքան քուէարկութիւնը, որ տեղի ունեցաւ, ինչպէս ըսինք քիչ վեր, ուշ պիչերին, վերջին խօսքը տրուեցաւ, ինչպէս կ'ըլլայ պատասխանութեանց առեն, պաշտպան փոստարանին, այսինքն՝ Ռոպաշոպան փոստարանական պէտք Պատէնթէռի, որու փոստարանական բոլոր ճարտարութիւնները ոչ մէկ գէր կրնային խաղալ:

Օրինագիծը պիտի ծեծուի Ազգ. Ժողովին մէջ Օգոստոս 22-ին, ապա վերադառնայ Ծերակոյտ, ուր կրկին պիտի թոխի նոյն արդելքին, քանի որ Ծերակոյտը վճռապէս յայտարարած է, թէ նախահարցումի դրութիւնը պիտի կիրարկէ այնքան անգամ որ պէտք ըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՂՈՎ

ՀՌՈՄի դինուորական օդակայանին մէջ է, որ ի վերջոյ կարգադրուեցաւ իրանեան էդպիւսի ողիսականը: Օդահէնները, որոնց թիւը 18 չէր այլ միայն 2 (17 եւ 18 տարեկան) նախ համաձայնեցան ազատ թողուլ կիներ եւ երախաներ, միշտ պընդելով թէ կ'ուզեն Փարիզ երթալ, մինչ Յորանա կը մերժէր: Երկար բանակցութիւններէ եաք, Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 18 - 47-ին, յանկարծ կը հաղորդէր որ ահաբեկիչները, որոնք իրենք պիրենք Մուճահետեւիններու կողմնակից կը ներկայացնէին, յանձնուած են եւ ամէն ինչ վերջացած է:

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

(1889 - 1916)

Գրեց՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱԶԵԱՆ

Դ.

Դ.-
ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ
ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆԸ
(1896 - 1916)

Օրմանեանի պատրիարք ընտրուելովը Արմաշի Դպրեվանքին ալ տեւականութիւնը կ'ապահովուի: Նախկին վերատեսուչը՝ այժմ իր բարձր Աթոռին համաքովը պաշտպան կանգնած Դպրեվանքին՝ կը վերականգնէ անոր Ննամակալ Մարմինը: Նիւթապէս ու բարոյապէս իր հոգածութեան առարկայ կը դարձնէ զայն: Ցրուած դասարաններէն մնացած երկու աշակերտներ եւս անձամբ արեզայ կը ձեռնադրէ.

- Գնէլ Վ. Գալէմքեարեան
- Տիրայր Վ. Մարզարեան

Օրմանեան նաեւ իր առաջին հօթը ձեռնադրեալները, Պատրիարքարանի հսկողութեան տակ վարժութիւններ ընելէ եւ թեմերուն ղրկուելէ առաջ: Այդ ընտրեալները կը դասաւորէ Առաջնորդութեան - Բարգէնը՝ Ճանիկ, Խորէնը՝ Տրապիզոն, Զաւէնը՝ Կարին, Մուշեղը՝ Աբարկիր, Մաշթոցը՝ Պուլկարիա եւ Սմբատը՝ Շապին Գարահիսար, եւ Ազանը՝ Արմաշ ուսուցչական պաշտօնով: Իսկ Դպրեվանքի վերատեսուչութեան պաշտօնին կը կոչէ Եղիշէ Ծ. Վ. Դուրեանը, որ 1896-ի դէպքերէն ի վեր Պոլիս կը մնար, սակայն յեսոյ նիւթական ու բարոյական ապահովութեան խոստումներ առանալէ ետք՝ 1897 Ապրիլին կը վերադառնայ Արմաշ:

1895 - 96-ի ազգային քաղաքական ցնծումները պահ մը խաղադած, 1897-ի աշնան՝ կը վերակազմուին Դպրեվանքի Դ. եւ Ե. դասարանները նոր աշակերտներու յաւելումով, ապա նաեւ «Որբերու Դասարան» մը՝ Ադէաններու գոհ ընտանիքներու վերապրողներէն, Տիրայր Վարդապետի Փոխ - տեսչութեամբը:

1898-ին, Տեսուչ Եղիշէ Դուրեան Ս. Էջմիածնի մէջ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի, ևանկէ ետք չրջանաւարտ աշակերտներն ու Արեզաները կը ձեռնադրուին ասոր ձեռքով: Նոյն տարին կը կազմուի Զ. դասարանը, Թորգոմ Վրդ. Գուշակեանի Փոխ - տեսչութեամբ:

Եւ 1901 Հոկտեմբերին Կիրակին, Մայիս 20, Դուրեան Եպիսկոպոս տասը աշակերտներ միանգամայն արեզայ կը ձեռնադրէ, ժողովրդային վերաբերմունք մեծ խանդավառութեանց մէջ: Նորընծաներէն ընտրեալները Պոլիս կը ղրկուին, Ազան եւ Տիրայր Ծ. Վարդապետներու հետ, Պատրիարքարանի հսկողութեան տակ վարժութիւններ ընելու եւ թեմերուն ղրկուելու համար: Այդ ընտրեալները մշտապէս կը գտնուին.

- Մեսրոպ Վ. Նարոյեան (Ապագային՝ Պատրիարք Պոլսոյ)
- Սահակ Վ. Օտապաշեան («Առաջին Նահատակը» 1915-ի ցեղասպանդին)
- Ղեւոնդ Վ. Դուրեան (Նահատակ՝ 1933-ին, Նիւ - Եորք)
- Գարեգին Վ. Խաչատուրեան Տրապիզոնի (Ապագային՝ Պատրիարք Պոլսոյ)

Ցաջորդ քանի մը տարիներուն եւս Դպրեվանքը իր կանոնաւոր ընթացքը չարունակելով, Դուրեան չորս չրջանաւարտ եւս կը ձեռնադրէ 1905-ին, որոնցմէ մէկն է Շահէ Վ. Գասպարեան, ապագային՝ Վերատեսուչ Անթիլիասի մեր դպրեվանքին, 1930 - 35 տարիներուն:

Դուրեան եւս Օրմանեանի նման, հօթը տարիներու տեսչութեան չրջանին անոր պէս ընդամէնը 14 չրջանաւարտներ կը ձեռնադրէ, մինչեւ որ «անհանդստութեան պատճառով» կը հրաժարի Արմաչէն եւ ապա կը տանձնէ Զմիւռնիոյ Առաջնորդական Աթոռը:

Դպրեվանքի տեսչութեան կը կոչուի Թորգոմ Ծ. Վ. Գուշակեան: Սակայն՝ 1907 Հոկտեմբերին՝ ասոր ալ Սեբաստիոյ առաջնորդ ընտրուելուն, Տեսչութեան պաշտօնը կը տանձնէ Բաբգէն Ծ. Վ. Կիւլէսէրեան, որ հօթը տարիներէ ի վեր Մուշի Առաջնորդութիւն թողուցած՝ Պոլսոյ մէջ կը գտնուէր:

1908-ի Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով, որ կայսրութեան բոլոր քաղաքացիներուն կը խոստանար «Ազատութիւն, արդարութիւն եւ հաւասարութիւն», ազգային կեանքի մէջ ալ յեղափոխական նոր չունչ մը կը փչէր, ժողովրդային չափազանցութիւններով: Եւ 1905-ին կազմուած Թ. Դասարանի 20 աշակերտներէն ոեւէ մէկը տարկուսանքի չի փափաքիր, եւ ոմանք կուսակցական խանդավառութեամբ կը լքեն Դպրեվանքը՝ եռամեայ չրջանը աւարտելէ առաջ...

Տարին չանցած՝ Փոխ - վանահայր եւ Տեսուչ Բարգէն Ծ. Վ. Առաջնորդ կ'ընտրուի Անկիւրիոյ Թեմին, որուն վրայ պիտի եպիսկոպոսանար 1910-ին: Եւ Դպրեվանքը կրարու յաջորդող «Փոխ - վանահայր»երու հսկողութեան տակ կը չարունակուի մինչեւ Ժ. - ԺԱ. դասարաններու կազմութիւնը 1914-ի աշնան, եպիսկոպոսացած Մեսրոպ Նարոյեանի Փոխ - վանահայրութեամբ: Ու ցանցառ թիւով մնացած չրջանաւարտներէն հետզհետէ վեց հոգի եւս արեզայ կը ձեռնադրուին:

Վրայ կը հասնի Համաշխարհային Ա. Մեծ Պատերազմը, որու հոսանքին կը խառնուի Թուրքիան, եւ մոլեռանդ տարերքն մէջ կ'արթնցնէ ոճրամէտ նախանձը Հայութեան հանդէպ: Եւ 1915 Ապրիլեան եղեռնի պայթումէն ամիսներ առաջ, 1914-ի ամառը, Հայութիւնը կուտայ իր «Առաջին Նահատակը»: Արմաչական Սահակ Վրդ. Օտապաշեան երջնկայի իր Առաջնորդական պաշտօնին երթալու ճամբուն վրայ՝ Շապին Գարահիսարի մօտ կը սպաննուի ... չարագուշակ ազդարարութիւն մը՝ դալիք Մեծ Եղեռնին:

Եւ 1915 Ապրիլին սկսող Հայաջինջ Ցեղասպանի առաջին զոհերու կարգին, Հայ Ժողովուրդի ընդհանուր տարագրութեան թափօրներուն հետեւելու համար, Դպրեվանքն ալ պետական հրահանգով կը փակուի: Փոխ - վանահայր Մեսրոպ Սրբազան եւ իր սարկաւագ սանները Գոնիա կ'աքսորուին, իսկ մնացած աշակերտները կը ղրկուին Պոլիս, Պէզազեան Վարժարանը: Ապա աքսորուած սարկաւագները «քաղաքական յանցանքով» Պոլիս բերուելով կը բանտարկուին, բայց ամիսներ տեւող դատավարութենէ ետք ազատ կ'արձակուին: Եւ ասոնցմէ երկու հոգի Մեսրոպ Եպիսկ. Նարոյեանի ձեռքով Արեզայ կը ձեռնադրուին, 1916 Հոկտեմբերին:

- Մամբրէ Վ. Սիրունեան (Ապագային՝ Առաջնորդ Եղիպտոսի)
- Խորէն Վ. Թաշճեան (Թափառումներէ ետք ապաստանած Անթիլիաս)

Այս երկու եկեղեցականները պիտի ըլլային Արմաչի Դպրեվանքին «վերջին ձեռնադրեալները»: Ասոնք ալ կ'աքսորուին Սուրիա, ուրկէ ճամբան կը դանեն Երուսաղէմի Պատրիարքարանը հասնելու: Մինչ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը Օսմանեան Կառավարութեան հրահանգով կը փակուի, եւ Արմաչական Զաւէն Պատրիարք Տէր - Եղիայեան կ'աքսորուի իր ծննդավայրը, Պաղատա, ուր պիտի մնար մինչեւ Մեծ Պատերազմին վախճանը:

Ու թէեւ 1918 Նոյեմբերի Զինադադարէն ետք վերահաստատուած Պատրիարքարանի եւ Ինամակալութեան կարգադրութեամբ Արմաչի Վանքին մէկ կը բացուի «Գիւղատնտեսական Դպրոց» մը, բայց 1922-ի աշնան Քեմալական արշաւանքն եւ Պոլիսէն Դաշնակից Ուժերուն Հեռանալուն, Արմաչի ժողովուրդին հետ Մեսրոպ Սրբազան եւ իր «Գիւղատնտեսական» աշակերտներու մնացածներն ալ կ'ապաստանին Պոլիս, «Անթափանց վարագոյրի» տակին թողուով Արմաչի փառքը:

Նաեւ Ի՞նչ բախտ, որ «Գիւղատնտեսականի»ն աշակերտներէն խումբ մը ընտրեալներ 1920-ին ղրկուած էին վերածնեալ Հայաստան, սակայն տարի մը ետք Հայրենիքի հանրապետական կառավարութեան անկումովը՝ անոնք ալ կը վերադառնան արտասահման: Այդ խումբէն մէկն էր Վազգէն Շուշանեան:

(Շար. 4)

ՑԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԵԱՑԳ

ԱԲԵԼԵԱՆԸ
ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԵՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

Առաջին անգամ մօտիկէն տեսայ նրան, եթէ չեմ սխալւում՝ 1935 թուականին: Դա այն ժամանակ էր, երբ Պաքուի Հայկական դրամայլ թատրոնը, ուր ես աշխատում էի դեռ որպէս ռեժիսորի օգնական, պատրաստւում էր բեմադրելու Զանանի «Շահնամէ»ն եւ Շիրվանզադէի «Նամուս»ը, որոնց բեմադրութիւնը ստանձնել էր ճանաչուած ռեժիսոր, թատրոնի գեղարուեստական դեկավար Թադեոս Սարեանը:

Ցիշում եմ, մի չոր կենսուրախ, մանուչակը, վարդը կամ թէ մեխակը (նայած տարուայ ո՛ր ժամանակն էր) կրծքին ամրացրած, պարթեւահասակ ու յաղթանդամ, կապուտաչեայ Ցովհաննէս Աբելեանն ամէն առաւօտ ամենքից առաջ նկատելով թատրոն, միշտ ինձ էր պատում, հաշուի առնելով, ի հարկէ, իմ պաշտօնը:

- Այս ո՞ւր են, - ասում էր նա, ժխլիճի դրպանից հանելով եւ ցոյց տալով ինձ ոսկէ ժամացոյցը:

- Դեռ տասը րոպէ կայ մինչեւ փորձի սկիզբը, - բոլորի փոխարէն ամաչելով փորձում էի պատասխանել եմ:

- Չէ՛, - պնդում էր աւազադոյնի իրաւունքով, - դերասանը պարտաւոր է տասնրհնդ րոպէ առաջ ներկայանալ աշխատանքի:

Ես խոնարհւում էի տասած ճշմարտութեան առաջ, իսկ նա...

- Այդ է պարտքը, - չարունակում էր վարպետը աւագի նոյն խրատական եղանակով:

Այո, նա ճշդապահութեան եւ կարգապահութեան նախանձելի երկրպագու էր: Բայց սկսեմ սկզբից:

Մօտ հինգ եւ կէս տասնեակ տարի է անցել այն օրից, երբ առաջին անգամ տեսայ բեմի ականաւոր գործիչ Ցովհաննէս Աբելեանին: Երազի պէս հիմա էլ իմ աչքի առաջ է բարձրանում նրա յաղթահասակ, առիւծաբաշ, կախարդ Ամենդալին «Տրիլբի» ներկայացման մէջ: Ինձ վրայ անջնջելի տպաւորութիւն թողեց դերի Դանկլը: Մինչեւ հիմա էլ կարծես տեսնում եմ մերթ յոխորտացող, ըմբոստ, մերթ գթառատ ու ծնողական նուրբ վարքագծով լի դժբախտ Ամնայի մեծ բեկեմին: Պէտք էր միայն լսել, թէ նա ինչպիսի՛ խանդավառութեամբ էր դիմում դուրգուրանքի կարօտ տանջուած Ամնային, բերելով նրա համար գարնան առաջին ծաղիկը.

- Մանուշակ, մանուշա՛կ եմ բերել Ամնայիս համար...

Ցիրաւի, արտի ամենախորին յատակից էին բխում դերասանից այդ խօսքերը:

...Գարնան առաջին ծաղիկը վարպետը կարծես բերեց եւ ինձ համար: Այդ պա-

---

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէի մօվ չերթայ եւ՝ Մարգարէն լեռան մօվ կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- 1 -

- Նիկոդիմոս աղա, այս տարի ինչ է եղեր, ամէն իրիկուն սուարէ կ'երթաք - կոր:

- Ի՞նչ ընենք, եղբայր, հիմա ամէն բան ալաֆրանկայով կ'ըլլայ. տունը նստիլը քաղաքակրթութեան դէմ է եղեր. մարդ բանդղ պարտէզ, պարելու է եղեր:

- Ճիշդ է, բայց տանք քու ընելիք բաներդ չեն: Դուն տունը հանգիստ նստելու ես. չատ ծեր չես համարուիր, թէեւ կարծեմ հօթանասունի մօտ ես:

- Այո, հօթանասուն ալ չըլլայ՝ մօտ է:

- Ի գոնէ կրնա՞ս զուարճանալ: Թըք, թըք, թը...

- Անթրէ:

- Անարէն ո՞վ է, Նիկոդիմոս աղա:

- Անթրէ լսելը՝ մտիկ լսել է. սուա - րէներու մէջը չատ կը զործածուի: Ի՞նչ կայ, մատամ, մա՞րդ եկաւ:

- Ո՛չ, մարդ չեկաւ, միւսիու Բոլը բարեւ է ըրեր, սա պիչեր սուարէ պիտի տայ եղեր: Կը խնդրէ որ մատամին եւ մատամպէյներուն հետ բարեհաճիք ներկայ ըլլալ:

- Սա ծխամորճս բեր տեսնանք: Մատամպէյները պատրա՞ստ են:

- Մատամպէյ Ֆիլոն միւսիու Անթուանի հետ թուղթ կը խաղայ, մատամպէյ Մարին սինիոր Նիքոլայի հետ կը պարէ կոր, մատամպէյ Աննիկն ալ անկողինէն նոր ելաւ, կը լուացուի:

- Մատամպէյ Մարթան ո՞ւր է:

- Մատամպէյ Մարթան, անցեալ չաթթի, միւսիու Գասպարին հետ բոլքա խաղալու տանեն փորձանքի է հանդիպեր. երբ խաղին պահանջին համաձայն մի - սիու Գասպարը անոր մէկքը քիչ մը ամուր սեղմեր է, խեղճին մէկքին ոսկորը տեղէն ելեր է:

- Բոլքայի փորձանքներէն մէկն ալ սա է:

- Ի՞նչ ըներ խեղճ աղջիկը, ֆավալիէին կրնա՞ր ըսել թէ մէկքս մի բռներ:

- Բայց ֆավալիէն ալ ատամային մէկքը կատրելու չէր, ինչ որ է. թող պատրաստին տէ երթանք, սա վերարկուս, լապտիններս բերէք: Ամբակում աղա, դուք ալ հրամմեցէք:

- Ներեցէք, ես սուարէի մարդ չեմ: Մընաք բարով:

- Օրըվուա՞ռ, Ամբակում աղա:

- Քա մատամպէյ Մարի, խըչլըխլա ո՞ւր է:

- Ֆիլո, բուտրայիս տուփը ո՞վ է առեր:

- Բարամանան է առեր եւ ամրողջ երեսը ծեփեր է:

- Ծօ Պօղոս, Նիկոդիմոս աղային լապտիները բեր:

- Մայրիկ, հայրիկիս բանթալոնը տուր որ հնձի խըչլըխս ընեմ:

- Պատրաստուեցա՞ք աղջիկներ:

- Կը պատրաստուինք կոր, հայրիկ, հիմա կը վերջացնենք. քիչ մը սպասէ. հիմա կուգանք:

- Թորոս, սա էնֆիլէյին տուփին մէջ քիչ մը էնֆիլէ դիր, տուր մատամին, որ մէջը քանի մը կաթիլ լաւանթա կաթեցնէ, յետոյ բեր:

- Աման, Նիկոդիմոս աղա, սուարէի մէջ էնֆիլէ կը քաշուի՞, աշխարհքիս առաջ խա՞ղ պիտի ըլլանք:

- Ալաֆրանկայի մէջ էնֆիլէ կայ. պալիացիները քիթերնին էնֆիլէի տուփին մէջէն դուրս չեն հաներ: Եթէ հակառակ մէջէն դուրս չեն հաներ: եթէ հակառակ է ալաֆրանկային, վազ կ'ածնիմ, քիթ է ալաֆրանկայէն եւ չեմ մը պատճառով ալաֆրանկայէն եւ չեմ ըլլար:

- Չարկաւ, չարկաւ, ժամանակներուն յարմարուելու է:

- Լեռը մարգարէին քովը չերթայ կ' մարգարէն լեռան քովը կ'երթայ կ'ըսեն. մատամպէյները պատրա՞ստ է:

- Պատրաստ ենք ... կը պատրաստուինք կոր ... պատրաստուելու վրայ ենք ... հայրիկ, քիչ մըն ալ նարկիլէ քաշէ, հիմա կուգանք:

- Քա Անանիկ, առ այս կարմիրը մայրիկս մատամին, որ մէջը քանի մը կաթիլ լաւանթա կաթեցնէ, յետոյ բեր:

- Աման, Նիկոդիմոս աղա, սուարէի մէջ էնֆիլէ կը քաշուի՞, աշխարհքիս առաջ խա՞ղ պիտի ըլլանք:

- Ալաֆրանկայի մէջ էնֆիլէ կայ. պալիացիները քիթերնին էնֆիլէի տուփին մէջէն դուրս չեն հաներ: Եթէ հակառակ է ալաֆրանկային, վազ կ'ածնիմ, քիթ է ալաֆրանկայէն եւ չեմ մը պատճառով ալաֆրանկայէն եւ չեմ ըլլար:

*- Չարկաւ, հ

– ՓՈՍԻՆՈՎ ԵՎ ՓՈՍԻՆՈՎ –

Ա. ԽՈՒՐՈ-ՏՈՒՐԻՆ

«ՏՈՂ ՖՈՒՏԲՈԼՈՑ ՓՈՓՈԽ ԿՎՀՎԱՆՔ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

ՊԱՏՄՎԱԾՔԸ

- Էս ամառ ու հաստոց մեկը մեր հեռուց մյուս դասընկերներին, ինչպես եղել էր մեր ուրիշ ամառանոցներում: Դիմացի ձորակում էին վրաններ խփել ղեկավարները: Ամեն հանգստ մեր մեջ ընտրել էինք մի ղեկավար, որ մեզ հետ ապրի, ուտի, քնի: Ես ու Ժորան ընտրել էինք Ալեքսանդրին: Ալեքսանդրը մոտ քսան տարեկան էր, բայց մեզ համար նա արդեն մեծ էր: Ինչ-որ տարօրինակ բան կար նրա մեջ: Ամեն առավոտ, երբ մենք դեռ քնած էինք, նա ոտաբոբիկ վազում էր գետափ, լողում էր մինչև ծոցի մյուս ափը, հետո նույն կերպ վազում էր հետ: Ես ու Ժորան ամեն առավոտ նրա հետ էինք վազում, բայց ոչ մի անգամ չհասանք նրան: Ալեքսանդրը միշտ մեզնից առաջ էր հասնում ափ: Ես ու Ժորան ամեն առավոտ ասում էինք, որ վաղը նրանից առաջ կհասնենք ափ, բայց ոչ մի անգամ չհաջողվեց: Ալեքսանդրը միշտ մեզնից առաջ էր հասնում ափ:

Ամեն առավոտ, երբ մենք ափ էինք հասնում, Ալեքսանդրը ծիծաղում էր մեզ վրա: Ես ու Ժորան ամաչում էինք, որ չենք կարողանում նրան հասնել: Ամաչում էինք նաև այն պատճառով, որ ամեն առավոտ ծիծաղելու առիթ էինք տալիս նրան:

Ալեքսանդրը ոչ միայն լավ լողորդ էր, այլև լավ ֆուտբոլիստ: Ֆուտբոլ խաղալիս նա ոչ միայն ինքն էր գոլ խփում, այլև ուրիշներին էր սովորեցնում գոլ խփել: Ես ու Ժորան ամեն առավոտ նրա հետ էինք գնում մարզադաշտ, որտեղ նա մեզ սովորեցնում էր տարբեր հարվածներ: Ես ու Ժորան ամեն առավոտ ասում էինք, որ այդ օրը մենք ինչ-որ նոր հարված կսովորենք, բայց ոչ մի անգամ չհաջողվեց: Ալեքսանդրը միշտ մեզնից առաջ էր սովորում ամեն նոր հարված:

Ամեն առավոտ, երբ մենք մարզադաշտ էինք գ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՔԱՌԱՔԱՄԷՆ — Պ. Վ. Երէցեան 600 Ֆ.:

«Ց Ա Ռ Ա Զ »Ի
Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանուած	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Է.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ դումարները. - Հանդուցեալ՝ Մարի Կէնճեանի մահուան տխուր առթիւ փոխան ծաղկ. եկեղեցւոյ՝ Տէր եւ Տիկին Մազաքեան 1000 Ֆ., Տիկին Մելինէ Թագուորեան 100 Ֆ.: Թագուհի Խաչատուրեանի մահուան քառասունքի առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մուրատեան 100 Ֆ.: Այրի Տիկին Շահնար Գրիգորոֆ, իր եղբօր՝ Հայկ Գասպարեան մահուան առթիւ՝ 500 Ֆ.:

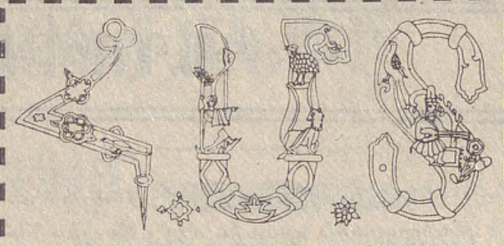
Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Ցարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Փարիզի գրասենեակն ու Ազեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3:

×

Հ.Բ.Ը.Մ.
ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Բ.Ը.Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Բացառիկ երգահանդէս

ԼՕՒՍԻՆԷ ԶԱՓԱՐԵԱՆԻ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 21-ին

Salle Molière
18, Quai de Bondy — Lyon 5e

Մուտք՝ 40 Ֆ.:

Տոմսերը կը վաճառուին՝
- Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը
- Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգաստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Օգոստոս 11, ժամը 10·30-ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգաստեան Տան բնակիչները ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սաւուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

—դպրոցական վերամուտ—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - Rէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Օգոստոս 12 կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Պատարագի աւարտին՝ Խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, յիշատակ Մեռելոց:

Առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Նիւթեցելոց:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

×

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-ին եւ խաղողօրհնէքի արարողութիւն յաւարտ պատարագի:

×

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք:

×

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Կիրակի, ժամը 10·30-ին եկեղեցւոյ անուանակոչման տօնին առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ, նաեւ խաղողի օրհնութիւն եւ աւանդական մատաղ:

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Շաբաթ, Օգոստոս 15, Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Փոն - Տը - Շերուի Հոգեւոր Հովիւ Ս. Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Իսահակ Եպս. Քհնյ. Հէճիմեան

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի «խաղողօրհնէք»:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Շաբաթ, Օգոստոս 15, մասնաւոր պատարագ - հոգեհանգիստ Բ. աշխարհամարտի վերջնակ ռմբակոծութեան հայ զոհերու յիշատակին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը սիրով կը տեղեկացնէ իր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ դրութեան Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին, որ հանդիսաւոր կերպով տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՑԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ըստ աւանդութեան կը կատարուի նաեւ Խաղողօրհնութիւն: Իսկ խաղող նուիրել փափաքող հաւատացեալները կրնան դիմել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ, ղեկավար՝ Յակիկ Երզմազեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝	8
Պատարագ ժամը՝	10
Քարոզ ժամը՝	11·15
Խաղողօրհնէք ժամը՝	11·45

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հանդիսութեամբ կը նշուի Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը, Կիրակի, Օգոստոս 12-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔՀՆԱ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ քառաձայն, ղեկավարութեամբ Երեւանի Պետական երաժշտանոցէն Հրաշեայ Ջրջանեանի, երգչուհին՝ Գոհարիկ Քէշիշեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	9
Պատարագ ժամը՝	10

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Այս Կիրակի, Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Խաղողօրհնէք՝ 11·45:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏՈՒԿ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գինն 80 Ֆր.

Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

ԴԻՄԵԼ՝

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ - ՌԱՖԱՑԼԻԻ ՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի, Օգոստոս 15, ժամը 12-էն 22

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՑ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՄԻՐԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

107, Ave. Maréchal Lyautey

Պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողի օրհնութիւն Հոմի Ս. Յովհ. մատրան մէջ, ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓԱՐԵԱՆԻ կողմէ:

Հայկ. ճաշերը - հասճելի մթնոլորտ Փարոս նաւագախումբին մասնակցութեամբ - մեծ թոմպալա:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
11 - 12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 AOUT
1984
LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

ԿԱՐԳ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.764 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.764

ԺԸՆԵՒ - ՄԻԱՑԵԱԼ - ԱԶԳԵՐ

ՅՕՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ԼԱՒ ՃԱՄԲՈՒ ՄԷՋ

30-րդ յօդուածին անցեալի «ողիսա - նաքը» ծանօթ է եւ առենին լայնօրէն արձագանգած էինք այս նոյն սիւնակներուն մէջ: Ցիշենք որ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը զանազան հանգրուաններէն եւք, 1979 Մարտ 8-ին, իր ժողովի մէջ, բարձի թող կ'ընէր այդ պարբերութիւնը, որ կ'ըսէր պարզապէս - Ձնցմելով ժամանակակից շրջանին, կարելի է նշել բաւական ճոխ փաստաթուղթերու գոյութիւնը Հայերու ջարդին վերաբերեալ, որ 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը նկատուած է»: Ոչ իսկ ցեղասպանին անունը կար ,ուստի ատեանին՝ Նիկոմէդ Ռուհաչիանքիւր - ի պարտասած բնագրին մէջ: Բայց, Թրքական ճնշումները բաւած էին, որպէսզի մէկ կողմ դրուի: Թուրքիոյ կողմէ եղած էր՝ Փաքիստան, մահմետական կարգ մը այլ երկիրներու հետ: Ան բաւական ազմուկ եւլած էր եւ ատեն կողմէ բողոքներ բարձրացած, Քրիստոնեական մամուլն ալ իր ձայնը լսելի դարձուցած էր, մինչ ճակատագրական պահէն առաջ իսկ ,Ազգ. Ժողովին մէջ ,թէ ներկայիս (Ֆրանչեսքի) թէ մեծամասնութիւն (Ժ. Ք. Կօտէն) դրաւոր հարցումներ կ'ընէին Արտաքին նախարարին «Յառաջ» փետրուար 27 եւ Մարտ 1 1979)ին համար թէ ինչու տեղեկագիրը, որ կը ներկայացուի եւ որու խորագիրն էր. «Ցեղասպանութեան ոճիրի ապառմի եւ կանխարգելման հարցը» այլեւս չի բովանդակեր 30-րդ յօդուածը, ինչո՞ւ, երբ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին մէջ է նաեւ Ֆրանսան՝ Տիկին Նիքոլ Քէսթիօ (ի դէպ, Յանձնախումբի անդամները ներկայացուցչական բնոյթ չունին, այլ՝ մասնագէտներ են, այլ խօսքով ինք՝ Ֆրանսան չի ներկայացներ: Յանձնախումբի անդամներն են, որ իրենց դիրքի ներկայացուցիչ են):

Վերջապէս, 1979, Մարտէն ի վեր, տարբ առիթ էր, թէեւ յոյսեր կային այս նիստին առթիւ (Ժընեւ, Օգոստոս 1980, 1984), քանի որ նոր տեղեկատու նշանակուած էր: Արդարեւ, 1983 Մարտ 27, ՄԱԿ-ի տնտեսական եւ ընկերային ժողովուրդը (որու մաս կը կազմեն Մարդկային իրաւանց յանձնախմբերը) գործած էր ենթայանձնախումբը, որ անդամներէն մէկը նշանակէ՝ որպէս յատուկ տեղեկատու եւ որու պաշտօնն էլայ ընդհանուր վերաքննութիւն մը կատարել եւ այժմէականացնել ցեղասպանութեան ոճիրի զսպումին եւ կանխարգելման ուսումնասիրութիւնը»: Այս դորը կը յանձնուէր Անգլիացիի մը՝ Պէնեդիկթ Ուաթէքըր, 1983 Օգոստոսին:

Ենթայանձնախումբին 37-րդ նստաշրջանը բացուեցաւ Ժընեւ Ազգերու Պալատին մէջ, Օգոստոս 6-ին եւ դիւանը ընտրեց. Իվան Թոսեվսկի (Եուկոսլաւիա) նախագահ, եւ իբրեւ կցորդ երեք փոխ - նախագահներ, որոնց մէջ Ֆրանսացի մը՝ Թուանէ եւ արժանթինցի տեղեկագիր մը՝ Լէանարօ Տէսփուի: Օգոստոս 7, երէկ առաւօտ նիստին է, որ յանձնած Արժանթինցին (Տէսփուի), կնճռոտ հարցին կ'անդրադառնայ յայտարարելով, թ մէջ այլեւս, որ ցեղասպանութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութեան մէջ զետեղել 1915-ի ջարդերու յիշատակութիւնը, ոչ միայն բարոյական հատուցում մըն է, այլեւ՝ մարդկութեան մէկ պարտքը հայ ազգին նկատմամբ:

Ուաթէքըրի տեղեկագիրը դեռ տրամադրելի չէ, բայց ինք յայտարարած է թէ ցեղասպանութեան վերաբերող ՄԱԿ-ի նախորդ տեղեկագիրը. - «Քաղաքական, ամէն տեսակէտով ցաւալի ճնշումներու պատճառու կարգ մը կենսական զանգուածներ կը պարունակէ, ի մասնաւորի ինչ կը վերաբերի Հայերու ցեղասպանութեան... Եթէ Պատմութենէն դաս չքաղենք, դատապարտուած ենք կրկնելու զայն»:

Էքզաւթորիալ - կինէի այլախոհ՝ փրոֆ. Նշամա խօսելով յանուն «Ցեղերու եւ ժողովուրդներու միջազգային Շարժումին» յայտարարած է թէ Հայերու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը իրրեւ ազդեցութիւն կ'ունենայ «ահաբեկիչներու ոտքին տակ խոտոր կլսրկէ»:

Ուրեմն հարցը լաւ ճամբու մէջ կը թուի ու թերեւս այս անգամ տեղեկագրին մէջ վերահաստատուի 30րդ պարբերութիւնը: Ժընեւէն առած մեր տեղեկութեանց համաձայն, Հայերու ցեղասպանութեան այս հարցը տակաւին ուշ պիտի ձեծուէր եւ առայժմ օրերուն իսկ անակնկալ իրարանցումով, օրակարգէ նիւթ դարձած է: Եզածը սակայն, կը կայանար առ այժմ կարծիքներ առնելու մէջ, քանի տեղեկագիրը դալ տարի (կամ աւելի ուշ) կրնայ պատրաստուիլ: Թրքական միջամտութիւն չէ եղած: Նիստերուն կը հետեւի նաեւ Արժանթինէն Պ. Մալխասեան, որ ներկայ է զաղութին բոլոր հոսանքներու հանդուրժողութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՈՎ

«ՄԱՖԻՆ» օրաթերթը, Օգոստոս 10-ի իր թիւին մէջ, արձագանգ կը հանդիսանայ Ժիլպէր Մինասեանի ձերբակալութեան, որպէս մէկը որ մասնակցած է Ա - 7 կառուցիչին վրայ գործուած Հոլտ - Ըփի մը թղթատարական փուռկոնի մը դէմ: Ժիլպէր Մինասեան, կը դրէ միշտ թերթը, բանտն է Ավինեոն եւ չարաթէ մը ի վեր իրարանցում կայ Հայերու մօտ, քանի որ հնթական ՀԱԾ-ի (Հայ Ազգ. Շարժում) Մարսէյլի պատասխանատուն է: Այս առընչութեամբ ՀԱԾ-ը զեկոյց մը հրապարակած է, ուր Մինասեանի անմիջական ազատ արձակումը կը պահանջէ, չհշտելով. - «Այս մեղադրանքը տարօրինակ կերպով ճիշդ տեղին կուգայ խանգարելու համար Ժիլպէր Մինասեանի յաջողութիւնը», (Զարկ տուած է ՀԱԾ-ի Պուշ - տիւ - Ռոնի շրջանը): Արարքը պատահեր է, կը գրէ «Մաքէն», Օգոստոս 28-ին (երեւի ըսել կ'ուզէ՝ Յուլիս 28-ին) երբ զիմակաւոր քանի մը անձեր կողոպտեր են Փուռկոնը, որու վարորդն ալ որեւէ ընդդիմութիւն ցոյց չէ տուեր: Քանի մը օր եառ, հինգ հոգի, ի շարս որոնց Մինասեան, ձերբակալուեր են: Ինք եւ ուրիշ մը կ'ուրանան:

ԽՈՄԷՑՆի, որու առողջութեան մասին զանազան չշուկներ կային վերջերս, եւլոյթ ունենալով, բոլոր մամուլները հրու մաքերը հանդարտեցուց: Խօսքն ուղղելով Իրանի գլխաւոր զեկավարներուն, դատապարտեց օդանաւկններու «առեւանգումները», զգուշացնելով գործողութիւններու դէմ, որոնք կը վտանգեն «անմեղներու կեանքը», բացէ ի բաց ակնարկելով Էռ - Ֆրանսի օդանաւին եւ կարմիր ծովու խորհրդաւոր ականներուն: «Ի՞նչպէս կարելի է համաձայնիլ բանի մը որ դէմ է Իսլամին եւ իմաստութեան»: Խոմէյնի կ'ըսէ նաեւ թէ սխալ է որ Թեհրանի ձայնասփիւռը յայտարարած բլլալ թէ օգահէններ լաւ ըրած են: Պէտք չէ յայտարարութիւններ ընել, որոնք կը վնասեն Իրանի պատիւին:

Ա. - Ու հիմա, այսքան յուսահատու - թիւններէ եւ ահարկու արտաբերութիւններէ, աստուածային բարկութեան պատկուցիչ սաստկութիւններէ եառք, թախծութեամբ լեցուած տպաւորած կ'ապրիմ չեմ Քեղի, Սուրբ Աստուածածին: Հրէշտակ՝ մարդացմէ, մարմնանալով քերովբէ, երկնաւոր թագուհի, անխառն՝ ինչպէս օդը, մաքուր՝ ինչպէս լոյսը, անբասիր՝ ինչպէս բարձրացած արեւին պատկերը, վերազանց քան անկոխելի սրբութիւն սրբութեանցը, դուն, երանական խոստումին տէրը, ընչաւոր եղեմը, անմահ կեանքի ծառը՝ բոցեղէն սուրով չբրջապատուած, բարձրեալ Հօրմէն զօրացած եւ հովանաւորուած, Հոգիին հանդիստովը պատրաստուած եւ մաքրազործուած, Որդիին բնակութեամբը յարգարուած եւ տաղաւարուած, Անոր՝ Հօրը մխածինը՝ քու անդրանիկդ, ծնունդով քու Որդիդ է, իսկ արարչութեամբ՝ Տէր: Անդադար մաքրութեանդ հետ նոյն ատեն ամբիծ բարի, անարատ սրբութեանդ հետ՝ ինամակալ բարեխօս: Ընդունէ՛ զաւանդիս այս մաղթանքն ու ապերսը, ու ասոր հետ միացնելով իմ նախկին ներբողիս խօսքերը, խառնէ՛ քու պաղատանքներուդ: Հիւսէ՛, միացո՛ւր իմ մեղաւորի զառն հեծութիւնները քու երջանիկ ու խնկաւորուած հայցուածներուդ, ո՛վ տունկ կեանքի օրհնուած պտուղին. որպէսզի քենէ միշտ օգնուած եւ բարեգործուած, քու մաքրական ծնելութեանդ ապաւինած եւ անով լուսաւորուած, ապրիմ քու Տէրոջդ եւ Զաւակիդ՝ Քրիստոսի համար:

Բ. - Օ՜ժանդակէ՛ ինծի ապօքին թեւերովը. դուն որ խոստովանուած մայրն ես ողջերու, որպէսզի աշխարհի այս հովիտէն ելած առենս, առանց տանջանքի երթամ քու պատրաստած կեանքիդ օթեւաններըը, որպէսզի թեթեւ բլլայ անօրէնութիւններով ծանրացածիս վախճանը: Իմ հոգեվարքիս օրը բերկրութեան տօն ըլլէ՛ ինծի, ո՛վ Եւայի երկունքին ցաւերուն ողջնցնողը, բարեխօսէ՛, խնդրէ՛, ազաչէ՛, վանդի քու անճառելի մաքրութեանդ հետ ես կը հաւատամ քու խօսքիդ ընդունելութեանը. արցունքներովդ օգնէ՛ ինծի պէս վտանգուածին, կիներու մէջ զովուած. զիս հաշտեցնելու համար ծնունդիդ եկու, Աստուածո՛յ ծնողը. հոգա՛ ինծի պէս թշուառին համար, խորա՛ն բարձրեալին. ձեռք տուր ինծի պէս ինկածին, երկնային տաճար. քեզմով փառաւորէ Որդիդ՝ աստուածօրէն քաւութիւն եւ ողորմութիւն հրաշագործել տալով ինծի, ո՛վ Աստուծոյ աղախինը եւ մայրը. թո՛ղ քու պատիւդ ինձմով բարձրանայ ու իմ փրկութիւնս քեզմով երեւի:

Գ. - Եթէ զիս պտնես՝ ո՛վ Տիրամայրը. եթէ ինծի ողորմիս՝ սրբուհի. եթէ ինծի պէս կորսուածը չհիսի՝ անարատ. եթէ ինծի պէս խրտչածը յանձնձեռս՝ երջանիկ. եթէ ինծի պէս ամչցածը առաջ մտեցնես՝ բարեչնորհ. եթէ ինծի պէս յուսահատածին միշնորդես՝ միշտ տուրը կոյս. եթէ ինծի պէս մերժուածը ընտանեցնես՝ ո՛վ Աստուծմէ մեծարուած. եթէ ինծի դուէ ցուցնես՝ անհձքներ լուծող. եթէ ինծի պէս ծփացող մը կեցնես՝ ո՛վ հանդիստ. եթէ յուզումներու խառնուածքէն հեռացնես զիս՝ ո՛վ խաղաղարար. եթէ ճար մը պտնես ինծի որ վրիպած եմ՝ գովեալ. եթէ ինծի համար ուզես մէջտեղ ելնել՝ մահուան նահանջող. եթէ իմ դառնութիւնս անուշես՝ ո՛վ քաղցրութիւն. եթէ իմ բաժանումիս խորացը քակես՝ հաչտութիւն. եթէ իմ անմաքրութիւնս ջնջես՝ եղծումն ընդառնող. եթէ փրկես զիս որ մահուան մատնուած եմ՝ կենդանի լոյս. եթէ իմ լալուս ձայնը կտրես՝ ո՛վ բերկրութիւն. եթէ կազդուրես զիս՝ որ խորտակուած եմ՝ կեանքի դեղ. եթէ ինծի պէս կործանուածին ակնարկես՝ հոգելից. եթէ ողորմութեամբ ինծի հանդիպիս՝ նուիրագործուած կուսակ ... Դուն որ երջանիկ լիզուներու անբիծ չրթունքներէն միայն կ'օրհնուիս՝ ահա քու կուսական կաթիդ մէկ կաթիլը իմ անձիս մէջ անձրեւելով՝ կեանք կուտայ ինծի, ո՛վ մայր՝ երկինքն ու ամբողջ երկիրը առեղծող բարձրեալ Տէր Յիսուսին, զոր անճառապէս ծնար բովանդակ մարմինովդ ու համայն աստուածութեամբը. որ կը փառաւորուի Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին հետ, Իր էութեամբը եւ անքննութեամբը մեր բնութեան միացած: Ամէն դուն է Ան, ու ամէն դանի մէջ. մեկը՝ երրորդութենէն. փառք Իրեն. յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Գ. ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑՏԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 7)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԲԿՄԱ» - «ԱՐԱՐԱՏ» ՀԱԻԱՍԱՐ

2 - 2

Մոսկուայի մէջ, Բանակի Կեդրոնական Մարզական Ակումբի (ԲԿՄԱ) հետ «Արարատ»ի հանդիպումը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (2 - 2): Խաղի սկիզբէն իսկ իր բարձր վարպետութեամբ աչքի զարկած է Խորէն Յովհաննիսեան, որ ճեղքելով մրցակիցներու պաշտպանութեան դիծը յաջողած է նշանակել դեղեցիկ կոլ մը: Հայ մարզիկները խանդավառուած են այս կոլով, սակայն առաջին կիսախաղին երկու անգամ փենալթի առացած են, զորս կոլի վերածած է Իգոր Կուբակին: Երկրորդ կիսախաղին երեւանցիները մեծ ջանք թափած են հաւասարեցնելու համար հաշիւը, սակայն երկար ատեն չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց ճիգերը: Խաղի ուսարտին երկու վայրկեան մնացած, դարձեալ Խորէն Յովհաննիսեան դլուխի հարուածով մը նշանակած է երկրորդ կոլ մը, այսպէսով ապահովելով հաւասարութիւնը:

Այս խաղէն եառ «Արարատ» 18 կէտով կը դրաւէ դասաւորման 14-րդ տեղը:

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

(1889 - 1916)

Գրեց՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱԶԵԱՆ

(Ե· եւ վերջ)

Ե·-
ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ԴԵՐՆ ՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Արմաշի Դպրեվանքը իր գոյութեան բազմաստարար կարճ 27 տարիներու ընթացքին եղաւ Արեւմտահայութեան թեմերուն համար լուսամիտ եւ իրենց կոչումին պիտակից եկեղեցականներ ու կրթական մշակներ պատրաստելու նուիրուած համալսարանական հաստատութիւն մը, Ս· Էջմիածնի Գէորգեան, Պոլսոյ Կեդրոնական, Կարինի Սանասարեան եւ ասոնց նման այլ հաստատութեանց զուգահեռ, բայց անոնցմէ առաւել առաքելութեամբ՝ Հայց· եկեղեցւոյ բազմազարեան հոգեւոր ու մշակութային ջահերու վերարծարծումովը:

Դպրեվանքի դասարաններէն անցած առաջին եռամեայ դասընթացքի հարիւրեակ մը շրջանաւարաններէն 36 հոգի երկրորդ եռամեայ շրջանն ալ աւարտած եւ նուիրուած են Հայ Եկեղեցւոյ միջոցով ծառայել ազգին: Այդ 36-ի մէջէն երեք հոգի բարձրացած են Պատրիարքական աթոռին կ· Պոլսոյ, մէկ հոգի՝ Պատրիարքական աթոռին Երուսաղէմի եւ մէկ հոգի՝ կաթողիկոսական աթոռին Կիլիկիոյ: Միւս շրջանաւարտ կամ թերաւարտ հարիւրեակ մը եւս անուներէն ասոնցմէ մի քանիսը ընդունած են քահանայական ձեռնադրութիւն (*): Մնացածները մեծագոյն մասով ընդգրկած են ուսուցչական ասպարէզը, թեմերու գլխաւոր մէջ դաստիարակած են՝ Հայերէն լեզու եւ գրականութիւն, ազգային եւ եկեղեցական պատմութիւն եւ երաժշտութիւն: Անոնցմէ չատեր բարձրացած են անօրինական դիրքերու, խմբագրական պատասխանատուութեան, եղած են գրականութեան ու պատմութեան դասագիրքերու հեղինակները, բանասէրներ, հայագիտութեան հեղինակաւոր մշակներ, ազգային ու քաղաքական գործիչներ: Թերաւարտ Յակոբ Օշական մ'իսկ պիտի բաւէր հաստատելու Հայութեան երախտիքը Արմաշի Դպրեվանքին:

Մինաս Թէօլէօլեան, գրական վերլուծող եւ բեղնաւատաւակ հեղինակ, իր «Դար մը Գրականութիւն, 1850 - 1980» համապարփակ երկհատոր գործին մէջ, եղիչէ Աբգ· Դուրեանի մասին գրած տումին առիթով կ'ընէ հետեւեալ գնահատանքը «Արմաշականներ»ու, էջ՝ 489 - 90 ·

«Վերաեռուչը Արմաշու Դպրեվանքին, որ իր ամէնէն պատմական ու փառաւոր շրջանը կ'անցընէր այդ օրերուն, ու «ղըպրոց» մը կը դառնար մեր հոգեւորական - նուիրեան համար, խանդավառ, հմուտ, պատրաստուած եկեղեցականներու հոյլով մը:

«Մեր գրականութեան մէջ Արմաչականներու Սերունդ մը ունինք՝ որուն վաստակը եթէ չհիմար գրականութեան տարազի տակ, սակայն կը յայտաբերէ հայ եկեղեցականութեան գրական կարելի չըլնորհները: Օրմանեան, Դուրեան, Բարդէն Կաթողիկոս Կիւլէսէրեան, Թորգոմ Աբգ· Գուշակեան, Գարեգին Աբգ· Տրապիզոնի, Մեսրոպ Աբգ· Նարոյեան իրենց բանասիրական, լեզուական, պատմական եւ այլ աշխատանքներուն մէջ՝ կ'անդրադառնարուին իրրեւ գրադէտի խառնուածքով ու կոչումով հոգեւորականներ, որոնք հայ եկեղեցականութեան իմացական եւ գրական վերին կարելիութիւնները կը խորհրդանշեն, կ'իրագործեն ալ»:

Արմաչական եկեղեցականներ առաջնորդական պաշտօններ վարած են 40-եակ մը տարբեր քաղաքներու մէջ՝ Անատոլուէն մինչեւ Ամերիկա - Աթէնք, Ամասիա, Ատանա, Արաբկիր, Բազէշ, Գոնիա, Եղիպատոս, Եղեսիա, Երզնկա, Խարբերդ, Մալաթիա, Մարզուան, Մուշ, Պաղտատ, Պուլկարիա, Ռումանիա, Սեբաստիա, Վան, Տիարպէքիր, Քէօթահիա ... Այդ բոլոր քաղաքներու մէջ անոնք եկեղեցի - նեներու բեմը կենդանացուցած են իրենց իրօնաչունչ եւ իմաստալից քարոզներով, համայնքներու մէջ առհմանադրական կարգով ժողովականութիւն կազմակերպած են, ազգային վարժարաններու ուսումնական մակարդակը բարձրացուցած, նաեւ հայ յարանուանութեանց հետ դրական յարաբերութիւններ մշակած են, հայ մամուլին նպաստած են իրենց գրութիւններով եւ հայ քաղաքական գործիչներու ալ օժանդակած են իրենց վարչական հեղինակութեամբ:

Եւ Հայ Այրուբենքի թիւով այդ 36 հոգեւորականներէն 12 հոգի նահատակ ինկած են իրենց հօտին հետ, 1915 - 22-ի ահաւոր ցեղասպանդին:

Փառէն Եպիսկ· Մելքոնեան սիրտի խորերէն օրհնութիւն կը կարդայ իր հոգեւոր մայր հաստատութեան·

«Արմաչու Դպրեվանքի մասին հանգիստ սիրտով եւ համարձակաձայն կրնանք խօսիլ՝ թէ լիուլի ծառայած է ան իր հիմնական նպատակին, եւ արդարացուցած է արդեամբ՝ իր վրայ դրուած յոյսն ու ակընկալութիւնը···:

«Օրհնեա՛լ ըլլայ, յաւիտեա՛ն, սուրբ եւ ննկելի յիշատակը Օրմանեան Սրբազանին՝ որ հեղինակն ու հովանաւորողը եղած է 19 տարի Դպրեվանքին· Դուրեան Սրբազանին՝ որ սիւնն ու հմայքը եղած է անոր՝ 14 տարի· Արմաչական Վարդապետներուն եւ Եպիսկոպոսներուն՝ որոնք արիւարար նահատակուած են կամ վախճանած՝ իրենց պարտականութեան պատնէշին վրայ· եւ ազգ - եկեղեցասէր բարերարներուն եւ Մնամակալներուն՝ որոնք իրենց ըրած նուիրատուութիւններով կանգուն պահած են Դպրեվանքը 25 - 32 տարիներ»: (ՀԱԱԿ, 1948, էջ՝ 14 - 15)

Մենք եւս, կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին մէջ մեր քառասուն տարիներու պաշտօնավարութեան ընթացքին, իրր Ներքին Տեսուչ, Ուսումնասիրասէր ու Դասախօս, մեր կեանքին մեծագոյն մէկ առանձնաշնորհումը նկատած ենք անձամբ ճանչցած եւ գործակցած լլլալ այդ Մեծ Սերունդի բնարեաններուն հետ - Բարդէն, Շահէ, Փառէն, Թորգոմ, Զարէհ, Գարեգին, Մամբրէ - եւ կրնանք վկայել թէ անոնք բոլորն ալ առաքելատիպ կայծակներու մէջէն մեր Ազգին հոգեւոր ու կրթական ու մշակութային առաջնորդութիւնը վարած անմահ սուրբերուն:

Ու մեր պարտքն է րսել նաեւ, թէ Արմաչի Դպրեվանքը չէ փակուած պատմութեան մէջ: Ինչպէս որ Միջին Դարերու «վերջին լուսաբարոս» Ամրոսի Շառաւիղները եղան Պոլսոյ Կոլոտեան եւ Երուսաղէմի Շղթայակիրեան զարգոցները, նոյնպէս Արմաչի վերակենդան չարունակութիւնը եղան յետ - Ազէտեան Երուսաղէմի Սուրբ Յակոբեանց եւ Անթիլիասի Կիլիկեան Դպրեվանքները, մին՝ Եղիշէ Դուրեանի եւ Թորգոմ Գուշակեանի, միւսը՝ Բարդէն Կիւլէսէրեանի եւ Շահէ Գասպարեանի ջերմ չունչին տակ:

Եւ այժմ ալ երբ ես կը դիտեմ մեր ներկայ եկեղեցական նոր սերունդը, ասոնց մէջ նոյնպէս վերամարմնացումը կը տեսնեմ իրենց անուանաժառանգ այդ Մեծերու հոգիին, եւ անխոով ապահովութիւնը կը զգամ՝ թէ իրենց ալ յաջորդները պիտի չարունակեն ըլլալ անձնուէր լոյսի տարածիչները Հայց· Եկեղեցւոյ Անմար կանթեղին, ի փառս Հայ Ժողովուրդին:

ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱԶԵԱՆ

(5 եւ վերջ)

(*) Այս կարգէ առաջիններէն մէկն էր՝ Այնթապցի Տ· Ներսէս Ա· Փինճ· Թաւուգճեան, Արմաշ ուսած՝ եղիշէ Դուրեանի օրով, եւ 1904-ին Սիսի մէջ ձեռնադրուած՝ Սահակ Բ· Կաթողիկոսի ձեռով· հայրը՝ Տ· Տիրան Արքեպիսկ· Ներսոյեանի, եւ Փրոֆ· Յակոբ Ներսոյեանի: (Բ· Ե·)

ՍԻՐՈՅ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Ժամանակն էր արդէն ունենալու իրական կամուրջ մը, որ ըլլար նոյնքան ամուր, որքան է հաւատքը, նոյնքան պզկիկ՝ որքան է սէրը, նոյնքան կապող՝ որքան կարօտը: Անիկա պիտի ըլար...

Եւ եղաւ:

1192-ին մեռաւ Զորաչխարհի կիւրիկէ թագաւորը: 1192-ին թագաւորն ու թագուհին 19 տարեկան էին: Անոնք ընդամէնը երկու տարուան ամուսնացեալներ էին, սէրը տակաւին նոր սկսած էր բոցբոցիլ մատաղ սրտերու մէջ ու այդ մահը՝ անժամանակ էր: Նանա թագուհին խոր վշտի մէջ էր: Մորմոքուն վիշտով կը տպար վաղամեռիկ ամուսնոյն կորուստը: Իրեն հետ այդ վտանգաս մահը կ'ողբար ամբողջ Զորաչխարհը:

Հրաժեշտի ժամերգութեան համար ամբիոնը դրուեցաւ Սանահինի վանքը: Որ ու պիչեր հոծ բազմութիւն մը կուգար Սանահին: Կուգային խումբ - խումբ կուգային չհնով, պիւղով, ասնով, դասակերտով ... կուգային ու կը հատաչէին սուրբ տաճարին չուրջը: Սանահինի վանքը խաչակիր կղզի մըն էր մարդկային ծովու մէջ: Անոր բարձր զանգակատունէն մեղմօրօր կը զօդանջէին պղինձէ զանգերը: Կը զօդանջէին նաեւ Զորաչխարհի բոլոր եկեղեցիներուն զանգերը: Անոնց արձաթաձոյս ձայները կը միախառնուէին իրարու, կը զօրանային, հերկո՛ր կ'արձագանգէին Ժայռեղէն ձորին մէջ ու կը տարածուէին հեռո՛ւ, հեռո՛ւ:

Զորերու աշխարհը ամեհի զանգ մըն էր:

Եօթներորդ օրը մարմինը ամփոփուեցաւ Սանահինի վանքը: Թագուհիին սիրտը մէկէն պարպուեցաւ: Զորս կողմը խաւար էր, աշխարհը խաւար էր, ասանց սիրոյ խաւար էր նոյնիսկ արեւը եւ միխթարական ոչինչ կար, ոչինչ: Այն ժամանակ ան երազ տեսաւ: Վաղամեռիկ ամուսինը տեսած էր, որ թագուհիին մխիթարիչ խօսքեր չէնջած էր· «Մեզմէ ինչ որ պակսեցաւ, - ըսած էր թագուհը, - Թող ուրիշին աւելնայ: Դեւերեղի վերայ կամարակապ կամուրջ մը կառուցէ՛, որ մեր սէրը կապող կամարը ըլլայ: Մարդիկ կամուրջ կ'ունենան, իսկ մենք՝ սիրոյ անմահ պատմութիւն»:

Առաւօտեան Նանա թագուհին կանչել տուաւ Հայոց աշխարհի անուանի բոլոր վարպետները: Հարցուփորձ, փառք ու պատիւ խոստացաւ անոր՝ որ լաւագոյնը կը կերտէ սիրոյ կամուրջն այդ կամար: Ամենուհետեւ ժամանակ տալով՝ զանոնք արձակեց: Ամէնքն մը եռք վարպետները վերադարձան: Իւրաքանչիւրը բերած էր մանրակերտի իր տարբերակը, սակայն անոնցմէ ոչ մէկը թագուհին իր սիրոյն արժանի գտաւ:

Ու Նանա կանչել տուաւ ոչ անուանի վարպետները: Անոնցմէ ընտրեց Անանունը, որուն յօրինուածքը աննման էր, աչքի կը զարնէր նուրբ ձեւերով, համաձայնակ լուծումներով, մասերու ներդաշնակութեամբ: Անանուն իր մանրակերտին հաղորդած էր անապահման թեթեւութիւն

Ո—Ո—Ո—Ո—Ո—Ո—Ո—Ո

Լեռը մարգարէին յով չերթայ ևէ՝ Մարգարէն լեռան յով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ· ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Ո—Ո—Ո—Ո—Ո—Ո—Ո—Ո

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- 1 -

- Հայտէ, ելէք նայինք:
- Տուտու, լոստիկներս ո՞ւր են:
- Մարի, քալոչներս ո՞ւր են:
- Քա քիչ մը ան կողմը դնայ, երեսիս քաուեցար, բութրաս ամբողջ թափեցար: Ծօ Թորոս, դնա վեր, բութրային տուփը բեր:
- Տակաւին չի պատրաստուեցա՞ք:
- Պատրաստուեցանք, ճանըմ, կը պատրաստուինք կոր ···
- Մատմազէլները եկա՞ն, մատամը ո՞ւր է:
- Մատամը գործ ունի, հիմա կուգայ, ահա եկաւ:
- Քալեցէք նայինք:
- Թորոս լապտերը ալ կողմը բռնէ:
- Թորոս, ձախ կողմը բռնէ, որ մենք ալ տեսնանք:
- Թորոս, սանկ բռնէ որ ես ալ տեսնամ:

Բրա՜ՓՓ ···

- Քա, հայրիկը ցե՛խը ինկաւ ···
- Նիկոդիմոս աղա, առտուծով, բան մը չեղաւ:
- Ը՛հ, ը՛հ, ը՛հ ···
- Հայրիկի վերարկուն ամբողջովին ցեխոտուեր է:
- Ելի՛ր, հայրիկ, ինչո՞ւ պառկեր ես:
- Լապտերը ալ բռնէ, ձախ բռնէ, սանկ բռնէ ըսիք, ինծի ասանկ ցեխը ձգեցիք: Թորոս, եկուր, լապտերը հիմա ալ ցեխին մէջը բռնէ:
- Աման, Նիկոդիմոս աղա, ոտքէդ դուրս գեխոտեր ես· հիմա ինո՞ր պիտի մաքրենք: Քալելու առենդ առաջդ չի նայի՞ր:
- Հայրիկ, ինո՞ր եղաւ որ ինկար:
- Աննիկ, հայրիկին ձեռքէն բռնէ որ ոտքի ելլայ: Մարի, դուն ալ եաեւէն հրէ, Թորոս, դուն ալ չօդնե՞ս, ազատ ցեխն է ինկեր:

Բը՛ը՛թ ···

- Ծօ Թորոս, ինչո՞ւ կը խնդաս· խեղճ մարդը ցեխը ինկեր է, չի կրնար ելլալ, դուն կը խնդա՞ս:
- Խնդալու բան չի կայ ··· Բը՛ը՛թ ··· ես չեմ խնդար ··· բը՛ը՛թ ··· խնդալու ի՞նչ կայ:
- Քիչ մըն ալ դուն ուժ բրէ, Նիկոդիմոս աղա, որպէսզի ելլաս:
- Կնիկ, գիս կը ծաղրե՞ս, ինո՞ր չարժիմ· արդէն հազիւ կը քալէի· հիմա վէրաս երեք հարիւր օխա ցեխ կայ, ինչպէ՞ս ելլամ:
- Անանկ է նէ մինչեւ առտու հոս պառկէ:
- Թորոսը ձեղի տուն թող հասցնէ, կառք մը վարձէ, բերէ:
- Տէր ողորմեայ, խօսք տուինք թէ կուգանք· չերթալ կ'ըլլա՞յ: Գիտէ՞ք ինչ մեծ ամօթ է առիկա ալաֆրանկայի մէջ:
- Ալաֆրանկան ցեխին մէջ պառկիլը ամօթ չի՞ սեպեր:
- Աման, հայրիկ, անանկ բան մը ըրիր քի՛··· սուաբէէն ուշացանք, քառիլը արդէն սկսեր են:
- Նիկոդիմոս աղա, չըլլար: Մենք Թորոսին հետ սուարէ երթանք, ես գալու մտածն քեզի կ'առնենք, կը տանինք: Հիմա չերթալը մեծ ամօթ պիտի ըլլայ, անալ չատ մեծ ամօթ···
- Մեր բախտէն է Աննիկ, ուրիշ հայրիկներ այծի պէս կը ցատկեն, չեն խրնար, ան ինչ անիծեալ ժամ էր որ մեզի հայր եղար ահ հիմա ալ ասանկ ցեխը խրնալով մեզի սուաբէէն ետ կը թողուս···
- Նիկոդիմոս աղա, ալ մենք երթանք, աչխարհքիս առաջ խաղք ու խայտառակ չըլլանք· խօսք տուինք, ժամը բնին հոն պիտի ըլլանք, ի՞նչ ընենք, ժամանակնիս յարմարուելու է:

Շիտակ է, յարմարուելու է:

- Դուն հոգ մ'ընէր, երթալնուս պէս Թորոսը կ'ուղարկենք, կառք մը կը բռնէ, քեզի տուն կը տանի, վրադ գլուխդ կը փոխէ, կը բերէ սուարէ:
- Շատ աղէկ:
- Սակայն կ'ազաչեմ, հոգ մ'ընէր, սիրտդ հանգիստ պահէ:
- Հանգիստ չպահելու պատճառ մը չիկայ:
- Ըսքդ պաղնեմ, հէ՛չ մի մտածեր:
- Ձանըմ, մտածելու ի՞նչ կայ:
- Մենք Թորոսը հիմա կ'ուղարկենք· հայտէ, աղջիկները, քալեցէք:
- Շո՛յտ, երթանք:

(Շար· 2)

Ա. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՀԱՄԱՐ
«ՅՈՒՄՈՒ ՇԵՆՔԸ»
ՓՈՓՈԽ ԿՈՂՄԻՑ
(Թղթակ. Հ. Յ. Ց.)

ՊԱՏՄՎԱԾՔԸ

Ֆրանսիայի Տնտեսական Խորհրդի նախագահությունը ստանձնած Ժողովուրդների Ազգերի Լիգայի ներկայացուցիչ Ժան Ֆաբրեգը հրավիրել էր մամուլի ներկայացուցիչների մի ասուլիս, որտեղ նա պիտի խոսեր Լիգայի գործունեության մասին։ Ֆաբրեգը ներկայացուցիչների հետ ծանոթանալուց հետո սկսեց իր խոսքը։ Նա ասաց, որ Լիգան ունի 58 անդամ պետություններ, որոնք ներկայացնում են աշխարհի բնակչության 90 տոկոսը։ Լիգան ունի 5 հիմնական մարմիններ, որոնք են՝ Ժողովը, Խորհուրդը, Քարտուղարությունը, Միջազգային Դատարանը և Աշխատանքի Միջազգային Գրասենյակը։ Ժողովը հանդիսանում է Լիգայի ամենաբարձր մարմինը, որի նիստերը տեղի են ունենում տարին մեկ անգամ։ Խորհուրդը ունի 15 անդամ, որոնցից 5-ը մշտական են, իսկ 10-ը ընտրվում են Ժողովի կողմից 3 տարի ժամկետով։ Քարտուղարությունը ղեկավարում է գլխավոր քարտուղարը, որին օգնում են 3 տեղակալներ և 700 պաշտոնյաներ։ Միջազգային Դատարանը գտնվում է Հաագայում։ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենյակը գտնվում է Ժնևում։

Ֆաբրեգը ասաց, որ Լիգան ունի 18 մեծ հաստատություններ, որոնք զբաղվում են տարբեր հարցերով։ Նա ասաց, որ Լիգան ունի մեծ նշանակություն, որովհետև նա կարող է ամեն տարի մի զեկուցագիր հրատարակել, որտեղ ներկայացնում է աշխարհի տնտեսական վիճակը

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՌԼԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՐԻՍԼ. - Ա. Աւագեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ղազարեան 300 Ֆ., Միշէլ Մահմուրեան 200 Ֆ.:

Յակոբ Խաքիճեան (Մարսէյլ) 100 Ֆ.:

Ամն՝ 500 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծովի Շրջ. վարչութիւնը իր 18 մանուճիւղերով խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ Յուլիս 15-ի իր զաւտահանդէսին առթիւ, բոլոր նուիրատուներուն իրենց համակրանքին համար կայանի հանդէպ եւ կը յայտարարէ թէ հաւաքուած դումարը պիտի յատկացուի կայանի արդիականացման, օժանդակութեամբ պետական նպաստին:

Տէր եւ Տիկին Եփրէմեան (Վիրժինի հատ.) 5000, Հաքիմեան, Ժիւլ Մարթրոսեան 3000-ական, Պալեան, Ամն, Մենենեան 2000-ական, Նոր Սերունդի մոնիթէօրներ 1350, Տիկին Զ. Քէչիչեան, Տիկին Ումճեան, Սարաճեան, Անտոնեան, Ժամագործեան, Սեդրակ Սահրատեան, Ա. Խաչատուրեան, Գուլումճեան, Ուրալեան, Ամն 1000-ական Ֆ., Մոլախեան, Եղկիւզուլու, Քելումեան, Գարապետիք - եան, Զիլինկիրեան, Գալուստեան, Քէօյէեան, Գէմճեան, Մատոյեան, Թէքնէճեան, Ամն, Նեաէլեան 500-ական, Քէչիչեան, Ճապուրեան, Բալոյեան 400-ական, Սանդուրեան, Մամուրեան, Սապունճեան, Իթօղլու, Մելիքեան, Տէրտէրեան 300-ական Ֆ.:

(Շար.)

Հ.Ռ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Ռ.Ը.Մ իւթեան Փարիզի դրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3:

×

Հ.Ռ.Ը.Մ.

ՋՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՒԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Ռ.Ը.Մ իւթեան Ջուիցերական Իրաւաւիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3:

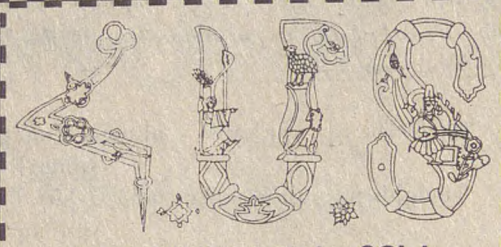
GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Բացառիկ երգահանդէս

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՓԱՐԵԱՆԻ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 21-ին

Salle Molière
18, Quai de Bondy — Lyon 5e

Մուտք՝ 40 Ֆ.:

Տոմսերը կը վաճառուին՝
- Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը
- Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի հայ ազգային բարերար ձեռքերէ Պահատուբեանի «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» չքանչանի պարզեւատրման ուրախ առթիւ, Լիոնի Հայ Առաք. Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին ձեռքայէ Պահատուբեան 20.000 Ֆ., Պահատուբեան եղբայրները Արթիւր, Արման, Սէրժ 10.000 Ֆ., Այրի Տիկին Ագլեան, Տէր եւ Տիկին Սէրժ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Մարզար Մարգարեան 5000-ական Ֆ., Պ. Ժան Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Մասլագեան 2000-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հարթլեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Պէնկեան, Այրի Տիկին Մատլէն Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գիւլհա, Տէր եւ Տիկին Տէր - Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզ Ագլեան, Տէր եւ Տիկին Լէօն Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան, Պ. Թորիքեան, Պ. Շահմիրեան 1000-ական, Տէր եւ Տիկին Մխէյլ Պահատուբեան, Ֆրանք Պահատուբեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Մխրճեանեան, Ամն՝ 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ազատ Պահատուբեան 200 Ֆ.:

-դպրոցական վերահսկ-

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Ճաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER

ET

BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er

le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Dîner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18

A partir du 3 Septembre

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ ՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգաստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Օգոստոս 11, ժամը 10.30-ին:

կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Շորեքշաբթի, Օգոստոս 15, Տօն վերափոխումն Ս. Աստուածածնի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Փոն - Տը - Շերուի Շրջանի Շարվիէօ Ս. Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Իսահակ Եչկր. Քհնյ. Հէքիմեան

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի «խաղողօրհնէք»:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Շորեքշաբթի, Օգոստոս 15, մասնաւոր պատարագ - հոգեհանդիսաւ Բ. աշխարհամարտի Վալանսի ռմբակոծութեան հայ զոհերու յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Մկնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 7501U Paris
Commission Paritaire: N° 55935

FETE CHAMPETRE

du Home Arménien de St. Raphaël

LE MERCREDI 15 AOUT
DE 12H A 22H

A 10h Messe célébrée par Mgr. Norvan ZAKARIAN
suivie de la bénédiction du raisin
Fête animée par l'orchestre PAROS

REPAS — TOMBOLA

OPTIMA Tours

ETE 84
EN ARMENIE

— du 1er au 15 SEPTEMBRE — PRIX PARIS/PARIS : 6 410 F

— du 6 au 20 OCTOBRE — PRIX PARIS/PARIS : 5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

VOYAGE CULTUREL EN ARMENIE

conduit par le Révérend Père KESSEGIAN
du 18 AOUT au 1er SEPTEMBRE (avec 3 jours à TBILISSI)
PRIX PARIS-PARIS : 6 410 F

Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris Tél. : 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
14

MARDI
14 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

ԱՐԴ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.765 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.765

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՆԻ ՄԸ ՏՐՄԱՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ չհեցաւ Ողիմպիական խա - ղերու ֆութպոլի ոսկի մետալը, ետարտա - նալ մրցումին վերջի դէմ երկու կէտով պարտելով Պրազիլի : - Ողիմպիական խա - ղերուն ֆրանսա ձեռք բերաւ 27 մետալ, որոնց հինգը ոսկի, եօթը արծաթ եւ տասնչինգը՝ պղինձ : -

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ «ժողովրդավարական պարբերու վերահաստատման ի նպաստ» շարժ մը ստորագրող թուրք 1260 մտաւո - րականներէն 56 հոգին պիտի դատուին յա - ջորիքչաթի, Անգարայի զինուորա - նան տասնհինն աոջեւ, կը հազորդէ Անա - տոլի կէս - պաշտօնական լրատուական գործակալութիւնը : Թուրք մտաւորական - ը կրնան երեք ամիսէն մինչեւ մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտը - ։

ՅՈՒՐԻՒ պատրաստ է օգնելու Լիբա - նանի կառավարութեան՝ որպէսզի իր իշ - խանութիւնը վերահաստատէ լեռնալիբա - նանի մէջ եւս, եւ այս՝ «զէն ի ձեռին» : Թիւրքիոյ» օրաթերթի խմբագրականով ին է որ Սուրիա, յատկապէս մատոյց նաֆի եւ Ալէյի շրջաններու խաղաղա - ռումով եւ Պէյրութ - Դամասկոս միջազ - գային ճամբու վերաբացումով, կը չեշ - տէ . «վերջին անգամ ըլլալով կը մաղ - թենք որ ոչ ոք (Լիբանանի մէջ) չկարծէ - րի կրնայ, անգամ մը եւս, խռովութիւն - ներ ստեղծել, արդելք հանդիսանալ խա - ղաղութեան ընթացքին, կամ վերսկսիլ օրաքին ուժերու վրայ հաշուել : Միակ - անը զոր այսօր կը թաւլատրենք՝ ապա - ղութեան ծրագրի յաղողութիւնն է լեռ - ալիբանանի մէջ եւ այլուր : Պիտի հրա - կենք անոր իրագործումին՝ ի հարկին զէն ի ձեռին» :

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ հիւսիսը իրանեան եւ իրաքեան ուժերու միջեւ պատահած բուռն բախումներու ընթացքին իրանեան երեք էֆ - 14 օդանաւեր զոհեռուած եւ հինգ մարտանաւեր ընկղմած են : Ըստ Պաղտա - տի ձայնասփիւռին, որ լուրը կուտար, բա - խումները սկսած են կիրակի վաղ առա - ւօտուն, եւ տեւած են քանի մը ժամ : Ի - րաքեան ծովուժի ընդհ. հրամանատարը, իր կարգին, ԻՆԱ լրատուական գործա - կալութեան սփռած յայտարարութեան մը մէջ կը նչէ, թէ «չատ աւելի բուռն կերպով պիտի հարուածէ թշնամին, Ի - րանի հողամասին խորերն իսկ, եթէ եր - բեք Իրան պատասխ Իրաքի վերիչանու - թեան» :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ֆափիչիօ մը այսօր 15 ֆրանք կ'արժէ, տեղական արտադ - րութիւնները (պտուղ եւ կանաչեղէն) չատ աւելի սուղ են քան Հիւսիսային եր - կիրներուն մէջ. ասոր վրայ՝ տակաւին փոխադրութեան գործադուլներ, օդա - նաւեր ու նաւեր՝ որոնք չեն մեկնիր, եւ - այլն, եւայլն : Անչուշտ պարզ է արդիւնք - քը եւս : Այս ամառ մինչեւ հաչուով 10 ան հարիւր նուազ զբօսաչրջիկ ընդունած է Իտալիա :

ՉԻՆԱՍՏԱՆ այս տարուան առաջին վեց ամիսներուն հինգ ու կէս միլիոնէն աւելի զբօսաչրջիկներ ընդունած է : 1983-ին, Չինաստան այցելող օտարներու ընդհա - նուր թիւը հինգ միլիոն էր միայն : Զբօ - սաչրջիկներուն համար երկրի սահմաննե - րու բացումէն ի վեր (1978), զբօսաչրջիկ - ութիւնը տարուէ տարի կ'աւելնայ՝ գա - նալով Չինաստանի տարադրամի կարեւոր աղբիւրներէն մին :

ՔՈՐՍԻԿԱՅԻ չրջանային ընտրութիւն - ները, ուր Եւրոպայի ընտրութիւններուն օրինակով յաղթանակ մը կը տանի Լը - փէնի ղլխաւորած Ազգային ճակատը (6 աթոռ), կը թուի թէ դարձեալ, 1982-ի ընտրութիւններուն նման, անկառավարե - լի արդիւնք մը տուին՝ ոչ մէկ խմբաւո - րումի (մեծամասնութիւն թէ ընդդիմա - դիր) բացարձակ մեծամասնութիւն մը ա - պահովելով :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՓՈՇԻՆ

—×—

Մարդիկ իրենց յուչերը, օրուան անցու - դարձերէն իրենց տպաւորութիւնները և - թէ չատ կանոնաւոր ու բծախնդիր կեր - պով դրել փափաքէին, այսինքն մանրա - մասն օրագիրը բռնել ուզէին, այն ատեն պէտք պիտի բլլար օրը երկուքի բաժնել : Մէկ կէսը ապրելու, միւս կէսն ալ ապ - րուած այդ կէսը գրի առնելու համար :

Կեանքիս մէջ թերեւս հարիւր անգամ որոչած ու փորձած եմ օրագիր մը բռնել : Մէկ քանի անգամուն յաջողած եմ երկար ատեն պահել այդ օրագիրը : Ընդ - հանրապէս սակայն չուտով հրաժարած եմ : Հրաժարած եմ պարզապէս անոր համար որ չեմ կրցած հանդիլ օրուան մը այնքան ճոխ դէպքերը մանրամասնու - թեամբ արձանագրելու :

Պիտի գանուին անչուշտ մարդիկ, որոնք կը կարծեն թէ իրենց ճակատագրուած կեանքը կարեւոր բովանդակութիւն մը չունի : Վերի տողերս կարդալով անոնք կրնան մտածել :

«Եթէ ես օրագիր մը բռնելու ելլէի, ի՞նչ պիտի գանէի գրելիք : Կեանքս կը թաւալի կ'երթայ միօրինակ օրերով : Զգայացունց ոչինչ կը պատահի կեանքիս մէջ, ոչ իսկ չահեկանութիւն ունեցող դէպք մը՝ գոնէ ամբոխ անգամ մը, տա - րին անգամ մը : Եթէ ես օրագիրը մը բռնէի, ամէն օր պիտի նայէի անոր պարապ էջերուն եւ երկու տող պիտի չկարենայի արձանագրել» :

Պարզ է, իսկապէս կան անբովանդակ կեանք մը ապրողներ : Ճակատագիրը չար - ժում չէ դրած անոնց օրերուն մէջ : Ի - րենց երկուչարթին երեքչարթիին, Շա - բաթէն կամ կիրակիէն ոչ մէկ տարբերու - թիւն ունի : Օրերը լեցուն են մեքենական ապրումի մը ամենաասովորական եղելու - թիւններովը, որոնց ո՛չ ոք կարեւորու - թիւն պիտի տար, եթէ նիւթ դառնային օրագրութեան :

Բայց կը համարձակիմ ըսել որ այս տե - սակ մարդիկն անգամ ատեն մը վերջ պի - տի չհանդիպին իրենց ապրումները օր - օրին արձանագրելու, եթէ օրագիրը բռ - նելու հաճոյքը անգամ մը վարակէր զի - րենք եւ անոնք ալ փոխադարձաբար թա - փանցէին մեր չուրջ թաւալող կեանքը դիտելու, վերլուծելու ու անկէ տպաւո - րութիւններ քաղելու արուեստին :

Իրողութիւնը այն է որ մարդոց կեան - քը, մարդոց կեանքին մէն մի օրը լեցուն է օրագրութիւն մը լեցնելու արժանի դրուագներով : Այդ դրուագները կ'տպ - բըլին ու յետոյ կը լքուին մոռացութեան : Եթէ չլքուէին մոռացութեան, եթէ տետ - րակի մը մէջ արձանագրուէին տուա - տասրմօրէն, օր մը անոնց ընթերցումը գարմանքի պիտի մատնէր նոյնինքն այդ դրուագներուն հերոսները : Իրա՞ւ, պա - տահա՞ծ էր այդ բանը, պիտի հարցնեն այդ հերոսները : Յետոյ պիտի յիչեն թե - րեւս որ պատահած էին անոնք, եւ պիտի զարմանան, ի՞նչպէս մոռցեր եմ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ անոնք միտքս սրբուեր են առանց հետք մը ձգելու, պիտի ըսեն :

Ոմանց յիչողութիւնը չատ զօրաւոր է, պիտեմ : Ի՞նչեր չեն յիչեր անոնք իրենց անցեալէն : Կը հիանամ այս տեսակ մարդոց վրայ, որովհետեւ իմ յիչողութիւնս տկար է : Շատ քիչ բան կը յիչեմ ման - կութեան, պատանութեան, զպրոցական օրերու կեանքէս : Քանի անգամ պատա - հած է որ դասընկերներ ինծի զպրոցա - կան մեր կեանքէն պատմեն դէպք մը, զոր երբեք չեմ յիչեր, հակառակ որ դէպքը պատահած ըլլայ իմ չուրջ : Ամօթով մը - նացած եմ : Զարմացած եմ յիչողութեանս տկարութեան վրայ : Եւ դառնօրէն մտա - ծած եմ թէ որքան չատ բան կորնցու - ցած եմ դանոնք մոռնալով : Երանի թէ այդ բոլորը օր օրին արձանագրելու իմաստութիւնը ունեցած ըլլայի, ըսած եմ ես ինծի :

×

Անցեալը այն ամենաթանկագին բանն է, զոր մարդ կրնայ ունենալ : Եւ ինչ որ ճիշդ է մարդուս անհատական անցեալին համար, վերաբանցապէս ճիշդ է նաեւ մարդուս հաւաքական անցեալին համար : Հաւաքականութիւնն ալ չատ տկար յիչո - ղութիւն ունի երբեմն եւ եթէ օրը օրին չարձանագրէ իր ապրած դէպքերն ու դէր - ւաղները, պիտի զրկուի այն անցեալը ու - նենալէ : Ծանր է պատմութիւն չունեցող մարդոց ու հաւաքականութիւններու ճա - կատագիրը : Ի՞նչ էլ, ի՞նչ ըրի եւ ի՞նչ - պէս ըրի : Որպէս մարդ կամ որպէս հա - ւաքականութիւն, եթէ չենք կրնար պա - տասխանել այս հարցումներուն, կը նչա - նակէ թէ զուր տեղ ապրեր ենք ամբողջ այդ անցեալը :

Ճիշդ է, որ քիչեր միայն անցեալը կը վերարտադրեն, ներկայի կը կոչեն ամ - բողջական հարազատութեամբ : Ճիշդ է : Այս վտանգը միչտ կայ : Որպէս անհատ կամ որպէս հաւաքականութիւն, մարդիկ կը ձգտին միչտ չնարակել անցեալի դէպ - քերը, եզածէն աւելի չատ կը փայլեցը - նեն զայն, աւելի կը դեղեցկացնեն, անոնց մէջ կը դնեն իմաստներ եւ իմաստութիւն - ներ, որոնք դուցէ գոյութիւն չեն ունե - ցած երբեք :

Բայց թո՛ղ ըլլայ : Մեր մեռեալներուն նկատմամբ ալ այդպէս չէ՞նք չարժիր : Անդամ մը որ մեռնին անոնք, այլեւս չէ՞նք սկսիր վերհացնել զանոնք մեր յիչո - ղութեան մէջ :

Մեռած կամ անցեալի մէջ մնացած ա - մէն բան կարծես քիչ մը իրաւունք կը չահի վերհանալու : Անոնք պիտի վերհա - նան, որպէսզի անոնցմով վերհանան նաեւ անոնց յաջորդները : Բայց որպէսզի վե - հանան, նախ պէտք է որ մէկը սրբէ անոնց վրայէն անցեալի ու մահուան փոչին :

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ · 7 / 9)

ՄԱՀ ԱՒՐԵՋԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԷՆՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ՂԵԿԱՎԱՐ ՆԻԱԶԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի օգոստ. 4-ի թիւէն կ'իմանանք մահը Ա - ւրէջեանի պետական ֆիլհարմոնիայի սէնֆոնիք նուագախումբի ղեկավար Նիազի Թաղի - զադէ Հաջիբեկովի (ծա - նօթ Նիազի անունով) : Ծնած էր 1912-ին Թիֆլիս : Երաժչտական կրթութիւնը ըս - տացած է Մոսկուա, Լենինգրատ եւ Երե - ւանի պետական երաժչտանոցը : 1937-էն սկսեալ 1965 վարած է Ադրբեջանի Օպերա - յի տնօրէնութիւնը եւ ղեկավարած է նը - կարահումբը : 1965-էն ի վեր ղեղարուես - տական ղեկավարն էր Ադրբեջանի պետա - կան սէնֆոնիք նուագախումբին : Երեւանի երաժչտանոցը ուսանելու չրջանէն իսկ ունեցած կապը հաստատած էր հայ երա - ժչտներու հետ եւ իր նուագախանկին յա - ճախ ժամ կը կազմէին Ալ. Սպենդիարեա - նի, Ա. Տիգրանեանի, Ա. Խաչատրեանի եւ այլ հայ երաժիչտներու գործերը : Հե - ղինակն է երաժչտական կարգ մը գոր - ծերու :

ՍՓԻՒՌՔԷՆ ՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿ ԵՆ ԵՐԵՒԱՆ

Սփիւռքահայութեան հետ մչակութա - յին կապի կոմիտէի եւ Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութեան հը - րաւէրով Երեւան ժամանած են Սփիւռ - քէն հայ երախաներ՝ Ֆրանսայէն, Մի - ացեալ Նահանգներէն, Լիբանանէն (80 երախայ), Արեւմտեան Գերմանիայէն, Սուրիայէն, Քանատայէն, Շուէտէն, Արեւմտեան Պեռլինէն Յորդանանէն, Քուէյթէն, Զուիցերիայէն եւ այլ երկիրներէ : Երախաները ամիս մը կ'ան - ցընեն Կիրովականի եւ Հանքաւանի առող - ջարաններուն մէջ, անոնց համար կը կազ - մակերպուին զանազան չրջապտոյտներ, կ'այցելեն թանգարաններ եւ ցուցահան - դէսներ, ինչպէս նաեւ հանդիպումներ կ'ունենան գրողներու, գիտնականներու եւ երաժիչտներու հետ :

×

ՍՓԻՒՌՔԷՆ ՎԱԹՍՈՒՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքի զանազան գաղութներէն՝ Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա, Անգ - լիա, Քանատա, Իտալիա, Արեւմտեան - Գերմանիա, Լիբանան, Սուրիա, Շուէյտ, Կիպրոս, Յունաստան, Աւստրալիա, Յոր - դանան, Եգիպտոս, Իրաչէլ, Քուէյթ, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններ, մօտ 60 ուսուցիչներ պատած են Հայաս - տան, Սփիւռքահայութեան հետ մչակու - թային կապի կոմիտէի հրաւէրով : Հայ ուսուցիչները ոչ միայն կը ծանօթանան Հայաստանի պատմական յուչարձաններ - ուն, թանգարաններուն, արուեստի եւ մչակոյթի կեդրոններուն, ինչպէս նաեւ կ'այցելեն տեսարժան վայրեր, այլեւ իրենց համար կը կազմակերպուին յա - տուկ դասախոսութիւններ եւ դասընթացք - ներ՝ հայ գրականութեան պատմու - թեան, լեզուի ու մչակոյթի, մանկավար - ժութեան չուրջ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՏՎԻՈՅ ՄԷՋ

Լատվիոյ ելզաւա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած են կոփամարտի ախոյենական մրցումներ, կազմակերպութեամբ «Աչ - խատանքային Ռեզերվներ» Մարզական ընկերութեան կեդր. Խորհուրդին : Մաս - նակցած են 200 մարզիկներ : Հայաստա - նէն մասնակցող բոլոր մարզիկները ար - ժանացած են մրցանակներու : Այսպէս, Երեւանէն Ա. Յակոբեան, Ա. Սահիան - եան, Տ. Սարգսեան եւ կիրովականէն Ա. Օրլինեան, Ռ. Մակարեան ախոյեան հան - դիսացած են, իսկ երեւանցիներ Յ. Առա - քելեան, Դ. Սարգսեան եւ կիրովականցի Ա. Ադամեան պարգեւատրուած են ար - ծաթէ մետալներով :

«ՄԵՂԱ՛Յ, ՄԵՂԱ՛Յ... ԻՐՆՋ ԳԻՏՆԱՄ»

Մեզի զրկից արուարճանէ, ահազանգի մը արձադանգը, ճեղքելով նեղ սահմանը, կը հասնի մինչեւ մեր տունը: Աբցունք խլող, ախո՛ւր, չա՛տ ախուր արձագանգ: Քանըհինգի մօտեցած երիտասարդի մը եղերական մահուան արձագանգը:

Չկարծուի թէ քաղաքին մէջ կատար - ուած թրքական ոճրագործութեան արդիւնք է՝ թրքական ֆաշիզմէ փախած տըղուն վախճանը: Այլ՝ հասարակ ինքնապահպանութեան արարք:

Հազիւ կեանքը վայելելու տարիքի երիտասարդ մը, առանց ճանչնալու ուրախութեան ու ժպիտի քաղցրութիւնը, ի՞նչպէս հասած է այդ ծայրայեղութեան: Մերժած կեանքը:

Ըստ մեր կցկտուր տեղեկութեանց, ի՛նք չէ որ մերժած է կեանքը. այլ՝ կեա՛նքն է որ մերժած ինք: Ընկերութի՛ւնը մերժած է անոր ապրելու իրա - ւունքը: Հա՛յը մերժած է. վանուած է պայն իր ծոցէն:

Տղան ունի մայր ու քոյր, պանդոք սըրտացնելու պարտաւորութիւն եւ մտահոգութիւն: Թերեւս «ապօրինի» փախուստը, ապաստանի օրինաւորութիւն եւ ապրուստ ճարելու միջոց չէ տուած իրեն: Գործ կը փնտռէ, չի՛ գտներ: Գործը՝ ծախու հանուած ապրանքներու նման փողոց չէ թափած: Երկուքուկէս միլիոն պարապ թափառող կայ: Թուրքիայէ փախո՞ծը մանաւանդ չնորհի պիտի արժանանար: Անօթի է երիտասարդը: Անօթի են մայրն ու քոյրը:

Վերջապէ՞ս, Հայու մը սիրտը կը չարժի՛ ... կը խղճա՛յ ազգն ... կարեկցա՞ր պաշտօն կ'առաջարկէ: Երիտասարդը՝ բոլորովին ձրի, աշխատանքը կը ըսկսի, ապաւինելով «պախչիչ»ի առեղծուածայի՛ն առատութեան:

Ա՜հ՛ղ, յաճախորդները աւելի առատաձեռն չեն քան «գործ հայթայթող» փաթրոնը: Տունը, ո՛չ հաց կը մանէ, ո՛չ սուրճ: Կուլան մայրն ու քոյրը. կը ճմլուի, լեմոնի նման կը քամուի իր սիրտը: Ցորդած է ցաւի ու դառնութեան բաժակը: Կարելի չէ տակալ արցունքի հեղեղին, երկինք ուղղուած անէծքներու տարափին: Պէտք է վերջ դնել այս կացութիւնը: Բայց ի՞նչպէս:

Իրիկուն մը դուրս կ'ելլէ գլխիկոր: Ելեկտրական լոյսերը եւ Ցուլիս 14-ի հրավառութիւնը սկսած են ողողել տանիքներն ու երկինքը: Փողոցները կը դղրդան աղմուկով, կատակներով, պարերով: Ճաշարաններն ու սրճարանները՝ ուրախ կեցուածքներ, երաժշտութիւն, գղուբտուք, միրարորը համբոյրներ: Ա՜հ, սայըրա, սայըրա... սուրացող կառքերու ճայնասփիւռներ յեղափոխութեան տարեդարձ կը տօնեն: Ուրախութիւն, զուարճութիւն ամէնուրեք: Տխո՞ւր է միայն իր սիրտը: Կը չրջի երկա՞ր տուներու քովերուն, փողոցներու լայնքին ու երկայնքին: Յոգնած, ուժասպառ, քիչ մը կը նստի մարզադեղերէն եւ չունչ չառած, կրկին ոտքի կ'ելլէ: Արցունքէն աղօտած մօրը աչքերուն պէս, լուսինն ալ կ'արծես կ'ապերսէ իրեն: Լուսնապաշտները, արդեօք, տակաւին հո՞ն են եւ արհամարհանքով չե՞ն դիտեր զինք: Սիրտ ծակող նիզակի պէս, հեռուէն կը լսուի չոզեկառքի սուլոցը: Մօտեցած է երկաթգիծերուն: Խելապարի երեւոյթ ունի. ականջները խլնալու վրայ են. ո՛չ աղմուկ կը լսէ այլեւս, ո՛չ ալ ներքին ձայներ. արցո՛ւնք, արցո՛ւնք միայն կը վազէ այտերէն վար. աչքերը երկինք կը յառէ, բան չի՛ տեսներ՝ ո՛չ աստղ, ո՛չ լուսին. կը թուի թէ կուրացած է. վերջին մրմունջ մը դուրս կը թող չրթներէն. «Մնա՛ք բարո՛վ, Աստուած եւ արեւ» ... «Ներէ՛ ինձ մայր, ներէ՛ ինձ քոյրիկ» եւ մարմինը կը յանձնէ սուրացող չոգեկառքի անիւներուն: Կ'անցնի հրըլչը, եաին ձգելով դիակ մը միայն:

Անձայն, անաղմուկ, տեղւոյն վրայ իսկ կը խեղդուի լուրը:

Ո՛չ մէկ հեռաքրքրութիւն ցոյց տըրուած, ո՛չ մէկ փորձ կատարուած է դարմանի մը գտնելու թշուառ ընտանիքի ցաւին ու տառապանքին, ելք մը որոնելու անոր յուսահատ վիճակին:

Թաղապետական հայ ներկայացուցիչներ՝ հաւատարիմ իրենց պաշտօնի կոչումին, զոհացած են զրասենեակային սովորական պարապմունքով, առանց մտածելու թէ՝ պարտաւորութիւններ ունին իրենց քաղաքացիներու հանդէպ: Հայ տեւտրականներու համար մեծ նշանակութիւն չունի որ երեք յաճախորդ կարելիութիւն չունին իրենց փաթաթն ու լսիկը, չապկին ու վարտիքը գնելու, իսկ հայ փաթրոնը դիւրութեամբ կրնայ նոր անդործով փոխարինել նախկինը:

Հանգանակութիւն կատարուած, առօք - փառօք թաղուած է տարաբախտ երիտասարդը:

Շշմեցուցիչ, սոսկալեցուցիչ, ըմբոստացնող վիճակ:

Կարելի՞ է երեւակայել աւելի մեծ անտարբերութիւն, սրտի մարմարային այդպիսի կարծրութիւն: Անհատական չահերու աւերիչ կախարդանքը տեւապէ՞ս պիտի իշխէ հոգիներուն եւ սիրոյ փոքր կայծ մը պիտի չճարճատի՞ երբեք:

Ի՞նչ կը նշանակէ առատ դրամ ճարել դադրի, ծաղիկի, զերեզմանի եւ կըտրուկ մերժել որեւէ օժանդակութիւն հայ ընտանիքի մը: Հրէշային միտք չէ՞ անհատնում հարստութիւն հոսեցնել գէնքի եւ ռազմանիւթի. քայց անոր աղբիւրը չորցնել երբ խնդիրը կը վերաբերի ժողովուրդ մը սովէ փրկելու:

Սակայն չտարածենք խորհրդածութիւնը. մնանք միայն դժբախտ երիտասարդի մարմնին առջեւ եւ հարց տանք մեր դադութին. - Առաւօտնէ իրիկուն ի՞նչ կը բանին հայկական միութիւններն ու կազմակերպութիւնները: «Շնչ - քէպապ»ի ճոխ սեղանները, պարահանդէսներն ու դաշտահանդէսները «Հայ Հայ պահելու», «Հայու դոյութիւնը պահպանելու» համ - ար ախոռած էին ոտքերու տակ փռուած հայ ժողովուրդի ոսկորները», կը հաւաքէր որը երախաները: Այդ եղերական օրերուն Գորոդեցկիի տեսածն ու վերապրածը ծնունդ տուած են անոր «Հայաստանի հրեշտակը» խորագրով բանաստեղծական լաւագոյն գործերէն մէկուն, որ 1918-ին լոյս տեսաւ Թիֆլիս: Նոյն տպաւորութիւնները զարձան նաեւ առաղձր այն ակնարկներուն եւ յօդուածներուն, որոնց մէջ բանաստեղծը նկարագրած է հայ ժողովուրդին ողբերգութիւնը: «Ես ըմբռնեցի թէ ի՛նչ է ազգային ազէտը, - գրած է Գորոդեցկի: - Եւ այդ պահը դիս յաւերժօրէն կապեց Հայաստանի, որպէս հարազատ, իսկ գին. տրական իմ ծառայութիւնը վերածուեց. ցաւ նուիրումի»: Խորհրդանշական են 1917-ին Գորոդեցկիի գրած «Գիշերային նահանջ» ակնարկին վերջին տողերը. «Մեր առջեւ դժուար ճամբայ մը կար պիտի հիւսէր: Դիմացը լեռներ կային, իսկ միակ անցքերը՝ կէրճերը, բան լուերու՝ քիւրտերը բռնած էին: Այսպէս վչտահար հեռացայ Վանէն: Բայց մխիթարական բան մը ունեցայ այդ ճամբուն վրայ, այն է՝ որ ինձի հետ կը տանէի Հայաստանի ապագան - վեց սայլ մանուկներ .. Պատկերացուցէք, բառէն իսկական առումով կրակի ու արեան մէջէն հանել երախաները եւ ամէն բան կորնչուցած այդ կատարեալ որբերու համար ստեղծել կեանքի տանելի պայմաններ, եւ այս՝ անյոյս պարագաներուն, երբ չուրջը դժոխք է ու մահ՝ ի՛նչ ճշմարիտ բերկրանք: Չէ՞ որ այդ մանուկներուն մէջ կը պտնտին վաղուան ողջ կեանքի հունտերը ... Տայ Աստուած որ անոնք ապահով տեղ հասնին, իսկ բարի ճանապարհ կը մաղթեմ ես պացողին, ազատ Հայաստան վերադարձողին. անշուշտ միշտ այսպէս պիտի չչարունակուի, եւ այս պատերազմէն ետք պիտի վերջնական դժբախտ ժողովուրդի պատմական փորձութիւնները...»:

Հայաստանի մէջ կը յիշուի այն գործը զոր կատարած է աւելի քան 60 տարի առաջ Սերգէյ Գորոդեցկի, փրկելով քանի մը հարիւր հայ մանուկներ եւ հեղինակին երկերը եւս ծանօթ են հայ ընթերցողներուն:

Վ. ԵՆԻՇԵՐԼՈՎ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐԸ

ՍԵՐԳԷՅ ԳՈՐՈԴԵՑԿԻ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. - «Սովետական Հայաստան» ամսագրերի Յունիսի թիւին մէջ թարգմանաբար տրուած է Սերգէյ Գորոդեցկիէն էջ մը, ուր ռուս բանաստեղծը կը նկարագրէ Թիֆլիսի մէջ իր հանդիպումը Յովհաննէս Թումանեանի հետ, անդրադառնալով նաեւ վանէն ֆանի մը հարիւր հայ մանուկներու փրկութեան: Յօդուածին սկիզբը՝ ծանօթագրութեամբ մը, Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան «Սերգէյ Գորոդեցկիի Գրական ժառանգութեան Յանձնախումբ»ի նախագահի տեղակալ Վ. Ենիշերլով, համառօտ տողերով բնութագրած է ռուս բանաստեղծին դէմքը, շեշտելով անոր դերը ֆանի մը հարիւր հայ մանուկներու փրկութեան մէջ:

Ստորեւ՝ Ենիշերլովի ծանօթագրութիւնը, եւ ետքի սիւնակով՝ Գորոդեցկիի յօդուածը, արեւմտահայերէն:

×

Առաջին Աշխարհամարտին ռուս ծանօթ բանաստեղծ Սերգէյ Գորոդեցկի կը գտնուէր կովկասեան ռազմաճակատ: Իբրեւ «Ռուսկոյէ Սլովո» («ռուսական խօսք») թերթի թղթակից ան ճամբորդած է վան, ուր իր ուժերը ի սպաս դրած է հայ մանուկներու փրկութեան, որոնց կը սպասէր անխուսափելի կոտորածը՝ քանդուած ու արնաշաղախ «դեսերու եւ հրաբխներու երկրին մէջ»:

Ի հարկէ, երբեք չի մոռցուիր ռուս բանաստեղծին առաքելութիւնը, բանաստեղծ մը՝ որ «այն ճամբաներուն վրայ, ուր ախոռած էին ոտքերու տակ փռուած հայ ժողովուրդի ոսկորները», կը հաւաքէր որը երախաները: Այդ եղերական օրերուն Գորոդեցկիի տեսածն ու վերապրածը ծնունդ տուած են անոր «Հայաստանի հրեշտակը» խորագրով բանաստեղծական լաւագոյն գործերէն մէկուն, որ 1918-ին լոյս տեսաւ Թիֆլիս: Նոյն տպաւորութիւնները զարձան նաեւ առաղձր այն ակնարկներուն եւ յօդուածներուն, որոնց մէջ բանաստեղծը նկարագրած է հայ ժողովուրդին ողբերգութիւնը: «Ես ըմբռնեցի թէ ի՛նչ է ազգային ազէտը, - գրած է Գորոդեցկի: - Եւ այդ պահը դիս յաւերժօրէն կապեց Հայաստանի, որպէս հարազատ, իսկ գին. տրական իմ ծառայութիւնը վերածուեց. ցաւ նուիրումի»: Խորհրդանշական են 1917-ին Գորոդեցկիի գրած «Գիշերային նահանջ» ակնարկին վերջին տողերը. «Մեր առջեւ դժուար ճամբայ մը կար պիտի հիւսէր: Դիմացը լեռներ կային, իսկ միակ անցքերը՝ կէրճերը, բան լուերու՝ քիւրտերը բռնած էին: Այսպէս վչտահար հեռացայ Վանէն: Բայց մխիթարական բան մը ունեցայ այդ ճամբուն վրայ, այն է՝ որ ինձի հետ կը տանէի Հայաստանի ապագան - վեց սայլ մանուկներ .. Պատկերացուցէք, բառէն իսկական առումով կրակի ու արեան մէջէն հանել երախաները եւ ամէն բան կորնչուցած այդ կատարեալ որբերու համար ստեղծել կեանքի տանելի պայմաններ, եւ այս՝ անյոյս պարագաներուն, երբ չուրջը դժոխք է ու մահ՝ ի՛նչ ճշմարիտ բերկրանք: Չէ՞ որ այդ մանուկներուն մէջ կը պտնտին վաղուան ողջ կեանքի հունտերը ... Տայ Աստուած որ անոնք ապահով տեղ հասնին, իսկ բարի ճանապարհ կը մաղթեմ ես պացողին, ազատ Հայաստան վերադարձողին. անշուշտ միշտ այսպէս պիտի չչարունակուի, եւ այս պատերազմէն ետք պիտի վերջնական դժբախտ ժողովուրդի պատմական փորձութիւնները...»:

Հայաստանի մէջ կը յիշուի այն գործը զոր կատարած է աւելի քան 60 տարի առաջ Սերգէյ Գորոդեցկի, փրկելով քանի մը հարիւր հայ մանուկներ եւ հեղինակին երկերը եւս ծանօթ են հայ ընթերցողներուն:

Վ. ԵՆԻՇԵՐԼՈՎ

Մեղա՛յ, մեղա՛յ... ի՞նչ գիտնամ, որ ես ինձ ոչ մեղաւոր գիտեմ, ոչ ալ ուրիշ մը զիս մեղաւոր կրնայ համարել: Ես ինձ ոչ մեղաւոր գիտեմ, որովհետեւ ես ինձ համար ոչ մեղաւոր եմ: Ես ինձ համար ոչ մեղաւոր եմ, որովհետեւ ես ինձ համար ոչ մեղաւոր գիտեմ: Ես ինձ համար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՒՅԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՆՈՒՆԻ ԵՒ ՀԱՐՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱՆ
(ՓՈՒԼԻՆԱՅԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ)
ՀԱՅՏՆՈՒՄ Է
«ՏՈՒՆ ՓՈՒՇԿԻՆԻՆ»
ՓՈՓԽԻ ԿՈՉՈՒԱԾ ՎԱՃԱՌՔԻ
ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
(ԹՈՒՂԹ. 2. 3. 2.)

ՊԱՏՄՈՒՎԱԾՔ

Գիտակցեցի, որ ինձ համար ալ ապրելու ուրիշ միջոց չկայ, քան ինքնասպանութիւնը: Ես ալ ուզեցի մեռնիլ, ինչպէս ուզեցին մեռնիլ ուրիշները: Ես ալ ուզեցի ազատիլ այս անտանելի կեանքէն, որ ինձ համար դարձած էր ամենասոսկալի տանջանքը

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զաքարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլաուս Ֆիչթնէր ցաւով կը ցանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 7-ին, Ժընեւ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Օգոստոս 17, ժամը 15-ին Սէն - Ռաֆայէլի Հոմին Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրըւի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր 18 մասնաճիւղերով խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Յուլիս 15-ի իր զաշտահանդէսին առթիւ, բոլոր նուիրատուներուն իրենց համակրանքին համար կայանի հանդէպ եւ կը յայտարարէ թէ հաւաքուած դումարը պիտի յատկացուի կայանի արդիականացման, օժանդակութեամբ պետական նպաստին:

Բ. ՅԱՆԿ

Մատիկեան, Վարդանեան, Միքայէլեան, Փինարճեան, Անթոլեան, Էրմէգեան, Մելքոնեան, Գարակէօզեան, Տէմուէր, Ճիլոյեան, Միքայէլեան, Կարապետեան, Տէմիրճեան, Տիկին Մակի Ճեյոյեան, Փէնէրեան, Յովսէփեան, Սոսէ եւ Տոռին, Միչէլ Սարաճեան, Տիկին Գասանճեան, Խանէտանեան 200-ական, Տահլեան, Շահպազեան 150-ական, Սահիւան, Զաթըրեան, Օհանեան, Թոմասեան 100-ական, Կիրակոսեան 50 Ֆ.:

×

Կպ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը բաժնած է Տիկին Արմենուհի Յակոբեանէ 250 Ֆ. ընկերուհի՝ Արմենուհի Խաչիկեանի յիշատակին:

×

Սէն - Ժէռմէն Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը առած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Նազար Ժամկոչեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւթեան, Տէր եւ Տիկին Յօսէր Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Անտոնեան 200-ական Ֆ., մի Ոմն՝ 50 Ֆ. Դպրոցին: Մաբրուհի Լափայեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զըլզլաղեան 100-ական, Աբրահամ Զըլզլաղեան 50, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մերտինեան 50 եւ 50 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ռեմոն Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Գասպարեան 50-ական:

—դպրոցական վերանուս—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբէքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

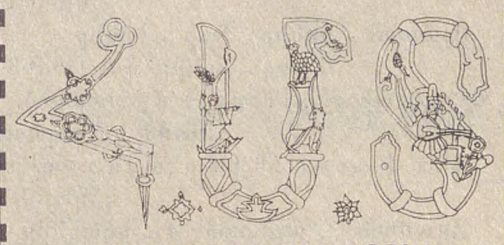
GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՕՒՄ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՀՕՆ

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սաւուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապլի ինքնապաշտպանութեան Յուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առիթով Ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն տօնակատարութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝

208 - 01 - 83

Թիւին, համբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Օ Տը Սէնի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱՆԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ

նուիրուած՝

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-ի

կիրակի, Հոկտեմբեր 21

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒԹՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՇԱՇՈՒԵՏՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

Et deux voyages : **CROISIERES d'une semaine**
et séjour d'une semaine à EREVAN

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծննդեան	200	(237,20)

Բոլոր աղդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Է.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. դրամարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի աղդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնադրի 24-րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 rue Jean - Goujon, Փարիզ 8-րդ, ՁՈՐԵՔ. ՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5, 1984, ե. երեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով՝

«ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ»:

Եթէ յիշեալ Թուականին Ժողովի մեծամասնութիւն չգոյանայ կանոնադրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեանս անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալիք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 rue de Rébeval, Փարիզ 17-րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»:

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ կանոնադրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, զայն կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ:

Անոնք որոնք յիշեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք դրաւոր յանձնեն Ընկերակցութեան Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, Կիրակի օր ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովին վրայ կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներուն բոլոր անդամատուրքերը:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
15
MERCREDI
15 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.766 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.766

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՆԵԱՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Իսլամական յեղափոխութեան կամ օրէնսդրութեան սահակացող արիւնալի ճնշումներու պատճառաւ իրենց երկրէն վտարուած իրանեան ընդդիմադիր խմբակները մեծ մասով Ֆրանսան ընտրեցին՝ հաստատուելու համար: Այս ընտրութեան պատճառներէն մին է Ֆրանսական հանրապետութեան մէջ ուսած իրանցի մտաւորականներու մշակութային կապը Ֆրանսայի հետ, իսկ միւսը, այն պարագան որ Իրաքի հետ իր մերձեցումը յաճախ Ֆրանսան ներկայացուցած է Իրանի մէջ որպէս Խոմէյնիի վարչաձեւին զսպող հակակշռողներէն մին:

Անոնց վրայ երբ աւելցած են Պանի Սաթրի եւ Մուճահիտներու պարագլուխ՝ Պանիսատրի 1981 Յուլիս 29-ին Փարիզ ժամանումը, յարաբերութիւնները բոլորովին ձգտուած են Փարիզի եւ Թեհրանի միջեւ: Իրանեան իշխանութիւնները պատրանքի մէջ են որ չնորհազուրկ երկու ղեկավարները անմիջապէս վերադարձուին Իրան. անոնք կ'ամբաստանուէին հակառակարեան ահաբեկչութեամբ, որ տարի ամսուան ընթացքին վարչակարգի պատասխանատու դէմքերէն աւելի քան հազար հոգի մահուան պատճառ դարձաւ: 1981 Օգոստոս 5-ին Փարիզ եղ կը հանէր իր հիւպատոսը եւ կը թելադրէր որ Ֆրանսահպատակները վերադառնան Ֆրանսա:

Իսկ Պանի Սատր եւ Ռաճաւիի այդ շրջանին ծայր աստիճան լաւատես էին ու անհամեմատ կերպով կը չարունակէին արտայայտուիլ՝ «Թեհրանի արիւնոտ բռնապետութեան վախճան»ին մասին:

Վերջերս, Փարիզէն անցքի մը առիթով Ղասէմլու, Իրանեան Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան պետը, ցաւով յայտնած է թէ Ռաճաւիի եւ Պանի Սատր առենին զրահան պատասխան չեն տուած իր հրաւէրին. «միասին շատ աւելին պիտի կրնանայինք գործել», ըսած է ան:

1981 Հոկտեմբեր 1ին Պանի Սատր Ռաճաւիի յանձնած էր Իրանեան ժամանակաւոր կառավարութեան մը կազմութիւնը, սակայն այս ձեռնարկը չէր յաջողած համախմբել արտասահման ապաստանած ընդդիմադիրներու ամբողջութիւնը, որովհետեւ Պանի Սատր կ'ամբաստանուէր իսլամական վարչաձեւին դործակցած ըլլալով»:

Մուճահիտները, որոնք Ֆրանսա եկեր էին որպէս ներկայացուցիչներ Իրանեան ընդդիմութեան հզօրագոյն մարմնին, հեղհեղուկ վերածուեցան պարլամենտներու կազմակերպութեան մը: Ազատագրման անունը ամէնէն գործօնեան ու ամենալաւ կազմակերպուածները ըլլալու համբաւը կը վայելեն իրանցի մտաւորականներու մօտ, որոնք կը գնահատեն անոնց Թեհրանի յեղափոխական կարգաձեւին դէմ տարած պայքարը:

Իրանի մէջ իսկ Մուճահիտները սուղ ծանրացին իրենց ղեկավար սխալը, որ 1981-ին կանխահասօրէն պայքարի անցնիլ վարչաձեւին դէմ: Իրենց տուած 70 հազարի մօտ զոհերէն զատ, 1982 Մարտ 8-ին զինուորական պարագլուխ Մխիթարեանի սպանութիւնը, գրեթէ ամբողջ իր սպայակոյտին հետ, իրենց կազմակերպութեան ամենածանր հարուածը հանդիսացաւ:

Մինչ կը մնայ այսօր այս կազմակերպութենէն. գժուար է ճշդել, նկատի առնելով այն պայմանները որոնց մէջ կը պայքարին իրենց չարքայլիները: Սա որոշ է թէ անոնք լծած են այլեւս զինեալ պայքարի քաղաքականութիւնը, բացի Քիւրտիստանի չրջանէն:

Միակ պարագան այն անձերը որուն համար Ֆրանսա ապաստանած է այսօր Իրանի ընդդիմադիր ճակատը, խրախուսիչ ոչինչ ունի: Ցասկապէս այն պատճառումէն եղած որ գոյացաւ Պանի Սատրի եւ Ռաճաւիի միջեւ Իրաքի պատերազմին հանդէպ իրենց տարակարծութեան պատճառով:

Իրաքի դէմ դիրքորոշումներու տարբերութիւնը կը բաժնէ նաեւ Իրանի ազատագրման ճակատն ու Ընդդիմադիր Շարժումը. առաջինը՝ գլխաւորուած Շահին նախկին վարչապետ Ալի Ամինիի կողմէ, որ դէմ է Իրաքի հետ ամէն մերձեցումի,

(Շար. Դ. էջ)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

—×—

ՎԵՆԵՏԻԿ - «Յառաջ» -

Պ. Վահէ Զըննոզեան, (Պուէնոս - Այրէսէն), իր ընտանիքով կ'այցելէ Վենետիկ, Յուլիս 24 - 26 օրերուն:

Անահտան կարօտով՝ հին յիշատակները կը վերապրի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, ուրկէ չրջանաւարտ եղած է 1928-ին, ուսումնական եւ մարզական փայլուն յաջողութիւններով:

Յուլիս 25-ին, կէսօրէ ետք, ուխտաւորի յուզումով երկիւղածօրէն կ'ողջունէ Ս. Ղազարու Մխիթարեան Մայրավանքը, ուր կ'ոգեկոչէ իր երբեմնի դաստիարակ եւ ուսուցիչ վաստակաւոր Հայրերը, լուսահոգի Հ. Սահակ Տէր - Մովսէսեանէն մինչեւ Հ. Վահան Յովհաննէսեան:

Ուրախութեամբ կը նկատէ 1975-ի հրդեհէն ետք վանքին վերանորոգուած զանազան բաժինները (եկեղեցին, թանգարանը, դրադարանը, հեղհեղուկ արդիացող տպարանը). հիացումով կը դնահատէ ընթացիկ այլ նորոգութիւնները՝ այս օրերուս կատարուող, նուիրատուութեամբ ազգաչէն բարերարներու:

Եւ ինքն ալ, իր կարգին, Մխիթարեան Միաբանութեան կը նուիրէ 100·000 ամերիկեան տոլարի դումար մը, (տեղւոյն վրայ կը ստորագրէ իր անձնական չէկը եւ կը յանձնէ վանքին Մեծաւոր՝ Ընդհ. Աթոռակալ Հօր), յատկացնելու համար՝ իր ընտանիքի անունով՝ դրադարանային կամ թանգարանային նոր բաժնի մը ըստեղծումին, Ս. Ղազարի մէջ:

Միաբանները խորապէս զգացուած, կը յայտնեն իրենց անկեղծ չնորհակալութիւնները, մաղթելով Ս. Ղազարի սիրելի բարերարին՝ առողջութիւն, յաջողութիւն եւ ամէն բարիք:

Վերջալոյսի արեւուն զուարթ շողերով օծուն, երկնքի օրհնութեամբ առլցուն, Զըննոզեան ընտանիքը վանքին նաւակով կ'ուղղուի դէպի Լիտոյ, մինչ չինարար նոր ծիլեր կը բողբոջին յուսալիր՝ միաբաններու սրտերուն մէջ:

Պ. Վահէ Զըննոզեան, նախկին աչակերտ Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին, Ս. Ղազարու պատմական վանքի օրհնեալ բարերարներու ոսկեդրքին մէջ կ'արձանագրէ իր անունը, վերահանձնօրէն նախանձախնդիր՝ Մեծն Մխիթարի ազգանուէր գործին կենսունակ չարունակութեան:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Վենետիկ - Ս. Ղազար

1984, Յուլիս 25

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԻ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Օգոստոս 15-ին (Հինգշաբթի, Օգոստոս 16ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Օգոստոս 17 :

մատնուած է այսօր Իրանի ընդդիմադիր ճակատը, խրախուսիչ ոչինչ ունի: Ցասկապէս այն պատճառումէն եղած որ գոյացաւ Պանի Սատրի եւ Ռաճաւիի միջեւ Իրաքի պատերազմին հանդէպ իրենց տարակարծութեան պատճառով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆ - ՓԵՐԱՇ կայարանի պայուսակներու պահեստարանի բաժնի տուփի մը մէջ զետեղուած ռումբ մը կը պայթէր Երկուշաբթի, ժամը 17·20-ին, թեթեւօրէն վիրաւորուելով քանի մը անձեր: Ռումբը կրնար մարդկային զոհեր եւ չատ աւելի մեծ վնասներ պատճառել՝ եթէ երբեք զոդերէն (աստիւր) մէկը տեղի չատ: Ռումբը օժտուած էր 200 կրամ պայթուցիկով՝ որուն որակը տակաւին չէ ճշդուած: Նոյն իրիկունն իսկ, հեռաձայնելով Լիոնի Ֆրանսական լրատուական գրասենեակին, ՃՀԿը տէր կ'ըլլար ահաբեկչութեան երկու անգամ կրկնելով՝ թէ «ԱՄԱԱՄ-ն անգամ մը եւս պիտի հարուածէ»: Ֆրանսական մամուլը լայն տեղ կուտայ պատահարին, եւ «Լը Փորթիէն» առիթը չի փախցներ մեծաստուածներ խորտրելու՝ «Լիոն. Հայերը կը հարուածեն կայարանին մէջ»:

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԷՍԻ Ողիմպիական խաղերը վերջ կը գտնէին առջի առաւօտ՝ Հոլիվուտեան մթնոլորտի մը մէջ: Գլխաւոր յաղթական էր, անշուշտ, Միացեալ Նահանգները՝ 83 ոսկի, 61 արծաթ եւ 30 պրոնզ մետալներով: - կը հետեւին Ռումանիա (20 ոսկի, 16 արծաթ, 17 պրոնզ), Արեւմտեան Գերմանիա (17 ոսկի, 19 արծաթ, 23 պրոնզ), Չինաստան (15 ոսկի, 8 արծաթ, 9 պրոնզ), Իտալիա (14 ոսկի, 6 արծաթ, 12 պրոնզ) եւայլն: Ֆրանսա 12րդ կը հանդիսանայ՝ 5 ոսկի, 7 արծաթ եւ 15 պրոնզ մետալներով: -

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԻՀԱԴ կազմակերպութիւնը, երկրորդ անգամ ըլլալով, Պէյրութի մէջ Ֆրանսական մամլոյ գործակալութեան եղած հեռաձայնով մը բանտանձնեց «կարմիր Ծովն ու Սուէզի ջրանցքը» ականելու պատասխանատուութիւնը: Ըստ ՃԻՀԱԴի, «Եգիպտոսի մէջ գործող սուզորդներու քոմանտօ մը 192 ական զետեղած է կարմիր ծովուն եւ Սուէզի ջրանցքին մէջ եւ այս գործողութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է»: «Ասոնց որ կարմիր ծովը ականելու մեր կարողութեան վրայ կը կասկածին, չէ՛ ըստած է ՃԻՀԱԴի անունով հեռաձայնողը, անգամ մը եւս եւ չատ չուտով պիտի փաստենք՝ թէ ՃԻՀԱԴ է՛ ու կը մնայ ամէնէն զօրաւորը:

ԻՐԱՆԵԱՆ հրպիտի օդահէններէն մին երէկ Հոմի մէջ գատուեցաւ եւ եօթը տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Մեղսակիցը անմեղ յայտարարուելով՝ ազատ արձակուեցաւ:

ԷՍԹՈՆԻՈՑ Խորհրդային Հանրապետութեան Արդարութեան փոխ - նախարար մը եւ նր կինը քաղաքական ապաստան ուզած են Շուէտէն: Առաջին անգամն է որ նման բարձրաստիճան խորհրդային քաղաքացի մը զպտնուիր Շուէտ անցած եւ ապաստան ուզած է: Փոխ - նախարարին ինքնութիւնը թէեւ չէ հրապարակուած, կ'ըսուի սակայն թէ կինը ծանօթ երգչուհի մըն է: -

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ձայնասփիւռին սփռած լուրի մը համաձայն, Լոս - Անճելըսի մէջ թուրք մարզիկները փոխադրող կառքի մը մէջ ռումբ մը գտնուած է, զոր սակայն կրցած են առենին խածատել:

ԼԻԲԱՆԱՆի կառավարութեան Նախարարաց Խորհուրդի բացառիկ ժողովը որ պիտի գումարուէր երէկ՝ քննելու համար Հարաւային Լիբանանի հարցը, անորոշ թուականով յետաձգուած է՝ որովհետեւ երեք նախարարներ - որոնց կարգին Ճումպլաթ եւ Պէրրի - «հիւանդութեան պատճառով» պիտի բացակայէին: Զորրորդ մը, Քամիլ Շամուն, բացակայ էր արդէն որսորդութեան գացած ըլլալով՝ արտասահման:

LE POINT

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան. Մոսկուա հեռու է, բայց...» խորագրով եւ «Հայերը ամէնքն ալ ռումբ դնողներ կամ աքսորականներ չեն: Անոնցմէ ոմանք կ'ապրին Հայաստանի հողին վրայ, կամ ինչ որ կը մնայ անկէ, - Խորհրդային Հանրապետութիւն մը՝ որ միւսներուն չի նմանիր» ենթախորագրով՝ «Լը Փուան» չաբաթաթերթը իր Օգոստոս 13-ի թիւին մէջ երկար ակնարկ մը յատկացուցած է Խորհրդային Հայաստանի (էջ 39 - 41), Թիւրքի Տիւսապրութեամբ: Յօդուածագիրը, Հակախորհրդային իր կիրքով տարուած եւ բացառութիւնն ու բացառականը մեծցնելով ներկայացուցած է այնպիսի Հայաստան մը՝ ուր իբրեւ թէ երեք միլիոն ղժգոհներ կ'ապրին միայն: Հայոց պատմութիւն, եկեղեցի, Վազգէն Ա., Դեմիրճեան եւ այլն, ամէնքն ալ ներկայացուած են՝ խառնաչփոթ եւ ըստ կամս: Յօդուածագրին խօսակիցներէն ալ չա՞տ ներկայանալի հանդամանք ունին, ինչպէս օրինակ «հաչիչ ծխող» Միսաքը, «որ 45 տարեկան է եւ երկու տարի Սիպերիա անցուցած է դողութեան, կռիւի եւ ուրիշ անկարեւոր բաներու համար»: Երկար այս յօդուածէն կ'արժէ թարգմանել վերջին պարբերութիւնը միայն՝ որ ահաւասիկ. - «Երեւանի Հայերը իրապէս կը պաշտեն Արարատը՝ իրենց մոդական լեռը: Այնքան որ, կը մոռնան թէ պատմութեան դէչ մէկ խաղով իր պազաթը ներկայիս Թուրքիա կը գտնուի: Եւ սակայն ան ներկայ է Հայաստանի Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեան զինանշանին վրայ: Ի հեճուկս Թուրք պաշտօնատարներու: «Ձեր դրօշակին վրայ եւս լուսնի մահիկ մը ներկայացուած է, պատահական է անոնց հայ բանաստեղծ Ցոլհ. Շիրազ, բայց մէկ տարբերութեամբ. դուք երբեք լուսինը պիտի չունենաք, բայց մենք, օր մը, պիտի վերատիրապետենք Արարատին»,

---

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ՏՈՐՊԵԴՈ»Ի
3 - 2

Խորհրդային 47րդ ախոյենութեան 23րդ հանդրուանի խաղերու արդիւնքներն են. -

Մետալիստ - Չերնոմորեց	2 - 1
Դինամօ Կիեւ - Դնեպր	3 - 1
Շախտեոր - ԲՄԱ. Ռոստով	2 - 1
Արարատ - Տորպեդօ Մ.	3 - 2
Նեֆթչի - ԲԿՄԱ.	2 - 0
Զէնիթ - Պախտակոր	4 - 1
Ժալգիրիս - Սպարտակ	2 - 1
Դինամօ Թ. - Կայրաթ	2 - 1
Դինամօ Մինսկ - Դինամօ Մ.	1 - 0

Այս խաղերէն եռք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Զէնիթ 32 կէտով, որուն կը հետեւէին Դնեպր՝ 28 կէտով, Սպարտակ, Դինամօ Կիեւ եւ Դինամօ Մինսկ 26 ական, Մոսկուայի Տորպեդօ 25, Չերնոմորեց եւ Ժալգիրիս 24-ական, ԲՄԱ. Ռոստով, Կայրաթ եւ Թիֆլիսի Դինամօ 23-ական, Շախտեոր 22, Մետալիստ 21, Արարատ 20, ԲԿՄԱ. և Նեֆթչի 17ական, Դինամօ Մոսկուա 15 եւ Պախտակոր 13 կէտերով:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44ՐԴ ԲԱԺԱԿ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՅԱՂԹԵՑ «ԿՈԼՈՍ»Ի
3 - 0

Խորհրդային 44րդ բաժակի մրցաշարքի 1/32 աւարտականներուն, Արովեանի «Կոտայք»ը իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Նիկոպոլի «Կոլոս»ը: Խաղը տեղի ունեցած է Օգոստ. 10ին եւ «Կոտայք» Օի դէմ 3 կէտով յաղթելով «Կոլոս»ի՝ կը չարունակէ իր երթը, մասնակցելով 1/16 աւարտականներուն:

ԴԱՐԵՐԻ ԽՈՐՔԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԸ՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԿԱՅԱՐԱՆ

Վահան Տէրեանի յայտնի խօսքը՝ «Ճառագար է մեր երկիրը՝ սուրբ է ամէն քար», խորհրդանշում է նաեւ Հայաստանի հնադարեան հարստութիւնները: Հայոց լեռներում չորկլիս յաճախ ենք հանդիպում «հազարամեայ քարեր»ի, որոնց դիպել է մեր նախնիների ստեղծագործ ձեռքը. հսկայածաւալ քարերով կառուցուած կիկլոպեան շինութիւններից մինչեւ մատիտ ու հեզահամբոյր Հայոց խաչքարերը մեր անցած պատմական շատ երկար ճանապարհի վկաներն են: Իսկ որքա՜ն ուրիշ շատ են Հայաստանի հողի տակ հազարամեակներով թաքնուած վկաները: Ժամանակ առ ժամանակ նրանք յայտնւում են իրենց թաքստոցից եւ մի նոր դրուագ պատմում հայ ժողովրդի հեռաւոր անցեալից:

Օրերս Գողթ գիւղից դուրս գալով՝ անցնում էինք Գեղամայ լեռներով: Մեզ յայտնեցին, որ մօտակայքում հողի տակից քանդակուած քար է հանուել: Շուտով այդ «քանդակ»ի մօտ էինք: Պարզուեց, որ գաչտապահ Արամայիս Մաթեւոսեանն ու նրա կինը հողի մէջ խրուած քարը մեծ դժուարութեամբ հանել ու շրջել են եւ նկատել, որ հին ժամանակների մարդու ձեռք է դիպել նրան: Խօսքն ճանաչեցի «վիշապ»ի դիմագծերը:

Վիշապ ենք կոչում Հայաստանի լեռնեբում՝ յատկապէս Գեղամայ լեռնաշղթայում, ինչպէս եւ Արագածի լանջերին, լճակների ու ագրիւրների մօտ, արօտավայրերում պատկած քարէ կոթողները: Դրանք տարբեր մեծութեամբ, երբեմն մինչեւ 5 մեթր, պլանաձեւ յղկուած քարեր են: Գլխամասում քանդակուած է լինում քարայծ, եղ, արագիլ, յաճախ էլ կոթողը հսկայ ձկան կերպարանք է ունենում:

Այդպիսի տասնեակ «վիշապներ» յայտնի են գիտութեանը, նրանց մասին զրքեր ու յօդուածներ են գրուել, հրապարակուել են լուսանկարները:

Եւ ահա գտնուեց մի նոր «վիշապ»: Սա ձկնակերպերից է. հմտօրէն քանդակուած իրօք վիշապաձկան գլուխը հնադարեան վարպետի մտայղացման կնիքն է կրում իր վրայ: Ձիշդ է, հազարամեակների ընթացքում մաշուել է քանդակը, քայքայուել, բայց այն, ինչ պահպանուել է, դարձեալ արուեստի խորհուրդ ունի իր մէջ:

Հայաստանում այդպիսի «վիշապեր» քանդակուել են Ն. ք. 3-րդ հազարամեակի վերջերից մինչեւ 2-րդ հազարամեակի կէսերը: Դա այն ժամանակն էր, երբ հայկական ցեղերը սկսել էին գրի գալ Մեծ Հայքի գրեթէ ամբողջ տարածքը:

Գիտնականներին հայաստանեան «վիշապները» առաջին անգամ յայտնի դարձան 1907 թուականին եւ անմիջապէս գիտական հետաքրքրութեան առարկայ դարձան:

Հնում ի՞նչ են խորհրդանշել այդ կոթողները: Ահա ամէնից առաջ այս հարցին են փորձել պատասխանել մի շարք գիտնականներ՝ Ն. Մառը, Սմիռնովը, Մ. Աբեղեանը, Գ. Ղափանցեանը, Բ. Պիոտրովսկին եւ ուրիշներ: Տարբեր կարծիքներ են յայտնուել: Ոմանք վիշապներին առընչել են Աստղիկ դիցուհու, ուրիշները՝ Արայի պաշտամունքի հետ եւայլն: Բայց բոլորը համամիտ են մի կէտում, այն՝ որ վիշապները ջրի եւ արօտավայրերի պաշտամունքի կուռքեր են:

Այս նոր գտնուած «վիշապ»ն էլ ընկած է մի հմայիչ կանաչ մարգագետնում, ականակիտ աղբիւրի մօտակայքում: Գեղամայ լեռների այդ մասերում ընդհանրապէս մենք շատ խաչնարածների վրաններ տեսանք: Անշուշտ, մեզնից 3500-4000 տարի առաջ էլ այդ կոմպերը կանաչ արօտավայրեր են եղել եւ հայկական տարբեր համայնքներ շուշ ամբողջ այս լեռներում իրենց համար տարաւայր են ընտրել՝ աղբիւրների մօտակայքում: Այդ տարուրների մէջ եղել են նաեւ արուեստագէտ-վարպետներ կամ այդպիսիք յատուկ բարձրացել են սար եւ քանդակել այդ կուռքերը, որպէս կենսատու ագրիւրների եւ հիւթեղ խոտի պաշտամունքի մարմնացում: Ահա դրանցից մէկն է այս նորագիւտ «վիշապ»ը: Եւ մտածում ես՝ տեսնես ինչպիսի՞ն է եղել մեռած քարը կենդանացնելու ձիրք ունեցող այն հեթանոս հայ վարպետը, որի ձեռքի մեծատաղանդ աշխատանքն այսքան ժամանակ թաքցրել էր հողը եւ հիմա ի ցոյց է հանել, որ հիանանք ու զարմանանք:

Այժմ էլ մի քանի խօսք նոր յայտնաբերուած մի այլ հնութեան մասին: Սա արդէն գտնուել է Երեւանում եւ զարձեալ՝ բոլորովին պատահաբար: Ժամանակակից արդիւնաբերական մեքենայացմամբ յագեցած գործարանի բակում խողովակներ անցկացնելու համար մեքենան իրամ էր փորում: Յանկարծ բացուեց անցք: Հրաւիրեցին հնագէտների եւ ճարտարապետների, պարզուեց, որ յայտնաբերուել է հնադարեան դամբարան: Սկրաւեցին հետազօտութիւնները: Դամբարանի մի կողմում աճիւնի մնացորդներն էին: Ոմանք ենթադրում են, որ երկու մարդու աճիւն է եղել: Դամբարանում կային դեղեցիկ խեցեղէն, պրոնզէ աշտանակ եւ կապարճ, ապարանջաններ, յուլունք եւայլն: Յատկապէս արուեստի նուրբ գործեր են կաւէ ամաններից երկուսը:

Հնագէտները մօտաւորապէս որոշեցին, որ դա Ն. Ք. 8-րդ դարի դամբարան է: Գրեթէ հաւասար է, որ դամբարանը վերաբերում է Արարատեան Հայոց թագաւորութեան ժամանակաշրջանին:

Ճարտարապետ Վ. Ճաղարեանի հետ դամբարանում ենք: Ցատակը երեւանեան կարմիր քաւանկի (տուֆի) մեծ սալերով է պատուած, պատերն ու առաստաղը երեւանեան գորշ քաւանկաքարերից են: Կը նշանակի, չհնանիլթը տեղական է: Երեւանի տակ այդ բնոյթի եւ գոյնի քարերի մեծ առատութիւն է:

Բոլոր քարերի նման նոյող երեանները հարթուած են: Դամբարանը մեծ չէ՝ 3,5 մեթր երկարութիւնն է, 2 մեթր՝ լայնքը, բայց շատ ուշագրաւ է իր կառուցուածքով: Մուտքը դեռեւս բացուած չէ, քանի որ պտնում է գործարանի արտադրամասի տակ: Հնարաւոր է, որ գերեզմանի քարերին արձանագրութիւն լինի: Ներսում մուտքից ձախ գտնուող ամենամեծ խորշում գտնուել է հանգուցեալի աճիւնը: Դրա դիմաց դեղեցիկ երեք խորշեր կան, մէկ աւելի մեծ խորշ էլ կայ դրան դիմացի պատին: Նրանցում դուել են խեցեղէն ամաններ, սափորներ, զարդեր եւայլն:

Այսպիսի դամբարան առաջին անգամ է յայտնաբերուել, իսկ թաղումներ՝ խեցեղէնի ու զարդերի հետ, Հայաստանում գտնուել են շատ-շատ: Սա ցոյց է տալիս, որ այս դամբարանում ամփոփուել է ինչ-որ երեւելի մեծամեծի աճիւն: Գուցէ դա եղել է Արարատեան երկրի Հայոց թագաւորներից մէկը կամ արքայազն, հնարաւոր է նաեւ, որ դա եղած լինի տեղի հայկական ցեղերից մէկի առաջնորդը:

Դամբարանի պարզ կառուցուածքը եւ այդ պարզութեան մէջ արուեստի դեղեցիկ խորհրդի առկայութիւնը մտածել տուեցին հայկական միջնադարեան հանրայայտ յուշարձանների եւ այս դամբարանի ճարտարապետական ընդհանրութեան մասին: Այդպիսի հարցով դիմեցի ճարտարապետ Վ. Ճաղարեանին: Նա հաստատեց, որ դամբարանը ոչէնց է համընկել վաղ հայկական ճարտարապետութեան նմոյշ: Մատնանշեց, օրինակ, դամբարանի պարզ ծածկոյթը՝ քաւանկէ մեծ սալաքարերից կազմուած:

- Այս բնոյթի, բայց աւելի մեծ չափերի են կարմիր բլուրի եւ Էրեբունի (Էրեւան) ամրոցի պաշտամունքային (Սուսի) դահլիճների ճարտարապետական կառուցուած քները, մանաւանդ չնութիւնը ծածկելու պարզ եղանակը, որ յար եւ նման է հայկական վաղ շրջանի քրիստոնէական պաղիլիք կոչուող տաճարների ճարտարապետական ոճին:

Պէտք է ենթադրել, որ գտնուած դամբարանի շրջակայքում կարող են լինել նաեւ այլ հնութիւններ: Հնարաւոր է լինեն նման ուրիշ դամբարաններ կամ բուն նախավայրը, գուցէ կաւէ սալիկների «պրպարան»...

Հայաստանի հողը դեռ շատ գաղտնիքներ ունի պահած՝ հրաշալի վկայութիւններ հեթանոս մեր նախնիների մասին: Նա աստիճանաբար է մեր առջեւ բացում այդ գաղտնիքները, երեւի այն պատճառով, որ սովորենք աւելի ու աւելի ճիշդ հասկանալ հնադարեան վկայութիւնների «լեզու»ն, աւելի ստոյգ մեկնաբանենք դրանք: Այո՛, Հայաստանի հողը Հայոց պատմութեան դեռեւս լրիւ չընթերցուած դիրք է, որի նորերս բացուած երկու էջերը մեզ կրկին խորհել տուեցին մեր հեռաւոր ապրապարերի ստեղծագործ ոգու մասին:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՄԱՐԴԻԿ

Շարքրէօներու միաբանութեան 900-ամեակին է այս տարի: Այս առթիւ կ'իմանանք թէ աչխարհիկ կեանքէն հրաժարիլ փափաքողներ միշտ կը գտնուին: Զարմանալի չէ, մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ. - բայց այնքան ալ դիւրին չէ սովորական հաւատացեալին, նոյնիսկ առանձնութեան եւ ապօթքի նուիրեալին մուտքը՝ այս միաբանութեան ցանցառ բայց խստօրէն զտուած շարքերէն ներս, զոր 1084-ին Պռնւնօ եւ իր վեց ընկերները հիմնեցին՝ միշտ բնակավայրերէ եւ մարդոցմէ հեռու, առանձնութեան մէջ Աստուծոյ հաղորդութիւնը որոնելու իղձով...

Առնուազն 7 տարի պէտք է համբերել ու տակաւ «քաւարանը»՝ բազմաթիւ հանդերուածներու խոչընդոտներէն յաղթական դուրս գալէ յետոյ, որպէսզի վերջնապէս դրախտի դռները բացուին այս հազուագիւտ ընտրեալին առջեւ: «Միշտ դրեթէ հաւաստի է, որ դամբարանը վերաբերում է Արարատեան Հայոց թագաւորութեան ժամանակաշրջանին:

Ճարտարապետ Վ. Ճաղարեանի հետ դամբարանում ենք: Ցատակը երեւանեան կարմիր քաւանկի (տուֆի) մեծ սալերով է պատուած, պատերն ու առաստաղը երեւանեան գորշ քաւանկաքարերից են: Կը նշանակի, չհնանիլթը տեղական է: Երեւանի տակ այդ բնոյթի եւ գոյնի քարերի մեծ առատութիւն է:

Բոլոր քարերի նման նոյող երեանները հարթուած են: Դամբարանը մեծ չէ՝ 3,5 մեթր երկարութիւնն է, 2 մեթր՝ լայնքը, բայց շատ ուշագրաւ է իր կառուցուածքով: Մուտքը դեռեւս բացուած չէ, քանի որ պտնում է գործարանի արտադրամասի տակ: Հնարաւոր է, որ գերեզմանի քարերին արձանագրութիւն լինի: Ներսում մուտքից ձախ գտնուող ամենամեծ խորշում գտնուել է հանգուցեալի աճիւնը: Դրա դիմաց դեղեցիկ երեք խորշեր կան, մէկ աւելի մեծ խորշ էլ կայ դրան դիմացի պատին: Նրանցում դուել են խեցեղէն ամաններ, սափորներ, զարդեր եւայլն:

Այսպիսի դամբարան առաջին անգամ է յայտնաբերուել, իսկ թաղումներ՝ խեցեղէնի ու զարդերի հետ, Հայաստանում գտնուել են շատ-շատ: Սա ցոյց է տալիս, որ այս դամբարանում ամփոփուել է ինչ-որ երեւելի մեծամեծի աճիւն: Գուցէ դա եղել է Արարատեան երկրի Հայոց թագաւորներից մէկը կամ արքայազն, հնարաւոր է նաեւ, որ դա եղած լինի տեղի հայկական ցեղերից մէկի առաջնորդը:

Դամբարանի պարզ կառուցուածքը եւ այդ պարզութեան մէջ արուեստի դեղեցիկ խորհրդի առկայութիւնը մտածել տուեցին հայկական միջնադարեան հանրայայտ յուշարձանների եւ այս դամբարանի ճարտարապետական ընդհանրութեան մասին: Այդպիսի հարցով դիմեցի ճարտարապետ Վ. Ճաղարեանին: Նա հաստատեց, որ դամբարանը ոչէնց է համընկել վաղ հայկական ճարտարապետութեան նմոյշ: Մատնանշեց, օրինակ, դամբարանի պարզ ծածկոյթը՝ քաւանկէ մեծ սալաքարերից կազմուած:

- Այս բնոյթի, բայց աւելի մեծ չափերի են կարմիր բլուրի եւ Էրեբունի (Էրեւան) ամրոցի պաշտամունքային (Սուսի) դահլիճների ճարտարապետական կառուցուած քները, մանաւանդ չնութիւնը ծածկելու պարզ եղանակը, որ յար եւ նման է հայկական վաղ շրջանի քրիստոնէական պաղիլիք կոչուող տաճարների ճարտարապետական ոճին:

Պէտք է ենթադրել, որ գտնուած դամբարանի շրջակայքում կարող են լինել նաեւ այլ հնութիւններ: Հնարաւոր է լինեն նման ուրիշ դամբարաններ կամ բուն նախավայրը, գուցէ կաւէ սալիկների «պրպարան»...

Հայաստանի հողը դեռ շատ գաղտնիքներ ունի պահած՝ հրաշալի վկայութիւններ հեթանոս մեր նախնիների մասին: Նա աստիճանաբար է մեր առջեւ բացում այդ գաղտնիքները, երեւի այն պատճառով, որ սովորենք աւելի ու աւելի ճիշդ հասկանալ հնադարեան վկայութիւնների «լեզու»ն, աւելի ստոյգ մեկնաբանենք դրանք: Այո՛, Հայաստանի հողը Հայոց պատմութեան դեռեւս լրիւ չընթերցուած դիրք է, որի նորերս բացուած երկու էջերը մեզ կրկին խորհել տուեցին մեր հեռաւոր ապրապարերի ստեղծագործ ոգու մասին:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին ոտ չերթայ եւ՝ Մարգարէն լեռան ոտ կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Կ'երակո՛ս, Նիկողիմոս ազային ծխամորճին համար կրակ մը բեր:

- Ի՞նչ ըսիք, մաստամ, ինծի տամա կ'ըլլա՞ք:

- Թորո՛ս, Նիկողիմոս ազային էնֆիէլի տուփը բեր:

- Մաստա՛մ, ես ինչ կ'ըսեմ, զուք ինչ կը պատասխանէք, կ'ուզէ՞ք ինծի տամա ըլլալ, ատ կը հարցնեմ:

- Կիրակո՛ս, Նիկողիմոս ազային առանց չափարի սուրճ մը բեր:

- Մաստա՛մ, բոլքայի ատեն կրնա՞մ գձեզ որպէս տամ...

- Նիկողիմոս ազա, հանդիսատ նատեցէք, ոտքերնիդ ծալեցէք, որ չի մսին:

- Ոտքերուս համար ձեր ցուցաբերած հոգատարութենէն չատ չնորհակալ եմ, սակայն կ'ուզեմ գիտնալ՝ ինծի տամա ըլլալ կ'ուզէ՞ք:

- Է՛, ալ ինչ կայ չի կայ նայինք, Նիկողիմոս ազա:

- Զեզի տամա...

- Կը ներէք, Նիկողիմոս ազա, ստիպուած եմ գձեզ մինակ թողուլ ու քիչ մը սալոն ելլալ...

- Ես ալ սալօն կ'ելլամ, մաստամ:

×

- Հայտէ, մաստազէլներ, մաստամներ, միւսիւներ, պատրաստուեցէք քաւրիլի:

- Ամէն քավալիէ իր տաման, ամէն տամա իր քավալիէն թող առնէ, զայ:

- Միւսիւ Ժորժ, դուն ինծի վիթալի եղիր:

- Մաստազէլ Անդրիկ, դուն ալ ինծի տամա եղիր:

- Նիկողիմոս ազա, դուն ալ հոս նատէ, որ լաւ տեսնաս:

- Պատրա՞ստ էք, մաստազէլներ, մաստամներ, միւսիւներ:

- Այո:

- Սկսինք:

- Օ՛ն:

- Լաթերնան ո՞ւր է:

- Ծառան չի գնա՞ց լաթերնայ բերելու: Սա ծառան կանչեցէք:

- Մարկո՛ս, Մարկո՛ս:

- Հրամմեցէ՛ք:

- Ծո՛, մենք քեզի լաթերնայի չի զրկեցի՞նք:

- Ղրկեցիք:

- Զի գայի՞ր:

- Գացի:

- Զի բերի՞ր:

- Զի բերի: Մէկ երկու անգամ եկեր է, բայց ատակ ատացած չըլլալով չեկաւ: Ես պարագը չի տուղղները զուարճացնելու ժամանակ չունիմ, ըսաւ:

- Մի բարկանաք մաստամ, ատոնց հետ պլուխ ելլալ չըլլար:

- Անոնք անկիրթ մարդիկ են:

- Անկիրթ ըլլալնին անկէ յայտնի է որ գրամ կ'ուզեն:

- Ամա՛ն, լաթերնան ալ բա՞ն է. բնաւ չեմ ախորժիր սա լաթերնայէն, մարդուս պլուխը կը ցաւցնէ:

- Ես ալ չեմ ախորժիր: Աղչիկները թերթալա՛մ թող ըսեն, թող պարեն...

- Հայտէ՛:

- Թերթալա՛, Թրելա՛, Թրելա՛ ... Թրելա՛...

- Ան աւան քաթըր...

- Ա. ճանըմ, զաթըր ջորի կը նշանակէ:

- Նիկողիմոս ազա, դուն սխալ հասկցար: Գիշ բան մը չէ ատիկա:

- Շէն որ տամ ... ա կոչ ա տրուաթ:

- Թայլայլա՛, Թայլայլա՛, Թալալա՛մ, Թամ Թիլա՛ Թալա՛...

- Ինչպէ՞ս է, Նիկողիմոս ազա:

- Զէ՛, ինծի նայէ ես դիւրին դիւրին խօսուղներէն չեմ, հասկցա՞ր, կնիկ, դուն պիտի չպարես, եկուր քովս նատէ:

- Ճանըմ ի՞նչ եզար, թող պարէ, յոմա՞ր է որ քավալիէն մինակ թողու ան նատի:

- Զեմ ուզեր, կնիկ, քեզի կ'ըսեմ տեղդ նատէ:

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, չեմ ուզեր ըսի, վերջացաւ:

- Նիկողիմոս ազա, ատքդ պզնեմ, թող աս բարեթին վերջացնէ:

(Շար. 4)

Ա. ԽՈՒՍՐՈՒՊՅԱՆ

«ՅՈՒՆԻՔՍ ՊԵՏՈՒՄԸ»

ՖՈՏՈԿԱԿ

(Թղթակ. հ. 8. 9.)

- 15 -

ՆԱՀԱՊԵՏԸ

Ջոն Ֆիտիլլօ պատմեց ձիշ մը տատցեց։

- Ինչ նշանակություն, Տոն Ֆիտիլլօ։

- Ճշտութեան համար, պատ ալ ոչինչ։ Ես կրկին կրկնեցի իմ ըսածս։

Տոն Ֆիտիլլօ ժպտեցաւ։

- Ես ալ կրկնեցի իմ ըսածս։ Ես կրկին կրկնեցի, որ ես չեմ ուզեր ամուսնանալ

(Շար. Ա. Էջէն)

իսկ երկրորդը՝ Շահփուր Պախթիարի խմբակը՝ որ չի վարանիր Պաղտատի հետ գործակցելէ: Թէեւ երկու կողմն ալ համաձայն են սահմանադրական միապետութեան մը վերադառնալու, այն տարբերութեամբ որ Ամինի կը պնդէ այս ընտրութեան հանրաքուէով մը հաստատուելուն վրայ:

Տարակարծութիւններ կան նաեւ արքայական ընտանիքէն ներս. օրինակի համար Իշխանուհի Շաֆիք, որ Շահին երկուորեակ քրոջը աղջիկն է, առանձինն կը պայքարի միապետական միւս խմբակցութիւններուն դէմ. ան կ'ուզէ «սահմանադրական միապետութիւն մը ճամբ կառավարութեամբ մը՝ ուր թագաւորը կ'երաշխաւորէ վարչաձեւին կայունութիւնը»:

Հակառակ իրենց տարակարծութիւններուն, միապետականները համոզուած են որ ապագան իրենց կը պատկանի եւ թէ վերջաւորութեան իրանցի ժողովուրդը դրկարաց պիտի ընդունի երիտասարդ Ռզա Փահլավին: Սակայն միապետական ընդդիմադիրներու խմբակցութիւնները ալ նման քայլ մը իրականացնելու չափ զօրաւոր չեն թուիր:

Կը մնան վերջապէս մարքսական ճամբ ընդդիմադիրները, որոնք երկրին ղեկաւար ուժերէն մին կը հանդիսանային 1979-ի յեղափոխութեան սկիզբի չրջանին. անոնք ալ բաժնուած են երկու թեւի. «փոքրամասնականները»՝ որոնք ամբողջովին ղէմ են իսլամական վարչաձեւին, եւ «մեծամասնական»ները՝ որոնք կոմունակից ըլլալով հանդերձ Խոմէյնիի պայմանական նեցուկը մը, դաշնակցած էին համայնավար Թուտեհ կուսակցութեան հետ: Սակայն այս կուսակցութեան հանդէպ խիստ ճնշումներէն ետք, որոնց զոհը դարձան Թուտեհի համայնավարները, Ֆէտայիները (մեծամասնական) առանձին մնացին եւ աւելի քան երբեք բաժնուեցան բազմաթիւ հոսանքներու:

Ահաւասիկ պատմութիւնը տակաւին Խոմէյնի չմեռած, երկրին մէջ թէ դուրսը գործող ընդդիմադիր հոսանքներուն, որոնք վազը կ'ուզեն ձեռք ձգել երկրին ղեկը:

Ն. Ա. Թ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերմէն Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է՝ Նոյեմբեր ենովֆեացի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան եւ զաւակները 2000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան եւ զաւակները 1000 Ֆ., Պ. Պապայեանի աշխատաւորները 650 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Այրի Տիկին Մաուլէն Էօքսիւզեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 300-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Զարմայր Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհանեան 250-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փիրայր Փարադեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մուշեղեան, Հ. Բ. Ը. Մ., Տէր եւ Տիկին Անահիտ Կասաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Մելկոնեան, Տէր եւ Տիկին Ալպեր Զօրպաճեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խէն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տուֆլեան, Վարուժան Պօզաճեան 200-ական, Նոթր Տամի Գոնսօլասիոնի թաղականները 210, Այրի Տիկին Երանուհի Տէր-Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մրկըտիչեան, Արամ Նէվչէհիրլեան, մի Ոմն, Անդրէ Սիմոն Բեթրի, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր-Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Մհերան Գուլումճեան, Ռուբէն Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մամալեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան, Պ. Գասպար Հարունեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հանրի Զիչեքեան, Ժան Գասապեան, Ամէմեան ընտանիք, Արշալոյս Համի-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Նալեան դպրոցին 50-ական Ֆ., Մինասեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Մաթոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Սերոբեան 100-ական Ֆ. Դպրոցին, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անդամները 150 Ֆ., դպրոցին՝ 150 Ֆ. եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման՝ 100 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծովի Սեւրանի մանուճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ .

PARIS - ATHENES - PARIS

ALLER 26 / 8 — 1350 Frs (avion uniquement) — RETOUR 09 / 9

Hôtel-Club SIAGAS BEACH

à 58 km. d'Athènes

A PARTIR DE

2570 Frs

Forfait 8 jours — PARIS / PARIS — Séjour Pension Complète, Vin inclus
et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

Lic. 1539

A PARIS

Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296 - 37 - 70
Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES

Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49
Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. — Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

ԴԻՄԵԼ -

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille — tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ գեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնագրի 24-րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Ա. ռաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, ՁՈՐԵՔ. ՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5, 1984, ե. րեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով՝-

«ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ»:

Եթէ յիշեալ Թուականին ժողովի մեծամասնութիւն չգոյանայ համաձայն Կանոնագրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը հիշգ 20-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17-րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»:

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ կանոնագրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, պայն կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ:

Անոնք որոնք յիշեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք գրաւոր յանձնեն եկեղեցւոյ Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, կիրակի օր ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր ժողովին կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներուն բոլոր անդամատուրքերը:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապի ինքնապաշտպանութեան Յուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առթիւ Ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն ուխտագնացութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝

208 - 01 - 83

թիւին, ճամբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սանուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
17
VENDREDI
17 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

ԽԱ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.767 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.767

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 7)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Մէնա» երիտասարդական հանդէսը յատուկ բաժին մը նուիրած է Հայաստանի Գեղագիտական Դաստիարակութեան Կեդրոնին: Կան նաեւ լուսանկարներ՝ որոնք կը ներկայացնեն Կեդրոնի սաներուն առօրեայ կեանքը: Հրատարակուած է Կեդրոնի տնօրէն Հէնրիկ Իգիթեանի «Աչխատանք եւ սեղծագործութիւն՝ ահա գլխաւոր դաստիարակները» խորագրով յօդուածը, ուր կը խօսի Կեդրոնի հիմնադրման, հոն տարուող աշխատանքներուն եւ ապագայ հարցերու մասին: Գեղագիտական Կեդրոնը հինգ տարի է որ գոյութիւն ունի, գրած է Հէնրիկ Իգիթեան, աւելցնելով որ Մանկական Պատկերասրահն է որ վերածուած է Գեղագիտական Դաստիարակութեան Կեդրոնի: Մինչ նախապէս երախաները կը զբաղէին միայն նկարչութեամբ, ներկայիս անոնք կրնան սորվիլ ու մասնագիտանալ յարդարական, կերպարուեստի, չարժարուեստի արուեստանոցներուն, մանկական թատրոնի եւ ֆիլհարմոնիայի մէջ: Խօսելով դաստիարակչական եղանակին մասին, Հէնրիկ Իգիթեան նշած է, թէ Կեդրոնին մանկավարժները ուսուցման յատուկ, քարացած եղանակներ չունին, ներկայիս անոնք կը փնտռեն, կը փորձեն: Մանկավարժները առաւելաբար երիտասարդներ են, որոնց համար անյարմարութիւն եւ դաստիարակութեան նկատմամբ ձեւական մօտեցումը: Նոր կեդրոնի սաները կը ձեւաւորուին հին երաժշտական նուագարաններու դպրոցը. միջնադարները, դասարանները կը զարդարուին դորգերով, կոպրլէններով, ասեղնագործ եւ խեցէ իրերով եւայլն:

×

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ
ԳԻՐՔ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Ուկրանիոյ քաղաքական հրատարակչականէն 25 հազար տպաքանակով լոյս տեսած է փրոֆ. Խիկար Բարսեղեանի «Ստեփան Շահումեան» մենագրութիւնը, ուր՝ դիւանները եւ աղբիւրներու հիման վրայ, տրուած են Շահումեանի կեանքն ու գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ հայ եւ ուկրան յարաբերութիւններու պատկերը: Փրոֆ. Բարսեղեան 35 տարի է, որ կ'ուսումնասիրէ Շահումեանի կեանքն ու գործունէութիւնը. յայժմ հրատարակած է 18 մենագրութիւն այդ մասին: Ներկայ հրատարակութիւնը ամբողջական աշխատութիւն մըն է:

×

ՌՈԲԵՐ ԷՄՄԻԵԱՆ
ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ԱՒՈՑԵԱՆ

Մոսկուա տեղի ունեցած թեթեւ մարմնամարզութեան ախոյենութեան մրցումներուն, Լենինականէն Ռոբեր Էմմիեան (19 տարեկան) 7,85 մեթր ցատքելով դարձած է ոստումի ախոյեան: Մրցումներուն մասնակցած են Սորհ. Միութեան եւ արբանեակ երկիրներու մարմնամարզիկներ: Դժուար եղած է Ռ. Էմմիեանի յաղթանակը, քանի որ գօրաւոր քամին, անձրեւոտ եղանակը եւ թաց գետինը մարզիկներէն կը պահանջէին մեծ կամք, ուշադրութիւն եւ վարպետութիւն: Լենինական - րութիւն եւ վարպետութիւն: Լենինականէն ուրիշ հայ մարմնամարզիկ մը՝ Յովհաննէս Ասատուրեան, 15-ի «Փարաժ տ'Էկզիլ»ի հրատարակութեան առթիւ, Օգոստոս 15-ի «Լիպերասիոն»ը գիրքերու յատկացուած էջին մէջ հակիրճ յօդուած մը նուիրած է Շ. Շահնուրի: Յօդուածագիրը, Փէտար Մէօսալ, «Արմէն Լիպէնի երբեակ կեանքը» խորագրած է պրուիները: Իսկ ենթախորագրին մէջ կ'ըսէ. «անծանօթ մնացած քերթողը՝ մեռած տասը տարի առաջ, կը կոչուէր նաեւ Շահնուր Քէրէսթէճեան եւ մանուանդ Շահան Շահնուր, հայկական ամենէն յայտնի գրողներէն մին»:

Ան կը գրէ. «Արմէն Լիպէն Փրանսացի անծանօթ մնացած բանաստեղծ մըն է. Շահան Շահնուր հայ յայտնի գրող մըն է, իսկ Շահնուր Քէրէսթէճեան աքսորական մը՝ որ իր կեանքին կէսը անցուց բուժարաններու մէջ՝ պայքարելով ոսկրախտին դէմ: Երեք տարբեր անուններ միակ ճակատագրի մը համար, որ եղաւ «փախստական անցորդը» եւ որ յաւիտեան մնաց անհայրենիք մը:

Ծնած 1903-ին Պոլսոյ արուարձաններէն մէկուն մէջ, պարապուրեցաւ գաղթելու քսան տարեկանին: Փարիզի մէջ լուսանկարչութիւն կ'ընէ ու կ'ապրի առանդական կեանք մը, ազատ պանդոկներէ սպասուհիի սենեակներ, մինչեւ որ հիւանդութիւնը կուգայ զայն բոլորովին հեռացնելու ընկերութենէն: Կը մեռնի 1974-ին Միջերկրականի եզերքը, առանց երբեք առացած ըլլալու Ֆրանսական հպատակութիւնը՝ զոր ժիտ եւ Մարթէն ամէն կար իրեն համար ուզած էին տակաւին 1948-ին:

Ապա յօդուածագիրը կը գրէ Փարաժ տ'Էկզիլի հրատարակութեան մասին, Ցայտնի է որ բան չէ հասկցած Գրիգոր Շահինեանի թաղմանած երեք պատմուածքներէն, յատկապէս «Պճեղ մը անոյշ սիրտ»էն, ինչ որ մատնել կուտայ մեզի թէ այն որ մեզի՛ կը խօսի՝ անպայման Ֆրանսերէնով ալ չի կրնար «ստացուիլ»:

Արմէն, ինչպէս կ'ըսէր Շահնուր, հայերէն իր գործերը կը պատկանին մե՛ր ընտանիքին ու հոգիին: Մնացեալը գրած ու ստորագրած էր՝ Արմէն Լիպէն անունով:

ՃԱՏՐԱԿԻ
ԱՇԽԱՐՀԻ ՆԱԽԿԻՆ ԱՒՈՑԵԱՆ
ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեքշաբթի, Օգոստոս 14-ին, Թաս կը հաղորդէր մահը ճարտարի աշխարհի նախկին ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի, յետ անողոք հիւանդութեան: Ծնած 1929-ին՝ Թիֆլիս, Տիգրան Պետրոսեան ամէնէն փայլուն ներկայացուցիչներէն մին էր ճարտարի խորհրդային դպրոցին: Մեծ վարպետ՝ 1952-էն ի վեր, աշխարհի ախոյեանն էր 1963-էն 1969, պարտութեան մատնելով Միխայիլ Բոտվիննիկին ու Բոբիս Սպասկին: Սորհ. Միութեան խումբին հետ առաջին հանդիսացած էր ճարտարի Ոլիմպիականներուն՝ 1958էն 1974: Չորս անգամ ախոյեան Սորհ. Միութեան, Տիգրան Պետրոսեան 1958-էն ի վեր անգամ էր ճարտարի Սորհ. Միութեան Դաշնակցութեան պրեզիտիումին: 1968-ին հրատարակած է «Ճարտարակ եւ փիլիսոփայութիւն» աշխատութիւնը:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՄԻԱՑՈՒՄ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

×

Մխիթարեան Հայրերու հայագիտական, բանասիրական, պատմական, ազգային ու կրթական երեքդարեան բազմաւիք ծառայութիւնը անգնահատելի վաստակ մըն է, որուն գլխաւ՝ հայ ժողովուրդը եւ օտար պատմագէտներ հիացումով կը խոնարհին:

Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադրութեան օրէն ասդին (8 Սեպտեմբեր, 1701) բոլոր վարդապետներու անվերապահ նուիրումը չունի չափանիշ. անոնց ազգանուէր գործը - կը գրէ Հրաչեայ Ա-ճառեան 1940-ին - «Օրից օր զարգանում է եւ իրրեւ մի լուսաւոր մատղ փայլում է հայկական մթին հորիզոնի վրայ»:

1701-էն ի վեր, Մխիթարեան Հայրերը, ի պին ամէն զոհողութեան, անընդհատ կը շարունակեն իրենց գաղափարական նուիրումը եւ բոլորանուէր ծառայութիւնը ազգին: Անոնք մօտէն կը հետեւին հազար անգամ տառապած հայ ժողովուրդի տեղաշարժին եւ կը փորձեն յաղթահարել նոր քայլերու նոր զժուարութիւնները: Ուր որ մեր ժողովուրդը, քաղաքական թէ ընկերային վատ պատճառներով պարտադրաբար կը տեղափոխուի, հոն են նաեւ Մխիթարեան Վարդապետները իրենց վարժարաններով:

Նոյնը պատահեցաւ նաեւ վերջին տասը տարուան ընթացքին, երբ արեւելեան զանազան երկիրներէն տասուար թիւ մը հայ ընտանիքներու ստիպուեցաւ փոխադրուիլ Միացեալ Նահանգներ, յատկապէս Լոս Անճելըս:

Լոս Անճելըսի Մխիթարեան Վարժարանը իր առաջին կրթաշրջանը սկսաւ Հոկտեմբեր 1979-ին, Հոլիվուտի մէջ, Վիեննայի Մխիթարեան ճիւղին կողմէ՝ Հայր Միքայէլ Վրդ. Ազեանի անսպառ ջանքերով:

1984 - 1985ի ուսումնական տարեշրջանով (Սեպտեմբերին), Մխիթարեան Վարժարանը պաշտօնապէս պիտի սկսի Կլէնտէյլի հիւսիսը՝ Լա Գրեսէնթայի շրջանակին մէջ, ամէն յարմարութիւններով օժտուած կրթական ընդարձակ վարժարանի մը մէջ:

Այս ուրախ լուրին կը միանայ երկրորդ եւ նորագոյն յայտարարութիւն մըն ալ, որ անյապաղ, անմոռանալի քայլ մը պիտի մնայ անշուշտ Մխիթարեան եւ հայ ժողովուրդի տարեգրութիւններուն մէջ: Սեպտեմբեր 8ով, որ Միաբանութեան հիմնադրութեան օրն է, Լոս Անճելըսի Մխիթարեան Վարժարանը իր կրթական գործունէութիւնը պիտի սկսի Վենեսիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան զոյգ Մասնութիւններու միացեալ ուժերով:

Նուիրեալ ուժերու այս միութիւնը մեծ նշանակութիւն ունեցող երաշխիք մըն է ո՛չ միայն Մխիթարեան Վարժարանի սրբագան գործունէութիւնը զօրացնող, այլ հաւասարապէս բոլոր հայ ընտանիքներուն, որոնք իրենց զաւակներուն առողջ դաստիարակութիւնը եւ անոնց լուրջ պատրաստութիւնը ապագայ կեանքին՝ վստահութեամբ պիտի յանձնեն Մխիթարեան Հայրերու բազմաւիք հոգածութեան:

Յորդորս համոզուած ենք, որ ուժերու միութեան այս անհապաղ որոշումը՝ Մխիթարեան կրթական մարզին ներս, պիտի ունենայ բարերար ու ցայտուն հետեւանք՝ գործել ի նպաստ մեր սիրելի ազգի բոլոր զաւակներուն:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

«LIBERATION» ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՈՆԻ ԱՓԵՐԻՑ

Ա.

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Եւ այսպիսին էր մեր ճակատագիրը· պատմութեան ալէտաբեր ցնցումներից կարծես մասնատում, կոտր - կոտր էր լինում մեր երկիրը, եւ նրա բեկորները անջատւում, ցրւում էին աշխարհով մէկ, որպէսզի Մասիսից ու Վանայ ծովից հազարաւոր քիլոմէթր հեռու ծնունդ առնեն անթիւ «փոքրիկ Հայաստաններ»: Ո՞վ էր այն առաջին Հայը, որ դառնացած սրտով թողեց հայրենիքն ու բռնեց օտարութեան ճամբան, ինչի՞ մասին էր մտածում, երբ չրջուելով վերջին անգամ նայեց սարերից այն կողմ՝ մնացող պապենական հողին: Այդ ե՞րբ էր, ո՞ր տիրակալի օրօք:

... Գաղթականների քարաւանը դանդաղ չարժւում էր դէպի հիւսիս: Մարդիկ լուռ էին, հիւծուած, աչքերում՝ տառապանք եւ յուսահատութիւն: «Նամանաւանդ ցաւալի էր մանուկների, կանանց, ծերունիների, հիւանդների եւ անկարողների դրութիւնը, - գրում է Երուանդ Շահազիզը: - Նոքա չկարողանալով դիմանալ անասելի կլիմային, երկար ճանապարհի զժուարութիւններին, զրկուած լինելով տաք, աննդարար կերակուրներից, հարիւրներով մեռնում էին եւ իւրեանց դերեզմանների անչուք թմբիկներով զարդարում էին այն ընդարձակ, միատեսակ, ճանճրալի, փոշոտ դաշտավայրը...»:

Տառապալից ուղին վերջ ի վերջոյ բերաց հարաւային Ռուսաստան՝ Դոն գետի ափերը, ուր եւ գաղթականները կանգ առան: Ցետոյ ... Ցետոյ՝ պարզ բան է· Հայը մինչեւ չյողնի, չի նստի: Եկան, կառուցեցին, հող մշակեցին, եկեղեցի ու դպրոց հիմնեցին, զարգացրեցին արհեստներն ու առեւտուրը, գրքեր տպագրեցին ... Մի բան, որ չատ ծանօթ ու սովորական է մեր պատմութեան համար:

Գաղթականների այդ նոյն ուղին այժմ անցնում եմ ես հաշուած րոպէների ընթացքում, ինքնաթիռի յարմարաւէտ բազկաթոռին նստած: Ահա ցրւում են ամպերը, եւ օդանաւի սպիտակ թեւի տակ բացւում են Ռուսաստանի անծայրածիր, ապակու պէս հարթ տափաստանները: Ուղիղ գծերով հատուած արտերը ոչ թակիզը ունեն, ոչ սահման: Սա էլ Դոն գետն է՝ լայնատարած, խազա՛ղ, վե՛հ: Ուրեմն չուտով տեղ ենք հասնելու:

- Ցարդելի ուղեւորներ, - ժպիտը սիրունիկ դէմքին յայտարարում է կապոյտ համազգեստով աղջիկը, - մեր ինքնաթիռը վայրէջք է կատարում Դոնի Ռոստովի օդանաւակայանում ... Տեղական ժամանակով տասնհինգն է անց քառասուն րոպէ, օդի ջերմութիւնը քաղաքում գրոյից բարձր է քան տասնհինգ:

Ռոստովի կամ, աւելի ճիշդ, Նոր Նախիջեւանի Հայութեան մասին առայժմ չատ բան չգիտեմ, թէկուզ միշտ էլ առանձին համակրանքով եմ մտաբերել մեր ժողովրդի այդ անբաժան մասնիկը: Չէ՞ որ Նոր Նախիջեւանն է կեանք տուել Միքայէլ Նալբանդեանին, Ռափայէլ Պատկանեանին, Ալեքսանդր Միասնիկեանին, Մարիամ Սարեանին, ճարտարապետ, Մատենադարանի չէնքը նախագծող Մարկ Գրիգորեանին ... Եթէ Նոր Նախիջեւանը այդպիսի հսկաներ է ծնել, մտածում էի ես, ապա պէտք է, որ հարուստ պատմութիւն ունենայ: Տկար, խոր պատմական արմատներ չունեցող համայնքը չի կարող հսկաներ ծնել:

Հէնց պատմութիւնից էլ կը սկսենք, եւ պատմութիւնը՝ ձեռք - ձեռքի տուած այսօրուայ հետ՝ կ'ուղեկցի մեզ մինչեւ մեր ճամբորդութեան վերջը:

Նոր Նախիջեւանի պաղութը ծնունդ է 1768 - 1774 թուականների ռուս - թրքական պատերազմի: Օրըստօրէ հզօրացող Ռուսաստանն ընդարձակում էր իր սահմանները: Հզօրացող երկրին անհրաժեշտ էր ելք դէպի Սեւ ծով, եւ Պոնտոսին տիրած Թուրքիայի հետ պատերազմը դարձաւ անխուսափելի: Ռուսիան չահեց այն և իր հարաւային եզերքն ընդարձակելու հետ մէկտեղ ստիպեց Բ. Դրանր ճանաչել Ղրիմի խանութեան ինքնուրոյնութիւնը: Դա Ղրիմը դրաւելու նախերդանքն էր: Բայց առայժմ հարկաւոր էր քամել Թուրքիայից անջատած խանութեան ուժերը: Ի՞նչպէս: Ինդիրն իրագործելիս Եկատերինա Բ. կայսրուհին, այդ խելացի եւ հեռատես կին - տիրակալը, հրեատնուց ու դիւանագիտութիւնից ոչ պակաս արդիւնաւէտ դէնք կիրառեց: Նա պարզապէս կազմակերպեց Ղրիմի քրիստոնեայ բնակչութեան արտագաղթը դէպի հարաւային Ռուսաստան: Այսպիսով թշնամու երկիրը զրկուեց ամենագործունեայ, ամենառանդուն ու աչխատասէր տարրից՝ Հայերից ու Յոյներից եւ, միաժամանակ, բնակեցուցին Ռուսաստանի վայրի, անմշակ հողերը:

Հայերը հաստատուել էին Ղրիմում դարեր առաջ, գեռեւս Անիի ճակատագրական կործանումից յետոյ, եւ, կարծես, զգել էին երկրորդ հայրենիքը: Սակայն ազգային, կրօնական եւ անտեսական հալածանքները, որ անպակաս էին մահմեդական խաների երկրում, միւս կողմից էլ Ռուսների չռայլ խոստումները պատճառ դարձան, որպէսզի նրանք կամովին համաձայնեն արտագաղթին: Մօտ 12·600 Հայ, թողնելով իրենց տուն - տեղը, վանքերն ու այգիները, այն ամէնը, ինչ ստեղծուել էր մի քանի սերունդների քրտինքով, 1778 թուականի Օգոստոս - Սեպտեմբերին չարժուեցին զէպի Ռուսաստան: Որպէս հոգեւոր լոյսի եւ տոկունութեան առհաւատչեայ նրանք տանում էին իրենց սրբութիւնները՝ մաշտոցատառ ձեռագիր գրքեր, եկեղեցական սպասք, խաչքարեր, վերջիններիս թւում նաեւ Սուրբ Խաչը, որը Ղրիմ էր հասել կործանուած Անիից:

Գաղթի կազմակերպման եւ զեկավարման գործին մեծ մասնակցութիւն ունեցաւ ռուս հռչակաւոր զօրավար Ալեքսանդր Սուվորովը: Ընդ որում, Սուվորովը ելնում էր ոչ միայն Պետութեան, այլեւ Հայերի չահերից, անկեղծօրէն մըտահոգուած լինելով նրանց բախտով:

Աստուած գիտէ, թէ ինչ տառապանքներ կրեցին գաղթականները, խակ երբ տեղ հասան, պարզուեց, որ Պետութեան կողմէ նախօրօք յատկացուած հողերը յարմար չեն բնակեցման համար: Հայերը բողոքեցին, պահանջեցին նոր բնակատեղի Դոնի բարեբեր ափերին: Վերջապէս 1779 թուականի Նոյեմբերի 14-ի հրովարտակով «Հիւսիսի Շամիրամ»ը՝ Եկատերինան, հող առանձնացնելով գաղթականութեանը, յայտարարեց·

«Մենք, քննելով ձեր ուղարկած ընդհանուր եւ յօժարական խնդիրը վերահաս տառապանքի լծից ու թշուառութիւնից ազատուելու մասին, ընդունելով ձեզ հաւատարիմ Ռուսաց պետութեան մշտնջենաւոր հպատակութեան մէջ, բարեհաճում ենք ոչ միայն ընդունել մեր գթառատ հովանաւորութեան տակ, այլեւ թոյլ ենք տալիս մեր թագաւորութեան մէջ վայելել բոլոր նրաւունքներն ու առաւելութիւնները, որպիսիք մեզանից եւ մեր նախնիներից հնուց ի վեր վայելում են մեր հպատակները»:

Շնորհագրով Հայերը տասը տարով ազատւում էին պետական ծառայութիւններից եւ բոլոր հարկերից, տանում էին ներքին ու արտաքին առեւտրի լայն իրաւունքներ, խրախուսւում էին գործարաններ ու արհեստանոցներ հիմնելու գործում: Եւ, որ չատ կարեւոր է, նորարարներին չնորհւում էր ինքնավարութիւն: Եկատերինան հրամայում էր Հայերի ապագայ քաղաքում վարչական ու դատական մարմին ստեղծել՝ մագիստրատ, որը պիտի զեկավարէր պաղութի կեանքը, գործելով ըստ ազգային սովորոյթների:

1781 թուականի Ապրիլի 21-ին հայ առաքելական եկեղեցու ռուսական թեմի առաջնորդ Յովսէփ Երկայնաբազուկ Արղութեանը կատարեց Նոր Նախիջեւան քաղաքի հիմնադրման արարողութիւնը: Իսկ քաղաքից ոչ հեռու եւ նրա հետ միաժամանակ հիմնուեցին հինգ հայկական գիւղեր· Զալթըր, Թոփխին, Մեծ Սալան, Փոքր Սալան եւ Նեավլիտան:

Այսպէս ահա կեանք առաւ եւս մէկ «փոքրիկ Հայաստան» հեռու մայր Հայրենիքից, ծնունդ մի նոր պաղութ, որն անջնջելի հետք պիտի թողնէր մեր ժողովրդի պատմութեան ճանապարհին:

... Զալթր գիւղի 81-ամեայ բնակիչ Մնացական Սողոմոնեանը զրոյցի ժամանակ պատմեց պաղթօճախի հիմնադրման մասին: Իրականն, մեզ արդէն ծանօթ դէպքերը նրա պատմութեան մէջ զարմանալի կերպով զուգորդուել էին ժողովրդական բանահիւսութեան հետ եւ վերածուել մի գեղեցիկ առասպելի: Աւիսոս միայն, որ չատպելով ծերունի Սողոմոնեանի պատմածը գրի առայ ոչ թէ տեղի բարբառով, ինչպէս լսեցի, այլ «թարգմանաբար»:

«Սովորովի մայրը հայ է լինում, - հանդարտ, ձերմակած բեղերը սլորելով, պատմում է Մնացական Սողոմոնեանը: - Մի օր զօրավարն ասում է մօրը· դիտե՞ս, Հայերի գրութիւնը Ղրիմում, թաթարների ձեռքին, վատ է, չեն կարող խիկ ազատ չունչ քաշել: Սովորովի մայրը չատ է վչտանում եւ դիմում է ռուսաց թագուհուն, ազաչում· ազատիր, ասում է, Հայերին՝ անօրէնների ձեռքից: Ռուս թագուհին էլ է վչտանում, իմանալով Հայ - քրիստոնեաների նեղութիւնները եւ խոգոյն օգնում է: Ասում է· եկէ՛ք ապրէ՛ք թագաւորութեանս մէջ, ոչ ոք ձեզ մատով չի դիպչի: Հայերը թողնում են իրենց տները, բայց ճանապարհին նրանց մի քանի մարդիկ են կոտորում: Ցետոյ տեղ են հասնում ու հիմնում Նոր Նախիջեւանն ու դիւղերը...»:

Հարիւրամեակներ ու հարիւրաւոր քիլոմէթրեր են անջատում Նախիջեւանի Հայութեան մայր Հայրենիքից: Բայց եւ ժամանակը, եւ տարածութիւնը անկարող եղան մարել նրա ազգային ոգին: Այսօր էլ Ռոստովի Հայերի մի մասը եւ չրջակայ դիւղերի ամբողջ հայ բնակչութիւնը խօսում են մայրենի լեզուով, չեն մոռացել հարազատ սովորոյթներն ու ծէսերը, կնքում են նորածիններին զեղեցիկ հայկական անուններով: Ցամառութեան ու տոկունութեան հրաչքներ յուցարերած մեր գաղթօճախներից չատ քչերը կարող են հպարտանալ նման անասնական կենսունակութեամբ: Կատակ բան չէ· հարիւրաւոր տարիներ կտրուած լինել Հայաստանից, ապրել Ղրիմում, ապա Ռուսաստանում եւ չմոռանալ հայերէնը, անպակ պահպանել հայկական խառնուածքը ... Ես նայում եմ Ծերունի Սողոմոնեանի խելացի, կապոյտ աչքերին, արեւից ու տարիներից խանձուած դէմքին, հոդոգոյն կոպիտ ձեռքերին եւ պատկերացնում նրա նախնիներին, որոնք ոմն պիտէ երբ, գաղթել են Հայաստանից, իսկ երկու դար առաջ՝ Ղրիմից, եւ իրենց հետ բերել մատաղաթեայ մատեաններ ու խաչքարեր, որպէսզի երես չթեքեն մայրենի լեզուից, որպէսզի սրտերում դրոշմուած պահեն եօթը ծովից անդին մնացած Հայաստան աչխարհը...

Նորաստեղծ քաղաքն ու դիւղերը կարճ ժամանակում ընտելացան Ռուսաստանի անտուոր պայմաններին եւ ոտքի կանգնեցին: Հայերն այստեղ ազատ ու ապահով կեանք վայելեցին, եթէ նկատի ունենանք, թէ ինչպիսի՛ անլուր ու խայտառակ բարբարոսութիւն էր տիրում այն ժամանակ Պարսիկներից ու Թուրքերից խեղդամահ լինող Հայաստանում: Եւ միայն Ռուսաստանն էր, որ մեծահոգութիւն ցուցաբերեց փոքրիկ, բայց աչխար-

---

0—0—0—0—0—0—0—0

Հեռը մարգարէին ով չ'երթայ ևէ՝ Մարգարէն ղեռան ով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԱՖՐԱՆԿԱ

- Ես բարթի մարթի չեմ պիտեր ... սրվոր նայէ անդամ մը, մարդավարի պարեն նէ չըլա՞ը, քավալիէ է ինչ է առըլկան...

- Ճանըմ, ապան ի՞նչ ըրաւ որ...

- Ի՞նչ պիտի ընէ, չարունակ կնկանս ձեռքը կը սեղմէ:

- Քա մեզա՞յ, ինչ հին գլուխ մարդ է նզեր ... գոնէ ապուն միաքէն բան մը անցա՞ծ ըլլայ, առանկ ալ գրպարտաւթի՞ւն: Նիկոդիմոս ապա, պարապ տեղը միոգդ մի պզտըներ, քաարիլի մէջ մարդու մաքէն հէչ առանկ բան կ'անցնի՞: Քավալիէ է, հարկաւ տամային ձեռքէն ու մէջքէն պիտի բռնէ, պարելու օրէնքը առ է:

- Ուրեմն ալաֆրանկայի մէջ առիկա ամօթ չէ՞:

- Չէ՛, հարկաւ չէ, դուն չես գիտեր, առոր համար կը բարկանաս, եթէ քառասրիլը վերջանալէն ետքը մէկը պայ եւ կնկանդ ձեռքը սեղմէ, առոր ըսելիք չի կայ:

- Ըսել է քառասրիլի մէջ ձեռք սեղմելը ամօթ չէ:

- Չէ, հարկաւ չէ, եթէ ըլլար, ո՞վ կը թողուր:

- Սակայն լաւ պիտէ՞ք որ քառասրիլի մէջ տամային ձեռքը սեղմելէն վտանգ չի կայ:

- Հարկաւ, հարկաւ, եթէ ըլլար ո՞վ կը թողուր:

- Անանկ է նէ՝ եթէ մէկը ուզէ կնկան մը ձեռքը սեղմել, թող քառասրիլի հրաւիրէ:

- Նիկոդիմոս ապա, ես առ խօսքերը ձեր սիվիլիզասիոնին չի վայելեցուցի, ինչո՞ւ այդքան հին գաղափարներու կը ծառայէք, հիմա ամէն մարդ սիվիլիզասիոնի համար խելք կուտայ, խակ դուք հակառակը կ'ընէք, ափսո՞ս, ափսո՞ս, չիտակը չատ կը ցաւիմ որ ձեր վարպետ ազուր մատամին սիրտը կը կոտրէք, գլինքը կը վշտացունէք:

- Ագէկ, մենք ալ բան մը ըսած չուենինք, առ սիվիլիզասիոնի դէմ թող չըլայ ակ քիչ մըն ալ կնկանս ձեռքը թող սեղմեն, ինչ ընենք: Քանի որ քառասրիլին օրէնքը առ է, մենք ալ յարմարելու ենք, սակայն, չիտակը, խելքս չատ ալ չի հասնիր առ սիվիլիզասիոնին:

- Կամաց կամաց կը սորվիք, Նիկոդիմոս ապա, մարդ ըսածդ մարդով կ'ըլլայ, դուք տակաւին նոր նոր մարդու կարգ անցնիլ սկսած էք, առոր համար ամէն բան ձեզի տարօրինակ կուգայ:

- Օրինակ, հիմա պարը վերջացեր է, ինչո՞ւ ամէն մարդ իր տեղը չի նստիր, քավալիէները ինչո՞ւ մէկ մէկ տամային թեւը մտած՝ կը պտրտին:

- Տամաները յոգնած են· քավալիէները կը պտրցնեն որ քրտինքնին պզտի:

- Առոր ալ խելքս չի հասաւ, առանք ձի՞ են որ քրտինքնին պզտելնուն համար պտրցնեն:

- Ձեր այս խօսքը նոյնպէս դէմ է քաղաքավարութեան· կը յուսամ որ նեռը - դութիւն պիտի խնդրէք:

- Ներողութիւն, բարոն, սակայն ինծի տարօրինակ կուգայ: Կ'ազաչեմ մի բարկանաք, բարոն, բայց խելքս չի պառկիր, բարոն, սակայն երեք ժամ այդպէս թեւ թեւի մտած քալելնին, խնդալով, խաղալով խօսելնին ջղերուս կը դպչի կոր, բարոն, չեմ ըսեր թէ թէկ խօսքն պէշ բան մը կ'ըլլայ, սակայն, կ'ըսեմ եթէ չի խօսին՝ աւելի լաւ կ'ըլլայ:

- Նիկոդիմոս ապա, չատ կը ցաւիմ որ երախայի պէս կը դառէք, մարդ կամ պիտի յարմարուի ըղջապատին, կամ անկիւն մը քաշուած՝ պիտի նստի: Մ՚ենք պիտի յարմարուինք ընդհանուրին, թէ ընդհանուրը մեզի· անշուշտ՝ մենք ընդհանուրին:

- Շետակ է:

- Անանկ է նէ ինչո՞ւ կը բարկանաք, ձգեցէք որ մատամը ուզածին չափ պարէ, ցաւկէ, եթէ քուներնիդ կուգայ՝ դացէք միւս սենեակը եւ պառկեցէք:

- Կ'ըլլա՞յ:

- Շատ լաւ կ'ըլլայ, կարգ մը միւսիոներ ձեզմէ կը քաշուին, եթէ հոս չըլլաք, անոնք ի՞նչ կատակներ պիտի ընեն ձեր մատամին հետ:

- Ձմարիտ է, Նիկոդիմոս ապա, եթէ դուք քիչ մը դուրս ելլէք՝ երիտասարդ - ները չատ պիտի ուրախանան, որքան ալ ըլլայ՝ ձեզմէ կը քաշուին:

(Շար. 5)

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԲԱՐԲԱՐՈՍ ԱՆԻՐԱՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՅՐԱԳ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ»

ԽՄԲ. - Աւստրիական Վոխընիրէակ շաբաթաթերթը, 1984 Յուլիս 17-ի իր թիւին մէջ վերոյիշեալ խորագրին ներքեւ յատկացուած է հետեւեալ յօդուածը, զոր ընծայած է հետեւեալ նախաբանով. -

×

Լիսիէն Օ. Մայզէլա հաւաքած եւ համադրած է 1915-ի Հայոց հալածանքի եւ ցեղասպանութեան մասին Թուրքիոյ մօտ ատենոյ դիւանագէտներու յղած զեկոյցներ, ցարդ չհրատարակուած տեղեկագրութիւնները:

×

«Ի տես այսօրուան ահռելի տեսարանին ու հազարաւոր մանուկներու, կանոնց եւ ծերունիներու մահուան մատավճռութեան կատակգութեամբ, կը խնդրեմ ձեզմէ մեծ անգամ մը եւս դիմել պատկան մարմինին, Տրապիզոնի Հայութեան դէմ ձեռք առնուող միջոցները աւելի մեղմ ձեւով գործադրելու ուղղութեամբ: «Բաւարար զոհեր տուինք արդէն երկրին խորքը գտնուող չրջաններուն մէջ. գոնէ մէկ երախայ մը ազատէիք» ըսաւ ինծի այսօր բարեկից Հայուհի մը»:

Այդ օգնութիւն հայցող հեռագիրը Տրապիզոնի (Փոքր Ասիա) նաւարկոյ ընդհանուր հիւպատոս Ֆոն Վինթովքին, 1915 թուի Յունիսի 29-ին յանձնուելէն վերջ գտնուող իր մեծաւորին՝ աւստրեա - հունգար դեսպան իշխան Թալավիչինիի, իր գտնուած չրջանին մէջ նաւարկող Հայերու տեղահանութեան կապակցութեամբ: Ան կը չարունակէր իր զեկոյցը, ըսելով. «Այս քայլը դիտաւորեալ կերպով աքսորեալներուն մեծ մասը կ'առաջնորդէ մահուան: Անոնց համար նախատեսուած է Մուսուլ քաղաքը, որուն հեռաւորութիւնը եւ ճանապարհի վրայ օթեւաններու եւ առողջապահական պայմաններու չղոյութիւնը համարժէք է զանոնք մահուան դատապարտելու»:

Նման ազերսագիր մը եւս դեսպանին կը հասնէր Թուրքիոյ եւրոպական երկրամասի Ադրիանուպոլիս քաղաքէն, այսինքն չրջանէ մը, որ հայկական ամենախիտ ապրելատեղիներու ծիրէն դուրս կը գտնուէր: «Այն տեսարանները որոնք հոս ցուցադրուեցան, կը պապանձեն ամէն նկարագրութիւն», կը գրէր աւստրեա-հունգար հիւպատոս Նաւտմլեցքին՝ դեսպանին: Հիւանդներ, ծերունիներ եւ մանուկներ քաչքչուեցան իրենց անկողիններէն եւ բռնութեամբ տարուեցան: Ոչ մէկ դիմութիւն կամ ներողամտութիւն ցոյց արուեցաւ թշուառ եւ անմեղ մարդկանց. միայն վայրագ բռնութիւն եւ բարբարոսութիւն կը տիրէր: Ես կրնամ վստահեցնել, Ձերդ Մեծութիւնը, որ միայն սահմռկեցուցիչ եւ բորբոքած երեւակայութիւնը կրնայ ցոլացնել այստեղի պատահարները»:

Այսքան՝ երկու ականատեսներէ:

Վերջերս, հայ ծայրայեղներու կողմէ Թրքական դեսպանատներու վրայ կատարուած յարձակումները համաշխարհային հանրութեան ուչադրութիւնը սեւեռեցին մոռցուած դէպքերու վրայ, որոնք 69 տարիներ առաջ տեղի ունեցած էին: Այսօր ալ, նման այդ ժամանակաչրջանին, խնդրոյ առարկայ երկու կողմերուն արտայայտութիւններն ու բացատրութիւնները զերբար կը հակասեն: Հայերուն համար հարցը եղեռն մըն է, որուն զոհ գացին մէկուկէս միլիոն անձ: Թուրքերը սակայն կը խօսին ցաւալի ծայրայեղ արարքի մը մասին, որ պատահած էր ահռելի պատերազմի մը ծիրէն ներս, եւ որ յանցանքը ոչ թէ միայն Օսմանեան կառավարութեան, այլեւ Հայերուն քովն ալ պէտք է փնտռել:

Տարօրինակօրէն, երկու կողմերն ալ նուազեցուցած են վստահելի եւ չէզոք ականատեսներու վկայութիւններուն օգտագործումը: Այս «անկողմնակալ դիտող»ներու չարքին վստահօրէն կարելի է նկատի առնել Դանուբի միապետութեան Թուրքիոյ մէջ պաչտօնավարած դիւանագէտ ներկայացուցիչները: Մէկ կողմէ Աւստրեա - Հունգարիան Թուրքիոյ դաշնակիցն էր պատերազմի ընթացքին, միւս կողմէ ան ինքզինք կը նկատէր Օսմանեան կայսրութեան լուծին տակ պրտնուղ քրիստոնեաներու (նմանապէս Հայ Մխիթարեաններու) պաչտպան մարմինը:

Վիէննայի ազգային արխիւներուն մէջ գտնուող փոչոտած պաղանի տեղեկագրութիւններու քննութիւնը ցոյց կուտայ Հայերու հետ կատարուած ողբերգական ս պ ա տ ա հ ա ր ի ն ծանրութիւնը: Մանաւորաբար ողբերգական էր այն պատճառով, որ պատերազմը բռնկեցնէն անմիջապէս առաջ համաձայնագիր մը պիտի ստորագրուէր Թուրքիոյ եւ եւրոպական Քէճ երկիրներու միջեւ, զոր որու Հայերուն պիտի առանձնաչը - նորհուէր յատուկ պաչտպանութիւն մը՝ օտար քննիչ - դիտորդներու հովանաւորութեան ներքեւ: Թուրքիոյ պատերազմին մաս կազմելով անարժէք ու անտեղի դարձան այս առանձնաչնորհումները:

Հայերու հալածանքի ղրղպատճառը ոչ թէ պատերազմի սկիզբն էր, այլ երկու տարբեր ճակատներու մէջ տեղի ունեցած անճուդարձերը: Պատերազմը հաղիւ սկսած, Թուրքիոյ «զօրաւոր մարդը» պատերազմական նախարար Ինվէր փաչան, ընդառաջելով Պեռլինի ճնշումներուն, Կովկասի մէջ Ռուսիոյ դէմ սկսաւ յարձակողական արչաւ մը, որ քանի մը չարաթ եռաք Թուրքերը մատնեց իրարանցումի, որմէ եռաք Ռուսերը իրենց կարղին անցան սահմանը եւ տեզացի Հայերուն կողմէ ողջունուեցան իբրեւ ազատարարներ: Ասոր հետեւանքով, փաստուած իրողութիւն է, թէ չրջանի մահմետական բնակչութեան դէմ եղած են ծայրայեղ արարքներ:

1915 թուականի Մարտին Դաշնակիցները սկսան յարձակողական մը՝ նպատակ ունենալով գրաւել Տարտանելի նեղուցը: Այս կռիւները տեւեցին մինչեւ տարեվերջ եւ Կէլիպոլուի ծանօթ ճակատամարտին Դաշնակիցներու կողքին իրենց մասնակցութիւնը բերին 6000 Հայ կամաւորներ:

Առ ի պատասխան «Հայերու դաւաճանութեան», Կոստանդնուպոլսոյ երկրորդ «զօրաւոր մարդը» Ներքին նախարար Թալաաթ պէյը որոչեց դիմել ազդու միջոցներու. Հայերը պէտք էր սահմանային չրջաններէն տեղահանել եւ հեռացնել դէպի Սուրիա եւ Միջագետք: Ի՞նչ ձեւով եւ կամ միջոցներով պիտի գործադրուէր այս տեղահանութիւնը. այս մասին ոչ մէկ անդրադարձ՝ աւստրիացի դիւանագէտներու տեղեկագրութիւններուն մէջ: Այս առընչութեամբ, սակայն, Թալաաթ երեւի անգուն մնաց:

1915 թուականին արդէն գաշնակից երկիրներու մամուլը կը գրէր, թէ Թուրքիա այս տեղահանութիւնը ծրագրած էր Գերմանիոյ խորհուրդով: Այս զրպարտութիւնները այդ ժամանակ Պեռլին զայրոյթով հերքեց: Աւստրիոյ Արտաքին Նախարարութեան փաստաթուղթերուն մէջ սակայն կարելի է կարդալ, թէ այս տարաձայնութիւնները բոլորովին անհիմն չէին: 1915-ի Հոկտեմբեր 22-ին Արտաքին Նախարարութեան յղած իր «յոյժ գաղտնի» տեղեկագրին մէջ Տրապիզոնի Ընդհանուր Հիւպատոսը հետեւեալը կը տեղեկագրէր. -

«Ընդհանրապէս վստահելի եւ լաւատեղեակ գերմանական աղբիւրէ մը կը տեղեկանամ, թէ Հայերը «անվնաս տարբեր» գարձնելու առաջին գալափարը (անշուչտ ոչ այդ ձեւով կամ ոճով որ կատարուեցաւ) գերմանական կողմէն էր»: Ասոր կը հետեւի ուրիչ գաղտնի տեղեկագրութիւն մը. «Նմանապէս տեղեկացայ թէ Էրզրումի գերմանական դեսպանատան կցորդին միջամտութիւնը յօդուտ Հայերուն, գերմանական դեսպանատան եւ Ջինուորական Յանձնախումբին կողմէ մերժուած է եւ իշխան Ֆոն Տէր Շուլընպուրկին (խնդրոյ առարկայ դեսպանատան կցորդը, եւ աւելի ուչ՝ Մոսկուայի մէջ Գերմանիոյ դեսպան) հրահանգուած է տարբեր կեցուածք մը որդեգրել: Միայն անձնական պարագաներ կրնան ստիպել զինք փոխել իր դիտողութիւնները ու տեղեկագրութիւնները»:

Յամենայն դէպս, Կոստանդնուպոլսոյ Աւստրիոյ դլխաւոր դեսպանն անդամ դժուար կը համոզուէր Հայերու նկատմամբ տեղի ունեցող հալածանքի ստացած ծանր տարողութեան: Փալլավիչինի - նի յղած 1915-ի Ապրիլի տեղեկագիրները կը յիչատակեն միայն «հայկական հրոսակախումբերու թուրք բնակչութեան վրայ յարձակումները եւ Ֆիւբաներու վայրագութիւնները Հայերու դէմ: Թուրքիոյ մօտ ամերիկեան դեսպանի՝ Հենրի Մորկընթաուի (հայրը ԱՄՆ-ի ապագայ Ելեմտական նախարար եւ հեղինակը Մորկընթաու ծրագրին) պահանջները, ուղղուած աւստրիացի իր պաչտօնակիցին, որպէսզի միջամտ «Բարձր Դրան» մօտ ակիզմէն մերձենային:

Արդէն իսկ Մայիս ամսուան մէջ սկսան անհերքելի լուրեր հասնիլ արիւնալի ճնչման միջոցառումներու եւ խմբային բնաջնջումներու մասին: Փալլավիչինի իր յուսթենէն դուրս ելաւ:

Յունիսին յատակ էր արդէն հալածանքներու տարողութիւնը: Փալլավիչինին հեռագրեց Արտաքին Նախարար Ստեփան Պարոն Պուրիանին. «Կը լսեմ թէ իր հայրենիքէն քչուած բնակչութիւնը ոչ թէ միայն մեծագոյն նեղութիւններ կըրելով կը հեռացուի, այլեւ ամբողջութեամբ կը բնաջնջուի իրենց վրայ յարձակող քիւրտ հրոսակներու կողմէ: Այս պայմաններուն տակ, ի լրումն տեղեկագրած իմ զգուչացումներուս, պիտի փորձեմ բարեկամարար Թալաաթը համոզել եւ զգուչացնել թէ Թուրքիան այս ձեւի արարքով կրնայ միայն ինքնիրեն մնասել»:

Այս միջամտութիւնը եզակի չմնաց: Փալլավիչինին եւ իր գերմանացի պաչտօնակիցը իշխան Վանկենհայմ տասնեակ անգամ աւելի ներկայացան Թալաաթին: Ան (1921-ին սպանուած Հայու մը կողմէ) միչտ կը պատասխանէր մեղմօրէն ու համեստօրէն կը խոստանար օգնութիւն յղել:

Այնուամենայնիւ տեղահանումներն ու ջարդերը չարունակուեցան: 1915-ի Յուլիս 8-ին Աւստրիոյ դեսպանը կը հեռագրէր Պուրիանին. «Անցեալները, երբ մեծ նախարարին բարեկամարար փորձեցի Հայերու օգտին մէկ քերում մը ընել, այն ապատութիւնը ձգեց թէ անոնց տեղահանման եւ աքսորման ընթացքին կատարուող անտեղի կոչտութիւնները պիտի դադրեցուին: Այդ օրուընէ, սակայն, կը լսեմ թէ ոչ միայն չեն դադրած, այլեւ ուղղակի եւ աւելի վայրագօրէն զանոնք կը գործադրեն Հայերու նկատմամբ: Մարդիկ նման սուլթան Աբդիւլ Համիտի օրերուն, նոյն ձեւով կը տանջուին»:

1915-ի աչնան Արտաքին Նախարարութիւնը որոչեց անսովոր քայլ մը առնել. Կոստանդնուպոլսոյ կցորդին՝ իշխան Թրաուտմանզտորֆին ուղղուած տեղեկագիրը, հակառակ զովորութեան, ոչ թէ գաղտնի պահուեցաւ, այլ արամադրուեցաւ աւելի լայն չրջանակի մը:

Ամերիկացի դեսպանը չատ աւելի, առաջ գնաց. Թալաաթի հետ գրոյցի մը ընթացքին ան առաջարկեց հալածուող Հայերը «ԱՄՆ-ի արեւմուտքը օթեւանել»: Թալաաթ «ոգեւորուած» էր. եւ սակայն կարելի չեղաւ այս ծրագիրը իրագործել կազմակերպչական դժուարութիւններու եւ ԱՄՆ-ի պատերազմին մասնակցելուն պատճառաւ:

1916-ի սկիզբը աւստրիական դեսպանատունը կը տեղեկագրէր թէ «ճնչումի մեջոցառումներու մեղմացումը» հետեւանք էր ոչ թէ Թրքական կառավարութեան կեցուածքի փոփոխման, այլ տեղահանութեան ամբողջական աւարտին: Յաջորդող ամիսներուն եղան «միայն» բռնի դաւանափոխութիւններ՝ քաղաքարնակ Հայերու մէջ, որոնք սակայն գերմանական եւ աւստրիական ուժեղ միջամտութիւններու չնորհիւ չեղեալ նկատուեցան:

Տարի մը եռաք Վիէննա կը հասնէր Աւստրիոյ դեսպանին եղրափակիչ տեղեկագիրը. «Ըստ Թրքական բաներին, մեռած Հայերու թիւը 6000·000 է, իսկ տեղական եղողներունը՝ 900·000»:

Կոստանդնուպոլսոյ պատասխանատուներուն Վիէննա իր անհամաձայնութիւնը բացայայտօրէն արտայայտելու փոխարէն, որուն մասին նոյնիսկ մտածող չեղաւ, դեռ աւելին Լինվերն ու Թալաաթը աւստրիական բարձր չրջանակներով պարգեւատրուեցան:

Թարգ.՝ ՍԵՊՈՒՀ ՊԱՂՏՈՑԵԱՆԻ

ՀՒ մեծ ցաւերը կրած ժողովրդի հանդէպ:

«Հայ ազգը, - երախտապիտութեամբ գրել է Միքայէլ Նալբանդեանը, - Նախիջեւանու մէջ ... ապրում է այսօր մեծ ծօր՝ Ռուսիայի հողի վերայ, որպէս իւր պահական տան մէջ, ազատ ամենայն նեղութիւնից»: Իսկ թէ ինչի կարող է հասնել Հայը, ապրելով «ազատ ամենայն նեղութիւնից», Նախիջեւանցիները ցոյց տուին իրենց անխոնջ աչխատանքով, որի արդիւնքը եղաւ տնտեսական հզօր առաջընթացն ու հասարակական ու մչակութային կեանքի ծաղկումը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(Շար. 1)

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

- 16 -

ՎՐԻԺԱՌՈՒՆ

Սակայն, գոչեց Տոն Քամիլլո, իմ յայտարիս մէջ գրի իր խումբին հետ հանդիպում մը: Եւ կորնցուցի ալ...:

- Տոն Քամիլլո, պնդեց Քրիստոս անուչութեամբ, բայց դուն կուսակցութիւն մը չես ներկայացներ. քու տղաքդ չեն պաչտպաններ եկեղեցիին գոյները, կը պաչտպանեն պարզապէս մարզիկ խումբի մը պաիւը, որ երջանիկ զուգադիպութիւն՝ ձյած է ծխական եկեղեցիին շրջին տակ: Թէ կը համարիս Թերեւս որ այդ կիրակին քրիստոնեայ կրօնքին պարտութիւնը եղած ըլլայ:

Տոն Քամիլլո սկսաւ խնդալ:

- Ցիտաս, բողոքեց, ինծի թչնամանք կ'ընէք եթէ համարիք որ ես այդպէս կը մտածեմ: Կ'ըսէի միայն, թէ մարզական կերպով խօսելով Փեփիտնէ գիւղացի մըն է. ուստի ինծի պիտի ներէք եթէ սկսիմ ծաղրանքի առնել, երբ իր ականաւոր ախայեանը այնքան հարուածներ ստանայ ու երրորդ պահէն ա՛լ չվիտնայ թէ ինչպէս կը կոչուէր:

- Այո՛, պիտի ներեմ, Տոն Քամիլլո. իսկ պիտի չներեմ որ դուն ալ զուարճալի դանես այն տեսարանը, ուր երկու հոգի կը ջանան կռուիով գիրար սպաննել:

Տոն Քամիլլո բացաւ բազուկները.

- Երբեք այդպէս չեմ մտածած, ու երբեք պիտի չընդունէի ներկայութեամբ վարկ տալ գաղանային ցուցադրութիւններուն, որ կը ծառայեն զօրացնելու բրոնութեան այն պաչտամունքը որ արդէն այդքան արմատացած է ամբոխներու ոգիին մէջ: Լիովին համաձայն եմ ձեզի հետ, եւ կը դատապարտեմ ամէն մարզանք, որուն մէջ ճարպիկութիւնը երկրորդ կարգի է վայրագ ուժին նկատմամբ:

Կեցցես Տոն Քամիլլո, ըսաւ Քրիստոս. եթէ մարդ մը հարկը զդայ թարմացնելու իր դնդերները, ոչ մէկ կերպով հարկաւոր է բռունցքի առնել իր մերձաւորը. բաւական է որ ձեռքերը պաչտպանելէ եռաք լաւ թխուած ձեռնոցներով, կատաղութիւնը թափէ սղոցուկով լեցուած պարկի մը կամ ուրէք տեղ մը կախուած գնդակի մը վրայ:

- Ճիշդ, ըսաւ Տոն Քամիլլո խաչակրնքելով եւ աճապարելով դէպի դուրս:

- Հետաքրքրութիւն մը յարեցուր ինծի, Տոն Քամիլլո, բացագանչեց Քրիստոս, ի՞նչպէս կը կոչուի կաչիկ այն գնդակը որ առաձգական չուանով մը հաստատեր ես ձեղունիդ առաստաղին ու յատակին միջեւ:

- Կարծեմ «Փընչինկ - Պոլ», մրթմրթաց Տոն Քամիլլո կանգ առնելով:

- Եւ ի՞նչ կը նչանակէ:

- Անդլերէն չեմ գիտեր, պատասխանեց Տոն Քամիլլո դուրս սողոսկելով:

×

Տոն Քամիլլո ներկայ եղաւ ժողովուրդի Տուն-ի բացման արարողութիւններուն, եւ Փեփիտնէ անձամբ ընկերացաւ իրեն պատցնելու տեղերը: Իրաւցնէ յուսահատ մըն էր:

(Շար. 63)

(Շար. Ա. Էջէն)

հաննէս Ստեփանեան, 3-րդ հանդիսացած է 7,75 մեթր ցատքելով: Վերջերս, այս երկու մարզիկները աւելի յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած էին: Այսպէս, Մոսկուայի մէջ Ռոբեր Լմմիեան՝ համամիութենական մրցումներուն, ցատքելով 8 մեթր 12 սանթիմեթր, 3 սանթիմեթրով պերազանցած էր Եւրոպայի երիտասարդական մրցանիշը, որ կը պատկանէր ապանացի Անթոնիօ Քորկոսայի: Սակայն պարզուելով որ ոսոումի պահուն ուղեկից քամին կը գերազանցէր սահմանուած չափը, հայ մարզիկին արդիւնքը չէ արձանագրուած որպէս մրցանիշ: Մինչ այդ, Տալլին տեղի ունեցած Խորհ. Միութեան երիտասարդական ախոյենութեան ան առաջին հանդիսացած էր՝ 8,02 մեթր ցատքելով: Ռոբեր Լմմիեան Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու 8-րդ սպարտակիադի արծաթէ մետալակիր է, իսկ Եւրոպայի երիտասարդական եւ չափահասներու ախոյենութեան պրոնզէ մետալակիր: Միւս կողմէ, Յովհաննէս Ստեփանեան՝ հեռաւորութիւն ցատքելու մէջ Խորհ. Միութեան ախոյեան է. եղած է Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու ամառնային 8-րդ սպարտակիադի յաղթական, Եւրոպայի բաժակի 2-րդ մրցանակիր, իսկ վերջերս ալ՝ կիեւ տեղի ունեցած համամիութենական մրցումներուն, ան չհաց էր Գ. մրցանակը:

×

«ՆԱՅԻՒՏ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Ակաթա Քրիսթիի «Մկան թակարդ» թատերախաղի անդրանիկ բեմադրութեամբ իր հիմնադրութեան քսանեամեակը նշած է երեւանի «Նայիրիտ» ձեռնարկութեան ժողովրդական թատերախումբը: Սիրող թատերախումբը բաղկացած է չուրջ քառասուն անդամներէ՝ բանուոր, ճարտարագէտ եւայլն: Ձեռնարկութեան պաշտօնեաներն ու բանուորները կը մասնակցին նաեւ սիրող համոյթներու, խումբերու եւ զանազան արուեստանոցներու աշխատանքներուն: Ընդհանուր հաշուով Հայաստանի մէջ չուրջ 100 հազար հոգի մաս կը կազմէ արուեստի զանազան խումբերու:

×

«ՄԵՌԵԱԼ» ՀՈՂԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Արաբատեան դաշտին մէջ քանի մը տարիէ հետեւար ազակալած հողեր եւս մշակելի դարձած են, շնորհիւ հողի բարելաւման հիմնարկութեան տարած աշխատանքին: Մինչեւ ընթացիկ հնդամեակի վերջաւորութիւնը ազակալած հողային նոր տարածութիւններ ալ մշակելի կը դառնան, շնորհիւ Հայաստանի հողագիտութեան եւ քիմիայի հետազօտական հիմնարկի մասնագէտներու մշակած եղանակին: Գիտնականները պարզած են, որ հողերու ազակալման ահաւոր հիւանդութեան ամէնէն արդիւնաւէտ սպեղանին քիմիական արտադրութեան թափօններն են, մասնաւորաբար գործածուած ծծմբաթթուն, երկաթարջասպի մնացորդները:

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապի ինքնապաշտպանութեան Յուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առիթով Ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն ծօնակատարութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝ 208 - 01 - 83

Թիւին, ճամբորդութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

Տիկին Արմենուհի Խաչիկեանի մահուան առթիւ Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանին: Տառնալ «Յառաջ»էն:

Լիոնի Հայ Առաք. Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան 1000 Ֆ., Պ. Աւետիս Վանէսեան 2500 Ֆ. զպրոցին, Այրի Տիկին Գոհար Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Միհաք Բանասօղլու 500-ական Ֆ., Այրի Տիկին Ընձայ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Հէրփօեան 100-ական Ֆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Խելի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամ. 16-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ.

×

Ո Տը ՍԷնի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ
նուիրուած՝
ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-ի
Կիրակի, Հոկտեմբեր 21

ՄԱՐՍԷՑԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille
Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

VIENT DE PARAITRE
PARAGES D'EXIL
de
CHAHAN CHAHNOUR
- ARMEN LUBIN -
Trois nouvelles traduites de l'arménien
par
Krikor CHAHINIAN
UN PETIT CŒUR TENDRE
ՊԱՃԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑԵ ՍԻՐՏ
ZATOSTÉ
ԶԱԹՈՍԹԷ
UN TAILLEUR,
SES DEUX HOTES et
DIVERS EVENEMENTS
ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ
ԵՒ ՉԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ
Ed. Le Temps qu'il fait
Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)
— H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris
— HARATCH
ou en librairie

--դպրոցական վերահուս--

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէնն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - ՓԷ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

GRAND GALA
Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue
avec
ROSY ARMEN
et l'ensemble de danses
NAVASART

ARMENIE 1984
DÉPARTS — RETOURS
01 SEPT. ..... 14 SEPT.
15 SEPT. ..... 28 SEPT.
06 OCT. ..... 19 OCT.
26 DEC. ..... 08 JAN.
Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.
POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!
RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :
Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66
Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12
Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

«Յ Ա Ռ Ա Ջ»ի Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանառութ	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ ՉՈՒԶԵՑ ՄԵՌՆԻԼ

(Այն սեւ օրերուն)

Հեղինակ՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Հատորին կողքին ներսը, հրատարակուած է ծանօթագրութիւն մը, որմէ ստորեւ հատուած մը՝

«Սակաւաթիւ օրինակներով տպուած մեր այս գրքին՝ «ժողովուրդ մը որ չուզեց մեռնիլ» դին չէ որոշուած: Ընդհակառակը, գրամ չհաւելու մտօք գրուած է ան այլ՝ մեր սրբազան նահատակներուն յիշատակը վառ պահելու համար է մխայն:

...Ըսինք թէ այս գրքին դին որոշուած չէ: Այդ յանձնելով մեր ազնիւ ընթերցողներուն եւ բարեխնամ հաստատութիւններուն ուշադրութեան, երախտապարտ պիտի ըլլայինք որ իրենք ընտրեն դինը եւ սիրայօժար քանի մը օրինակ ստանձնելով՝ թեթեւցնէին մեր խաչուած սուրբերուն նուիրուած այս գործին ծանր բեռը:

Դիմել. -
Z. BERBERIAN
104, Ave. d'Italie
75013 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ
մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը
Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սանուց Միութեան
նախաձեռնութեամբ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Փարիզի գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3:

×

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՉՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՒԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարկութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Զուիցերական Իրաւաւիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.768 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.768

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՐՋԵԱԼ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑ

Համբ. - Այս անգամուն ալ հայկ. հարցին ժըռնեվի մէջ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին կողմէ օրակարգի նիւթ դառնալու պարագան է որ կը վըրդովէ թուրք մամուլը :

Հոն գրիչ շարժողներու մեծ մասը «անցյալը մոռցուկ» ընելու մոլուցքով մերթ ապտպարութիւն կը պահանջէ, մերթ կաղապարտիպ ցեխարձակումներ կը կատարէ իրենց սեւին միշտ սեւ չըսող արեւմտեան երկիրներու, յատկապէս Ֆրանսայի, չուզելով անշուշտ մտածել թէ «ապտպարութիւն» բառը ուրիշ ազգերու բառարանին մէջ ալ գոյութիւն ունի, ի միջոց...

Այս մէկն ալ «Թէրճիման»ի յօդուածագիրը, երկուն կէօզէ. ճարահատ պաշտօնի գալէ կը կանչէ պատկան իշխանութիւնները՝ որպէսզի ձայն բարձրացնեն. խեղճը մոռցած ըլլալ կ'երեւի թէ անոնք ուրիշ գործեր ունին հիմա. դատական հանուած մտաւորականներու հաշիւը պարզադրել, իրենց ժողովրդավարութեան պահանջին համար...:

×

Թուրքիոյ չուրջ սառնութեան ցանց մը կը հիւսուի, «Հայերու ցեղասպանութեան» պնդումներով : Վերակենդանացումը հարցի մը՝ որուն մասին չէ խօսուած նոյնիսկ Օջալանի մէջ ու այսօր, 70 տարի ետք դարձեալ կը յայտնուի, ապացոյց է դատապարտութեան մը զոր ուշի ուշով պէտք է ձեռք առնել : Մեր ժողովուրդը կը յիշէ թէ այս դատապարտութիւնը քանի հոգի արժեց մեզի. սակայն ինծի այնպէս կը թուի որ մեր իշխանութիւնները չեն կըրցած տակաւին պէտք եղած ձեւով ձեռք առնել հարցը :

Նման խնդիրներու մէջ կարեւորը իրականութիւնը չէ, այլ «պնդումը» : «Զըրպարտո՛ւ, առնուազն հետք մը կը մնայ» ըսողունքը ի զօրու է այս մարզին նկատ : Ասկէ զատ այս հարցը հետապնդողներ քաղաքակիրթ ու մարդկային միջոցներով իրենց ձայնը միջազգային կազմակերպութիւններու մէջ լսելի դարձնել կանացող մարդիկ են : Եւ այս մարդոց կ'օգնեն տարակամ քաղաքագէտներ» ը այն երկիրներուն, որոնք կ'ուզեն Թուրքիան նեղ կացութեան մատնել : Այո՛, այս պնդումներուն քաղաքակիրթ, արդարադատ, մարդասէր կարծուած ատեաններու մօտ ընդունելութիւն գտնելը, ոչ թէ միայն Թուրքիան, այլ իսլամական աշխարհը զբաղեցնող կացութեան կը մատնէ : Ան ատեան որ կրնանք նոյնիսկ բան լսել, անոնք որոնք կը ջանան այս մասին արդարութիւնը ընդունելել տալ Միացեալ Ազգերու, շատ աւելի մեծ վտանգ կը ներկայացնեն քան անոնք՝ որոնք անխնայ կը պատնեն մեր դիւանագէտները :

Իրաւ ալ, ընակնկալի պնդումներով ներկայացուած դէպքը ամբողջ աշխարհ պիտի թէ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Անգլիացիներու, Ֆրանսացիներու եւ Ռուսերու հասարակաց դրդումով իր կառավարութեան դէմ ապստամբող, ռումբով խափանարութիւններ կատարող ու թշնամի զօրքեր առաջնորդող հրոսախումբ մը : Նախկին, այս անգամուն ալ դարձեալ Ֆրանսահայ հաւաքականութիւնը, զբաղած Ֆրանսեւոյս գործակցութեամբ, ու երեւանի ալ նեցուկով, կը ջանայ ապատել թէ 1915-ին Թուրքերը Հայերու դէմ «ցեղասպանութեան յանցանք» գործած են : Ցոյներն ալ, որոնք Անատոլուի մէջ զազաններու չըրածը ըրին, զօրավիգ են իրենց :

Եւ այս գործը նոր չէ : Աւելի առաջ ալ, 1978-ին եւ 1979-ին ՄԱԿ-ի Ժընեւի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին ու ապա «փոքրամասնութեանց» ենթայանձնախումբին յղուած էր տեղեկագիր մը, «կանխարգիլելու համար ցեղասպանութեան յանցանքը», պատրաստուած՝ Ռուանդացի Նիկոմէդ Ռուհաշանքիքոյի կողմէ : Այս տեղեկագրին մէջ տեղ տրուած չէր Հայերու ցեղասպանութեան փչոցներուն : Հիմա, Թուրքերու թշնամի Ֆրանսացի քաղաքագէտներն ու մամուլը կը պնդեն թէ այս տեղեկագրէն հանուած են 1915-ի դէպքերու մասին տողերը, Թուրքիոյ ու Փաքիստանի նման կարգ մը իսլամ երկիրներու ճնշումով :

Այս տեսակէտով հայ հաւաքականութիւնը չարժման անցած է այս տեղեկագրին բուն պատճէնը դարձեալ օրակարգի նիւթ դարձնելու միտումով : Ասոր համար ՄԱԿ-ի Տնտեսական ու Ընկերային Յանձնախումբը ուզած է որ իր անդամներէն մէկը դարձեալ քննէ այս հարցը ու տեղան բերէ. որպէս յատուկ տեղեկատու ընտրուած է անդլիացի Ուոթէկքըր :

Ենթայանձնախումբի 1983 Օգոստոսին ակսած նիստերուն 37-րդին նախագահ՝ եուկոսլաւ Ի. Թոսէվսկի, փոխ - նախագահ՝ Ֆրանսացի Լ. Ժուանէ, տեղեկատու՝ արժանթինցի Տէսփուի մէնտոսա - րութեամբ ձեռք առած են այս վիշտ հարցը : 1984 Օգոստոս 7-ի նիստին արժանթինցի Տէսփուի յայտնած է թէ պէտք է «այս տեղեկագրին աւելցնել նաեւ 1915-ի ցեղասպանութիւնը» :

Թէեւ տակաւին պատրաստ չէ Ուայթէքըրի տեղեկագիրը, սակայն այն տեղեկագիրը որ «ցեղասպանութիւնը ամենածանր ոճիր» կը նկատէ, կ'աւելցնէ նաեւ թէ «առաջին նախարտակին մէջ թերիներ կան, որոնք զոյացած են դիւանագիտական ճնշումներով. եթէ չաւելցնենք Հայերու ցեղասպանութեան պարագան, պատմութենէն դաս առած չենք ըլլար» :

Ասկէ զատ, էքուաթորիալ - կինէայի այլախոհ փրոֆ. Էյա Նչամա «Ցեղերու եւ ժողովուրդներու միջազգային միութեան չարժումը» նիւթով իր դասախոսութեան ընթացքին ըսած է. «Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը ահաբեկիչները առանց կռնանի պիտի թողու» :

Այո՛, Թուրքիոյ չուրջ չաո վտո ցանց մը սկսած է հիւսուիլ :

Այս խնդիրը ո՞ւր, ի՞նչպէս պիտի կարգադրուի : Ո՞ւր է մեր Արտաքին նախարարութիւնը :

×

Դարձեալ, Օգոստ. 16-ի «Թէրճիման»ը «Հայոց Պատրիարք Գալուստեանի տարօրինակ խօսքը» խորագիրով կ'արտայայտուի Սեպտեմբեր 17 - 27 Թուականներուն միջեւ անոր էջմիածին կատարելիք այցելութեան մասին : Գրելէ ետք թէ Թրքահայոց պատրիարքը տեսակցութիւն պիտի ունենայ «Թուրքերու թշնամի ու Աստլայի հօր՝ Վազգէն Ա.ի հետ», կ'անդրադառնայ նաեւ Պատրիարք Հօր խօսքերուն, յատկապէս Մարսէյլի նահատակներու յուշարձանին մասին, ուր Շնորհք Պատրիարք կ'ըսէ. «Դէպքերը մնացած են պատմութեան մէջ : Մարսէյլի հայկ. յուշարձանը ոխի կոթող մը չէ : Ամէն հայ ընտանիք պիտի թէ ան բարձրացած է այդ Թուականներուն պատերազմներու ընթացքին անհետացած իր հարազատներու յիշատակին ու այն յոյսով՝ որ նման դէպքեր անդամ մըն ալ չպատահին» :

Ցետոյ Պատրիարքը տեղեկութիւն տրուած է իր ճամբորդութեան մասին, ըսելով. «Վազգէն Ա. բացի ինձմէ, աշխարհի տարբեր ծագերէն ժամանած չորս հայ կրօնապետի հետ պիտի մասնակցի այս ժողովին : Մենք չենք ճանչնար Աստլայ հայկ. կազմակերպութիւնը : Այս ժողովին նման հարցեր տեղ չունին օրակարգին մէջ. պիտի խորհրդակցինք մեր եկեղեցական հարցերուն, կանոնագրութիւններուն մասին : Ոչ ոք կ'ուզէ անդրադառնալ դէպքերու, որոնք մնացած են դարերու ետին : Երեւան կ'երթամ ոչ թէ այցելելու Վազգէն Ա.ր, այլ մասնակցելու կրօնական ժողովի մը» :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 9 - 13)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԹԻՓԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի Արուեստի Աչխատողներու Տունը վերջերս տեղի ունեցած է Վրաստանի երաժշտական եւ պարարուեստի բնակերութեան կազմակերպած «Երաժշտութիւն, պոէզիա, դեղանկարչութիւն» չարքի երեկոյթը, որու ընթացքին ներկայացուած է քանաստեղծ - թարգմանիչ Ա. չոտ Սահրադեանի «քնարական երկխօսութիւն» գործը, կազմուած՝ եղիչէ Չարենցի, Տիգրան Տարիճէլի եւ Ալեքսանդր Գրիբոյեդովի երկերու համադրութեամբ : Գործը կարդացած է Գեորգիմ Լիսիցեան (Մոսկուայէն) : Միջազգային մրցումներու դափնեկիրներ Ռուզան եւ Կարինէ Լիսիցեան քոյրեր մեկնաբանած են կոմիտասէն երգեր : Երեկոյթին հնչած են նաեւ Արամ Խաչատրեանի եւ Առնօ Բաբաջանեանի գործերը :

×

ՍԻՐՈՂ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ սիրող չարժարուեստագէտներու մրցում մը, մասնակցութեամբ Հայաստանի գանազան քաղաքներու եւ գիւղական շրջաններու 49 արուեստանոցներու : Ներկայացուած ժապաւէններու նիւթերը այլազան են, դիտել տուած է դատակազմին նախագահը՝ բեմադիր Ստեփան Կեւերկով, նշելով որ նիւթերը առնուած են պատերազմի եւ աշխատանքի վեթերաններու, ռազմիկներու առօրեայ կեանքին : Լաւագոյն հանդիսացող ժապաւէնները կը ղրկուին Մոսկուա :

×

ԱԶԱԻԻՐԷԹ ԳԻԻՂԻ ԴՊՐՈՑԻՆ 120-ԱՄԵԱԿԸ

Ազաւրէթը Վրաստանի Ախալքալաքի շրջանի գիւղերէն մէկն է : Ծովու մակերեսէն աւելի քան 2000 մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող այս գիւղին բնակիչները Հայեր են, գլորցն ալ՝ հայկական : Հիմնուած 120 տարի առաջ, վարժարանը տուած է բազմաթիւ շրջանաւարտներ, որոնց մէջ կը գտնուին անուանի գէմքեր՝ գիտնականներ Գէորգ Թամամեան, Գրիգոր Սերոբեան, Բարկէն Յարութիւնեան, Պարոյր Մուրադեան, շրջչամարտի աշխարհի ախոյեան Բենիւր Փաչայեան, եւայլն : Ազաւրէթցի ընտանիքի համար վեցէն աւելի զաւակ ունենալը սովորական երեւոյթ է : Դպրոցը ներկայիս ունի 17 դասարան՝ 370 աշակերտներով : 32 ուսուցիչներէն 25ը բարձրագոյն կրթութեամբ մանկավարժներ են :

×

ՄԵՂՐԻՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԴԱՍՈՒԱԾ

Մեղրին, Հայաստանի նոյնանուն շրջանի կեդրոնը, դասուած է քաղաքներու շարքին : Արաքս պետի ձախ ափին, անմատչելի լեռներու, անոնց հզօր բազուկներուն մէջ ծուարած է Մեղրին : Երեւանէն բաւական հեռու գտնուող այս բնակավայրը կը զարդանայ արդիւնարերական ու գիւղատնտեսական կարգ մը ճիւղերով : Հոն կը բանին պահածոներու, գինիի, պանիրի գործատուներ, գորգագործութեան ձեռնարկութիւն մը եւայլն : Վերջերս մշակուած եւ իրագործման ընթացքին մէջ մտած է շրջանի ընկերային - անտեսական զարգացման ապագայ ծրագիրը, ուր մասնաւոր տեղ կը զբաւէ անոր վարչական կեդրոնի քաղաքաշինական նախագիծը : Զայն կազմելու առեն յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած են քաղաքի կլիմայական պայմաններուն, նկատի առած այն՝ որ Հայաստանի ամէնէն հարաւային այս շրջանը ունի կլիմայական վեց գօտի՝ չոր արեւադարձայինէն մինչեւ լեռնային ցուրտ գօտին : Բարձր լեռներու գրկին մէջ մօտ տասնէն կը սկսի բանիլ նաեւ Մեղրիի օդանաւակայանը : Նախագիծին մէջ առանձին տեղ տրուած է նաեւ բնակչութեան հանգիստի, մարդանքի, զբօսաշրջիկութեան կազմակերպման հարցերուն : Քաղաքին մշակոյթի, առողջապահութեան, լուսաւորական օճախները կ'ամբողջանան նորերով եւ աւելի գեղեցիկ ու բարեկարգ կը դառնայ այսօր արդէն նաեւ քաղաք կոչուելու պատիւը նուաճած Մեղրին :

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԽՄԲԱԿ ՄԸ՝ ԷՄ-5

×

Ահաբեկչական ցարդ անծանօթ ԷՄ - 5 անունով խմբակ մը երէկ տէր կ'ըլլար Երկուշաբթի Լիոն - Փերաչ կայարանին մէջ պայթած ռումբին թէ առջի օր Անթիլիի մէջ գործադրուած նոր ահաբեկչութեան մը : Այս վերջին ռումբը գետեղուած էր Ֆրանսայի Ազատագրութեան նուիրուած յուշահանդէսի մը սրահին մէջ, որու պայթումը կը վերաւորէր հինգ հոգի, որոնցմէ մին՝ ծանրօրէն : Տակաւին լուրը ձայնասփիւռէն իսկ չհաղորդուած, անծանօթ մը կը հեռաձայնէր Ֆրանսական մամլոյ գործակալութեան՝ տանձնելով պատասխանատուութիւնը յանուն փոքրամասնութեան մը, «ԷՄ - 5, որ կառավարութեան դէմ պայքարելու ուրիշ միջոց չունի՝ բայց եթէ ահարեկչութիւնը» : Անծանօթը, յանուն նոյն կազմակերպութեան, պեռութենէն կը պահանջէր 3 միլիառ սանթիմ : Կուտար թէֆնիֆ մանրամասնութիւններ յատկապէս Լիոն - Փերաչ կայարանի պայուսակներու պահեստարանին մէջ պայթած ռումբի չինութեան մասին՝ զորս միայն ոստիկանութիւնը գիտէր : Թէեւ, պայթումէն քանի մը ժամ ետք ԱՄԱԼԱ-ի անունով Լիոնի Ֆրանսական լրատուական գործակալութեան գրասենեակին հեռաձայնելով, անծանօթ մը ստանձնած էր Լիոնի այս ահարեկչութիւնը, Ֆրանսական մամուլը (առջի օր «Մաթէն» ամբողջ էջ մը կը յատկացնէր այդ վարկածին) կը կասկածէր թէ ԱՄԱԼԱ-ն ըլլայ հեղինակը : Ինչ կը վերաբերի ԷՄ - 5 խմբակին, Լիոնի ոստիկանութիւնը, որ հարցը կը քննէ, կ'ըսէ թէ նման կազմակերպութիւն չի ճանչնար : Անոնն ալ յարմարցուած է դուցէ նմանութեամբը քոլոմպայի կերիլլաներու» որոնք կը կոչուին ԷՄ - 19 (19 Ապրիլի չարժում) :

×

Ինչ կը վերաբերի Լոս - Անճելըսի մէջ թուրք մարզիկներու պայուսակները փոխադրող կառքին մէջ զետեղուած ռումբին, հակառակ ձէյմս Փերսըն ամերիկացի ոստիկանին մանրամասն խոստովանութեան ու իր տունը գտնուած ռումբի չինութեան համար անհրաժեշտ բոլոր կազմածներուն, թուրք մարզիկներու պատասխանատուն՝ եիճէլ Սէչքինէր, Թուրքիա վերադարձին կը պնդէր թէ ռումբը Հայերն են գետեղած : Ըստ Սէչքինէրի, ոչ թէ մէկ, այլ չորս ռումբ գտնուած է կառքին մէջ : Ակնարկելով ձէյմս Փերսընի, Սէչքինէր կը զարմանայ թէ «մէկը, որ կ'ուզէր հերոսանալ եւ պաշտօնի բարձրացում ունենալ, կարենար չորս տարբեր ռումբեր գետեղել» :

դիրը, ուր մասնաւոր տեղ կը զբաւէ անոր վարչական կեդրոնի քաղաքաշինական նախագիծը : Զայն կազմելու առեն յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած են քաղաքի կլիմայական պայմաններուն, նկատի առած այն՝ որ Հայաստանի ամէնէն հարաւային այս շրջանը ունի կլիմայական վեց գօտի՝ չոր արեւադարձայինէն մինչեւ լեռնային ցուրտ գօտին : Բարձր լեռներու գրկին մէջ մօտ տասնէն կը սկսի բանիլ նաեւ Մեղրիի օդանաւակայանը : Նախագիծին մէջ առանձին տեղ տրուած է նաեւ բնակչութեան հանգիստի, մարդանքի, զբօսաշրջիկութեան կազմակերպման հարցերուն : Քաղաքին մշակոյթի, առողջապահութեան, լուսաւորական օճախները կ'ամբողջանան նորերով եւ աւելի գեղեցիկ ու բարեկարգ կը դառնայ այսօր արդէն նաեւ քաղաք կոչուելու պատիւը նուաճած Մեղրին :

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՈՆԻ ԱՓԵՐԻՑ

Ա.

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Արիմիից գաղթած Հայերից չատերը հողագործներ եւ արհեստաւորներ էին: Հարկ կա՞յ բացատրել, թէ որչափ կարեւոր էր մանգալի, այգեգործի, որմնադրի, հիւանի կամ գարմնի աշխատանքն այնտեղ, ուր խոպան հողերի վրայ նոր քաղաք ու նոր գիւղեր էին կառուցւում, եւ ուր տեղի բնակչութիւնն առանձնապէս չէր կարող պարծենալ տեխնիկան հմուտ արհեստաւորներով: Շատ քիչ ժամանակ պահանջուեց, որպէսզի հերկուէր խոպանը ու ծփար ցորենի արտերով, որպէսզի նախիջեւանցի հայ վարպետի անունը հասնէր մինչեւ Ռուսաստանի հեռու անկիւնները: Ոչ ոք չէր կարող մրցել նախիջեւանցի ոսկերչի, մետաքսագործի, պատչարի, թամբագործի կամ գերձակի հետ: Նոյնիսկ մեծն Եկատերինա կայսրուհին ցանկացաւ տեսնել իր նոր հպատակների ձեռքով ստեղծուած եւ ազգային բնոյթ կրող արհեստի նմոյշներ:

Ի դէպ, այսօր էլ Ռոստովի Հայերի մէջ քիչ չեն արհեստաւորները, եւ որքան նրկատեցի, յատկապէս շատ են հայ կօշկակարները, գերձակներն ու ժամագործները:

Նոյնիսկ Նախիջեւանցիների որոշ ազգանուններ «արհեստաւորական» են: Հեռու չգնանք· Միքայէլ Նալբանդեանի ազգանուան «կնքահայրը» եղել է իր հօր՝ Նալբանդ, այսինքն պայտար Ղազարոսի արհեստը: Տոհմիկ ոսկերիչներ եւ արծաթագործներ էին արծաթպանեանները: Սակայն այդ ազգանունը հռչակեցին ոչ այնքան վարպետ Աբրահամի զարդերը, որքան նրա որդու՝ ականաւոր նկարիչը Նոր Նախիջեւանում ծնուած Հմայեակ Արծաթպանեանի կտաւները:

1793-ին տասներկու տարուայ պատմութիւն ունեցող քաղաքում իւրաքանչիւր երրորդ կամ չորրորդ բնակիչը զբաղւում էր որեւէ արհեստով, իսկ 1826 - 1827 թթ· Նոր Նախիջեւանում կար 2381 արհեստաւոր: Անհնարին է թուարկել բոլոր այն արհեստները, որոնք տարածուած էին այստեղ, ասենք միայն, որ Ռափայէլ Պատկանեանը նրանց թիւը հասցրնում է եօթանասուներկուսի:

Զարգացաւ նաեւ արդիւնաբերութիւնը: Երէկուայ գաղթականները ու նրանց որդիները գործարանատէրեր էին դառնում եւ ամենաեռանդուն կերպով խթանում աղիւսի եւ կղմինդրի, կաշուի, մետաքսի կամ գինու եւ օղու արտադրութիւնը: Մի ոմն Կարապետ Շլղեան նոյնիսկ մաքարոնի գործարան բացեց: Առանձնապէս եկամտաբեր էին ճարպահալ գործարանները: Այդպիսի գործարաններից մէկը պատկանում էր Մուխալ Տրապիզոնցեանին, որը նաեւ 18·000 գլուխ ոչխար ունէր, մէկ ուրիշ գործարանատէր՝ Եղիա Շահինեանը ունէր 15·000 գլուխ ոչխար:

Քանի որ խօսք բացուեց Հայերի արտադրական գործունէութիւնից, ի հարկէ, անկարելի է չըշրջանցել առեւտուրը: Բերենք ընդամէնը մէկ օրինակ: Նախիջեւանցի առեւտրականները Ատրախանում գնում էին սեւ, իսկ Ազովում՝ կարմիր ձկնկիթ եւ ծովային ճանապարհով հասցրնում այն մինչեւ Իտալիա եւ Ֆրանսիա: Այժմ սեւ եւ կարմիր ձկնկիթը, թերեւս, ամենահազուագիւտ եւ թանկ ուտեստեղէնից է աշխարհում: Մինչդեռ անցեալ դարի քառասունական թուականներին նախիջեւանցի վաճառականների ձեռքով, ոչ լրիւ տուեալներով, տարեկան անցնում էր 10·000 - 13·000 փութ ձկնկիթ:

Բ.

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԸ ԵՒ ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆՑԻՆԵՐԸ

Ժամանակակից քարտէզների վրայ չէք գտնի Նոր Նախիջեւանը, այն դեռեւս զարեակզբին, շուրջ 150 տարի ինքնուրոյն գոյատեւելուց յետոյ, միացել է Հարեւան Դոնի Ռոստովին, որն այժմ ծաւալուել, խոշորագոյն քաղաքն է դարձել Ռուսաստանի Հարաւում եւ մէկ միլիոն բնակիչ ունի: Ուշադիր աչքն անպայման կը նկատի, որ Ռոստովն ու նրա հարաւ - արեւելեան մասը երբեմն առանձին քաղաքներ են եղել: Պարզորոշ երեւում է· հին են Ռոստովի կենտրոնական թաղամասերը, այսինքն բուն Ռոստովը, 80 - 120 տարուայ կնիք է կրում նաեւ Նոր Նախիջեւանի տարածքը զբաղող շրջանը, սակայն նրանց արանքում ընկած զօրին կառուցապատուած է համեմատաբար նոր շէնքերով:

Անուանումը պաշտօնապէս չկայ, բայց ինքը՝ Նոր Նախիջեւանը կայ, ապրո՛ւմ է եւ ոչ միայն զրքերում ու պատմական յուշարձաններում ... Հիմա էլ նախկին Նոր Նախիջեւանի բնակչութեան պատկառելի մասը Հայեր են, նրանց թիւը հասնում է մի քանի տասնեակ հազարի...

Քաղաքի գերբին ոսկեզօյն մեղուաւոր թակ ու մեղուներ էին պատկերուած: Փեթակը խորհրդանշում էր Արիմահայերի նոր հանգրուանը, նորաստեղծ օճախը, իսկ մեղուները օտարազգիներին զարմանք պատճառած հայկական աշխատասիրութիւնը: Մի՛թէ հնարաւոր էր առանց մեղուական աշխատանքի քաղաք կառուցել ամայի տափաստանում: Այն էլ ի՛նչ քաղաք ... Նոր Նախիջեւանը հիմնադրուեց ու կառուցուեց ըստ նախօրօք մշակուած յատակագծի, մի բան, որ ինքնին արտասովոր երեւոյթ էր ժամանակի հայ իրականութեան համար: Քաղաքաշէնական յատակագիծն անչափ պարզ էր ու չի խախտուել տարիներ: Մի քանի լայն փողոցներ ձգւում են Դոն գետին զուգահեռ եւ ուղիղ անկեան տակ հատւում բազմաթիւ աւելի փոքր փողոցներով, որոնք կոչւում են Գծեր՝ Առաջին Գիծ, Տասնիններորդ Գիծ, Քառասուներորդ Գիծ ... Տներն ու այդ Գծերը պանւում են հատումներից առացուած «վանդակներ»ում, իսկ եկեղեցիները, ուսումնական հաստատութիւնները, ամենախոշոր խանութներն ու արհեստանոցները սովորաբար կառուցուել են հրապարակներում:

Անցած դարի վերջին Նոր Նախիջեւանը բազմակողմանիօրէն զարգացած, բաւական քաղաք էր եւ ունէր թատրոն, գրադարաններ, էլեկտրական լուսաւորութիւն, տրամվայ, ջրմուղ, կոյուղի, քիչ ուշ՝ նաեւ հեռախօս եւ կինոթատրոններ: Կար մի ուրիշ կարեւոր հանգամանք, որ տարբերում էր Նախիջեւանը ժամանակի հայկական շատ քաղաքներից· համարեա բոլոր Նոր Նախիջեւանցիները գրագէտ էին: Նոյնիսկ Պատկանեանը, կծու, անողոք Ռափայէլ Պատկանեանը, որի գրիչը հազուադէպ է չարժուել դովեստներ անելու, գրել է· «Մեր ժողովուրդը, սուտ խօսք պէտք չէ, գրեթէ ծայրէ ծայր, կարդալ գիտէ, շատ քիչ մարդ կը գտնուի քաղաքիս մէջ, որ մէկ օր գպրոց գնացած չլինի եւ կարդալ սովորած չլինի...»:

Շրջենք այսօրուայ Նոր Նախիջեւանով, հայ հինաւարի ձեռքով կառուցուած փողոցները կ'ընդունեն մեզ ջերմ ու սրտաբաց: Ահա մի տարեց, գեղեցիկ շէնքի ճակատից մեզ են նայում հայկական «Մ» եւ «Ն» տառերը: Տեսնես ո՞վ է եղել այդ, անշուշտ, մեծահարուստ ու փառասէր Մ· Ն·ն: Ահա Նախիջեւանցիների արձանագրած զբօսայգին, ահա այս շէնքում է գործել հայկական իգական դիմադպրան: Ո՞ր մէկը թուես ... Այս ընդարձակ քառակուսի հրապարակն էլ Նոր Նախիջեւանի կենտրոնն էր ու սիրտը: Այստեղ էր, որ 1781 թուականի Ապրիլի 21-ին Յովսէփ Արք· Արղութեան հոգարարուր մարդկանց ներկայութեամբ օծեց գաղթօճախի հողն ու ջուրը եւ կատարից Նոր Նախիջեւանի հիմնադրման արարողութիւնը: Այստեղ է գտնուել Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցին, այստեղ է կանգնած եղել «Հիւսիսի Շամիրամ»ի արձանը, որն պատուանդանին փորագրուած էր· «Կայսրուհի Եկատերինա Երկրորդին՝ երախտապարտ Հայերից»:

Հրապարակի խանութներից մէկի վրայ հայերէն եւ ռուսերէն մեծ - մեծ տառերով գրուած է՝ «Երեւան»: Յետոյ աչքովս ընկաւ «Շիրակ» խանութը, «Ախթամար» սրճարանը ... Հայկական կեանքի իւրատեսակ վկաներ են ռոստովեան փողոցների անուանումները· Պատկանեան փողոց, Նալբանդեան, Շահումեան, Միւանիկեան, Սարեան, Օհանեան, Մադոյեան: Փողոցներից մէկը կոչւում է Արմենական, այսինքն՝ Հայկական: «Մոսկովեան» հիւրանոցը լաւագոյններից է Ռոստովում ու գուցէ ամենահինը: Այստեղ էի կանգ առել եւ հպարտութեան պէս մի բան զգացի, երբ պարզուեց, որ հիւրանոցի շէնքը կառուցուել է Հնուկ - հայերից Նոր Նախիջեւանին կտակած եւ Միքայէլ Նալբանդեանի ջանքերով Հնդկաստանից տեղ հասցուած գումարներով:

Ձեմ յիշում ո՞ր ամսագրում էի կարդացել, որ մինչ օրս կանգուն է այն տունը, ուր ծնուել եւ մեծացել է Նալբանդեանը, բայց տեղում՝ Ռոստովում պարզուեց, որ յօդուածի հեղինակը սխալուել է: Ախտա՛ս: Բայց փոխարէնը չուռով իմացայ, որ պահպանուել է Ռափայէլ Պատկանեանի տունը, եւ աւելին՝ այնտեղ ապրում են մեծ գրողի ու հայրենասէրի թոռները:

Մխանիկեան փողոց, համար 11 Ա՝ մի յարկանի, ազիւսաշէն, փարթամ այգով շրջապատուած տուն: «Այս տանը, - յայտնում է յուշատախտակը, - 1871 - 1892 թթ· ապրել է հայ գրականութեան դասական Ռափայէլ Գարրիէլի Պատկանեանը»: Բախտս բերեց, ծանօթացայ գրողի թոռների՝ Հռիփսիմէ եւ Կատարինէ Պատկանեանների հետ: Ասում եմ «բախտս բերեց», որովհետեւ այդ ազնուական պահուածքով ու ազնուական դիմադիմագրով տարեց կանայք օժտուած են զարմանալի բարեացակամութեամբ եւ կիրթ ու սրամիտ մարդիկ են:

«Տունը, - պատմեցին քոյրերը, - պատկանել է դեռեւս Ռափայէլի հօրը՝ Գարրիէլին, որը, ինչպէս պիտէք, նշանաւոր հրապարակախօս էր, գրող, թարգմանիչ ու մանկավարժ եւ, ի մէջ այլոց, եղել է Միքայէլ Նալբանդեանի ուսուցիչը: Երբ քաղաքի յեղափոխական ուժերի դէմ պայքարի եկած Գարրիէլին աքսորեցին Կովկաս, տունը վաճառեցին: Սակայն տարիներ յետոյ այն գնեց եւ վերստին Պատկանեանների սեփականութիւնը դարձրեց Ռափայէլը: Յուշատախտակին նշուած է 1871 թուականը, բայց, անկասկած, Ռափայէլը հայրական տունը ձեռք էր բերել աւելի վաղ, մի գուցէ 60-ական թուականներին: 1892-ին, երբ Ռափայէլ Պատկանեանը վախճանուեց, տունը ժառանգեց նրա որդի Եւգենիոսը, մեր հայրը: Նա մասնագիտութեամբ ինժեներ էր, մահացել է 1947 թուականին, այդ տարուանից էլ տատիկները մենք ենք...»:

Մեր զրոյցն անցնում էր խնամքով պահպանուած, ծաղկաշատ այգում, փոքրիկ կլոր աւազանի մօտ: Այդու ամենամեծ ու ամենատարեց ծառը միակ ծիրանենին էր՝ հատուածուն, ժամանակից ճաքճքրքած:

- Ռափայէ՞լն է տնկել, - հարցրեցի եա:

- Գրողի ձեռքով տնկուած այդուց ոչ մի ծառ չի մնացել, - պատասխանեց կատարինէ Պատկանեանը, - ծիրանենին հայրս է տնկել:

- Հայրիկը սիրում էր պատմել Ռափայէլ Պատկանեանի մասին, որի յիշատակը միշտ էր որդիական ամենաջերմ յարգանքով, - ասաց Հռիփսիմէ Պատկանեանը: - Նրա խօսքերից մի բան էլ ես ձեզ պատմեմ: Ռափայէլի հայրենասիրու-

---

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին ոտ չէրթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան ոտ կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց· ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Կը քաչուի՞ն մի, ամերիկեան կապիկները պէս պէս զրպ զրպ կը ցատկեն, ա՞ռ է քաչուելնին:

- Դուք եթէ հոս չըլլաք, աւելի լաւ պիտի ցատկեն, կը ներկէք համարձակութեանս, Նիկողիմոս աղա, սակայն ծերբերուն պարագն է՝ չի խանգարել երիտասարդներուն ուզախութիւնը, կը նեղէք համարձակութեանս, բայց երբեմն երբեմն երիտասարդները մինակ ձգելու է, որ ուզածնուն պէս զուարճանան, կարծելով՝ ծերերուն պարագը աս է:

- Իմ ներկայութեամբ եթէ իրարու ձեռք կը սեղմեն...

- Ծերերուն մէկ պարտականութիւնն ալ երիտասարդներուն յանցանքը չի տեսնելն է:

- Ախկա ըլլա՞ր բան է· իրարու հետ քըսըր քըսըր խօսին տէ ես ալ աչքերս դոցե՞մ:

- Ինչո՞ւ տառնկ կ'ըսէք, Նիկողիմոս աղա, ծերերուն մէկ պարագն ալ ամէն բանի ականջ չի կախելն է:

- Վա՛յ, կնիկս սիրեն տէ ես ալ նայի՞մ:

- Ծերերուն մէկ պարագն ալ փոքրերուն թերութիւնները չի տեսնալն է, Նիկողիմոս աղա:

- Իմ կարծիքս ալ ան է, որ Նիկողիմոս աղան իր աղջկան կամ կնկան մէկ պակասութիւնը տեսնելու ըլլայ նէ՝ չի տեսնելու պիտի դայ:

- Հապա, Նիկողիմոս աղա, ծերութիւն բանծդ աս է:

- Նիկողիմոս աղա, ամէն բանի կարեւորութիւն տալու չէ: Ծերութիւնը հապա ինչպէ՞ս կ'ըլլայ:

- Նիկողիմոս աղա, մարդս ամէնէն առաջ իր կնկան թերութիւնները ծածկելու է, ծերութեան օրէնքը աս է· մենք ալ ծերեր տեսած ենք· օրինակ, կուգան սուրճ մը կը խմեն, - աղջիկներ, դուք ինծի մի նայիք, զուարճացէք, կ'ըսեն, կ'երթան կը պառկին: Եկուր տես որ Նիկողիմոս աղան ամենեւին չի պառկիր:

- Ծերերուն պարտականութիւններէն մէկն ալ չատ պառկիլն է:

- Գնա քիչ մը հանգստացիր, Նիկողիմոս աղա:

- Կը տեսնաս՝ քունդ աչքերէդ կը վազէ:

- Ծերութեան պայմաններէն մէկն ալ քունը աչքերէն վազելն է:

- Պէ ճանըմ, ես քուն չունիմ, ես ծեր չեմ, երիտասարդներուն չարմարած եմ:

- Ատանկ կ'ըսես, բայց երբ քարիւլի մէջ կնկանդ ձեռքը քիչ մը կը սեղմեն՝ աչխարհքը լրար կ'անցընես:

- Բայց տառանկ բան կ'ըլլա՞յ:

- Հարկաւ կ'ըլլայ, նայէ, մխսիս Ժորժն ալ ձեր աղջկայ՝ մատմազել Մարիին հետ ամուր կ'ընէ կոր:

- Ամուրը ո՞վ է:

- Իշտէ փորթէն:

- Փորթէն որո՞ւն տղան է:

- Որո՞ւն տղան պիտի ըլլայ, իշտէ ամուրին տղան է:

- Ես այդ բնատանիքը չեմ ճանչնար:

- Ինչ կ'ըսէք, Նիկողիմոս աղա, մխսիս Ժորժը ձեր աղջկայ հետ քորթէ կ'ընէ ըսելը կը սիրէ ըսել է· քանի մը օրէն պիտի նշանուին:

- Կը սիրէ՞ մի:

- Կը սիրէ:

- Ի՞նչ ըսիր, կը սիրէ՞ ըսիր:

- Ա՛յո, կը սիրէ· բայց ինչո՞ւ կը բարկանաս· ի՞նչ վնաս ունի· հիմա ամէն մարդ ալ աս ճամբան բռնած է:

- Վա՛յ սրիկայ Ժորժ, վա՛յ լիրբ, անկիրթ: Մատամ, լապտերը վառէլ տուր, երթանք ... վա՛յ անամօթ, վա՛յ, լապտերը վառեցի՞ք· աղջիկս կը սիրէ՛ եղեր ... ինծի ալ լուր չեն տար հէ՞ ... վա՛յ անամօթ, աներես վա՛յ ... լապտերը վառեցի՞ք ծօ ... պատրա՞ստ ես, գեանին տակը անցնելիք Մարի, հայտէ, քալէ, ոտքերդ կոտրուին, վա՛յ անամօթ վա՛յ, երթալ պահելու է եղեր հա՛ ... ամօթն ու խղճալը վերցած է աչխարհքէս, քորթէ, ամուր, ինչ խաղքութիւն է մէկտեղ չէն պակսիր, քառիւլի մէջ ամուր, բոլքայի մէջ՝ քորթէ, վալսի մէջ ոտք կոխել, թուղթ խաղալու մէջ՝ աչքով ընել, թաթինայի մէջ՝ ձեռք բռնել, բաթինայի մէջ՝ թեւը սեղմել ...

(Շար· 6)

(Թիւր. 2. 8. 2.)

ԴԱՒԱՆՔՆ

«ՅՈՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՄՈՒՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Ա. ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ

ՎԱՃԱՌԱՍԻՒՆ

ՕՖՖԻՍ ԸՆԹԱՑՔԸ

- Ի՞նչ է հարցը, տարօրինակ փափկասիրտ մարդ մը ես, որ ամէն բանի կ՚ուզես խղճալ։ - Լլլուն, որ Ֆրանսուան կղզուհուհին կ՚ուզէ, չէ՞ որ ամէն տարի Ճան Ֆեսթիլօ. չունի մէ տասնեակ մը ոչխարներ, որոնց կերակրելու համար ամէն օր մէկ ֆրանք կը ծախսէ։

- Ինչ որ ալ ըլլայ, ես չեմ կրնար ներել, որ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք ծախսես։

- Ես ալ չեմ ուզեր, որ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք ծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք ծախսեմ։

- Ես ոչ մէկ բան կ՚ուզեմ, միայն կ՚ուզեմ, որ դուն ոչխարներուդ համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսեմ։

- Ես ոչ մէկ բան կ՚ուզեմ, միայն կ՚ուզեմ, որ դուն ոչխարներուդ համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսեմ։

Ճան Ֆեսթիլօ. չունի մէ տասնեակ մը ոչխարներ, որոնց կերակրելու համար ամէն օր մէկ ֆրանք կը ծախսէ։

- Լլլուն, որ Ֆրանսուան կղզուհուհին կ՚ուզէ, չէ՞ որ ամէն տարի Ճան Ֆեսթիլօ. չունի մէ տասնեակ մը ոչխարներ, որոնց կերակրելու համար ամէն օր մէկ ֆրանք կը ծախսէ։

- Ի՞նչ է հարցը, տարօրինակ փափկասիրտ մարդ մը ես, որ ամէն բանի կ՚ուզես խղճալ։

Ճան Ֆեսթիլօ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, չեմ կրնար ներել, որ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ես ոչ մէկ բան կ՚ուզեմ, միայն կ՚ուզեմ, որ դուն ոչխարներուդ համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսեմ։

- Ես ոչ մէկ բան կ՚ուզեմ, միայն կ՚ուզեմ, որ դուն ոչխարներուդ համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսեմ։

Ճան Ֆեսթիլօ ցոյց տուաւ։

Ոչխարները ցնծագին կը վազվզէին խոտերուն մէջ։

- Ես ոչ մէկ բան կ՚ուզեմ, միայն կ՚ուզեմ, որ դուն ոչխարներուդ համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսեմ։

- Ես ոչ մէկ բան կ՚ուզեմ, միայն կ՚ուզեմ, որ դուն ոչխարներուդ համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսես։

- Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ ես ալ ոչխարներուս համար ամէն օր մէկ ֆրանք չծախսեմ։

Ճան Ֆեսթիլօ ցնծագին կը վազվզէր, ուրախ էր, որ ոչխարները ազատ էին։

Ընդհանրապէս ալ Ճան Ֆեսթիլօ ուրախ կեանք մը կ՚անցնէր։ Ամէն առաւօտ կանուխ կ՚արթննար, ոչխարները կը հաւաքէր, ամբողջ օրը անոնց հետ կը պտտէր, իրիկունները կը վերադառնար, ոչխարները կը մտցնէր, ետքը ինք կը ճաշէր, ետքը կը պառկէր ու կը քնանար։ Ամէն օր նոյն բանը։

Ճան Ֆեսթիլօ ոչ մէկ ընկեր ունէր։ Ոչխարները միայն։ Ոչխարները կը սիրէր, որովհետեւ ոչխարները ոչ մէկ խնդիր կ՚ունենան։

Ճան Ֆեսթիլօ ոչ մէկ ընկեր ունէր, որովհետեւ ոչ մէկ ընկերութիւն կը սիրէր։ Ընկերութիւնները միշտ կռիւներ կը յարուցանեն։ Ճան Ֆեսթիլօ ոչ մէկ կռիւ կը սիրէր։ Ան կը սիրէր ոչխարները, որոնք երբեք կռիւ չեն յարուցաներ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոխան ծաղկեպսակի Ա. Փափազեանի դառնակըսկիծ մահուան առթիւ.- Պ. Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Քէօսէեան 200-ական, Պ. Սարաֆեան - Պ. Զօրպաճեան, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100-ական, Պ. Մալոյեան 50 Ֆ., ինչպէս նաեւ Զարաֆեանի մահուան տխուր առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քիւրէղեան եւ Ծաղուգեան 100-ական, Պ. Թորոս Քիւրէղեան 50 Ֆ.: Ողբացեալ Գէորգ Պօյաճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Վարպետուրականի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 100 Ֆ., Տիկին Պօյաճեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իշխճեան եւ Նուպար եւ Աստուր Մարգուանեան 150-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պալիքեան եւ Ս. Ճանիքեան 100-ական Ֆ.: Ողբացեալ Օննիկ Ներկիզեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Ա. Բամ Ճուլֆայեան եւ Ներկիզեան ընտանիքի կողմէ 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նուրիձա Նալպանտեան 60 Ֆ.: Ողբացեալ Աբրահամ Աշպայեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Հայազատ Միխիթարեան 100, Պ. Կարապետ Պէօրէկեան 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միխիթարեան 50, Պ. Աբիկ Մինասեան 50, Մինասեան ընտանիք 100 Ֆ.:

—դպրոցական վերամուտ—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիլլն մասնաճիւղի եւ Վիլլնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ-Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ.- Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16-ին:

×

Կապոյտ Ծովի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ.

×

Օ Տը Սէնի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ
նուիրուած՝
ՊԱՐՈՑ ՍԵՒԱԿ-ի
Կիրակի, Հոկտեմբեր 21

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Dîner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18
A partir du 3 Septembre

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ ՉՈՒԶԵՑ ՄԵՌՆԻԼ

(Այն սեւ օրերուն)

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

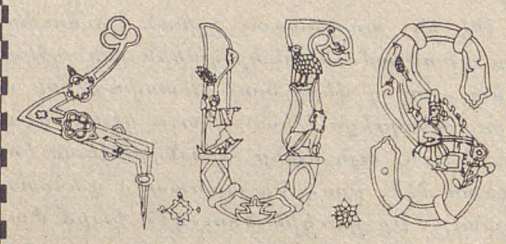
Հատորին կողքին ներքը, հրատարակուած է ծանօթագրութիւն մը, որմէ առորեւ հատուած մը՝

«Սակաւաթիւ օրինակներով տպուած մեր այս գրքին՝ «ժողովուրդ մը որ չուզեց մեռնիլ» պիտի չէ որոշուած: Ոմանք հետեւեալ դրամ չահելու մտօք գրուած չէ ան այլ՝ մեր արքայական նահատակներուն յիշատակը վառ պահելու համար է միայն:

...Ըսինք թէ այս գրքին պիտի որոշուած չէ: Այդ յանձնելով մեր ազնիւ ընթերցողներուն եւ բարեխնամ հասատատութիւններուն ուշադրութեան, երախտապարտ պիտի ըլլայինք որ իրենք որոշեն պինը եւ սիրայօժար քանի մը օրինակ ստանձնելով՝ թեթեւցնէին մեր խաչուած սուրբերուն նուիրուած այս գործին ծանր բեռը:

Դիմել.-

Z. BERBERIAN
104, Ave. d'Italie
75013 PARIS

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՋՕՆ

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

«Ց Ա Ռ Ա Ջ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԱՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՑՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.ՎԷ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սաւուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

VIENT DE PARAITRE

PARAGES D'EXIL
de
CHAHAN CHAHNOUR

- ARMEN LUBIN -

Trois nouvelles traduites de l'arménien
par
Krikor CHAHINIAN

UN PETIT CŒUR TENDRE
ՊԱՁԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑՇ ՍԻՐՏ

ZATOSTÉ
ԶԱՐՈՍՏԻ

UN TAILLEUR,
SES DEUX HOTES et
DIVERS EVENEMENTS
ԴԵՐԶԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ed. Le Temps qu'il fait
Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)
— H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris
— HARATCH
ou en librairie

OPTIMA Tours

ETE 84
EN ARMENIE

— du 1er au 15 SEPTEMBRE — PRIX PARIS/PARIS : 6 410 F

— du 6 au 20 OCTOBRE — PRIX PARIS/PARIS : 5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

VOYAGE CULTUREL EN ARMENIE

conduit par le Révérend Père KESSEGIAN
du 18 AOUT au 1er SEPTEMBRE (avec 3 jours à TBILISSI)
PRIX PARIS-PARIS : 6 410 F

Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris Tél. : 742. 10. 35

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

Ճարտոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թէ ամառնային արձակուրդներու առթիւ Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Փարիզի գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ են Յուլիս 28-էն Սեպտեմբեր 3:

×

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՋՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Ջուիցերական Իրաւաւիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Յուլիս 30էն Սեպտեմբեր 3:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը փակ է ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 31

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
21
MARDI
21 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.769 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.769

ՕՐՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«M-5» ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԽՄԲԱԿԸ

—×—

Լիոն - Փեռաչ կայարանին պայուսակներու արկղին եւ Անթըսթի ահաբեկչական արարքներէն ետք, Ուրբաթ Իրիկուն Կրենոպլի կայարանին մէջ է, որ ԷՄ - 5 համակը նոր ոճրափորձ մը կ'ընէր, բայց յաւուրեար այս երրորդը ճակատագրական ըլլայ խորհրդաւոր խմբակին համար: Պարտէս, Օգոստոս 17-ին, երբ ռումբը կը պայթէր Կրենոպլի կայարանը թեթեւ վնասներ հասցնելով, արձնլուայ վայրկեան մէկը խոյս կուտար եւ ըստ ականատեսներուն՝ ռումբը դնողն էր: Այս երրորդ ոճրափորձը թէեւ չէ ատանձնած, բայց ոստիկանութեան համար կասած չկայ թէ նոյն մարդիկն են, այսինքն պրպ ԷՄ - 5-ի անդամները, որոնք 30 միլիոն կը պահանջեն կառավարութենէն վերջ դնելու համար իրենց ահաբեկչութեան: Ոստիկանութիւնը կը խորհի թէ այս մարդիկը պարզապէս քրէական հաստատ ոճրագործներ են եւ ոչ թէ՝ քաղաքական կամ յեղափոխական որեւէ գործունէութիւն ունեցող անձեր: Անկախ ամէն ինչէ նկատուելիք նոյնիսկ թէ ռաֆէթի գործ ըլլայ: Կը կարծուի նաեւ թէ մէկ կամ երկու հոգի վիրաւորուած են Կրենոպլի ռումբէն եւ ըստ նոյն ականատեսներուն, անոնք փախած են ԷՄ - 5, ինչ-որ կառքով մը, որ կը սպասէր կայարանին առջեւ: Ոստիկանութիւնը այլեւս որոշ տեղեկութիւններ ունի եւ լայնածաւալ հալածանքի մը ձեռնարկած է զանազան շրջանակներու մէջ, նաեւ հիւանդանոցներու: Ներքին նախարարը՝ Ժոքս, յայտարարեց մը, զժգոհութիւն կը յայտնէ որոշ տեղեկութիւններու հրապարակման առթիւ: Ասոնք՝ սխալ կամ խեղաթիւրուած, կրնան վնասել քննութեան բնագաւառին: Ներքին Նախարարութիւնը կ'ակնարկէ ոստիկանական կարգ մը լուրերու, ինչ որոնց մաղթեպեան դիմագիծ ունեցող անձեր են այն կասկածելիները, որոնք խոյս կուտային Կրենոպլի կայարանը:

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի որ ոստիկանութիւնը բաւական տեղեկութիւններ ժողված է, բայց չուզեր շատ մեծ արագութիւններ ընել: Ականատեսներու վկայութիւններն ալ թոյլ տուած են, որ ռոպո գիմանկար մը պատրաստուի:

×

ՔՐՏԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

—×—

Ազգարայի իշխանութիւնները բացարձակապէս արդիւնաւէտ են թուրք մամուլին արձագանգը հանդիսանալ այն յարձակումներուն, զորս քիւրտ հայդուկներ կատարած են Սղերդ եւ Հաքքարի, Թուրքիոյ հարաւ - արեւելեան շրջանը, թէեւ տեղեկատուութեան անօրէնութիւնը խոստովանած է թէ «ձախ անջատողականներ» յարձակում գործած են Սեմտիլիի զինուորական ոստիկանութեան կեդրոնին վրայ: Այլ աղբիւրներու համաձայն բաւական զոհեր կան: Եթէ պաշտօնական աղբիւրները մէկ սպաննուած ոստիկանի եւ 12 քաղաքային թէ զինուորական վիրաւորներու մասին կը խօսի, անպաշտօն աղբիւրներ 11 մեռեալի եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորի խօսք կ'ընեն: Կ'ըսեն նաեւ թէ այս քիւրտերը, հաւանաբար անդամ քիւրտ աշխատաւորներու կուսակցութեան, եկած են Իրաքի լեռնային սահմանակից շրջաններէն, ուր ապատանան գտած էին Թուրքիոյ զինուորական պետական հարուածէն (1980, Սեպտեմբեր 12) ետք: Միջադէպեր պատահած են նաեւ Տիարպէքիր, ուր կին մը սպաննուած է:

Ծանօթ է որ 1980-ի զինուորական պետական հարուածէն ետք, հազարաւոր քիւրտեր ձերբակալուած են եւ չորս տարի ետք, քանի մը հարիւր քիւրտեր բանտէն են, ուր քանիցս կամաւոր ծոմի չարժումներու դիմեցին: Թուրքիա ապրող 7 միլիոն քիւրտերու «պաշտօնական» անունը լեռնցի Թուրք է: Իրենց լեզուն արգիլուած է, թէեւ շատեր Թուրքերէն չեն գիտեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱԼԼԱՍԻ մէջ է, որ հանրապետականները պիտի ընտրեն նախագահական իրենց թեկնածուն՝ այսինքն Ռեկընը: Համագումարը բացուեցաւ Երկուշաբթի օր եւ Չորեքշաբթի է, որ Ռեկընի վաւերացումը կը կատարուի: Հակառակ իր կաֆ-ին, որ բաւական ջուր բերաւ խորհրդարանական ջազացքին, Ռեկընի նշանակումը կասկած չի վերցներ: Զայնը փոշմած առեն, փակ կարծուած միէրդի մը առջեւ որ բաց էր, Ռեկընն յարմար գտած էր յայտարարել ամերիկացի ժողովուրդին թէ հրահանգ տուած է բնաջնջել Խորհ. Միութիւնը: Այս վերջինն ալ առիթը չի փախցներ անշուշտ օգտագործելու համար այս «կատակ»ը (ըստ ամերիկեան բացատրութեան) մինչեւ ՄԱԿ-ի չրջնահները:

ՈՒԿԱՆՏԱՅի մէջ երեք հարիւր հազար հոգի ջարդուած են 1981-էն ի վեր, ըստ Լոնտոնի Օպզերվըրի լոյս ընծայած մէկ թղթակցութեան: Անգլիացի լրագրողը՝ Ուիլիըմ Փայք տասը օր անցուցած է Ուկանտա, ուր հինգ հասարակաց փոսեր տեսած է, չուրջ 2000 հոգիի ոսկորներով: Տրամաբանական կը դտնէ Օգոստոս 9-ին Ուաշինկթըն եղած յայտարարութիւնը, ըստ որուն 2000 հազար հոգի ջարդուած է, մինչ դիմադրական պարագլուխը 300 հազարի մասին կը խօսի:

ԺԱՆ ՖՐԱՆՍՈՒԱ - ՓՈՆՍԷ, արտաքին նախկին նախարար բողոքի պիտի դիմէ Պետութեան Խորհուրդին մօտ, որպէսզի այս վերջինը արտայայտուի հեռաձայնի տակերու նոր յատկացումներուն մասին, զորս ապօրինի կը նկատէ: Սրպարեւ կառավարութիւնը ճչդած էր, թէ այս յատկացումին չնորհած աւելցած գումարը պիտի յատկացուի Պետութեան, մինչ Թզթաթարական կանոնադիրը կը ճչդէ, որ բոլոր հասոյթները միայն ու միայն Թզթաթարութեան համար կրնան օգտագործուիլ:

ՌԵՄԻ ՄԱՌԹԻՆ քոնեաքի մեծ տունը յայտարարած է թէ այլեւս Նիքոլա ընկերութեան մեծամասնութիւնը իր ձեռքը կ'անցնի: Ցարդ, Ռեմի Մառթէն եւ Ժէնթիոն հոլտինկ ընկերութիւնը 40,17% ունէին: Նիքոլա, Ֆրանսական զինիի երրորդ տարածող ընկերութիւնը տարուէ տարի աճող բացեր ունէր: Ասոնք 2,7 միլիոնէն 1981ին, հասած էին 47,5 միլիոն Ֆրանքի 1983-ին:

ԼԻԲԻԱԿԱՆ նաւը, որու մասին կասկած կայ թէ ականները ինք զետեղած է Կարմիր ծով, Մարսէյլի նաւահանգիստը էր դեռ Երկուշաբթի օր եւ խուզարկութիւնը ոչ մէկ արդիւնք տուած էր:

ՄԱՏՐԻՏի մէջ հարաւ - եմէնցի դիւանագէտ մը մահափորձի ենթարկուած է առջի օր: Վիճակը շատ ծանր էր: ՊԱԿ-ը (Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) յայտնեց թէ իրականին մէջ հարաւ - եմէնցին պաղեստինցի Ասու - Սայիտ անունով մարտիկ մըն էր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵԱՀԱՆ ԵԱՀՆՈՒՐ

- ՄԱՀՈՒԱՆ 10-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ -

Տասը տարի առաջ, 1974 Օգոստոս 20ին, Ֆրէյժիւսի (Վառի նահանգ) ինթէրքոմիւնալ հիւանդանոցին մէջ, ուր փոխադրուած էր Օգոստոս 6-ին կաթուածի հետեւանքով, իր մահկանացուն կը կնքէր Սփիւռքի մեր ամէնէն հարազատ դրագէտը՝ Եահան Եահնուր:

Այս առթիւ, «Յառաջ Մխիթ եւ Արուեստ»ի Սեպտեմբերի թիւը, բացառապար ուշ էջ, ամբողջովին նուիրուած է Եահնուր - Լիւպէնի, այսինքն՝ հայ դրագէտին եւ Ֆրանսագիր բանաստեղծին:

Ցիշենք թէ 1983-ին լոյս տեսած էր Լուժի Փրովիզուառէն եւ վերջերս հրապարակ եկած Փարաժ տ'Էկզիլ (Ճախող) խորագիրը կրող երեք պատմուածքներու թարգմանութենէն ետք, - Լէ Քահիէ Պլէօ պարբերականը իր յաջորդ թիւը - Հոկտեմբերին նախատեսուած - նուիրուած է Արմէն Լիւպէնի:

Այս մարդը ի՞նչպէս պիտի հանդուրժեր անչարժութեան:

- Հոգ մի ընէք, պատասխանեց ան տրտում համակերպումով մը, ես անցեալի բոլոր արկածախնդրութիւններս ապրեցայ որպէսզի, երբ օր մը նստիմ բազկաթոռին մէջ, միտքով ապրելիք յուշեր ունենամ:

Անտարակոյս մարդը եթէ օր մը պիտի անչարժանայ իր բազկաթոռին մէջ եւ ստիպ վերջ պիտի սկսի յիշել իր անցեալը, իր գործած չարիքներով, ոճիրներով, իր գործած անիրաւութիւններով, իր սարքած դաւադրութիւններով չէ որ պիտի հպարտանայ եւ ուրախանայ: Այդ բազկաթոռին մէջ նստելէ վերջ, անպայման իր անցեալին մէջ պիտի սկսի փընտռել այն բանները, որոնցմով մարդ մը կը բարձրանայ թէ՛ իր եւ թէ ուրիշներու աչքին: Որքան շատ են անոնք, այնքան շատ են պատճառները դեռ ապրիլ փափաքելու համար:

Գամիւ նշանաւոր վէպին մէջ, որ «Օտարականը» կը կոչուի, վէպին հերոսներէն մէկը ունէր խորհրդածութիւն մը: Քանի տարիէ ի վեր չեմ մոռնար այդ խորհրդածութիւնը: «Հասկցայ որ, կ'ըսէր ան, մարդ մը եթէ մէկ օր միայն ապրած է, անկէ վերջ առանց դժուարութեան կրնայ հարիւր տարի ապրիլ բանտ մը մէջ: Իր այդ մէկ օրուան յուշերը պիտի բաւէին որպէսզի չձանձրանար ապրելէ»:

Շատերու համար կեանքի մը երկրորդ ու վերջին մասը բանտ մը կը դառնայ: Մարդը այդ պարագային ուրիշ բան չէ եթէ ոչ սահմանափակումներու եւ մարմնական անբաւարարութիւններու բանտարկեալ մը: Բայց այդ օրէն անդին ան բանտարկեալն է նաեւ իր յուշերուն: Այդ յուշերը կրնան բանալ մէնա սահմանափակումներէ չինուած երկաթեայ ճոռերը:

Զարմանալի չէ որ այսօր եթէ մարդոց մէկ մասը կ'ապրի իր կեանքին առաջին կէսը, մէկ մասն ալ զրաղած է դրի առնելով իր նախապէս ապրած կեանքին յուշերը: Զարմանալի չէ նաեւ որ մարդիկ, իրենց կեանքը ապրիլ ուղելով հանդերձ, կը սիրեն կարդալ ուրիշներու ապրած կեանքին մասին:

Ցուշերը եթէ չըլլային, ոչ մարդը պիտի կարենար ապրիլ, ոչ ալ ընկերութիւնը:

Ռ. Հ.

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՈՆԻ ԱՓԵՐԻՑ

Բ.

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԸ ԵՒ ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆՑԻՆԵՐԸ

Հանդիպեցի «Դոն» ամսագրի գլխաւոր խմբագիրը, յայտնի գրող, շուրջ քսան գրքի հեղինակ Ալեքսանդր Սուիչմեզովին:

- Հայերը եռանդուն կերպով մասնակցում են ամէնօրեայ աշխատանքին, - ասաց նա, - նուիրուած են քաղաքի տնտեսական եւ հասարակական զարգացման շնորհակալ գործին: Ներկայ հմուտ բանուորներ են, ծառայողներ, բժիշկներ: Ռոստովում ապրում եւ ստեղծագործում են հայազգի տաղանդաւոր գրողներ, ճարտարապետներ, քանդակագործներ, նկարիչներ:

- Ինչպէ՞ս են նրանք իրենց գործում ռուսական հողի վրայ:

- Մի՛թէ այդ հարցին էլ պատասխանում հայկական համայնքի երկդարեայ պատմութիւնը, որը նաեւ մեր երկու ժողովուրդների եղբայրութեան պատմութիւնն է, ասաց Ալեքսանդր Սուիչմեզովը: Եւ երբ խնդրեցի նրան պատմել իր մասին, նա հարցրեց նորից անդրադարձաւ:

- Ծնուել եմ Ռոստովից ոչ հեռու գրաւորդ ռուս կազակների գիւղում, - պատմեց Սուիչմեզովը, - միակ հայկական ընտանիքը մերն էր: Ծնողներս հարեւանների հետ խօսում էին ռուսերէն, իսկ նրանք եւ մեզ՝ երեխաներիս հետ, մայրենի լեզուով, եւ դա ոչ մէկին չէր խանգարում: Յաճախում էին նրանք պիւղի ռուսական եկեղեցին, բայց երեխաներին, այդ թւում եւ ինձ, հայկական ծէսով կնքելու համար տարան Նոր Նախիջեւան: Քայլել, լողալ եւ ձի քշել սովորել եմ գրեթէ միաժամանակ,ամբողջ օրը խաղալով ռուս տղաների հետ: Ցետոյ մենք մեծացել ենք միասին, հասասար կիսել ե՛ւ լաւը, ե՛ւ վատը, բայց երբեք, ոչ մի անգամ չեմ զգացել, որ մեր ընտանիքի կամ իմ հանդէպ վերաբերուն տարբերութիւն դնելով, որպէս օտարներ:

Մանկական յուշերը հեռու տարան Ալեքսանդր Սուիչմեզովին եւ նա մտաբերեց 1919 թուականը, երբ Նոր Նախիջեւան էին հասել արեւմտահայ գաղթականները:

- Այժմեան չինարարական տեխնիկումի շէնքը յատկացրել էին գաղթականներին, - յիշում է Սուիչմեզովը, - նրանց բժշկական օգնութիւն էին ցոյց տալիս, կերակրում, խնամում: Ութ տարեկան երեխայ էի, շատ բան չէի հասկանում, բայց սիրտս կտոր - կտոր էր լինում, երբ նայում էի թշուառ, տանջանքների ճամբայ անցած հայրենակիցներիս: Ցոյց էին տալիս մի ծերունու եւ ասում, որ Թուրքերը կտրել են նրա լեզուն: Կար այնտեղ մի խելագարուած կին, ասում էին, որ նրա աչքի առաջ մորթել էին ամբողջ ընտանիքը...

Մենք լռեցինք:

Գ.

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ

Գմբէթի վերջին ոսկեզօծ մասը երեւաց հեռուից եւ միանգամից իր կողմը ձգեց: Ս. Խաչ վանքի եկեղեցին է, Նոր Նախիջեւանի հռչակաւոր արքեպիսկոպոսական մայրավանքի գլխաւոր տաճարը: Ահա այն՝ կանաչ բլուրների գրկում, համեստ, գեղեցիկ եւ բնութեան հետ ներդաշնակ: Հաստատ պատմութիւն ունի Ս. Խաչը, եւ այսօր էլ նրան բացառիկ բախտ ու դեր է վիճակուել: Բայց, թերեւս, չշտապենք եւ սկսենք նրանից, թէ ինչո՞ւ են վանքն ու եկեղեցին կոչուել Սուրբ Խաչ: Անուանումը վերծանելու համար անհրաժեշտ է տեղափոխուել հին Հայաստանի մայրաքաղաքներից ամենագեղեցիկն ու փառաւորը՝ Անի: Հազար ու մի եկեղեցիների քաղաքում շատ էին սրբավայրերը, շատ բան էր այստեղ ստիպում մի քանդարեան աստուածավախ մարդուն մոռանալ աշխարհիկ կեանքի հոգսերը եւ թէկուզ մի պահ մեն - մենակ մնալ Աստծոյ ու սեփական հաւատի հետ: Անեցիները պաշտում եւ աչքի լոյսի պէս էին պահում նաեւ մի խաչքար, որը նոյնիսկ իր յատուկ անունն ունէր՝ Սուրբ Խաչ: Երբ մարդկային բարբարոս կրքերն ու երկրաշարժը կործանեցին Անին, Անեցիների հետ մէկտեղ զաղթի ճամբան բռնեց նաեւ Ս. Խաչը ու յայտնուեց հեռաւոր Խրիմում: Սուրբխաչ քաղաքի մօտ Հայերը 1358 թուականին վանք հիմնեցին, որը խրիմահայ մանրանկարչութեան ու դպրութեան կենտրոն դարձաւ: Եւ քանի որ այստեղ հանդրուանեց գաղթական խաչքարը, վանքը կոչուեց Ս. Խաչ: Զորս դար անց խաչքարը վերստին կիսեց ժողովրդի բախտը, նրա հետ տեղահանուեց Խրիմից եւ հասաւ Դոնի ափերը: Քաղաք հիմնելուն պէս, Հայերը մտածեցին վանք կառուցելու մասին: Վանքը կառուցուեց, պահապան դարձաւ մեր խաչքարին եւ ընդունեց նրա անունը՝ Նոր Նախիջեւանի Ս. Խաչ վանք: Այստեղ խաչքարը պահուեց մինչեւ 1920-ական թուականները:

«Սուրբ Խաչ որ հասայ, - կարդում ենք Ռափայէլ Պատկանեանի «Վարթեւոր» պատմուածքում, - ... նախ, սովորու - թեան համաձայն մտայ ժամ, հինգ - վեց սրբերի առջեւ մէկ - մէկ մոմ վառեցի... Անիից բերած քարէ սուրբ խաչն էլ բանալ տուի, համբուրեցի եւ ազօթքս աւարտեցի»: Նկատեցի՞ք. «բանալ տուի», ուրեմն խաչքարը պահուել է առանձին խըցնամքով: Քահանաներին, երբ Սուրբ Խաչը ժամանակաւորապէս ամայութեան մատնուեց, խաչքարը տեղափոխուեց Նոր Նախիջեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի, այնտեղից էլ 1964 թուականին՝ Ս. Յովհաննէս Կարապետի եկեղեցի, ուր եւ պահւում է մինչեւ օրս: Հասկանալի է, որ չտապեցի աչքովս տեսնել այն: Գրիգոր Ա. քհնյ. Տէրտէրեանը ուղեկցեց ինձ եկեղեցու խորքը եւ կանգ առաւ մի չափազանց համեստ խաչքարի առջեւ. «Ահա՛ Սուրբ Խաչը»: Մի՞թէ ... Այլ կերպ էի պատկերացնում. «տեղնա - զործ», նուրբ վարպետ Պողոսի Գօչավանքի խաչքարին չզիջող: Բայց պարզւում է, բազում սերունդների սրբութիւն սրբոցը բաւականին կոպիտ պազալթէ կոթող է, վերին մասը կամարաձեւ, վրան պարզունակ խաչ փորագրած: Խաչից վեր եւս փորագրուած է հնագոյն ժամանակներից մինչեւ մեր օրերը հասած եւ այժմեան հայկական արուեստում մեծ տարածում գտած «յաւերժ արեւ»ի պատկերը:

- Կոթողն աւելի քան երկու հազարամեակի պատմութիւն ունի եւ ի սկզբանէ հեթանոս Հայերի պաշտամունքի առարկայ է եղել, - ասաց Տ. Գրիգորը, - խաչը յետոյ են աւելացրել, բայց «յաւերժ արեւ»ը մնացել է:

Տէրտէրեանի խօսքերը շատ համոզիչ թուացին, քանի որ խաչքարը երկուորեակի պէս նման է էջմիածնի Մայր տաճարի պեղումներից յայտնաբերուած Արարատեան թագաւորութեան (Ն. Ք. առաջին հազարամեակ) պազալթէ կոթողին: Մօտիկից զարդն իրօք պատկերում է մեզանից իւրաքանչիւրին լաւ ծանօթ «արեւ»ը, բայց, երբ դուրս էի գալիս եկեղեցուց եւ չրջուեցի վերջին անգամ Ս. Խաչին նայելու ... ապշած կանգ առայ: «Յաւերժ արեւ»ը այլեւս չկար, նրա տեղը գրաւել էր խաչի յստակ, պարզորոշ պատկերը: Մօտեցայ, եւ խաչն անհետացաւ, կերպարանափոխուելով «յաւերժ արեւ»ի: Այն էլ ոչ թէ աստիճանաբար, այլ միանգամից, յանկարծակի:

- Զարմանալի է, - ասաց Տ. Գրիգորը: - Ինչպէ՞ս է, որ մինչեւ հիմա չէի նկատել ... Զարմանալի է...

Ս. Խաչ եկեղեցին հիմնադրուել է 1783 թուականին: Այն Ռոստով քաղաքի հնագոյն եւ ԺԸ. դարից պահպանուած միակ կառոյցն է: Ենթադրւում է, որ եկեղեցին նախագծել է ռուս ականաւոր ճարտարապետ Իվան Ստարովը: Ցամենայն դէպս, Ս. Խաչը ընդհանրութիւններ չունի հայկական ճարտարապետութեան հետ, այն ԺԸ. դարավերջի ռուս դասական ճարտարապետութեանը բնորոշ օրինակ է: Ի դէպ Նոր Նախիջեւանի եւ չրջակայ գիւղերի բոլոր հայկական եկեղեցիներից միայն երկուսն են կառուցուած հայկական ոճով, դրանք են մեզ արդէն ծանօթ Ս. Կարապետը եւ Թոփխի գիւղի եկեղեցիներից մէկը:

1790-ին Յովսէփ Արք. Արղութեանի ջանքերով Ս. Խաչում տպարան բացուեց: Ընդհանրապէս առաջին տպարանը Ռոստովանի հարաւում: Մինչեւ 1795 թուականն այստեղ տպագրուեց 20 անուն հայատառ գիրք: Ժամանակի համար դա բնաւ էլ փոքր թիւ չէ: Սուրբ Խաչում երկար տարիներ գործել է գիշերօթիկ դպրոց, որի սաների թւում գտնում ենք նաեւ Ալեքսանդր անունով մի նորնախիջեւանցի տղայի: Նրան 1921-ի գարնանը վիճակուած էր գառնալ նորաստեղծ Սովետական Հայաստանի կառավարութեան ժողովրդական առաջին նախագահ:

Ս. Խաչ եկեղեցու հարաւային պատի մօտ հանդչում են Յարութիւն Ալամդարեանը, Միքայէլ Նալբանդեանն ու Ռափայէլ Պատկանեանը:

Ալամդարեանի չիրմին ժամանակակից խաչքար է: Նալբանդեանի ու Պատկանեանի տապանաքարերը կանգնեցուել են 1901 թուականին հասարակութեան միջոցներով: Տապանաքարերը պատկում են երկու մեծ նորնախիջեւանցիների պրոֆ կիսանդրիները, որոնց հեղինակն է Ֆրանսահայ քանդակագործ Անդրէաս Տէր - Մարուքեանը (Տէր - Մարուքեանի աշխատանքներից է Խաչատուր Աբովեանի արձանը քանաքեռում, գրողի տուն - թանգարանի մօտ): Մեծ հայրենական պատերազմի տարիներին, երբ Գերմանացիները յաջողուել էր ներխուժել Ռոստով, կիսանդրիները թաքցրել ու անխուսափելի աւերածութիւնից փրկել է Զալիթ գիւղի բնակիչ Կարապետ Ադամեանը:

Այժմ Սուրբ Խաչը ռուս եւ հայ ժողովուրդների բարեկամութեան թանգարան է: Թանգարանը բացուել 1972 թուականին, բայց այդ յիշարժան իրագործութեանը նախորդել է կարեւոր եւ արդարեւ մի գործ, որն ինքնըստինքեան մեր երկու ժողովուրդների բարեկամութեան դրսեւորումն էր ... Իմ առջեւ ընդամենը 15 - 20 տարուայ լուսանկարներ են, որոնց վրայ Ս. Խաչ եկեղեցին է՝ կիսափլատակ, անճանաչելի: Քահանայ Բարսեղ Պետրոսեանը, ինչպէս ասացինք, վանքն ամայացել էր, ապա եկեղեցու գմբէթը խիստ վնասուել կայծակից, յետոյ էլ վայ հասաւ պատերազմը: Մի խօսքով, նախկին Ս. Խաչից շատ քիչ բան էր մնացել: Վերականգնե՛լ. այսպիսին էր ժողովրդի կարծիքը, այսպիսին եղաւ նաեւ պետական մարմինների որոշումը, որն ընդունուեց 1968 թուականին: Արդէն երեւանում վերականգնման նախագծի հեղինակ Մարկ Գրիգորեանի անձնական արխիւը թերթելով համոզուեցի, թէ որքան դժուարին գործ են կատարել մարդիկ, որքան ուժ, եռանդ են ներդրել, որպէսզի նորից կանգնի կոչուի Ս. Խաչը: Վերականգնման հետ են կապուած բազմաթիւ հիմնարկներ, հարիւրաւոր մարդկանց՝ ճարտարապետների, նկարիչների, պատմաբանների, արուեստագէտների, ճարտարապետական բանուորների անուններ ... Մարտիրոս Սարեանը նամակներ էր գրում, ներնդհատ զանգահարում, խնդրելով ու հրամայելով չտապեցնում գործը, իսկ Մարկ Գրիգորեանը, աւարտելով իր փայլուն նախագիծը, հրաժարուեց վարձատրութիւնից: Շուրջ չորս տարի տեւեց դժուարին ու բարդ աշխատանքը, վերջին գործերից էին գմբէթի վերնամասի ու խաչի ոսկեզօծումը, երեք թանկարժէք բիւրեղապակեայ ջահերի տեղադրումն ու եկեղեցու բակում այդի տնկելը:

Յիրաւի, վերածնուե՛ց Սուրբ Խաչը, նաեւ չունչ ու ոգի առաւ, իր պատերում ամփոփելով Նոր Նախիջեւանի հայկական դպրոցախին եւ մեր ժողովուրդների բարեկամութեանը վերաբերող մեծարժէք, բազմազան նիւթեր: Մտնելով Ս. Խաչ, մարդ ակամայ հպարտութիւն է զգում: Ամէն բան այստեղ խօսում է մեր ժողովրդի նորնախիջեւանեան հաստատած երկդարեայ ճանապարհի, նրա չինարար տաղանդի ու լաւագոյն գաւակների մասին: Ճաշակով ձեւաւորուած ցուցափեղկերից յառնում է գաղութի հիմնադրման դրամատիկ պատմութիւնը, որն առնչուում է Եկատերինա Բ. կայսրուհու, Ալեքսանդր Սուվորովի, Յովսէփ Արք. Արղութեանի անունների հետ: Ձիշդ է, թանգարանի ցուցանմոյշները չեն զարմացը - նում քանակով, սակայն իւրաքանչիւր իր, փաստաթուղթ, քանդակ, լուսանկար կամ գիրք այստեղ իր ուրոյն տեղն ու պատմութիւնն ունի եւ ամբողջովին կլանում է այցելուին: Նոր Նախիջեւանի հայկական թատրոնին նուիրուած անկիւնը, արիներից դեղնած афիշները, լուսանկարները, բայց ո՛չ լուսանկարները: Պետրոս Ադամեան, Սիրանոյշ, Յովհաննէս Աբելեան, Վարդուհի Վարդերէսեան, Վարդան Աճեմեան, Ռուբէն Սիրական, Ռուբէն Զարդարեան, Վահրամ Փափազեան, Վահրամ Ալազան, Վահրամ Ասլանեան, Վահրամ Ալեքսանեան, Վահրամ Ղազարեան, Վահրամ Ղազանչեան, Վահրամ Ղազանչեան, Վահրամ Ղազանչ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Պահարանէն առի Թոյնին տուքը եւ դրի սեղանին վրայ, ուր կարկանդակի պնակներ կային. բժիշկ Լազովէր դրաւ ձգախցիկէ իր ձեռնոցները, սիանիւր տր փոթասիոմի կտորները առաւ, փուչիի վերածեց զանոնք, յետոյ վերցնելով կարկանդակներուն վրայի մասերը, ներքնամասերը ցանեց Թոյնի որոշ քանակութիւն մը, որ լաւ իրեն, բաւական էր անմիջական մահ պատճառելու բազմաթիւ հոգիներու: Տպաւորիչ լռութիւն մը կը տիրէր սրահին մէջ. բոլորս անձկութեամբ կը հետեւէինք բժիշկին շարժումներուն: Կը մնար տակաւին սիանիւրը լեցնել պատրաստի շիշերուն մէջ. որոշեցինք վերջին պահուն ընել այդ, որպէսզի չողիանալով չկորսնցնէր իր ազդեցութիւնը:

Յետոյ իշխանը կ'ներթայ Ռասփութինը առնել իր տունէն:

«Զարհուրանքով կը դիտէի զոհս որ հանդարտ էր ու ինքնավստահ, իմ առջեւ: Ի՞նչ եղած էր իր յաւակատեսութիւնը. ինչո՞վ լրեն կ'օգնէր ապագան դուշակելու, ուրիշներու մտածումները կարդալու իր ձիրքը, երբ չէր տեսներ իրեն դէմ մեր լարած ահռելի ծուղակները: Ըսինք թէ ճակատագիրը քօղարկած էր իր հոգին ... որպէսզի արդարութիւնը կատարուէր: Սակայն յանկարծ փայլակի մը նման տեսայ Ռասփութինի անարդ կեանքին բոլոր փուլերը: Ողճահարութիւնս եւ զղջումս անհետացան, ձեղի տալով սկսուած գործը մինչեւ վերջը տանելու վճռակամութեան մը: Վերջապէս հասանք պալատ»:

Գեներալ Կոմարովսքին Ռասփութին կը մերժէ իշխանին իրեն հրամցուած կարկանդակները ... յետոյ կ'առնէ:

«Քիչ վերջ հատ մը առաւ, յետոյ ուրիշ մը ... սոսկումով կը դիտէի: Թոյնին ազդեցութիւնը պէտք է անմիջապէս յայտնուէր, սակայն մեծ զարմանք առթելով ինծի, Ռասփութին կը շարունակէր հետս խօսիլ, իրրեւ թէ ոչինչ պատահած ըլլար: Այն ատեն առաջարկեցի իրեն համտեսել Մրիմի մեր դինիները. մերժեց: Ժամանակը կ'անցնէր: Կը ջղայնանայի: Միտքը փոխելով Ռասփութին առաւ իրեն երկարած գաւաթս. խրմեց ախորժով. հանած էր դինիս»:

Իշխանը յետոյ դինի կը լեցնէ սիանիւր պարունակող գաւաթի մը մէջ. ոտքի է Ռասփութինի առջեւ եւ կը հետեւի անոր ամէն մէկ շարժումին, սպասելով որ վայրկեանէ վայրկեան դեմին գլորի: Սակայն ան կը շարունակէ խմել դանդաղօրէն, փոքր ումպերով, համտեսելով դինին: Երբեմն միայն ձեռքը կը տանի կոկորդին, կարծես դժուարութիւն ունենար կլլելու:

- Ի՞նչ ունիս:

- Ոչինչ, պարզապէս կոկորդիս մէջ քերուրտուք մը, դինին լաւ է, անկէ դարձեալ տուր»:

Իշխանը կը վտանգայ հնազանդիլ, Թոյնը չազդեր տակաւին: Եուսուփով զարհուրած է եւ պատրուակով մը վեր կ'ելլէ, մտածելի յարկը, կարելի է երեւակայել դաւադիրներու սոսկումը, Թոյնը չէ ազդած ...:

- «Ա՛ռ այս ատրճանակը, կ'ըսէ անոնց- մէկը մէկը, - ու նորէն վար իջիր»:

Իշխանը երբ կ'իջնէ դեռնայարկ, Ռասփութինը կը դանէ նստած հոն ուր ձգած էր զինք:

«Գլուխը կախած էր եւ դժուարաւ կը շնչէր. կամաց կամաց մօտեցայ եւ քովը նստայ. ուշադրութիւն չդարձուց ինծի: Քանի մը վայրկեանի սոսկալի լռութենէ ետք գլուխը յանկարծ վերցուց եւ դարձաւ ինծի:

- Գէ՞չ կը զգաք դուք ձեզ:

- Այո, գլուխս ծանր է եւ ստամոքսիս մէջ այրուցք մը կը զգամ. քիչ մը եւս դինի տուր ինծի, լաւ կուգայ»:

Գինի լեցուցի իրեն, մէկ ումպով կլլեց. անկէ ետք վերակենդանացաւ ու զուարթացաւ: Կը տեսնէի որ ոչերն էր իր դիտակցութեան ու բոլորովին բնական կերպով կը տրամաբանէր:

Ռասփութին ոտքի կ'ելլէ ապա ու կը դիտէ բիւրեղէ խաչելութիւն մը. այդ պահուն է որ Եուսուփով կը վերցնէ ատրճանակը ու սրտին կը կրակէ. Ռասփութին վայրագ աղաղակ մը կ'արձակէ ու կը տապալի արջու մորթի մը վրայ: Մեռա՞ծ է: Դաւադիրները համոզուած են, սակայն քիչ ետք երբ Եուսուփով կը հակի դիակին վրայ, կը տեսնէ Ռասփութինի ձախ աչքին բացախիլը, յետոյ ալ կոպը կը սկսի դողդողալ ու կը բարձրանայ: Անոր երկու աչքերը կը յառին իր ոճրագործին «դիւային օխի արտայայտութեամբ մը»...:

«Այն ատեն, կը շարունակէ իշխանը, ահաւոր բան մը պատահեցաւ. յանկարծական ու բիրտ շարժումով մը Ռասփութին ոտքի ելաւ, բերանը փրփրոտ: Ահարկու տեսարան էր: Վայրկ ապաղակ մը հնչեց կամարներուն տակ եւ տեսայ որ ջղաձիգ ձեռքերով օդը կը թափահարէր: Ցետոյ վրան նետուեցայ. իր մատներով կ'ուզէր կոկորդէս բռնել: Աչքերը ակնակապիճներէն դուրս ցայտած էին եւ արիւնը կը հոսէր ջրթունքներէն»...

Ռասփութին կը յաջողի հասնիլ դրան ու կը կորսուի մութին մէջ. դաւադիրներէն մէկը կը նետուի ու պէտք կ'ըլլայ որ կրակէ չորս անգամ որպէսզի Ռասփութին լմնայ ձիւնին մէջ: Դիակը կը նետեն նէվա, սակայն ան չէ մեռած, տակաւին կը շնչէ:

Իր սպանութեան օրուան առաւօտուն իսկ Ռասփութին դրած է իր կտակը, ցարին եւ ցարուհիին ուղղուած նամակի մը ձեւով:

«Եթէ ես սպանուիմ հասարակ մարդոց եւ մասնաւորապէս իմ եղբայրներուս, ռուս գիւղացիներու կողմէ, դուն, Ռուսիոյ ցարը, դուն վախնալիք բան մը չունիս քու զաւակներուդ համար, որովհետեւ անոնք պիտի իշխեն Ռուսիոյ, դարերով ու դարերով: Սակայն եթէ սպանուիմ ազնուականներու ձեռքով, եթէ անոնք արիւնս թափեն, իրենց ձեռքերը արատաւորուած պիտի մնան իմ արիւնով եւ ամբողջ քսանըհինգ տարի պիտի չկարենան արիւնս մաքրել իրենց ձեռքէն: Պիտի մեկնին Ռուսիայէն. եղբայրը պիտի սպաննէ իր եղբայրը»:

Սարսափելի դուշակութիւնը պիտի կատարուէր շուտով: Երկու ամիս ետք յեղափոխութիւնը կը պայթէր եւ ցարը 1917 Փետրուար 28-ին կ'որոշէր լքել բանակը եւ մեկնիլ Ցարսքոյա - Սէլօ: Սակայն ճամբուն վրայ, չոգեկառքը կը պարտաւորուէր կանգ առնել Բսքով. ապստամբ զինուորներ կ'ընդդիմանան կայսերական թափօրին անցքին:

Բսքո՛վ: Ռուսերէնով կը նշանակէ, անդունդը:

Հոս է որ ցարը պիտի ստորագրէ իր հրաժարականը, երբ յաջորդ օրը կը տեղեկանայ թէ Տումա արդէն հաստատած է ժամանակաւոր կառավարութիւն մը: Միապետական երկու երեսփոխանները կը բարձրանան. կառախումբ եւ ականատես լուծումի մը դէմ: Ու յետոյ յանկարծ, կարուկ շարժումով մը հաղորդեց իր որոշումը, խաչանշան մը ընելով»:

Երբ Ալեքսանդր դուքսը, ցարին աներ- ձադը, - զայն մօտէն կը ճանչնայի երբ փարիզ կ'ապրէր եւ յաճախ կուգար թէյ առնելու մօրս տունը - կը խօսէր յուզիչ այդ պահուն մասին, կը զործածէր ըմբռոստութեան արտայայտութիւնները:

«Ե՞րբ տեսնուած է որ վեհապետ մը հրաժարի հայն անցողակի չգոյութեան մը, եւ կամ մայրաքաղաքին մէջ յառաջ եկած մասնակի քանի մը անկարգութիւններու պատճառաւ: Սէն - Փէթէրսպուրկի պահեստի ուժերուն մատնուի՞ն էր պատճառը: Սակայն ցարը իր հրամանին տակ ունէր տասնըհինգ միլիոնոց բանակ մը:

Նիքոլա համոզուած էր որ առժամեայ կառավարութիւնը Ռուսիան լաւագոյնս կը կառավարէր, քան ինք: Ոչ մէկ պատճառաբանութիւն կը գոյէր Ալեքսանդրի համար: Ըստ իրեն «Մայրաքաղաքին արուարձաններուն մէջ քանըչորս ժամուան ընդհարում մը, ընդհակառակն, պիտի հաստատէր կարգ կանոնը»:

Որոշ է որ Նիքոլա Բ. կը թուէր պատկանիլ տարրեր մոլորակի մը: Իր բարոյական տարակուսանքը պիտի առաջնորդէր մինչեւ իր կամքին տկարացման: Իր Փիլիքականը այնքան փոխուած էր որ ոմանք ըսին թէ - առանց ապացոյց ունենալու - թմրեցուցիչ կը գործածէր: Ամպհովարար իր սրտի ցաւերը յաճախ անհանդուրժելի կը դառնային: «Ժամը մէկին, կը գրէ իր օրագրին մէջ, մեկնեցայ Բսքովէն հոգիս ճնշուած բոլոր այն անցուդարձէն զոր ապրեր էի: Շուրջս ամբողջ մատնութիւն էր, սուտ, նենգութիւն»:

Եւ Ռասփութինի մահէն եօթը ամիս ետք ցարն ու իր ընտանիքը կը սպաննուէին Եքաթէրինպուրկ, Իպաթիեվի տան մէջ - «տուն մը, որ բացառիկ ճակատագիր մը ունեցաւ»: -

Ն. Ա. Թ.

Ձ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՑԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Շ.)

- 16 -

ՎՐԻԺԱՌՈՒԻՆ

Ֆեոերացիայի ախոյեանը, չուտով տեսնուեցաւ, Պակոթիլէն աւելի բարձրը խաղալու ձեւ ունէր, բայց Պակոթիլի աւելի ճապուկ էր. եւ առաջին պահը իրացնէ շնչակտուր ընելիք բան մը եղաւ:

Փեփինէ քրտինքի մէջ կը լողար ու կարծես վառօդ կլլած էր:

Երկրորդ պահը լաւ սկսաւ Պակոթիլի համար որ յարձակումի անցած էր. բայց յանկարծակի Պակոթիլ գետին փռուեցաւ ապառաժի պէս: Իրաւարարը սկսաւ համրել մանեկրորդները:

- Ոչ, առանց Փեփինէ ոտքի կանգնելով աթոռին վրայ. ցած հարուած:

Ֆեոերացիայի ախոյեանը դարձաւ հեղնական ժպիտով դէպի Փեփինէ, «ոչ» ըրաւ գլուխով, եւ բռունցքով դպաւ կըզակին:

- Ոչ, դառաց Փեփինէ ինքնիրմէ դուրս ելած, մինչ խուժանը կ'աղմկէր, ամէնքը տեսան. նախ ցած հարուած մը տուիր ու երբ ինքը ցաւէն կքեցաւ դուն կղակին հարուածեցիր. վաւեր չէ:

Գաւառային ախոյեանը ուսերը ցնցեց քրքջալով. մինչ այդ՝ իրաւարարը հաշուած էր մինչեւ տաս, եւ հիմա կը բռնէր կռփամարտիկի ձեռքը բարձրացնելու համար. բայց հոս հասաւ ողբերգութիւնը:

Փեփինէ մէկզի շպրտեց գլխարկը եւ ոստիւնով մը թռաւ խաղաբեմին վրայ, եւ սեղմած բռունցքները՝ յառաջացաւ գաւառական ախոյեանին դէմ:

- Քեզի կը ցուցնեմ ես, առանց Փեփինէ:

- Ձգմէ՛, Փեփինէ, պոռաց խուժանը խելագար:

Կռփամարտիկը պաշտպանութեան դիրք առաւ եւ Փեփինէ անոր վրայ, ինկաւ Փաձաների մը պէս ու իջեցուց հարուած մը:

Բայց Փեփինէ չափազանց կատաղած էր կարենալ տրամաբանելու համար. ուսին միւսը դիւրաւ խոյս տուաւ եւ ուղղորդ մը չանթեց կղակին: Դժուարութիւն չունեցաւ ուժեղ եւ ճիշդ քաշելու, որովհետեւ Փեփինէ հոն կեցած էր բոլորովին անպատասխար. իրրեւ թէ հարուածէր սղոցուկի պարկ մը:

Փեփինէ ժայռի նման խորտակուեցաւ, իսկ ժողովուրդին մէջէն անցաւ սարսափի հով մը որ կոկորդին մէջ սառեցուց բառերը: Բայց ահա մինչ գաւառային ախոյեանը կարեկցութեան ժպիտով մը կը նայէր զորդին վրայ տատածուած հսկային, խուժանը սոսկալի դոչիւն մը բարձրացուց: Մարդ մը յատքած էր բեմին վրայ. հոդ իսկ չըներ հանելու անձրեւէն թրջած մոմչորը եւ զըլխարիը. կ'առնէ երկու ձեռնոցներ որ չուանները անկիւնի սեղանի վրայ էին, կ'անցնէ ձեռքին առանց իսկ կապելու, կը կանգնի պաշտպանութեան դիրքով ախոյեանին առջեւ, եւ անոր կը դրկէ առաջին հարուածը:

(Շար. 65)

հան, հայ բեմի այդ հանճարներին ծանօթացնել է նաեւ նորնախիջեւանցի հանդիսատեսը: Առանձին ուշադրութեամբ են ներկայացուած Միքայէլ Նալբանդեանի եւ Թափայէլ Պատկանեանի կեանքն ու գործունէութիւնը: Ապակու տակ է ռուսերէն մի գիրք, որը մշտապէս իր մօտ է պահել Նալբանդեանը: Այն երկարատեւ պահը ունի՝ «Գրպանի գիրք թուրքական արշաւանքների՝ ռուս զինուորների համար» եւ լոյս է ընծայուել Պետերբուրգում, 1829 թուականին: Պարզ է, թէ ինչո՛ւ է հէնց այդ գիրքը դարձել Նալբանդեանի անբաժան ուղեկիցը: «Ազգասիրութեան ասպետը», մարտնչող հայ - բնասէրն ու քաղաքացին աւելով ատում էր ամէն մի բռնութիւն, փոքր ազգերի, կրաւորւող դասերի եւ անհատի դէմ ուղղուած ամէն մի հալածանք, իսկ նրա հայրենիքի մեծ մասը՝ Արեւմտեան Հայաստանը օսմանեան խեղդող խաւարում աւելի ու աւելի էր մօտենում մահուան անդունդին:

Այն վարկածը կայ, թէ Նալբանդեանը իտալիայի ազատագրման հերոս Ճուզէպպէ կարիպալտիին առաջարկել է իր վրայ վերցնել Զէյթունցիների 1862 թուականի ապստամբութեան ղեկավարութիւնը:

Թանգարանում հետաքրքիր են նկարագրած նաեւ Հմայեակ Արծաթպանեանը, Մարտիրոս Սարեանը, Ալեքսանդր Միանիկեանը, Սարգիս Լուկաչինը (Սրապիոնեան), Մարկ Գրիգորեանը՝ նոր - նախիջեւանցիները, որոնց անունները թանկ են ողջ Հայութեան համար: Սուրբ Խաչում պահւում են Մարտիրոս Սարեանի կտաւերից մէկը, նրա նկարագնակն ու վրձինները: Բայց ամենահետաքրքիրը, Քերեւս, հանճարեղ նկարչի նկարուած ցպիկն է, որը վարպետը հագել է աշխատելիս: Ի դէպ, Ռոստովում է բարձրացած Մ. Սարեանի՝ աշխարհում առայժմ միակ արձանը: Այն պատկերում է նկարչին հասակով մէկ, վրձինն ու նկարագնակը ձեռքին, լարուած ու լինքնամփոփ. Սարեանը անշարժացել է անհանգիստ կտաւի առջեւ, բայց եւս մի պահ, եւ նա պոռթկումով կը թեքուի առաջ ու կը կատարի վրձնահարուածը...

Ջրուցեցի թանգարանի դիրեկտոր Սվետլանա Աչիկեանի եւ աւագ դիտական աշխատող Նատալիա Պետուխովայի հետ: Այդ համակրելի կանայք ուղղակի նուիրուած են իրենց գործին, եւ դժուար չէ հասկնալ, որ նաեւ նրանց է պարտական թանգարանը իր տարէց - տարի աւելացող «ոգեղէն ուժի» համար: Սվետլանան ասաց, որ Սուրբ Խաչը մեծ ժողովրդա - կանութիւն է վայելում ու դերձել է Ռոստովի երաժշտական - մանկավարժական ինստիտուտի քառասուն հոգուց բաղկացած երդչախմբի եւրոյթը: Ներանք, ում տակ չէր հասել, չշուկով խնդրեցին կիսապաց թողնել Սուրբ Խաչի մեծատպատ դռները, որպէսզի դռնէ դրսից մասնակից դառնան համերգին: Հնչում են արեւմտաեւրոպական եւ ռուս դասական երաժշտների խմբերգներ: Ցետոյ՝ Մակար Եկմալեան ... Երբ հայկական վեհ խմբերգը բազմակիօրէն արձագանգելով Քրիստոս գմբէթի տակ, ծածուկ նայեցի դէպի դուրս. մարդկանց դէմքերն աւելի դեղին էին դարձել:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(Շար. 3)

Այրի Տիկին Արսէն Արապեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վարդանեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՐՍԷՆ ԱՐԱՊԵԱՆ-ի

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Օգոս. 22, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ռոնի Սու - Պուայի հին գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Կաֆ, Կրճնոպլը, Լիոն, Ֆլորիտա, Թօրօնթօ,

Թաղւորեան, Ժիւրժեան, Գարագօզ եւ Խիւրիքեան ընտանեկան անդամները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՌԻ ԹԱԳԻՒՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Գարակէօզեան, Պոլուցի)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 13-ին, 86 տարեկանին, Կրճնօպլը - Ֆոնթէնի մէջ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՒԼԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՒԹԻԻ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քխեան 2500 Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, Որբերու Օգնութեան Մարմինը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները, ուղրացեալ Տիկին Իրիս Փափազեան - Պիւպիւլեանի կսկծալի մահուան առթիւ. - Տիկին Գ. Ալիքսանեան 100 Ֆ., Տիկին Ամալիէ Լօյօս 100 Ֆ., Տիկին Ալիս Մարիէտան - Մալեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ամալիէ Լօյօս 100 Ֆ., Տիկին Ալիս Մարիէտան - Մալեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիւրթէ 300 Ֆ.։

-դպրոցական վերամուտ-

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէնն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, Հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար։

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ - մէն Շաբէքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ։

Հասցէ. - 9 է Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

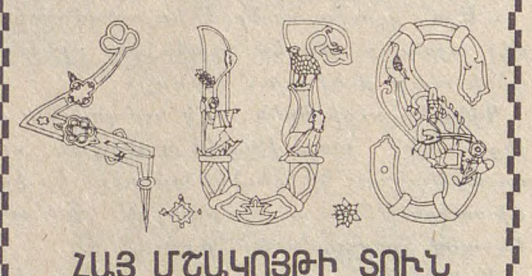
Տէր եւ Տիկին Աբշամ Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ կիրակի, Օգոստոս 26-ին Ս. Սահակ Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան մատուռ պաշտօն կատարել կուսան իրենց սիրեցեալ մօր, զոքանչին եւ մեծ - մօր՝ հանգուցեալ՝

ՆՈՑԵՄԶԱՐ ԵՆՈՎՔԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մամալեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Պատարագը կը սկսի ժամը 10-ին։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու։

ԳԻՆԵԶՕՆ

Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16-ին։

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

×

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մշակոյթի օրուան առթիւ,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի
100 Ա.Մ.Ե.Ա.Կ-ի *ոսնակատարութիւն*

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՑԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ.

×

Ո Տը Սէնի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան հայկական լեզուի մը օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. ամսուան սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար։

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ։ Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբէքշաբթի օրերը։ Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման։

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- Կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,

ինչպէս նաեւ հայկական պար ըստ վարպետի։

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հովանոց հովիտին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի կողմէ։

Հասցէ. -
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի ընթրիք - պարահանդէսը Օթել Ռամատա՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 17-ին։

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 11 au 24 Août — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

Et deux voyages : CROISIERES d'une semaine
et séjour d'une semaine à EREVAN

1) Paris — Moscou — Erevan par avion — séjours d'une semaine à Erévan et retour à bord de LITVA. du 14 au 28 Juillet—Depuis **7710 F** + Taxe de port **250 F**
2) Aller : Marseille—Odessa (à bord de LITVA), séjour d'une semaine à EREVAN, retour par avion, Moscou Paris. Depuis **8010 F** + Taxes de port **250 F.**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏՈՒԿ ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՑԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գինը 80 Ֆր. *Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50*

Դիմել. -

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԱՏՉ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770. 86. 60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ: 260 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 550 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
22
MERCREDI
22 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.770

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.770

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 9 - 13)

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

RUPTURE ET RÉAMÉNAGEMENT DANS LE MOUVEMENT ARMÉNIEN

—×—

Այս խորագրին ներքեւ, Le Monde տիփլոմաթիք Օգոստոսի իր թիւին մէկ մասրողջ էջը յատկացուցած է հայկ. գանգատն չարժումներուն եւ անոնց ներքին թէ արտաքին գործունէութեանց կամ պատասխանատուներուն, վերջին տարիներու ընթացքին:

Յօդուածագիրը՝ Փիւտիթ Փեռեռա ըստպայացունց յայտնութիւններ չի կատարեր, այլ՝ինքն նորութիւն մը չկայ իր բռածներուն մէջ: Գոհացած է ամփոփելով, ինչ որ լռած կամ կարգացած է, առանց խորհրդածութիւններ աւելցնելու իր կողմէ:

Յօդուածին սկիզբը, կ'անդրադառնայ Ալֆորվիլի յուշարձանին բացման հանդիսութեան, որու յաջորդած էր ոճրափորձ մը (Ապրիլ 29, Մայիս 3, 1984), Նախագահ Միթերանի եւ Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանին Հայերու Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ Փարիզի հիւպատոսարանի գրաւման գործողութեան չորս հեղինակներուն դատավարութեան, հատատուելու համար թէ հայկ. հարցը կրցած է տակալ վերջին երկու տարիներու ծանրակշիռ ժողովրդականութեան:

Այս նախապատմէն ետք, Փիւտիթ Փեռեռա կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ-ի վրայ, կ'ակնարկէ Դաշնակցութեան, զոր կ'որակէ «պահպանողական եւ արեւմտասէր» որ «տիպուսը է կեռիլլայի իր իսկ խումբերը ստեղծել որպէսզի երիտասարդները ԱՍԱԼԱ-ի չմիանան» (կը յիշէ, ուրեմն, Արդարադատութեան Մարտիկները):

Մնացեալը ԱՍԱԼԱ-ի ներքին հարցերուն կը վերաբերի, վերջին երկու տարիներու, այսինքն՝ Իսրայելեան միջամտութենէն ետք Լիբանան եւ չատ ամփոփ «պատմականն է» չարժումին ծոցը ծնած տարակարծութեանց, Օրլիի ոճրափորձէն ետք: Այս առընչութեամբ, յօդուածագիրը կ'արձագանգէ ԱՍԱԼԱ-ի զանազան հոսանքներու պատկանող պաշտօնաթերթերուն տեսակէտներուն: Յատկանշական է որ յօդուածին այս վերջին մասին մէջ, լայն տեղ տալով ԱՍԱԼԱ-ի անջատուած թեւին (ԱՍԱԼԱ - Մ. Ռ.), կը փորձէ վերլուծել զանազան երկիրներու պարզած պատկերը, եզրակացութիւնը տալով «Դեմոկրատ Ճակատ»ին Լոնտոնի բանբերին՝ «Հայաստան - Կայծեր»ու խմբագրականին մէկ պարբերութեան:

Յօդուած մը, որ ինչպէս ըսինք, մասնաւոր նորութիւն մը չի բերեր մեզի, բայց հատանաբար կրնայ որոշ լուսաբանութիւններ տալ Ֆրանսացի ընթերցողին:

× Այս նոյն թիւին մէջ, կարգ մը այլ յօդուածներու կարգին, կայ չահեկան գրութիւն մը գաղթականներու վերաբերող, որուն կ'անդրադառնանք առանձին:

ՀԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՅՈՄՈՆ Մէնթ եւ Պերժերոն իրենց «վեմոուար» երկին արդէն քաղաքական յայտարարութիւններով մամուլին մէջ: Սէնթ - Տէ - Թէլի ընդհ. քարտուղարը իսկական աղդարարութիւն մըն է, զոր կ'ընէ կառավարութեան, անոր ըսելով՝ «առիթը չի փնտռել ընկերվարական մեր ուղղութիւնները»: «Մոնտ»ին տուած հարցազրոյցին մէջ է, որ Ֆ. Մէթ կը քննադատէ վերակուած անտեսական քաղաքականութիւնը, կը ձաղկէ «արդիականացում» բառին - բանաձեւը, զոր կը գործածեն թէ' Ֆապի, թէ' Ջերնենկո: Ըստ իրեն ընկերային կարգ մը անհատասարութիւններ ստեղծած են: Գալով Բանուորական Ուժի արտաղարին, կ'ըսէ թէ երթալով աւելի չատ աղքատ կայ Ֆրանսայի մէջ:

ՍԱՒԱՐՈՎ ողջ - առողջ է, կ'ըսէ Մոսկուայի ձայնասփիւռը եւ միշտ Գորկի է: Պատմէ է, որ հոն զրկուած է 1980-ին, ներքին աքսորի»:

ՀԻՒԱՆԱՆ ԼԷՕՄԻ - ԻՍՐԱՑԻԼ դրամատան դէմ ոճրափորձ մը եղած է, երկուշաբթի, Օգոստոս 20, կէս գիշերին: Դրամատունը կը գտնուի պուլվար տէ Գինկիէին, Օփերայի մօտ: Նիւթական վնասներ կան, բայց ոչ մէկ զոհ: Երեքշաբթի առաւ, դեռ ոչ ոք ստանձնած էր արարքին պատասխանատուութիւնը:

ՄՕՆՏԻՑԼԻ (Միացեալ - Նահանգներու Վիճակրատ թեկնածուն) ցանկակիցը՝ Ժեքսոնին Ֆերառօ 53·453 տոլարի չէք մը գրկած է, տուրքերու պարտքը փակելու եւ իսի - ըսանները վերջ տալու համար: Փոխ - նախագահութեան թեկնածու այս առաջին ամուսինը, որ կալուածի գործ կ'ըներ, բաւական կասկածելի գործառնութիւններ ունեցած է, ըստ մամուլի կարգ մը յայտնութիւններու, ինչ որ չէր կըրնար օրնել Մընտէյլի: Գալով Ռեկընի, հակառակ իր 74 տարիներուն, աւելի նրատաւուր դիրքի վրայ է: Իր քարոզչութեան համար, չէչոը կը գրուի անհետացան բարելաւման վրայ (դրամահոսութիւն, գործազրկութեան, տուրքի նուազում, եւայլն, եւայլն): Լաւագոյն կը նկատուի լուռ անցնիլ արտաքին քաղաքականութեան վրայ, որ Պէյրութէն սկսեալ վալըն պատկեր մը չի պարզեր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հարաւը կրկին հրետանիի տակ կրնար տեղի ունեցած են, դէմ - առ դէմ հանելով լիբանանեան բանակը եւ տիւրզիներու քաղաքացօրքերը:

ՓԱՄԻՐ ԱԼԹԱՑԻ (Սիպիր) լեռնային շրջանի մէկ քարայրին մէջ, քարայրտուղիներ մարդու եւ կենդանիներու զմռսուած մարմիններ գտած են եւ կը թուի որ 2000 տարի է այդ մարմինները պաշտպանուած են միջատներու մեծաքանակ խումբերով, որոնց զոհ գացած են հետազոտողները: Արդարեւ, երբ բարձրացած են 75 սանթիմեթր հորէն, նկատած են որ իրենց մարմինները չատ փոքր թափանցիկ հազարաւոր ցեցերով ծածկուած են: Այդ ցեցերը մօրթին կը փակին եւ ըստ տեղական առասպելի մը «սեւ ժանտախտ»ով կը վարակեն անոնք որոնք քարայր կ'իջնեն, իբրեւ «պատիժ»:

ՊԵԼՖԱՍԹի մէջ, 5-րդ գիշերն է որ չատ տուն միջադէպեր կ'ըլլան:

ՊՈՍՆԻՈՑ Պիլպաոյի քաղաքին մէջ ծանր խոտումներ տեղի ունեցած են ազատագրութեան ուժերու եւ ազգայնական տարրերու միջեւ: Ցուցարարները կը բռնադատեն որ սպանական դրօշակ կայ քաղաքապետարանին վրայ: Շուրջ 11 վիրաւոր կայ:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ «ԹԱՍ» գործակալութիւնը իւրայատուկ ձեւով հաղորդած է արեւելեան Գերմանիոյ վարիչին՝ Հոնէքէի կարգ մը յայտարարութիւնները մասին: Այլ խօսքով՝ գործին եկածը տրուած, գործին չեկածը՝ չէ տուած: Այսպէս, չէ հաղորդուած սա նախազգուշութիւնը, որ չի համապատասխաններ խորհրդային տեսակէտին. - «Արեւելեան - Գերմանիա ապագային ալ պիտի չարունակէ իր խօսակցութիւնը դաշնակցային Գերմանիոյ հետ: Միջազգային կացութեան վատթարացումը կը պահանջէ որ խաղաղ համակեցութիւնը ամրապնդուի: Աւելի լաւ է տասն անգամ բանակցիլ, քան մէկ անգամ զէնք պարպել»:

ԼՈՆՏՈՆի մէջ 760 միլիոն սանթիմի ծախուեցաւ Շերլէյ Հայդ, որ Երուինկ մըն է, այսինքն մէկ տարու ձի մը: Գընողը՝ Մաքթում ալ Մաքթում մրցանիչ մը կոտրած է այս գինը վճարելով, բայց կ'ըսուի թէ աշխարհի ամէնէն հարուստ անձերէն մէկն է:

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆի «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՆԱԳՈՑՆ ՄԱՏԵԱՆԸ» ԳՐՔՈՑԿԸ

*Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Լեւոն Միրիջանեանի «Հայկական հնագոյն մատեանը» գրքոյկը, նուիրուած Մովսէս Խորենացիի «Հայոց Պատմութեան» 1500 ամեակին: Խորենացիի աշխարհահռչակ երկը, որ 1733էն սկսեալ թարգմանուած է քանի մը տասնեակ լեզուներու՝ լատիներէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, ռուսերէն, գերմաներէն, հունգարերէն, անգլերէն եւ այլն, թանկագին աղբիւր է հայ ժողովուրդի, ինչպէս նաեւ հին աշխարհի բազմաթիւ ժողովուրդներու հնագոյն պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Աշխատութեան հեղինակը ներկայացուցած է պատմահայր Խորենացիի երկի հիմնական աղբիւրի՝ Մար Աբաս Կատինայի մատեանի առեղծման եւ Խորենացիի կողմէ անոր օգտագործման պատմութիւնը: Այդ մատեանը, որ կու գար հեթանոսական դարերէն եւ կը պարունակէր հայ ազգի ծննդաբանութիւնը, հայ անուանի դէմքերու, թագաւորներու եւ իշխաններու հաւաստի պատմութիւնը, ըստ արժանւոյն գնահատուած է Խորենացիի կողմէ: Աւելի փաստօրէն պահպանուած եւ մեզի հասած հայկական առաջին մատեանն է, որուն երկու օրինակներէն մէկը ասորերէն էր, միւսը՝ յունարէն: Եթէ կատինա քրիստոնէական դարաշրջանի հեղինակ ըլլար, անոր մատեանը ամբողջովին կը թարգմանուէր եւ շրջանառութեան մէջ կը դրուէր իբրեւ առանձին, ինքնուրոյն գիրք, ըստ է Լեւոն Միրիջանեան: Աւելին, ինչպէս բազմաթիւ այլ գործեր, կ'արտագրուէր գրիչներու կողմէ եւ կը բազմացուէր: Բայց այդպէս չեղաւ, որովհետեւ Մար Աբաս Կատինայի պատմութիւնը հեթանոսական դարերու ժառանգութիւն էր եւ անոր հրապարակային ազատ գործածութիւնը՝ անկարելի: Եւ եթէ իշխան Սահակ Բագրատունի չբռնադատէր Խորենացիի՝ գրել Հայոց պատմութիւնը եւ որպէս մեկենաս չհովանաւորէր գինք, հաւանաբար անոր ալ չէր արտօնուեր օգտուելու կատինայի մատեանէն: Հեթանոսութեան կործանումով ոչնչացած էին նաեւ հայ ժողովուրդի այդ գարաշրջանի ամբողջ մշակոյթը, հազարամեակներու անոր պատմութեան նիւթական վկայութիւնները: Զայն պէտք էր վերակենդանացնել, վերահաստատել որպէս պատմութիւն: Հայաստան պէտք է ունենար իր անգեալի պատմութիւնը. ասիկա միայն իշխան Բագրատունիի կամքը չէր: Պատմական անհրաժեշտութիւն մըն էր՝ պայմանաւորուած ոչ միայն ազգային - պետական ընդհանուր, այլեւ մասնաւոր՝ ե. դարու վերջաւորութեան քաղաքական այն անհաստատ կացութեամբ, որուն մէջ կը գտնուէր Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի միջեւ տատանող Հայաստանը: Սահակ Բագրատունիի հայրենասիրական անընդհատելի նախաձեռնութիւնը իրականացուց Մովսէս Խորենացի՝ իր փայլուն դիտութեամբ, ճկուն ու հանճարեղ մտքով: Ան կոմնակիից էր միայն ճշմարիտ դիտականօրէն անթերի պատմագրութեան: Ունենալով պատմափիլիսական բարձր չափանիշեր եւ հաստատ ընկերքներ, ան վստահեցաւ Մարաբասեան մատեանին, որուն ինքնութեան մասին համառօտ տեղեկութիւն կուտայ ինք՝ պատմահայրը: Հայոց Վաղարշակ Թագաւորի յանձնարարութեամբ Մար Աբաս հին ասորերէն լեզուով կը խմբագրէ իր մատեանը, որ Ալեքսանդր Մակեդոնացիի իշխանութեան տարիներուն (Ն. Ք. 4րդ դար) կը թարգմանուի յունարէն: Ծօսուն է այն փաստը, որ «Հայոց Պատմութեան» մէջ անդրադառնալով բոլոր հայ թագաւորներուն, մեծերուն եւ երեւելի մարդոց, Խորենացի «հանճարեղ» ածականով օժտած է միայն Վաղարշակ Թագաւորը:

×

ՍԵԲԱՍՏԻԱ ՓՈՂՈՑԻ ԿՈՂՔԻՆ ՀԱՆԲԱՑԻՆ ՊԱՐՏԷԶԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Երեւանի Շահումեան շրջանը, Սեբաստիա փողոցի կողքին կը կառուցուի հանրային պարտէզ մը, զոր նախագծած են Երեւանի պետական համամիութենական նախագծային հիմնարկի ճարտարապետները: Հանրային պարտէզը կ'ունենայ ընդարձակ ամփիթատրոն մը՝ նախատեսուած բացօթեայ ձեռնարկներու համար, եօթը աւազաններէ բաղկացած համակարգ մը, զոր կը զարգարեն դեղարուեստական ձեւաւորում ունեցող չատրուանները: Շրջապատող պուրակին մէջ տեղ կը գըտնեն մանկական խաղերու յարմարուէտ համադրոյթը, արճարանը, համերգներու համար բեմ մը, կրպակներ եւայլն: Մուտքին կը կանգնի 15 մեթրնոց գրանիտէ յուշակոթող մը: Հանրային պարտէզը կը գրաւէ հինգ հեկտարի տարածութիւն մը եւ կը գտնուի Երեւանի, մասնաւորաբար Մալաթիա Թաղամասի եւ հարաւ - արեւելեան հատուածի բնակիչներու հանգստավայրերէն մին: Ներկայիս մեծ թափով չարաչ կը տարուին շինարարական աշխատանքները եւ բացումը կը կատարուի աշնան, Էրեբունի - Երեւանի նուիրուած հանդիսութեանց օրերուն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԲԱԺԱԿ

1/16 աւարտականներու երկու հանդիպումները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 16ին. - Կոտայք - Շահտեոր եւ Աբարատ - Գուգպաս:

ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՈՆԻ ԱՓԵՐԻՑ

Դ.

ՀԱՅՈՑ ԳԻՒՂԵՐ

- Կ՚ուզե՞ս, պնանք աշխարհում ամե - նահիւսիսային հայկական գիւղը, - ասաց Արշակ Պօպովեանը եւ, նկատելով զարմանքս, հաստատեց: - Այո՛, Նեավիտան ամենահիւսիսայինն է բոլոր հայկական գիւղերից:

Մեքենան ընթացաւ քանոնի պէս ուղիղ ասֆալթապատ ճանապարհով: Ճանապարհի երկու կողմը, հորիզոնից հորիզոն, խնամքով մշակուած ցորենի արտեր են:

- Հարուստ, շատ հարուստ է Միասնիկեանի շրջանը, - ասաց Պօպովեանը: - Գիտե՞ս, տարեկան որքան հացահատիկ ու եղիպատացորեն են այստեղ հաւաքում...

Մեքենայում բացի վարորդ Աստուածատուրից չորս հոգի ենք· շրջանային երկրեզու թերթի գլխաւոր խմբագիր Մնացական Դաղդեանը, թերթի հայկական բաժնի վարիչ Սերգէյ Ազարէկեանը, սպարանի դիրեկտոր Արշակ Պօպովեանն ու ես:

Կէս ժամ է հարկաւոր Ռոստովից Միասնիկեանի շրջան հասնելու համար, բայց այդ կարճ տարածութիւնը տհմանուշատում է երկու իրարից տարբեր աշխարհներ: Շրջանի գիւղերը մտնելուն պէս մի պահ մոռանում ես, որ Հայաստանում չես՝ այնքան անտաղտուկ է պահպանուել այստեղ հայկական չունչն ու ոգին:

Ցիշենք, որ իբրեւմահայ պաղեմականները 1778 - 1779 թուականներին Դոնի ափերը հասնելով, Նոր Նախիջեւան քաղաքի հետ միաժամանակ հիմնեցին հինգ գիւղ, որոնք կոչուեցին Զալթը, Թոփալ, Մեծ Սալա, Փոքր Սալա եւ Նեավիտա: Վաթսուն տարի առաջ բնակչութեան ահի հետեւանքով նրանց մի յատն եւս երեք հայկական գիւղեր՝ Կարմիր Մրիմը, Լենինականն ու Լենինաւանը: Ըստ պաշտօնական տուեալների, այժմ շրջանում ապրում է 31 հազար մարդ, բնակչութեան 62 տոկոսը՝ այսինքն չուրջ 20 հազար մարդ Հայեր են: Քիչ չեն նաեւ հայազգի գերակշիռ աշխատաւորները, օրինակ՝ շրջանային սովետի գործադիր կոմիտէի նախագահը, կուսակցութեան շրջանային կոմիտէի երկրորդ եւ երրորդ քարտուղարները:

Մանաւանդ գիւղերի հետ սկսեցի Զալթըից: Ճանապարհը մեծ է այդ գիւղը եւ եթէ բնակչութեան քանակով մօտ է Հայաստանի փոքրիկ քաղաքներին, ապա տարածքով մօտաւորապէս էջմիածնի չափ է: Ճիշդն ասած, «գիւղ» բառը չի էլ ազդում Զալթըին, մանաւանդ, որ այն Միասնիկեանի շրջանի վարչական կենտրոնն է: Եւ կենցաղով, եւ նիստուկացով, եւ հագուստով Զալթըի բնակիչներն իսկական քաղաքաբնակներ են, թէկուզեւ զբաղուած են մեծ մասամբ հողագործութեամբ: Աչխատասէր են այստեղ մարդիկ եւ հետեւապէս՝ ունեւոր, ապրում են ժամանակակից բոլոր յարմարութիւններն ունեցող, մրգատու այգիներով շրջապատուած տներում, շատերն ւտոմեքենայ ունեն: 204 տարեկան է Զալթըը, բայց այժմ նրա միակ հին չինութիւնը ԺԼ· դարաւերջի հայկական եկեղեցին է:

Գիւղի «Հրազդան» կինօթատրոնի սրահում լինքնուս նկարիչների ցուցահանդէս էր բացուել: Պատկերացո՞ւմ էք· քսան տարեկան աւելի նկարիչ կայ Զալթրում: Կատաւներից մէկին Մասիս սարն է, առջեւի պլանում՝ արագիլների բոյն եւ մայր թըռչունք ձագերի հետ: Այդ մի քիչ միամիտ, բայց անկեղծ ու ազդեցիկ նկարը կոչւում է «Կարօտ»:

Հայաստանի կարօտը զգացնել է տալիս այստեղ ամէն քայլափոխի: Եւ լաւ է, որ սերտ է ու հաստատուն Զալթրի եւ չորս Դոնի միւս հայկական գիւղերի հաղորդակցութիւնը Հայաստանի հետ: Առաջին տարին չէ, որ Միասնիկեանի եւ մեր Արտաշատի շրջանների միջեւ զարգանում են տնտեսական եւ մշակութային կապերը: Այդ կապերը յաճախակի վերածւում են անմիջական հանդիպումների· Արտաշատցիները հիւրընկալում են Միասնիկեանցիներին եւ իրենք էլ հիւրընկալւում Դոնի հայկական գիւղերում:

- Մենք դոհ ենք Հայաստանցիներից, - ասաց Սերգէյ Ազարէկեանը, - նրանք մեզ չեն մոռանում: Ամառուայ մէկ օրինակ· վերջին տարիներին հայ գրողներից Զալթը են այցելել եւ բնակչութեան հետ հանդիպումներ ունեցել Սերօ Խանզադեանը, Սիլվա Կապուտիկեանը, Գէորգ Էմինը, Վարդգէս Պետրոսեանը, Լեւոն Մկրտչեանը, Ռազմիկ Դաւոյեանը ... Նման ուշադրութիւնը ոգեւորում է մեզ...

Գիւղում տասը հոգուց ինը Հայեր են, եւ զարմանալի չէ, որ Ռուսներն էլ են այստեղ խօսում հայերէն: Բաւական խրթին է տեղի հայերէնը, Զալթրցիները լսելիս երբեմն ոչ թէ հասկանում էի առածները, այլ՝ կռահում: Ընդհանրապէս Նոր Նախիջեւանի բարբառն առանձին հետաքրքրութիւն է ներկայացնում լեզուաբանների համար, չէ՞ որ այն 6 - 7 դար զոյատեւել է Հայաստանից կորած: «Այս տարի ապրանքը ըրինդ է», - ասում է Զալթրցին, այսինքն՝ այս տարի բերքը լաւ է: «Նայէ, ինչքան դեսդ ախճիկ է» - տես, ինչ գեղեցիկ աղջիկ է: «Վրէ՞ գնչաս» - ո՞ւր ես գնում: «Կիպիր հո՛ս» - եկ այստե՛ղ: Հորթին ֆոչա են ասում, մարդուն՝ մաչա, ծոռանը՝ ձադուկ, հողին էլ՝ ֆող: Հետաքրքիր է «խազախ» եւ «մարուչկա» բառերի վերծանութիւնը, որոնք համապատասխանօրէն նշանակում են «ռուս տղամարդ» եւ «ռուս կին»: «Խազախ»ը «կազակ» բառի աղաւաղուած ձեւն է (Կազակները են կոչուել Դոնի ափերին եւ Հիւսիսային Կովկասում հաստատուած Ռուսները): Իսկ «մարուչկա»ն Ռուսների մօտ շատ տարածուած Մարիա անուան Մարուսիա փաղաքշական ձեւից է գալիս...

- Նեավիտան, - ձեռքով ցոյց տուեց Արշակ Պօպովեանը: - Հասանք:

Եւ այսպէս մեր մեքենան մտաւ աշխարհում ամենահիւսիսային հայկական գիւղը, իսկ ես չգիտէի, որ 15 րոպէ յետոյ տեսնելու եմ Նեավիտայի եկեղեցին, տեսնելու եմ, որպէսզի այլեւս երբեք չմոռանամ...

Զէ՛, նկարագրելը երեւի անիմաստ է, տեսնել է պէտք ... ինչո՞ւ ասես, որ չեն պատմի Հայոց եկեղեցիները՝ կնունքների ու ծեսերի, իրենց պատերում ճգնած համամարդկային սիրով լուսաւորուած բանաստեղծների ու փիլիսոփաների մասին: Եւ, աւա՛ղ, աւելի շատ՝ թշնամիների անզուսպ վայրագութեան ու դեղձիկը քանդելու - աւերելու մոլուցքի մասին: Բայց, որ աշխարհում գերմանական ֆաշիստների ձեռքով աւերուած հայկական եկեղեցի կայ՝ գիտէի:

Նեավիտայի կիսաւեր եկեղեցին կանգնած է փոքրիկ բլրի վրայ, չորս կողմը կանաչ անծայրածիր արտեր են եւ այդ անսահման գեղեցկութեան գրկում տարօրինակ են թւում նրա մռայլ, սեւացած պատերը: Մնացական Դաղդեանն ասաց, որ 41 թուականին եկեղեցում պաշտպանուել են սովետական զինուորները: Դիմադրել են երկար, կատաղի, բայց ֆաշիստները թնդանօթներ են բերել, իսկ մերոնց մօտ միայն թեթեւ զէնք է եղել:

Եկեղեցու հատակ, մեթրոկէսանոց պատերը ծակծկուած են հազարաւոր փամփուշտների ու արկաբեկորների հետքերով, արեւմտեան եւ հարաւային պատերը մի քանի տեղ բացուած են արկերի ահաւոր հարուածներից: Մի տեղ բացուածքն այնքան մեծ է, որ նրանով երկու մարդ առանց կռանալու միաժամանակ կարող են մտնել եկեղեցի: Ամէնից չատ վնասուել է զանգակատունը՝ վերին մասը փչրուել է, պահպանուած չարուածքից ցցուած են պայթիւնների ջերմութիւնից հալուած ու ծռմռուած երկաթէ ձողեր:

Բայց Նեավիտայի եկեղեցին, կարծես համակուած իրեն ստեղծած ժողովրդի ուժով, դիմացել է, չի կործանուել հիմնայատակ: Ծօշափում եմ պատը· այո՛, այսպիսի կուռ չարուածքը հեշտ չէ քանդելը, դրա համար էլ արկերը ոչ թէ փլուզել են եկեղեցին, այլ ծակել նրա պատերը:

Արկերի բացուածքից ներսում անտուոր չատ լոյս կար: Ցանկարծ զմբէթի տակից սուր ծղրտոց լսուեց, ու երկու ձի - ճեղնակ սեւ կայծակների պէս դուրս թըռան եկեղեցուց: Բարձրացրի գլուխս ու անկնկալի եկած կանգ առայ: Պատից լուռ նայում էր ալեզարդ մօրուքով իբրեւ պատկեր մի ծերունի: Աչուըս, գրկոցը լուսաւորչին էր ... Միայն հրաշքը կարող էր փրկել Նեավիտայի եկեղեցու որմնանկարների մի մասը, երջանիկ պատահով նոյնիսկ պոյներն են պահպանել իրենց թարմութիւնը: Սրբերից մէկը ծնկների վրայ՝ դէպի եկեղեցի մանողը, բաց էջերով մի՝ մեծ գիրք է պահում: Պարզորոշ նշմարւում են հայերէն տառերը, նոյնիսկ մի քանի բառ կարելի է կարդալ, բայց ամրողջութեամբ գրուածքն անընթեռնելի է: Սրբի դէմքին գնդակ է դիպել ... Զէ՛, դա տեսնե՛լ է պէտք...

Անցնելով Նեավիտան, թշնամին նորից դիմադրութեան հանդիպեց, այս անգամ՝ հայկական Մեծ Սալա գիւղի մօտակայքում: Կռուի մասնակիցներից էր Սերգէյ Օհանեանը, որն ընկերների հետ խնդիր կատարութեամբ պաշտպանեց գրաւած գիրքերն ու զոհուեց: Օհանեանին յետմահու Սովետական Միութեան հերոսի կոչում շնորհուեց, նրա անունը յաւիտենական ոգի երկրին: Ահա հերոս մարդկանց նուիրուած յուշարձանը եւ ահա նրանց գերեզմանը:

Ռոստովի հոգի վրայ չատ բան է յիշեցնում պատմութեան մէջ ամենածանր պատերազմի մասին: Այդ պատերազմի մահացու կրակն անցել է նաեւ Թոփալ գիւղով: 610 Թոփալեցիներ էին մեկնել ռազմաճակատ, 324-ը չվերադարձան: զոհուածներից 323-ը Հայեր էին, մէկը՝ Ռուս, գիւղի միակ ռուս ընտանիքի զաւակը:

Այդ օրը զոհուած Թոփալեցիների յուշարձանի մօտ հաւաքուել էին գիւղի միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչներն ու բարձր դասարանների աշակերտները: Նման հանդիպման վազուց էի սպասում ... Միասնիկեանի շրջանի բոլոր հայկական գիւղերում հայազգի աշակերտներն ինը տարի՝ երկրորդ դասարանից մինչ տասներորդը սովորում են մայրենի լեզու եւ գրականութիւն:

Թոփալեցիները հրաւիրեցին տեսնել իրենց դպրոցը, իսկ քիչ անց մենք արդէն մասերիմներ էինք: 10-րդ դասարանցին - ը՝ Մակարը, Մկրտիչը, Սարգիսը, Հայկանոյշը, Աննահիտը, իրար ընդհատելով, հարցուփորձ էին անում Հայաստանից· վերականգնո՞ւմ է Սեւանի մակարդակը, Երեւանում ճիճզերը մոդայից դո՞ւրս են եկել թէ ոչ, քանի՞ հազար մարդ է տեղաւորում «Հրազդան» մարզադաշտը, քանի՞սն են Երեւանի մէթրոյի կայարանները ... Եկել էի հարցերով, բայց հարիւր էի հասցնում լինքս պատասխանել: Երկար զրուցեցինք:

Աչակերտները երգեցին դպրոցի մաթեմատիկայի ուսուցիչ Գրիգոր Բարխանի յօրինած երգը՝ նուիրուած հարազատ գիւղին: Երգում Թոփալին կոչւում է «Ա. նիի բեկոր», չէ՞ որ Անիի կործանումից է սկսուել նորնախիջեւանեան պատմութիւնը:

Թոփալ դպրոցում քանիերորդ անգամ լսեցի Մադդա Հայկեանի անունը: Մինչեւ այդ էլ գիտէի, որ Հայոց լեզուի եւ գրականութեան բազմավաստակ ուսուցչուհին մեծ պատիւ ունի չրջանում, բոլորը նրան ճանաչում են, յարգում, պէտք է թող կերպարանքիդ, ձեւիդ, նո մուչու ժորժ, աղջիկս քեզի չեմ տար:

- Ես կ՚առնեմ, որովհետեւ ժր լեմ տը թու մոն էօռ:

- Քէօռը դուն ես:

- Մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, կարծեմ դուք ինձի հետ դէչ վարուելու, ֆրանսերէնս ծաղրելու իրաւունք չունիք, պիտի չմարճակիք քաղաքավարութիւնս ծաղրել, հասկցա՞ք:

- Հասկցայ, հիմա միտքդ ի՞նչ է:

- Միտքս ձեզի փեսայ ըլլալ է:

- Հասկցայ, բայց չատ ալ գործիս պատ չի երեւար:

- Եթէ զձեզ մեզի աներ ընէք՝ գրասենեակային բոլոր գործերնիդ վրաս կ՚առեմ եւ զձեզ կ՚ազատեմ գրպերի ամառակնեմ. իմ փեսայութիւնս չատ օգտակար պիտի ըլլայ ձեզի, աղջիկնիդ ամբողջ հոգիով զիս կը սիրէ, ես ալ զինք կը սիրեմ. ատ ատանկ ըլլալէն եառը առանց ապատեղու հարսանիքը ընելու է:

- Մուչու ժորժ, կ՚ազաչեմ մէյ մ՚ալ ատանկ թեթեւ կերպով աղջիկ մը ուզեր ինձմէ, ամէն բան իր օրէնքը ունի, եթէ կ՚ուզես ինձի փեսայ ըլլալ, քահանայ մը կ՚ուղես ինձի փեսայ ըլլալ, քահանայ մը կը պրկես, աղջիկս կ՚ուզես, ես ալ՝ կամ կուտամ, կամ չեմ տար:

(Շար. 8)

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին գով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան գով կ՚երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ո՛չ, ո՛չ, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, խօսքը չի հասկնալու մի տաք· ինձի ձեզի փեսայ, զձեզ ալ ինձի աներ ընելը ընդունելնիդ խնդրել կը համարձակիմ:

- Ի՞նչ պիտի ըսես, Նիկոդիմոս աղա, մարդը ինքզինքը ձեզի փեսայ ընել կ՚ուզէ:

- Եւ քանի որ զձեզ իրեն աներ ընել կ՚ուզէ...

- Ծերերուն պարաքն է...

- Ուրիշներուն աներ ըլլալ, ասանկ չէ՞:

(Շարք. 2. 3. 2.)

ՀՈՆ ՖԱՍՏԱԼՈՑԻ ՓՈՔՐԻԿ ԸՆԿԵՐԸ»

Ա. ԽՈՀԱՆԵՍՅԱՆ

ԴԱՀԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նախորդ համարում տեղեկացրել էինք, որ Ա. Խոհանեսյանի «Հոն ֆաստալոցի փոքրիկ ընկերը» պատմվածքի հերոսների դերերը կատարելու են հետևյալ դերասանները՝

Ջեմսը՝ Ռուբեն Ղազարյան, Ջոնը՝ Ռուբեն Ալեքսանյան, Ռոբերտը՝ Ռուբեն Ղազարյան, Ռոբերտի մայրը՝ Ռուզան Ղազարյան, Ջոնի մայրը՝ Ռուզան Ղազարյան, Ջոնի հայրը՝ Ռուբեն Ալեքսանյան, Ջեքը՝ Ռուբեն Ղազարյան, Ջեքի մայրը՝ Ռուզան Ղազարյան, Ջեքի հայրը՝ Ռուբեն Ալեքսանյան, Ջեքի քույրը՝ Ռուզան Ղազարյան, Ջեքի եղբայրը՝ Ռուբեն Ալեքսանյան, Ջեքի տատը՝ Ռուզան Ղազարյան, Ջեքի պապը՝ Ռուբեն Ալեքսանյան, Ջեքի ընկերները՝ Ռուբեն Ղազարյան, Ռուզան Ղազարյան, Ռուբեն Ալեքսան

Պ. Վարդգէս Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Տակառեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տընի եւ Քաթրին Վիթալ եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մարի Ֆիլիանի, Այրի Տիկին Մարիամ Տակառեան, Պ. Մարտիկ Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն եւ Սաթենիկ Ֆիրենկիւլեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Շիրինեան, Օր. Ռոզա Տակառեան, Պ. Ներսէս Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Մուրատեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Հարությեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Տակառեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիկեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Անժէլ Կիլտեռ, Այրի Տիկին Մարիա Կոխոլ, Այրի Տիկին Սիւզան Ֆիլիանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, զաւկին, հարսին, քենիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿՈՆ ՍԻՄՈՆՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մոռիճիօ)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Մարսէյլ, Երկուշաբթի, Օգոստոս 20-ին վաղ առաւօտեան, 62 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 23, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէհօ - Քոմիւնալի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Վարդգէս Տակառեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Օգոստոս 26-ին Ս. Սահակ Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրեցեալ մօր, զոքանչին եւ մեծ - մօր՝ հանգուցեալ՝

ՆՈՅԵՄԶԱՐ ԵՆՈՎՔԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մամալեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10-ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Կարապետ Տէրտէրեան 150 Ֆ. Շաւարշ Միսաճեանի յիշատակին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊԱՆԷՀՕ. - Տէր եւ Տիկին Կ. Սելթեկեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Սարգիս Տէր - Սահակեանի յիշատակին:

ՀՐԱՒԷՐ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոր Այնթապ աւանի Այնթապի ինքնապաշտպանութեան Յուշարձան կոթողին կառուցման առաջին տարեդարձին առիթով Ֆրանսահայ հայրենակիցները կը հրաւիրուին սոյն հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Սեպտ. 7-էն 20-ի ընթացքին:

Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել սոյն ոտնակատարութեանց, թող բարեհաճին հեռաձայնել Յակոբ Գրիգորի՝

208 - 01 - 83

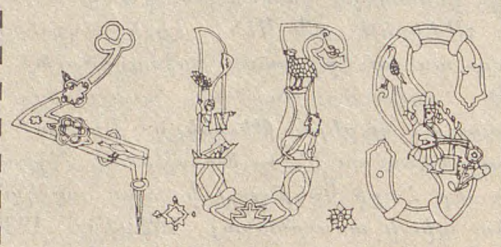
թիւին, համերաշխութեան մանրամասնութեանց ձեւակերպութեան տեղեկանալու համար:

ԿՈՒԶՈՒԽ

Առանձին տիկնոջ մը հետ բնակելու եւ տան գործերով զբաղելու համար, կը փնտռուի միջին տարիքի հայ կին մը:

Հեռաձայնել. -

236 - 37 - 18

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՕՒՄ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահէ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՀՕՆ

Մուտքը ազատ է:

×

Տոհմիկ եւ դասական երաժշտութեան ԵՐԳԱՀԱՒՕՒՄԸ, վեհավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ:

Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ: Առաջին փորձը՝ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Իսիլ Հայ Առաք. եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

×

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մշակոյթի օրուան առթիւ,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի
100 Ա.Մ.Ե.Ա.Կ-ի ոտնակատարութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ՀԱՆ Հայկական Լեզուի մէջ օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար:

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերաթոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ: Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբթէ-կիրակի օրերը: Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման:

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փաստոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ՀԱՆ սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- Կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,
Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի:

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հովիւը Հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.ՀԱՆ քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի մինչեւ:

Հասցէներ.-

Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado. 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

--դպրոցական վերաւոս-

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբթէշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - Rue Բաժo, բիւ 1, 38200 Վիէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

արձակուրդի ընթերցումներ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՃԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՒԱՆՑ ԵՐԳԻ
վէպ-յուշագրութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ՀԱՇԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽՈՇԻԿ ԹՔՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Տարեգրութիւն «Յառաջի յիսնամեայ հաւատարմութեան (1925 - 1975) Եւ վիպատիպ
ԿՈՂՔ՝ ԳՕՌՔՈՒՆ
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

PARIS - ATHENES - PARIS

ALLER 26 / 8 — 1350 Frs (avion uniquement) — RETOUR 09 / 9

Hôtel-Club SIAGAS BEACH
à 58 km. d'Athènes
A PARTIR DE
2570 Frs

Forfait 8 jours — PARIS / PARIS — Séjour Pension Complète, Vin inclus
et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

Lic. 1539

A PARIS
Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296 - 37 - 70
Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES
Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49
Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
23
JEUDI
23 AOUT
1984
LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDE EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.771 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.771

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ռ. ՊԱՌ

Նախկին նախարարապետն է, այս անգամ, որ տեսակէտները կը պարզէ «Ֆիգարօ»ին տուած հարցազրոյցի մը մէջ։

Նոր կառավարութեան մասին, Պառ կ'ըսէ.- «Ինչ որ կը պատահի քանի մը օրէ, օրինակ՝ այն չէզոր որ կը դրուի նախարարապետին երիտասարդութեան վրայ (բարեբախտաբար՝ նուազ անցողական, ուրիշ առաւելութիւններ ունի), խրմբակին եւ կառավարական գործունէութեան արդիականութեան, այս ամբողջը պատճառ է պարզ կաճէթի տպաւորութիւն թողուլ, արդ՝ կաճէթները քաղաքական - ութիւն չեն»։ Պառ կը խորհի որ իշխանութեան գործածած լեզուն չի կրնար տակաւ ներշնչել, երբ՝ միաժամանակ մերձաւոր զեղչեր կը յայտարարէ պարտիզ զանճումներուն վրայ եւ անդին յաւելում կ'ընէ անուղղակի տուրքերու վրայ, այնպիսի պայմաններու մէջ, որոնք դրեթէ ամբողջովին կը ջնջեն տուրքերու եւ անդամավճարներու նախատեսուած զեղչերը։ Ֆրանսան, կ'ըսէ Պառ, յոգնած եւ հաւաստի քաղաքականութեան կարիքն ունի։ Ընդդիմութեան յանգանքը չէ, եթէ ձախը չի յաջողիր համոզել Ֆրանսացիները, որ իր քաղաքականութիւնը արդիւնաւոր է։ Գալով հանրաճճիին. որքան ալ զարմանալի թուի ընդգիմադիրի մը համար, Պառ դէմ չէ 11-րդ յօդուածին ընդլայնման եւ այս առնչութեամբ կ'ըսէ.- «Կը ցաւիմ այն երկդիմութեան համար, որ ստեղծուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին յաջորդական յայտարարութիւններով եւ նոյնքան դանդաղեցին այն չափազանց չփոթութեան եւ վերիրապաշտ երեւոյթին՝ որմէ Ֆրանսացիք չատ բան չեն հասկնար։ Կողմնակից եմ որ Սահմանադրութեան 11-րդ յօդուածին գործադրութեան դաշտը ընդլայնուի, որպէսզի Թոյլ տայ Հանրապետութեան Նախագահին ուղղակի ժողովուրդին դիմել, նիւթերու չուրջ, որոնք հանրային աղատութեանց երաշխաւորութեանց կը վերաբերին Սահմանադրական Ներուրդին նախապէս տուած հաւանութեամբ»։

Նախկին նախարարապետը կը ճչդէ, որ կուսակցութիւնները չի քննադատեր որպէս կուսակցութիւն, այլ՝ քանիցս նկատած է կուսակցութեանց վարչակարգի եւ կուսակցական մտայնութեան մը հետեւանքները։ Ա՛յս է, զոր կը քննադատէ։ Կ'ընդունի որ գործունէութեան շատ աւելի մեծ ազատութիւն կը պակսէ, քան այն մարդիկը, որոնք պէտք է մտածուրին իրենց զօրախումբերով։ Ընտրութիւնը չի ճնշեր իր վրայ։ Անշուշտ, Պառ չի կրնար խուսափիլ՝ անխուսափելիէն, այսինքն Լը Փէնի վերաբերող հարցումէն։ Պատասխանը երկդիմի չէ.- «Լը Փէն մզձաւանջին մէջ չինանք եւ անիկա առանձնաշնորհեալ յանձնարարական չդարձնենք, այն պատճառով որ այ թէ ձախ կուսակցութիւն - ներէն ընտրողներ առաւ։ Բայց, ինչո՞ւ պիտի։ Ժ. Մ. Լը Փէն կ'օգտուի դատրեթին ունեցող երեք հարցերէ.- Գաղթականները, անապահովութիւնը եւ հանրային կարծիքի մէկ մասին չզգայղղուելիութիւնը ազ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃԵՄԱՅԵԼԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԽՄԲ. - Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Ամին Ճեմայել, Յուլիս 28-ին այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի, Պիքֆայայի Դպրեվանքի շէնքին մէջ, ուր Հայրապետը կը գտնուի ամառնային շրջանը: Այդ առթիւ, Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազդակ», տեսակցութիւն մը ունեցած է Գարեգին Բ.ի հետ իրազեկ ըլլալու համար տեղի ունեցած խօսակցութեան բովանդակութեան:

×

Հարց. - Վեհափառ Տէր, նախագահ Ճեմայել ի՞նչ առիթով այցելեց Ձեզի:

Անձնական, բարեկամական հանդիպում մըն էր: Մեր անհանգստութեան շրջանին, հեռաձայնով արդէն կապ պահած էր Մեզի հետ, հետաքրքրուած էր Մեր առողջութեամբ եւ ապաքինման համար մաղթանքները բրած: Երբ իմացաւ, որ ամառնային այս շրջանին Պիքֆայա կը գտնուինք, անձամբ ուզեց այցելել եւ խօսակցիլ Լիբանանի կացութեան եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դերին մասին:

Հարց. - Ի՞նչ հարցերու մասին տեղի ունեցան Ձեր խօսակցութիւնները:

Նախ, Նախագահը վերլուծում մը կատարեց անցեալ մէկ - երկու ամիսներու շրջանին տեղի ունեցած իրադարձութեանց մասին: Յատուկ կերպով յայտնեց, որ չատ դժուարին օրերու մէջէն կ'անցնի Լիբանանեան Հայրենիքը: Ուրախ էր, որ վերջին այս ամիսներուն ազգային միասնութեան կամքը կը գօրանայ բոլոր կողմերուն միջեւ: Ցոյսի ամէնէն կարեւոր աղբիւրը այս է: Իր գոհունակութիւնը յայտնեց նաեւ այն լրոզութեան մասին, որ օրէ օր, աստիճանաբար ապահովութեան վիճակը կ'ամրանայ եւ կը տարածուի Լիբանանի մէջ, սկսելով Պէյրութ քաղաքէն եւ անմիջական շրջաններէն, հետզհետէ տարածուելու համար լիբանանեան ամբողջ հողամասին վրայ:

Մենք, Մեր կարգին ջերմօրէն գնահատեցինք իր, վարչապետին, կառավարութեան եւ պատասխանատու բոլոր անձնաւորութեանց հետեւողական, համբերատար եւ լայնախոհ ոգիով յառաջ տարած աշխատանքները, որոնց դրծնական արդիւնքները ահաւասիկ կը վայելեն Լիբանանի զաւակները:

Նախագահը, իրատես եւ տեսլական ոգիով մարդ, բնականօրէն յայտնեց, որ բոլոր դժուարութիւնները տակաւին չեն հաթթուած: Կացութեան մէջ դեռ կան բազում եւ կնճռոտ հարցեր՝ լուծման կարօտ: Միանգամայն, սակայն, վստահութիւն ցոյց տուաւ՝ որ երբ ապահովութեան վիճակը այսպէս չարունակուի, բնականոն կեանքի պայմանները վերատին դործնապէս կեանքի կոչուին, հաղորդակցութեան միջոցները դիւրանան, բոլոր կողմերու մարդիկ իրարու հետ հանդիպելու եւ տեսակցելու կարելիութիւններ ունենան, եւ հասարակաց Լիբանանի ընդհանուր շահերու նկատումով չարժին, իր եւ իր կառավարութեան աշխատանքները կը պահպանին յայտոց արդիւնքներով:

Հարց. - Հայութեան դերին մասին անդրադարձում եղա՞ւ Ձեր խօսակցութեանց մէջ:

Բնականօրէն եւ յանօրէն: Նախ ուելի քան մէկ ժամ տեւող մտերմական այս հանդիպումին առիթով, Մենք անդամ մը եւս դործնական մտահոգումներով եւ չափելի տուեալներով խօսեցանք Լիբանանի հայ ժողովուրդի եւ ընդհանրապէս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, նուիրումին եւ տարած դործունէութեան մասին, ի խնդիր Լիբանանի միութեան պահպանումին եւ խաղաղութեան հաստատումին: Թէ՛ համայնական - կրօնական ընդանակներու, թէ՛ պետական երեսփոխանական մակարդակի եւ թէ քաղաքական կուսակցական դործունէութեանց մէջ ընդդծեցինք այն դրական մասնակցութիւնը, զոր Հայութիւնը ամբողջական եւ միասնական ջանքերով յայտնաբերեց եւ օրէ օր առաւել եւս կը յայտնաբերէ Լիբանանեան կեանքին մէջ: Յատկապէս, Նախագահը տեղեակ պահեցինք այն բոլոր աշխատանքներուն մասին, զոր տարինք կրօնական համայնքներու պետերու հանդիպումներուն ընթացքին, ինչպէս նաեւ անկէ բխող Յանձնախումբին մէջ՝ Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի դործօն մասնակցութեան մասին

Այս առիթով, անդամ մը եւս, Նախագահին յայտնեցինք որ Լիբանահայութեան պահակը չէ այլեւս այն՝ ինչ որ էր ասկէ մէկ երկու տասնամեակ առաջ: Այժմ ունինք երիտասարդ սերունդ մը՝ կազմաւորուած Լիբանանեան աշխարհի պայմաններուն, մտայնութեան եւ աւանդութեանց մէջ, երկրի լեզուին, դործելակերպին տէր եւ բոլոր կառոյցներուն եւ բնագաւառներուն մէջ ներկայ ու մասնակից: Մենք չենք ուզեր, - ըսինք, - որ այլեւս հայ համայնքի դերի եւ դործի մասին խօսուի որպէս նպաստ (գոնքրի - պիւսիոն) Լիբանանին, այլ որպէս մաս - նակցութիւն (փարթիսիբասիոն):

Նախագահը չատ դոհ մնաց Մեր տուած տեղեկութիւններուն եւ յատակ լուսաբանութիւններուն համար: Իր կարգին անդամ մը եւս չեշտեց, որ իր եւ իր կառավարութեան փափաքն է, որ Լիբանահայութիւնը առաւել մասնակից դառնայ պետական կառոյցներուն եւ իր կարեւոր դերը խաղայ այս երկրի վերականգնումին եւ ապագայի համար ծրագրումի եւ վերակազմութեանց ու բարենորոգութեանց բոլոր մարզերուն մէջ, ինչպէս կազմուելիք Սահմանադրական Յանձնախումբին կամ այլ պետական պաշտօնէութեանց մէջ: Ինք կը սպասէ, որ կարող, ձեռներէց, խոհական եւ նուիրեալ, արդի դիտութեան եւ թեքնիքի մէջ համալսարանական եւ գործնական պատրաստութիւն ունեցող երիտասարդ ուժեր մասնակցին պետական - վարչական մեքենային, բոլոր աստիճաններու եւ երեսակներու վրայ:

Հարց. - Այս շրջանին ուրիշ ի՞նչ տեսակցութիւններ ունեցաք եկեղեցական եւ պետական այլ անձնաւորութեանց հետ:

Նախագահին հետ տեսակցութենէն մէկ չարաթ առաջ, Ուրբաթ օր, Յուլիս 20-ին, ընկերակցութեամբ Վարդան Եպիսկ.ի այցելեցինք Մարոնի եկեղեցւոյ պետ՝ Անթոնիոս Խորէյշ Կարդինալ Պատրիարքին եւ մէկ ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցանք երկրի ընդհանուր կացութեան, կրօնական համայնքներու - քրիստոնէական եւ իսլամական - դործակցութեան եւ լիբանանեան մեր հայրենիքին մասնաւորելիք ծառայութեանց մասին:

Իսկ յաջորդ օր, Շաբաթ, Յուլիս 21-ին, ընկերակցութեամբ Տաճեւ Արքեպիսկոպոսին եւ Արշաւիր Վարդապետին, Պիքֆայայի մէջ այցելեցինք Փաղանգական կուսակցութեան պետ եւ նախարար՝ շէյխ Փիէռ Ճեմայէլին, նախ անդամ մը եւս բարի ապաքինում մաղթելով իրեն եւ խօսակցելով Լիբանանի ներկայ կացութեան հետ առընչուած հարցերու եւ կատարուող աշխատանքներու մասին:

Հարց. - Ի՞նչ պատգամ ունիք այս հանգրուանին՝ Լիբանանի հայ ժողովուրդին:

Մեր ժողովուրդի զաւակները տեղեակ են արդէն Մեր զգացումներուն եւ մտածումներուն: Յաճախակի կերպով եկեղեցւոյ բեմէն, մամուլի էջերէն արտայայտած ենք զանոնք:

Այս հանգրուանին, երբ ապահովութեան վիճակը սկսած է ամրանալ եւ տարածուիլ, Լիբանանի բոլոր Հայերը, անխտիր, հարկ է որ գործնական, չօչափելի եւ պերճախօս կերպով արտայայտութիւն տան իրենց անխզելի կապին՝ լիբանանեան հայրենիքին նկատմամբ:

Մենք բացարձակօրէն անհրաժեշտ կը դանենք, որ մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակները իրենց անհատական, գործառական, արհեստական, վաճառականական աշխատանքները յառաջ տանին եւ զարգացնեն պարկեշտ եւ ձեռներէց ոգիով, յոյսով, հաւատքով եւ վստահութեան զգացումով:

Երկրորդ, *բոլորուին իրենց եկեղեցական, համայնական կառոյցներուն, հաստատութիւններուն, ազգային - քաղաքական կուսակցութիւններուն, դպրոցներուն, միութենական - կազմակերպական մարմիններուն, մշակութային, բարեսիրական, երիտասարդական եւ այլ կարգի հասարակաց գործունէութեան մարզերուն շուրջ, որպէսզի հրենց կեանքը լեցուն մնայ, կենսական, առողջարար սկզբունքներն ու արժէքները մակընթացութեան մէջ մանեն, եւ պարապութիւնը, վազանցուկ ու չտայլ հաճոյքները տեղատուութեան ճամբան բռնեն՝ դէպի նուազում:*

Երրորդ, *առաւել չափով եւ հետզհետէ աճող ընթացքով մասնակցին հայա - լիբանանեան կեանքին, բոլոր մակարդակներու վրայ: Լիբանահայութիւնը մաս կը կազմէ լիբանանեան ազգութեան: Ասիկա տուեալ իրողութիւն է մեր կեանքին մէջ: Հարկ է որ ուելի տեսանելի արտայայտութիւն տանք այդ մասնակցութեան՝ լիբանանեան ընդհանուր ազգային կեանքի բոլոր մակարդակներուն եւ բնագաւառներուն մէջ՝ եկեղեցական, պետական, քաղաքական, բանակային, վարչական, տնտեսական, կրթական, ընկերային, մշակութային, մասնաւոր յարաբերական մարզերէն ներս:*

Որպէս համայնք եւ որպէս բաղադացիներ, մենք բնականօրէն իրաւունքներ ունինք Լիբանանի կեանքին մէջ: Եւ պէտք է տէր կանգնինք մեր իրաւունքներուն: Տէր կանգնելու ամէնէն գործնական եւ ազգու եղանակը պարտաւորութեանց կատարումին, ուժերու տրամադրումին եւ հետեւողական ու ղրական հետապնդումին մէջ կը կայանայ:

Վստահ ենք, որ Լիբանանի հայ զաւակները եւ մասնաւորաբար մեր երիտասարդ ուժերը իրենց լայն բաժինը պիտի բերեն այս ուղղութեամբ:

ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԵԻ ՀԱՐՑԵՐ

Ա Լ Պ Ա Ն Ի Ա

Պալքանեան այս փոքր երկիրին մասին պարբերաբար կը գրուի: Միջազգային մամուլը կ'անդրադառնայ երբեմն, անոր ներքին գոյավիճակին արտաքին քաղաքականութեան: «Յառաջ», յաճախ, թարգմանաբար կը ներկայացնէ հատուածած եւ պարզուած պատկերներ:

Վերջերս, աւստրալիացի լրագրողի մը թոյլ կը տրուի, Թիրանայի կողմէ, այցելել Ալպանիա եւ ձեւով մը ներքին կեանքին մասին կատարել պատկերացում մը: Անշուշտ, պաշտօնական անձնաւորութիւններու ընկերակցութեամբ, ատոնց մեկնաբանութիւններով:

Կ'արժէ ապաւորութիւններուն եւ մեկնաբանութիւններուն անդրադառնալ:

Ուելի Շմեձէր, լրագրողը, «Հերալտ»ի մէջ նախ կ'ըսէ, թէ 1984-ի Ալպանիան հեռուեւալ պատկերը կը պարզէ. - Հոն անդործութիւն չկայ, ո՛չ ոք աւրք կը վճարէ: Ամէն բան պետութեան կը պատ-

---

տաւորութիւններուն, ազգային - քաղաքական կուսակցութիւններուն, դպրոցներուն, միութենական - կազմակերպական մարմիններուն, մշակութային, բարեսիրական, երիտասարդական եւ այլ կարգի հասարակաց գործունէութեան մարզերուն շուրջ, որպէսզի հրենց կեանքը լեցուն մնայ, կենսական, առողջարար սկզբունքներն ու արժէքները մակընթացութեան մէջ մանեն, եւ պարապութիւնը, վազանցուկ ու չտայլ հաճոյքները տեղատուութեան ճամբան բռնեն՝ դէպի նուազում:

Երրորդ, *առաւել չափով եւ հետզհետէ աճող ընթացքով մասնակցին հայա - լիբանանեան կեանքին, բոլոր մակարդակներու վրայ: Լիբանահայութիւնը մաս կը կազմէ լիբանանեան ազգութեան: Ասիկա տուեալ իրողութիւն է մեր կեանքին մէջ: Հարկ է որ ուելի տեսանելի արտայայտութիւն տանք այդ մասնակցութեան՝ լիբանանեան ընդհանուր ազգային կեանքի բոլոր մակարդակներուն եւ բնագաւառներուն մէջ՝ եկեղեցական, պետական, քաղաքական, բանակային, վարչական, տնտեսական, կրթական, ընկերային, մշակութային, մասնաւոր յարաբերական մարզերէն ներս:*

Որպէս համայնք եւ որպէս բաղադացիներ, մենք բնականօրէն իրաւունքներ ունինք Լիբանանի կեանքին մէջ: Եւ պէտք է տէր կանգնինք մեր իրաւունքներուն: Տէր կանգնելու ամէնէն գործնական եւ ազգու եղանակը պարտաւորութեանց կատարումին, ուժերու տրամադրումին եւ հետեւողական ու ղրական հետապնդումին մէջ կը կայանայ:

Վստահ ենք, որ Լիբանանի հայ զաւակները եւ մասնաւորաբար մեր երիտասարդ ուժերը իրենց լայն բաժինը պիտի բերեն այս ուղղութեամբ:

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին մօտ չէրթայ ան՝ Մարգարէն լեռան մօտ կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- *Ասիկա հին սովորութիւն է:*
- Ես հին, նոր չեմ պիտեր:
- *Ախո՜ռ ձեզի, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, ախո՜ռ, որ տասնեւիններորդ դարու մէջ կ'ապրիք եւ տակաւին հին խելքի կը ծառայէք:*
- Հին խելք, նոր խելք չեմ պիտեր: Հօրմէս ինչ որ տեսեր եմ, ան կ'ընեմ. երթաք բարով:
- *Օրուա՜ռ, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, սակայն ես տասնէկ պագ վերաբերմունք չեմ սպասեր ձեզմէ - օրուա՜ռ, սակայն կը ցաւիմ, օրուառ, սակայն եաքէն զղջալու էք:*
- Երթաք բարով:
- *Ախօ, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, օրուա՜ռ, ուզես չուզես՝ ես մատաղել Մարիին ինծի մատաղ պիտի ընեմ:*
- Լռէ՛, անամօթ:
- *Այո՛, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, ձեր կամքին հակառակ աներես պիտի ըլլաք:*
- Անամօթ:
- *Անամօթը դուն ես, որ ամուսին ինչ ըլլալը մինչեւ հիմա չես հասկցեր, օրուառ, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, չուտով կը տեսնուինք:*

×

- *Ամա՜ն, ամա՜ն, բան մը կ'ըլլամ կոր:*
- Գեանին տակը անցնիս, ինչ կ'ըլլաս: Սուարէիճ մէջ բան մը չունէիր, տուն եկար, փորիդ ցաւը բռնեց:
- *Այո՛, հայրիկ, փորս կը ցաւի ... կ'ուզեմ որ միւսիւ Ժորժը ինծի մարի ընես:*
- Մարի ինչ ըսել է՝ չեմ պիտեր. եթէ փորդ կը ցաւի, բժիշկ կանչենք, թող դայ դեղ մը տայ:
- *Դեղ չեմ ուզեր, միւսիւ Ժորժը կ'ուզեմ, զայն տեսնամ նէ փորիս ցաւը կ'անցնի:*
- *Առանկ է ամա, ես ալ առ սրիկան տեսնելուս պէս՝ դէշ կ'ըլլամ կոր, սիրտս կը խառնուի:*
- *Միւսիւ Ժորժին հետ բոլքայ մը կամ մազուրքայ մը պարելուս պէս փորիս ցաւը պիտի անցնի:*
- *Ակռէ եաքը պարելը պիտի արդիւեմ, հասկցա՞ր, պիտի չի թողում որ իմ տունիս մէջ պարեն, պարողներն ալ տունս պիտի չի թողում:*
- *Առանկ է նէ մտիր հանոցը, հոն նստէ:*
- *Ինչո՞ւ հանոցը մտնամ, սենեակս կը նստիմ, պարելը անհրաժեշտ բան մը չէ: Կը նայինք, կը խօսինք, քիչ մը թուղթ կը խաղանք, քանի մը անդամ ալ տամա կը խաղանք:*
- *Մտամազէլները տամա խաղալ ուրկէ՞ պիտեն որ խաղան:*
- *Եթէ չեն պիտեր՝ թող խաղցողներուն նային:*
- *Տաման խաւարեալներուն խաղն է:*
- *Լուսաւորեալներուն խաղերուն խելքս չի հասաւ:*
- *Խաւարեալներուն սովորութիւնը թող դեանին տակը անցնի:*
- *Լուսաւորեալներուն սովորութիւննե-*

(Շար. 9)

Ա. ԽՈՀԱՆԱՎԱՐԻ
«ՏՈՒՆ ՖԱՄԻԼԻԱՅԻ ԸՆԹԱՑԻԿ»
ՎԻՊԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔ
(Թղթակ. Հ. Յ. Ջ.)

ԿՐԿՆԱՀԱՐՈՒՄ

Ջերմացած հյուրերը սկսեցին հրաժեշտ տալ տիկին Ռոզային ու նրա ամուսնուն։ Ամենից վերջինը հեռացավ Ռոզայի հայրը՝ ծերունի Ֆրանսուան։ Նա ուզում էր ինչ-որ բան ասել, բայց ամաչում էր։ Ի վերջո, ինքն իրեն հաղթահարելով, նա դիմեց փեսային.

- Ես ուզում էի ասել, որ ամուսնությունը ինձ համար ամենամեծ տոնն է։ Ես ուրախ եմ, որ Ռոզան ընտրեց քեզ։ Դու ազնիվ մարդ ես, և ես հավատում եմ, որ դու կդառնաս նրա լավ ամուսինը։ Ես ուզում եմ, որ դուք միշտ սիրեք միմյանց, ինչպես հիմա եք սիրում։ Ես ուզում եմ, որ դուք միշտ ապրեք ինչպես հիմա։ Ես ուզում եմ, որ դուք միշտ լինեք այնպես, ինչպես հիմա։ Ես ուզում եմ, որ դուք միշտ լինեք այնպես, ինչպես հիմա։

Ֆրանսուան ոտքի կանգնեց, ձեռքը մեկնեց փեսային և ասաց.

-

Պ. Վարդգէս Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Տակառեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տընի եւ Քաթրին Վիալ եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մարի Ֆիլիանի, Այրի Տիկին Մարիամ Տակառեան, Պ. Մարտիկ Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն եւ Սաթենիկ Ֆիրենկիւլեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Շիրինեան, Օր. Ռոզա Տակառեան, Պ. Ներսէս Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տէմէեան (Նիս), Տէր և Տիկին Ժաք Մուրատեան և զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Հարրութեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գիւնճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Տակառեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիկեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Անժէլ Կիլլոռէ, Այրի Տիկին Մարիա Կոխոլ, Այրի Տիկին Սիւզան Ֆիլիանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, զաւկին, հարսին, քեռիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՈՆՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Մոռիճիօ)

*յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ **Մարսէյլ, Երկուշաբթի, Օգոստոս** 20-ին վազ առաւօտեան, 62 տարեկանին։*

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 23, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէես - Քոմիւնալի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Օգոստոս 26, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

*Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ **ՀԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ** ։*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Պ. Սանթր Ենովքեանին, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեանին եւ զաւակներուն,, Տէր եւ Տիկին Արման Ենովքեանին եւ զաւակներուն՝ Նոյեմզար Ենովքեանի մահուան առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իր սիրելի քրոջ՝ Տիկին Աղաւնի Բարսեղ Գալփայեանի մահուան առիթով, Պ. Աբրահամ Եսայեան Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար նուիրած է 300 Ֆ.։ Նոյն առիթ եւ նոյն նպատակին, հետեւեալները նուիրած են. - Տէր եւ Տիկին Հայկ Պէչատեան 200, Տէր եւ Տիկին Եղիա Մամբրէեան 100, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զոլագեան 100, Պ. Տիրան Զոլագեան 100 Ֆ.։

—դպրոցական վերամուտ—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէնն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար։

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ։

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէնն ։

Աւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Պէլֆոնթէնի Օզափոխութեան կայանի Օգոստոսի խումբերը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն. -

ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 26, ժամը 17, ռիւ Փօլ Ափէլ (Փորթ տ'Օռլէան)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 20·20-ին կառ Սէճ - Շաուլ

ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 16·30, Ս. Յակոբ եկեղեցի, ռիւ Պուալօ

ՎԱԼԱՆՍ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 18·08, Վալանսի կայարանը։

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնագրքի 24-րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5, 1984, երեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով՝

«ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱԽԵՐԱՅՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-ի ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ»։

ԵԹԷ յիշեալ թուականին ժողովի մեծամասնութիւն չղոյանայ համաձայն կանոնագրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեանս անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 ռիւ սը Քուբսէլ, Փարիզ 17-րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»։

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ Կանոնագրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, զայն կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ։

Անոնք որոնք յիշեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք ղրկուր յանձնեն Եկեղեցւոյ Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, կիրակի օր ներառեալ։

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անպամական Արտակարգ Ընդհանուր ժողովին կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներուն բոլոր անդամատուրքերը։

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

A PARAITRE . . .

UN MANUEL SCOLAIRE :

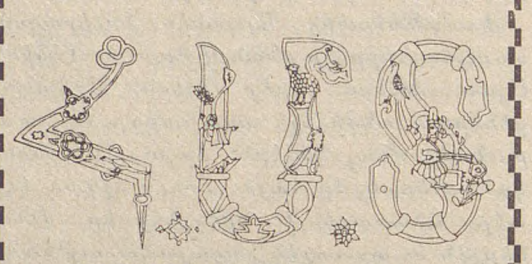
d' Histoire d'Arménie

Il est intéressant de signaler d'ores et déjà, à l'intention des dirigeants des cours d'arménien des pays francophones, que Takvor TAKVORIAN a entrepris la réalisation, en français, d'un manuel scolaire pour classe de seconde sur l'histoire d'Arménie.

L'enseignement de l'Histoire si passionnant aux jeunes élèves est jugé indispensable avec le savoir «lire et écrire» de l'arménien. Il entre dans le cadre des épreuves de Baccalauréat pour ceux qui auront à choisir l'arménien comme langue vivante.

L'ouvrage, abondamment illustré, est actuellement sous presse à l'imprimerie de Saint Lazare à Venise, et sera disponible à la rentrée scolaire. Il est recommandé, dès à présent, de retenir nombre d'exemplaires chez l'auteur :

Takvor TAKVORIAN
52, avenue Jean Jaurès, 05000 GAP
Tél. (92) 51. 07. 56

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու։

ԳԻՆԵՋՕՆ

Մուտքը ազատ է։

×

Տոհմիկ և դասական երաժշտութեան ԵՐԳԱՀՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ։
Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ։ Առաջին փորձը՝ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի ընթրիք - պարահանդէսը Օթէլ Ռամատա՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 17-ին ։

CÉLÉBRATION DU 40ÈME ANNIVERSAIRE DE LA LIBÉRATION DE PARIS

PLACE DU 18 - JUIN - 1940

Sur les lieux de la Reddition du chef de la garnison allemande entre les mains du Général LECLERC et du Colonel ROL - TANGUY.

Allocutions de
M. Jean LAURAIN
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants
et de
M. André TOLLET
Président du Comité Parisien de la Libération

— — — — — — — —

L'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à tous nos compatriotes fiers de la participation arménienne à la lutte contre l'occupant fasciste et à la libération de Paris, d'exprimer par leur présence la fidélité de notre communauté à la France.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ական հայկական լեզուի մի օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար։

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ։ Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբաթ օրերը։ Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման։

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ական սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- Կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,
Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի։

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.ական քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16-ի միջեւ։

Հասցէներ.-

Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles tél. (42) 89.27.47
à 20km de Marseille.

"Բացառիկ գեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
24
VENDREDI
24 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDE EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.772 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.772

ԱՇԽԱՐՀ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԴԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մեր օրերուն միջազգային ժողովին առջեւ, անվերջանալի վիճարանութիւններու ընթացքին, ինչպէս մինչեւ, հիմնապէս տարբեր տեսութեան եւ զարգացման ուղիներ տեսութեան պատկանող դիւանագէտներ կամ քաղաքագէտներ, բոլորովին հակառակ տեսակէտներ կը յայտնեն. բոլորովին տարբեր լուծումներ կ'առաջարկեն, երկրագունդի բնակչութեան սանձարձակ յառաջդիման, տարողութեան, եւ ապագայ հեռանկարներուն մասին: Հոս եւս, նիւթէն բոլորովին դուրս, քաղաքական հաշիւներ, վերլուծանութեան ձգտումներ, ցեղապաշտ մտայնութիւններ կուգան չեզոքացնել ժողովին բուն նպատակը, ա՛յն է, կանխատեսել բնակչութեան կրկնապատկումի արագային տեմպերուն կացութիւնը՝ նախապայմանները, անուններ կարելիութիւններուն եւ ուղիները, եւ տրամաբանական լուծում մը որոնել, քանի այնմ որոշելու համար միջազգային գործունէութեան սահմանները, ծնունդները հակակշռելու հարցին շուրջ: Ինչպէս միշտ, բազմակողմանի ջանքեր կը բանեցուին Վատիկանի արքանեակներուն կամ այլ կրօնապաշտանեայ կողմէ, ինչ որ հասկնալի է, բայց նաեւ, Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչներուն կողմէ, որոնք կը սպառնան զրամական յատկացումները դադրեցնել բժշկական միջազգային բոլոր կազմակերպութիւններուն՝ որոնք վիժումի կամ հանխնահատ ամլութեան գործողութիւններ կը կատարեն, Թերաճ երկիրներու մէջ: Սա պարզապէս ներքին քաղաքական աւելի ճիշդ բնաբական հարցերով, որովհետեւ ներկայիս, Միացեալ - Նահանգներուն մէջ պահպանողական շարժում մը կը ծաւալի, նախկին պատասխան կամ լաֆախատ օրէնդրութեան դէմ՝ մանաւանդ կաթոլիկ կրօնապաշտներու դեկավարութեամբ, Ցնդելու համար վիժումի ազատութիւնն ու ծնունդները հակակշռելու միջոցներու հատուցումը: Իսկ անդին՝ Խորհրդային Միութիւնը, այս անգամ բոլորովին այլ պատճառներով, եւ առաջին անգամ ըլլալով, համամիտ կը գտնուի Միացեալ - Նահանգներուն...:

Հետեւաբար, մինչ ապագին ծնունդներու նուազումն է որ կը մտահոգէ, անդին ծնունդներու աճն է որ կը սպառնայ աշխարհի բնակչութեան հատասարակշռութեան, եւ ինչպէս միշտ, երկու տարբեր դաղափարաբանութեան պատկանող մասնագիտներ անվերջ կը հակաճառեն...: Մէկ կողմը ազատական փիլիսոփայութեան երկրապագուներ՝ կարճատես կամ պարզապէս անուղղայ լաւատեսներ, կը պընդեն թէ երկրագունդը դիւրութեամբ կրնայ տղալ ներկայ բնակչութեան կրկնապատկումը, եւ կը մոռնան սովն ու անօթութիւնը, որոնք կը տիրեն այսօր իսկ թէ՛ մէկ կողմ: Անդին կան հեռատես կամ պարզապէս յառաջատես նիւթապաշտներ, որոնց համար երկրագունդի բնակչութեան յարատեւ աճը իրական պատուհաս մը կը դառնայ, ո՛չ աւելի քան 40 կամ 50 տարի հետ՝ աշխարհի անձնական համակարգի մէջ ներուն հետեւանքով: Ասոնք կարելի բոլոր միջոցներով - ի թագ առեալ բռնութիւնը - կ'առաջարկեն անյապաղ հակակշռել ծնունդները: Ասոնք կարելի է դասել ցեղապաշտ ազդայնամոլներ ալ, որ սովի ցեղի արեւմտեան հատուածին վախճանը կը նախատեսեն մօտ ապագային եւ որոնք ալ կարելի բոլոր միջոցներով, ինչ ըլլալով ազատական օրէնքներու պիտի, կ'ուզեն քայքայել ատոնց ծնունդները՝ հակազդելու համար Արեւմտեան ներու, սեւերու կամ դեղիններու մակընթացութեանը, զոր լուրջ սպառնալիք մը կը նկատեն սպիտակ ցեղի գոյատեւման: Նոյն այս բարեմիտներն են որ սաղմին կեանքի իրաւունքը կը պահանջեն իրենց երկրին համար, զայն մերժելով թերաճ երկիրներուն՝ որոնց համար վիժումներն ու ծնունդները հակակշռելու դրութիւնը բնական եւ օգտաւակար կը համարին, առանց քչելով այդ երկիրներուն անհատական ստացութիւնը, ուր ամէն մէկ յառաջդիմութիւն կը չեզոքանայ բնակչութեան չափազանցուած յաւելումին պատճառով. ինչ որ ճիշդ է: Բայց ինչպէս կը տեսնենք, այս մարդոց համար, երկու տեսակ սադմ, երկու տեսակ բարոյական գոյութիւն ունին...:

Այս տեսակէտներու կողքին կայ նաեւ յաւադոյնը, ա՛յն է նախախնամութեան ապաւինիլ, բայց Թերաճ երկիրներու անհատական պայմանները բարելաւե՛լ, որով ժողովուրդին կենսագրի բարձրացումը, ինքնին կը նուազեցնէ ծնունդները, առանց նախազգուշական միջոցներ գործածելու կամ պարտադրելու. որովհետեւ ողորմածն Աստուած ամէն բան լաւագոյնս կը տնօրինէ: Ասոնք կը մղուին կրօնարարոյական համոզումներէ, եւ կրօնքի պատուիրաններէն անդին չեն տեսներ, կամ չեն ուզեր տեսնել...: Արդ, քօղարկուած ձեւով կամ ոչ, այս տեսակէտը պաշտպանողներ մեծամասնութիւն կը կազմեն, ո՛չ միայն մահմետական, այլեւ շատ մը քրիստոնեայ երկիրներու մէջ, ուր պահպանողական, աւելի ճիշդ ապազնամոլ զաղափարաբանութիւնը կը ծաւալի, աջակցուած կրօնական վարդապետութեան չզարշով:

Երբ այս մասնագէտները, այլ եւ այլ դրդապատճառներէ մղուած՝ բիւզանդական չազակրատութիւններով ժամանակ կը վատնեն, անդին՝ երկրագունդի բնակչութիւնը օր ըստ օրէ կ'աճի ու կ'աճի: Օրինակ մը տալու համար կ'արժէ թուել Ալժերիոյ պարագան, ուր, 1962-ին 9-էն 10 միլիոն կը հաշուէին բնակչութեան թիւը, մինչդեռ այսօր կը խօսուի 25 միլիոնի մասին: Ափրիկէ՝ 1950-ին 220 միլիոն բնակիչ ունէր, այսօր 470 միլիոն, իսկ դարուս վերջը 900 միլիոն բնակիչ կը նախատեսուի եւ ըստ այլ մասնագէտներու, միայն ատոնց կէսը կանոնաւորաբար անուցանելու միջոցներ ունի: Աւելորդ է խօսիլ Հարաւային Ամերիկայի կամ Հարաւ - տային Ասիոյ մասին. տխուր ու անօթութիւնը՝ այսօր իսկ սովորական բաներ են այդ չքնաղներուն մէջ: Հետեւաբար, եթէ այս թիւերը չարունակէ, կարելի է երեւակայել կացութիւնը, 40 - 50 տարի ետք...:

Իսկ եթէ քիչ մը չափազանցութեան երթանք, եւ մեր երեւակայութեան թափ տանք պատկերացնելու համար երկրագունդը քանի մը դար ետք, ահա թէ ինչ տեսարան կը պարզուի, յառաջիկայ մը համար ... անծայրածի՛ր զաղաքներ իրարու կպած. քաղաքներ միշտ աւելի երկնասլաց կամ սորերկրեայ. դաշտեր, անտառներ եւ բերրի հողեր բնակավայրերու վերածուած, նոյնքան պակսեցնելով մշակելի հողերը, հետեւաբար անուղղի արտադրութիւնը: Մթնոլորտի համատարած ապականում. գետերու եւ լիճերու ապականում. հետեւաբար ջուրի տագնապ. անտառներու կոտորած, հետեւաբար թթուածինի նուազում եւ կլիմայական բնականոն պայմաններու վտիտութիւն. վտանգաւոր կազերու տարածում երկնակամարի վերին խաւերուն մէջ, վտանգելով երկրի ջերմութեան հատասարակշռութիւնը եւայլն, եւայլն: Միւս կողմէ, անտառներու եւ անբնակ հողերու չքացումով՝ վայրի կենդանական աշխարհի վախճան, բացի մէկ քանի նմոյշներէ, որոնք հետաքրքրութեամբ պիտի դիտուին կենդանարանական պարտէզներուն մէջ. իրապէս, այս բոլորը անտեսակայելի բաներ չեն:

Արդ, միայն միլիառներն ու մանրէները կրնան ազատիլ այս պատուհասէն, եւ ապրիլ միլիառաւոր մարդոց կողքին՝ մինչեւ որ օրին մէկը, ինչպէս մէկ քանի բնապէտներ կը նախատեսեն, տէր դառնան երկրագունդին...: Մինչ այդ, ինչ կը վերաբերի միլիառաւոր մարդոց կեանքի պայմաններուն՝ չեմ ուզեր խորհիլ այդ մասին. ընթերցողը իր կարգին, կրնայ թափ տալ իր երեւակայութեան...:

Գ. Տ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Հինգշաբթի առաւօտ կայսրանին առջեւ չատ ծանր ռմբափորձ մը կատարուած է, հակայ վնասներ հասցընելով: Առաջին առթիւ խակ, կ'ըսուէր թէ 10 մեռեալ կայ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Ընդհ. Համագործակցութեան (ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ) ընդհ. քարտուղարն ալ, իր կարգին, ձայնը բարձրացուց մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, բայց մոտեցաթօ չեշտ մը պահելով: Կան անջուշտ քննադատութիւններ եւ ազդարարութիւններ, այսուհանդերձ Քրագիւքի իրատես կը մնայ եւ աշխատաւորներուն կ'ըսէ որ պէտք է զրական առաջարկներ ներկայացընեն, որովհետեւ «քաղաքական քուէով մը զժգոհութիւն արտայայտել, հասկնալի է: Բայց յետոյ յաջորդ հանդրուանին լսելու բան մը չընելով, լուծում չէ այլ՝ հրաժարում»: Քրագիւքի յոռետես է աշխատանքի նկատմամբ եւ կը խորհի թէ մինչեւ տարուան վերջ, գործազուրկներու թիւը 3 միլիոնի պիտի հասնի:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբանան) մէջ կռիւները չեն դադրած երկուշաբթիէն ի վեր: Հինգշաբթի օր, կ'ըսուէր թէ 77 մեռեալ եւ 344 վիրաւոր կայ: Այս թիւերը ղէմ առ ղէմ կը հանեն երկու քաղաքագործքեր, որոնք կը պայքարին քաղաքին տէր դառնալու համար: Մէկ կողմ՝ Ալ - Թավհեմի մարդիկը (իսլամական միացման Շարժում) գրեթէ կը դլխաւորէ չէյխ Սայիտ Շաբան (սիւննի), միւս կողմը՝ սուրիամէտ արաբ դեմոկրատ կուսակցութեան «կարմիր բոպեա»ները, որ ալաուի համայնքէն կը ժողվէ իր պինուորները եւ զօրավիդ է ներկայ վարչապետին՝ Ռաշիտ Քարամէի:

ՏԱԼԼԱՍի հանրապետական համագումարը, ինչպէս կ'ակնկալուէր, Ռոնալտ Ռեկընը նշանակեց որպէս իր թեկնածուն, Նոյեմբերի նախագահական ընտրութիւններուն: Փոխ-նախագահութեան թեկնածուն՝ Ժորժ Պուշ արդէն խակ կը նկատուի 1988ի նախագահական թեկնածուն:

«Մ . . 5» խմբակը նոր սպառնալիք մը ըրաւ: Նըվկռի հեռաճայնային կրպակէ մը հեռաճայնելով Ա. Ֆ. Փ.ին, խորհրդաւոր ու անծանօթ չարժումին բանբերը ըսած է թէ Լիոնի, Անդրսիի եւ Կրընոպլի ռճրափորձերուն հեղինակները կրցած էին խոյս տալ եւ աւելցուցած՝ «ռումբ մը պիտի պայթի տեղ մը»: Միշտ 30 միլիառ անթիմ կ'ուզեն Պեռութենէն:

ԺՈԱՆԷՍ ԱՄՊՐ՝ Լիոնի մեծահամբաւ փաստաբանը յանկարծամահ եղած է, 69 տարեկանին: Իրեն համար, Լիպերասիոն կը գրէր Հինգշաբթի, Օգս. 23ին, «Ամպր հետը կը տանի քաղաքին եւ անոր իրաւաքաղաքական - ոստիկանական առեղծուածներուն խորհուրդն ու յուշերը: Ինչպէս իր բարեկամը՝ Նափոլէոն Պերլիւքեան, հայ փոքրիկ նախկին հովիւը, Թուրքերու տարուկ, գործած Լիոնի կարեւոր անձնաւորութիւններէն մին, Ամպր պիտի երթայ դանելու չարքը անոնց որոնք խորհրդաւորութիւն մը տուին քաղաքին կեանքին»:

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ - ՄԱԿ 30-ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾ

ԱՐԺԱՆԹԻՆՑԻՒՆ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ՏԱՐԲԵՐԻՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆՈՒՄԸ

—×—

Օգոստոս 11 / 12-ի մէջ Թիւով լայն արձագանգ տուած էինք ՄԱԿ-ի մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբին 37-րդ նստաշրջանին Օգոստոս 7-ի նիստին, ուր ձեծուած էր 30-րդ պարբերութեան հարցը: Ծանօթ է, որ Ռուանտա-Ուրունտիէն եաք, Անգլիացի մըն է՝ պէնճամին Ուաթէգըր որ տեղեկատու նշանակուած է եւ ինք է, ուրմէն, որ գալ տարի (Հոկտեմբեր 1985 Օգոստոսին) պիտի ներկայացնէ «Ցեղասպանութեան ոճիրի զրպարտումի եւ կանխարգելման հարցը» խորագիրը կրող տեղեկագիրը եւ այն առեն կը պարզուի 30-րդ պարբերութեան վիճակուած ճակատագիրը: Օգոստոս 7-ի նիստին արձագանգած էր նաեւ Լը Մոնտ (Օգոստոս 10-ի Թիւ) եւ Թերթին Թղթակիցը կը գրէր թէ ընտրուած դիւանին երեք փոխ - նախագահներէն մէկը՝ Արժանթինին նպաստաւոր կարծիք յայտնած էր 30-րդ յօդուածին վերահաստատման առթիւ: Իրականին մէջ, այդ նիստին, անդլիացի տեղեկատուն ուզած էր պարզաբար զանազան կարծիքներ ժողվել եւ այդ առթիւ է, որ արժանթինցի Լէանտրօ Տէսփուի բսած էր. - «Ցեղասպանութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութեան մէջ գետեղել 1915-ի ջարդերու յիշատակութիւնը, ոչ միայն բարոյական հատուցում մըն է, այլեւ մարդկութեան մէկ պարտքը հայ հաւաքականութեան նկատմամբ»:

Պուէնոս - Այրէսի մեր պաշտօնակից՝ «Արմենիա»ի վերջին Թիւերէն (Օգոստոս 11 - 16) կը տեղեկանանք թէ վերոյիշեալ յայտարարութիւնը անհաճոյ հետեւանքներ ունեցած է Արժանթինի մէջ, ուր տեղւոյն Թիէմփօ առնեցիւս օրաթերթը, Օգոստոս 9-ի իր Թիւին մէջ կ'արձագանգէր Արժանթինցիին ելոյթին:

Թիէմփօ առնեցիւս սա ձեւով կուտար լուրը. -

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

«Արժանթինցի Լէանտրօ Տէսփուի, ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբի զեկուցաբերը, պահանջեց 1915 Թուականին Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը:

Տէսփուի, Մարդկային Իրաւանց մէջ մասնագիտացած իրաւարան մը, որ ՄԱԿ-ի մօտ մեր երկրի ներկայացուցիչն է, հաստատեց, որ հայ ժողովուրդը կոտորուեցաւ Թրքական իշխանութիւններուն կողմէ, 1915-ին, եւ պահանջեց այս իրողութիւնը ներառնել ցեղասպանութեանց կանխարգիլման նոր տեղեկագրին մէջ, որ ներկայիս կը պատրաստէ կազմակերպութեան յանձնախումբը:

ՄԱԿ-ի մօտիկ աղբիւրներ յայտնեցին, թէ այս (հայկական) ցեղասպանութեան յիշատակութիւն մը սկզբնապէս կար 30-րդ պարբերութեան մէջ, որ յետոյ ջնջուեցաւ «քաղաքական ճնշումներու» հետեւանքով:

«Ցեղասպանութեան ճշմարտութիւնը յայտարարելը, ըսաւ Տէսփուի, կը դրժուարացնէ աշխատանքը բոլոր անոնց, ո-

(Շար.ը Դ Էջ)

ՀԱՅ - ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ
ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ Ա. ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

(1912 - 1913 ԹԹ.)

Ա.

ԽՄԲ. - «Սովետական Հայաստան» ամսաթերթի Յուլիսի թիւին մէջ իր ստորագրած ընդարձակ յօդուածով, ակադ. Գէորգ Ղարիբջանեան կը ներկայացնէ Անդրանիկին դերը Պալքանեան առաջին պատերազմին մէջ եւ անոր վայելած ժողովրդականութիւնը պուլկար ժողովուրդին մօտ: Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը:

×

Հայ եւ պուլկար ժողովուրդների կապերը, մերձեցումն ու բարեկամութիւնը բազմադարեան պատմութիւն ունեն: 451 թ. Աւարայրի ճակատամարտից յետոյ Արտաւան եւ Գագիկ հայ իշխանները իրենց զօրքերով տեխպուած հեռացան Հայաստանից եւ հաստատուեցին Պալքանեան թերակղզու արեւմտեան մասում, որտեղ եւ առաջացաւ հայ գաղթօճախը:

Միջին դարերում Պուլկարիայի չատ շրջաններում արդէն մեծ թուով Հայեր էին ապրում, որոնք ակտիւ մասնակցութիւն ունէին երկրի սոցիալ - քաղաքական կեանքին: Դեռեւս Թ. դարում սլաւոնական գրերի ստեղծողները, պուլկար մեծ լուսաւորիչները Կիրիլ ու Մեֆոդի եղբայրները պաշտպանելով իրենց լեզուն ու գիրը Հռոմի յարձակումներից, վկայակոչում էին նաեւ իրենց սեփական գիրն ու գրականութիւնն ունեցող Հայերին:

Հայ եւ պուլկար ժողովուրդների համագործակցութեանը մեծապէս նպաստեցին ռուս առաջաւոր դեմոկրատական եւ յեղափոխական միտքը, ռուսական զօրքի՝ Անդրկովկասում եւ Պալքաններում մղած պատերազմները թուրքական բռնակալութեան դէմ:

Հայ ազատագրական չարժման գործիչները գտնում էին, որ թուրքական լծի տակ հեծող Հայերի ազատագրութիւնը կարող է ներառնել պուլկարական ազգային - ազատագրական պայքարին բնորոշ գծեր: Պուլկարիան 500 տարի գտնուելով օսմանեան բռնակալութեան լծի տակ, դժոխային պայմաններում կարողացել էր պահպանել ազգային բնաւորութիւնը, լեզուն, հաւատը, բարքերն ու սովորութիւնները, գիրը, գրականութիւնն ու բանահիւսութիւնը: Ազատագրական պայքարում կոփուել էր ազգային ոգին, զարգացել, հարստացել էր նիւթական ու հոգեւոր մշակոյթը:

Պուլկարիայում եւ Արեւմտեան Հայաստանում ԺԹ. դարի վերջին լայն ժողովրդականութիւն էր վայելում սուլթանիզմի դէմ ուղղուած հայդուկային չարժումը, որը ժողովրդական վրիժառուների անձնուէր պայքար էր ընդդէմ թուրք ցեղասպանների: Ստեղծւում էր հայդուկային ժողովրդական պոէզիա:

Հայ հայդուկներ Աղբիւր Սերոբը, Անդրանիկը, Գէորգ Զաւուշը եւ միւսները սերտ կապեր ունէին պուլկար ու ռումէն հայդուկների հետ: Նրանք օգնում էին միմեանց՝ թուրքական լծի դէմ պայքարի ընթացքում:

Թուրքական դարաւոր լծի դէմ պայքարող Հայերի սերտ համագործակցութիւնը ազատատենչ Պուլկարների հետ նոր ուժով արտայայտուեց 1912 թ. աշնանը բռնկուած պալքանեան առաջին պատերազմում, որը հետեւանք էր Պալքաններում սրուած խոր հակասութիւնների: Պուլկարիայի, Յունաստանի, Սերպիայի եւ Չերնոգորիայի երիտասարդ պուրժուական պետութիւնները պայքարի էին դուրս եկել կիսաֆէոտալական թուրքական կայսրութեան դէմ՝ իրենց պատմական հողերի ազատագրութեան համար: Պալքանեան առաջին պատերազմը (1912 Հոկտեմբեր - 1913 Մայիս) ամբողջութեամբ վերցրած առաջադիմական բնոյթ ունէր, չնայած այն բանին, որ Պալքանեան երկրների միապետութիւններն ու պուրժուազիան հետապնդում էին դինաստիական, զաւթողական նպատակներ:

Թուրքական բռնապետութիւնից ազատագրուած տարածքներում սկսեցին ֆէոտալական յարաբերութիւնները, վերացուեցին ժողովուրդների զարգացումը արգելակող խոչընդոտները, ազգային, կրօնական եւ տնտեսական այն դաժան ճնշումը, որ իրականացնում էր թուրքական ֆէոտալական կայսրութիւնը: Բայց չուտով (1913 թ.) դինուած ընդհարում սկսուեց դաշնակիցների միջեւ, քանի որ Պալքանեան պետութիւնները ներքաշուեցին համաշխարհային պատերազմի մէջ:

... Պալքանեան պատերազմը, ինչպէս թուրքական բռնապետութեան դէմ ուղղուած բոլոր պատերազմները, հայ ժողովրդի մէջ առաջացրին ազատագրութեան նոր յոյսեր, ընդհանուր թշնամու դէմ պայքարը ներդրաւեց նրանց: Պուլկարական բանակի չարքերը զօրակոչուեցին պուլկարահպատակ չատ Հայեր: Յաղթահարելով բոլոր խոչընդոտները, չատ երկրների հայրենասէր Հայեր էին գալիս Պուլկարիա: Թուրքական զաւթիչների դէմ մղուած պայքարի լեզենդար հերոս Անդրանիկը, որ օսմանեան բռնապետութեան դէմ բազմաթիւ հերոսական մարտեր էր մղել, լայն կապեր ունէր մակեդոնական ազատագրական չարժման գործիչների հետ: 1907 - 1912 թուականներին վառնայից քիչ հեռու՝ Կալկաթա պիւղում, Անդրանիկն իր բնակարանը դարձրել էր գէնք եւ փամփուշտ պատրաստելու արհեստանոց: Անդրանիկը անմիջական մասնակցութիւն էր ունենում պուլկար ժողովրդի ազատագրական պայքարին, գեկավարում մակեդոնական ազատագրական խմբերի գինավարժական պարապմունքները: 1907 թ. Սոֆիայում Անդրանիկը մասնակցում է տեռորիստների գնդակից զոհուած մակեդոնական ազատագրական չարժման գեկավար Բորիս Սարաֆովի թաղմանը: «Բորիսի մահը այնքան վիշտ պատճառեց, որքան Ապրիլը Սերոբի եւ Գէորգ Զաւուշի մահը», - ասել է Անդրանիկը:

Օգեսայի ժանտարմական վարչութեան 1910 թ. Ապրիլ 7-ի հաղորդման մէջ ասւում էր, որ «Անդրանիկը վառնա է վերադարձել Ֆրանսիա, Պելժիա եւ Անգլիա կատարած ուղեւորութիւնից ... Մանչեսթրում Անդրանիկը գնել է մեծ քանակութեամբ զէնք, որի մի մասը մատակարարները պէտք է անմիջականօրէն փոխադրեն որոշուած վայրերը, իսկ մի մասն էլ՝ վառնա: Վառնայում Անդրանիկը իր սեփական տան երկու սենեակները յատկացրել է յատուկ լսպորատորիա ռադքուրելուն եւ իր բնակարանում փամփուշտներ լցնելու համար պատուիրել է չորս հատոց: Հետախուզութիւնը ներկայումս տեղեկացել է, որ Անդրանիկը մինչեւ Փարիզ մեկնելը, վառնայից իր բացակայութեան ժամանակամիջոցում եղել է Թուրքահայաստանում, Պարսկաստանում (Թեհրանում հանդիպում է ունեցել Եփրեմի (*) հետ) եւ Անդրկովկասում»:

Պուլկարական թերթերը հետեւմունքով էին խօսում Անդրանիկի, որպէս թուրքական զաւթիչների դէմ մղուած պայքարի լեզենդար հերոսի մասին, նշում էին նրա ծառայութիւնները նաեւ Պուլկարիայի ազատագրութեան գործում: «Մակեդոնիա - օդրինեան» հանդէսը 1906 թ. Հոկտեմբերի համարում Անդրանիկի մասին գրում էր, որ նա ամբողջ տասը տարի Արեւմտեան Հայաստանում իր խմբի գլուխն անցած պաշտպանում էր հայ ժողովրդին եւ իր հայրենիքի թշնամիների ու հարստահարիչների ահ ու սարսափն էր: Հանդէսը նշում էր, որ Անդրանիկից պէտք է օրինակ վերցնեն նաեւ միւս երկրների ազատագրական պայքարի մասնակիցները:

Անդրանիկը մեծ ջանքեր գործադրեց հայ եւ պալքանեան երկրների ժողովուրդների՝ Թուրքիայի դէմ մղուած ազատագրական ուժերը համախմբելու ուղղութեամբ: Այդ նպատակով նա չրջագայեց պալքանեան երկրներում, եղաւ Եգիպտոսում, սերտ կապեր հաստատեց մակեդոնական եւ այլ երկրների բազմաթիւ գործիչների հետ: Անդրանիկը երբէք չհաւատաց երիտթուրքերի՝ օսմանեան Թուրքիայի լծի տակ տառապող հայ եւ այլ ժողովուրդներին ինքնավարութիւն տալու մասին կեղծ խոստումներին: Նա կանդնած էր աշխատաւոր մարդկանց դասակարգային հարստահարիչների: Պալքանեան պատերազմի չրջանին է վերաբերում Անդրանիկի ազգուրուած խօսքը, «Թուրք խաղաղ բնակչութեան դէմ ոչ մէկ ոխ ունիմ, ես կը կռուիմ միայն իշխերու եւ կառավարութեան դէմ ... ես նասիոնալիստ չեմ, ես կը ճանչնամ միայն մէկ ազգ, աւելի քան բոլոր ճնշուածների ազգութիւնն է»: Անդրանիկն ասել է նաեւ. «Իւրաքանչիւր արդարամիտ ու մարդասէր անձ պէտք է ի գործ դնէ բոլոր ջանքերը, որպէսզի վիճելի հարցերը լուծուին ո՛չ թէ անմեղների արիւնահեղութեան միջոցով, այլ խաղաղասիրական սեզուններու հիման վրայ: Երբ թրիկունը ձեր դլուխը բարձին դնէք, քնանալու համար, քիչ մը մտածեցէք ձեր ապդին մասին: Ապա մտածեցէք ձեր դրացիին մասին՝ Հայ ըլլայ ան, թէ Թուրք, Ռուս կամ Վրացի, ով կ'ուզէ թող ըլլայ, եւ բարի մտածեցէք»:

Նկատի ունենալով Պուլկարիայի նկատմամբ Հայերի համակրանքը, երկու ժողովուրդների չահերի ընդհանրութիւնը Թուրքերի դէմ մղուող պայքարում, պուլկարական բանակի հրամանատարութիւնը ընդառաջում է Հայերի առաջարկութեան՝ կազմաւորելու կամաւորական ջոկատ՝ Պալքանեան պատերազմին մասնակցելու համար: Այդ ջոկատը ձեւաւորւում է Սոֆիայում, Անդրանիկի անմիջական գեկավարութեամբ:

ԱԿԱԴ. ԳԷՈՐԳ ՂԱՐԻԲՋԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Եփրեմ Դաւթեանը (1868 - 1912) 80 - 90-ական թուականներին մասնակցել է Մուշում, Սասունում, Վանում, Էրզրումում եւ այլ վայրերում գործող հայդուկային խմբերի մարտերին՝ թուրքական զաւթիչների դէմ: 1890 թ., Սարգիս Կուկունեանի խմբի արշաւանքին մասնակցելու համար ցարական իշխանութիւնների կողմից ձերբակալուել է եւ աքսորուել Սիպիր, ապա Սախալին, որտեղից փախել է Իրան, դարձել 1905 - 1911 թթ. իրանական յեղափոխութեան ականաւոր գործիչներից, ժողովրդական հերոս Սաթթար խանի զինակիցը, Իրանի ժամանակաւոր կառավարութեան զինուած ուժերի հրամանատարը: Զոհուել է Համատանի մօտ տեղի ունեցած ճակատամարտում: Թաղուած է Թեհրանում՝ իր անունը կրող դպրոցի բակում:

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ ևէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ես մխսիու Ժորժը կ'ուզեմ:
- Թէ աղջիկս տամ եւ թէ դրա՞մ:
- Հիմա օրէնքը ատանկ է, հին սովորութիւնները վերցած են, ընդհանուրին յարմարելու ենք. լեռը մարգարէին քովը չերթայ նէ՝ մարգարէն լեռան քովը կ'երթայ կ'ըսեն:
- Աքջիկս մխսիու Ժորժին տամ նէ լաւ կ'ըլլա՞յ արդեօք:
- Չեմ գիտեր:
- Ես մխսիու Ժորժը կ'ուզեմ եւ հիմա կ'ուզեմ:
- Եթէ չի տաս՝ գէշ կ'ըլլայ, եթէ տաս՝ չեմ կարծեր թէ ապէկ կ'ըլլայ:
- Ա՛ս ինչ տեսակ գործ է, որ կողմն ալ դառնանք խերով չէ:
- Հիմակուան ամուսնութիւնները ասակ են, Նիկոդիմոս ագա:
- Ես մխսիու Ժորժը կ'ուզեմ:
- Մխսիու Ժորժն ալ գետնին տակը անցնի, դուն ալ:
- Գէշ մի խօսիր, Նիկոդիմոս ագա, տըդան ինչ յանցանք ունի:
- Անանկ է նէ աղջիկս Թող անցնի գետնին տակը:
- Աղջիկդ ի՞նչ յանցանք ունի, անիկ՞ ինչ կ'ուզես:
- Հապա ո՞վ անցնի գետնին տակը:
- Եթէ անպատճառ մէկը պիտի անցնի գետնին տակը, Թող ալաֆրանկան անցնի:
- Ես մխսիու Ժորժը կ'ուզեմ:
- Բոլորն ալ Թող գետնին տակը անցնին, աս գործին խելքս չի հասնիր:
- Ես մխսիու Ժորժը կ'ուզեմ:
- Աղջկան մը թեւը բռնել ուզ անոր հետ պարել՝ ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա:
- Սիվիլիզասիոն:
- Աղջիկներն ալ իրենց տեղէն չելլան նէ չըլլա՞ը:
- Ասիկա քաւալիէն վչտացնել կը նշանակէ: Ալաֆրանկայի մէջ երիտասարդ մը եթէ աղջկայ մը պարելու հրաւիրէ՝ աղջիկը անմիջապէս ելլալու է, որովհետեւ, Նիկոդիմոս ագա, ալաֆրանկայ ըսուածը չատ տարօրինակ բան մըն է:
- Կատարեալ անամօթութիւն է, եղբայր: Անցեալ չաբաթ կնկանս ու աղջիկներուս հետ մէկուն տունը հիւր գացի: Մէյ մ'ալ տեսնամ՝ դուռ դրացի լեցուեցան: Կեանքիս մէջ երեսնին չի տեսած երիտասարդներ՝ քովս գալով՝ վայ Նիկոդիմոս ագա, դուք սանկ լաւ մարդ էք, նանկ մարդ էք, ըսելով լմ ու կնկանս մէջտեղը նստեցան, սկսան նախ կնիկս դովել, յետոյ զիս դովել:
- Գաղափարի երիտասարդներ են եղեր:
- Քանի մը խօսք հազիւ փոխանակած՝ պալ մը չընե՞նք, ըսին. ես ալ կարծելով թէ պալով, այսինքն մեղրով հելվա պիտի պատրաստեն, - ըրէք, ըսի, սկսան զիս աւելի դովել, որ ալաֆրանկան կը յարգեմ ... ես ալ ըսի՝ թէ քանի որ մեղրով հելվան ալաֆուրքայի մէջ ալ կը դտնուած է, Թող չինեն: Այս մտքերով տարուած էի, երբ մէյ մ'ալ ի՛նչ տեսնամ. դուրսէն՝ քաֆեներո՞յ կ'ըսեն, լաթերնայ կ'ըսեն, ատիկա բերին: Ատ՝ փողոցները անուուկի պէս բան մը կը պատգունեն նէ՝ ատ է. անոր կոթ մը անցուցեր են, կը դարձնեն եւ դարձուներու ատեն ձայն կը հանէ. սկսան դարձնել, երիկ կնիկ իրար անցան, սկսան դառնալ ու դառնալ:
- Օրէնքը ատ է:
- Համբարձում ագա, ինչ ընեն լաւ, ատ մարդիկ մեզի հոն մխս - մինակ Թողուցին: Եւ ատոնք ինքզինքնին լուսաւորեալ կը դոչեն:
- Ատանկ ըրեր են, որպէսզի ձեր գլուխը չի ցաւի:
- Այդ ժամանակ մատաղէլ մը՝ ռաքին անկելով, գլուխը ծռելով՝ եկաւ քովս, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, ըսաւ, քեզի աննկաժէ կ'ընեմ, Թեւէս բռնեց, որպէս աննկաժէ կ'ընեմ: Լէ, մեղքս ինչ ծռեկեմ, պէսպէս պարէ: Լէ, մեղքս ինչ պէսպէս ըրէս, մօրուքէս ամչցայ, երբ սանկ միտքս քիչ մը պղտորեցաւ:
- Ահա ատիկա սիվիլիզասիոնին դէմ է:
- Զեւքէս ի՞նչ կուգայ, սիվիլիզասիոն չէ՝ ինչ սիոն կ'ուզէ ըլլայ, չի կրցայ բարկութիւնս զսպել...
- Ալաֆրանկային սորված չըլլա՞նուդ է, եթէ սորված ըլլաս, Թեւդ Թեւին քսուի ալ՝ բան մը չես զգար:
- Ըսել է ալաֆրանկան մարդս անզգայ կ'ընէ:

(Շար. 10)

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Տասներկու տարեկան եմ, ամէն մարդ կ'ըսէ թէ տարիքիս հասակը չունիմ, դիտեմ: Վեց ամիսէ ի վեր հոս կ'աշխատիմ, այս կառասան մէջ: Կառքերը կը պատրաստեմ, ներկուելու, կ'օղնեմ ներկողին: Առտուն ժամը ութին կը սկսիմ, Շաբաթ օրերն ալ: Իրիկունը, կախում ունի: Կը մնինիմ երբ գործատէրս ըսէ թէ կրնամ երթալ. ժամը ութն, իննն առեններըը: Ցետոյ կ'ուզէի չարունակել դպրոցս, սակայն հայրս չզրկեց այլեւս զիս: Ինք անգրագէտ է, չեմ գիտեր ինչու: Հոս չարաքսական երկու հազար լիրա (50 Ֆ.) կ'առնեմ: Գործը դժուար է, բայց արհեստը կը սորվիմ: Երբեմն փորձ ցատ կ'ուղեմ, տունը կը մնամ: Ոչ, ներկը չէ որ զիս կ'անհանգստացնէ, միայն ոտքերս կիսա թաց են: Ժամանակ չունիմ խազալու, չէ, սակայն դժբախտ չեմ, վարժ - ւցայ»:

Ցաք աւազին վրայ դպեակներ չինելու տարիքին ու չըլլալուն, Շահին, փոքրիկ գործաւորը որ երբեք չէ տեսած ծովը (բացի հեռատեսիլէն) չի մտածեր դադրիլ կամ ըմբոստանալ: Թուրքիոյ մէջ մանուկներու աշխատանքը կեանքին ընթացքին մաս կը կազմէ: Դպրոցը պարտաւորիչ է մինչեւ նախակրթարանի վերջաւորութիւնը եւ հակառակ անոր որ աշխատիլը արգիլուած է 15 տարեկանէն վար, սակայն թշուառութիւնն ու բնակչութեան բազմանդամ վիճակը 12 - 14 տարեկան հազարաւոր պատանիներ կը դրժի գործի չուկան: «Նօֆթա» չարաթաթերթին համաձայն հինգ միլիոն է 19 տարեկանէն վար թիւը գործաւորներու որոնք ներկարար են, ապահաւակ, արճանի աչկերտ, լրագրավաճառ, հովիւ եւ օդնական մեքենագիտական գործերու կամ fոնֆէէսիոնի մէջ: 15 տարեկանէն վար տղոց 7%-ը լիաժամ կ'աշխատին, նոյնպէս պատանիներու 50%-ը: Մխոնամար անոնք մէկ երրորդը կը ներկայացնեն գործօն բնակչութեան. անոնք աշխատանքի ոչ մէկ ապահովութիւն ունին, ոչ ալ ընկերային պաշտպանութիւն մը, եւ թժշկական հսկողութիւն:

Ամերայի ճարտարարուեստական արուարձանին մէջ կառասաններու թաղամասը արտասոյ տեսարան մը կը պարզէ, հողի նեղ փողոցներով ու անվնասմ աշխատանոցներով: Այստեղ տղաք կ'աշխատին. անոնցմէ մէկն է 14 տարու Բայրամ, ութ ամիսէ ի վեր հոս է: Առաջ հովիւ էր Զորումի շրջակայքը, Անգարայի հիւսիս արեւելքը: Հողագործի այս զաւակը ամենայն պարզութեամբ կ'ըսէ թէ «ոչ մէկ ապագայ» ունէր իր գիւղին մէջ, ու անցեալ տարի ընկերոջ մը հետ մեկնած է քաղաք, հոն իր բախտը փորձելու: Այն 16 տարեկանէն վար եղբայր ընկերներու հետ կ'ապրի գիշերարոյր մը մէկ սենեակին մէջ: Երկու հոգի կը քնանան նոյն անկողնին մէջ. «մեծ»երը իրեն սորվեցուցած են բրինձ եւ ապուր եփել: Ութ ամսուան մէջ ան մի - այն մէկ անգամ վերադարձած է Զորում, Ռամազանի տօնին առիթով: «Գործատէրը աշխատանոցը փակեց. մայրս կը կարօտնամ անշուշտ, սակայն ի՞նչ կրնամ ընել»:

Բաշխա ամէն առաւ վեցին կ'արթննայ ու կէս ժամ կը քալէ մինչեւ գործին տեղը, խնայելու համար հանրակառքին տոմսը: Իրիկունը տուն կը դառնայ ժամը ութուկէսին: Օրական 12 ժամ կ'աշխատի, բայց կիրակիէ ու գործատէրը իրեն 1700 լիրա (42 Ֆ.) կը վճարէ չաբաթական, ինչ որ նուազագոյն աշխատավարձին մէկ քառորդն է միայն: Իր մեծագոյն երազն է «ձայնամեքենայ մը եւ ձայներիզներ ունենալ», «սակայն այս դրամով ի՞նչ կ'ուզես որ դնեմ»:

Ինչպէս ինք, բազմաթիւ տղաք կը լքեն իրենց գիւղը, ընտանիքը եւ կը մեկնին քաղաք, առանձին, մեծերուն նման: Գիւղական չրջաններէ դադթը, որ Թուրքիոյ ցատոտ հարցն է, այժմ կը հասնի մինչեւ նախակրթարանի տղաքը:

Սեւուկ, այսերը ճարպազուրկ արատով լեցուն Հիւսէյին մայր մը չունի որ կարկրտէ վրան - գլուխը, յայտնի է: Տախտը չուանի կտորով մը սեղմուած, չապիկը ասեղով մը բռնուած ան ծանրախոհ է տղու մը նման, որուն մանկութիւնը կարճատեւ եղած է: Հայրը, հովիւ մը, զայն առաջնորդած է անցեալ տարի այս աշխատանոցը, յետոյ դարձած է գիւղ, Անգարայէն քսան քիլոմեթրի չափ հեռու: 15 տարու իր մեծ եղբօրը հետ Հիւսէյին 2500 լիրայի (75 Ֆ.) անհնակ մը կը վարձէ գիշերարոյսի մը մէջ: Գիւղը վեց քոյր ու եղբայրներ ունի տակաւին: Ինք ալ կ'աշխատի օրը 12 ժամ, չաբաթական 25 Ֆրանքի փոխարէն: Սակայն հպարտ է. «արհեստ մը կը սորվիմ. արդէն գրեթէ գիտեմ չարժակ մը քակել»: Կը խանդավառուի ու յանկարծ կը վերադառնայ 12 տարու տղան:

«Պզտիկ եղբայրս չատ խելացի է. պիտի ուսանի. ես պիտի օդնեմ իրեն»: Բազմաթիւ ընտանիքներ ստիպուած, երեք տարիէ ի վեր չարունակուող գնելու կարողութեան տարապայման նուազումին հետեւանքով կը դիմեն նոյն լուծումին. դերերու բաժանում մը: Մեծերը կ'աշխատին, զաւակներէն մէկուն ուսումի ծախքը վճարելու համար: «Փոքր եղբայրս լիսէ պիտի երթայ»: Հիւսէյին սրտանց կը հաւատայ ըսածին. այնքան սրտանց որ ինքզինք կը նկատէ «ուսումի անատակ մէկը»:

Գործատէրը դորովոտ հօր մը ժպիտը ունի. ան որ ապօրէն կերպով կ'աշխատցընէ եւ օրը 12 ժամ, 15 տարեկանէն վար տղեկ մը, եւ ինչ որ ամէնէն դէշն է, առանց ընկերային ապահովութեան, առանց արձակուրդի, կը փորձէ ինքզինքը արդարացնել ըսելով. «Հիւսէյին չաշխատիր գրեթէ, կը զուարճանայ. քիչ մը կ'օդնէ, կը դիտէ ու կը սորվի: Իրեն համար ալ լաւ է այս, քան փողոցները թափառիլը»:

Իրականութեան մէջ այս գործատէրը վախնալու չատ պատճառ ալ չունի: Ձիւղ է թէ տղոց աշխատանքի վերաբերեալ օրէնքները անտեսարկելի են, սակայն հակակիռը չատ հազուադէպ է ու տուգանքը հեռու՝ տարհամոզելու բնոյթ ունենալէ, բացէ ի բաց օրէնքը կ'ոտնակոխուի: Աակէ զատ երբ յայտնի է թէ վարժարաններու անբաւարարութեան պատճառաւ աշակերտութեան մեծ մասը դըպրոց կ'երթայ առաւտն կամ կէսօրէ ետք, դժուար չըլլար երեւակայել թէ ուր կը հասնէր խմոզումը դպրոցներու դրան առջեւ, եթէ փոքրիկ գործաւորներն ալ վարժարան յաճախէին:

Ամբողջ երկրին համար աշխատանքի 142 քննիչներ կան, մինչ ձեռնարկութիւններու 31%-ը միայն պաշտօնապէս արձանագրուած են: Միայն Պոլսոյ մէջ 200 հազարի մօտ ապօրէն աշխատանոցներ կան ուր մեծ մասով տղաք կ'աշխատին: Վեց միլիոն գործաւորներ միայն ընկերային ապահովութենէ կ'օգտուին երբ գործօն բնակչութեան թիւը 17 միլիոն է: Այնպէս որ աշխատանքի պայմաններու հարցը սահմանափակուած չէ միայն տղոց պարագայով: Սակայն կաշեգործարաններու կամ մետաղագործութեան մէջ է որ ամէնէն դժուար աշխատանքի պայմանները ունին անչափահասները: Անոնք մետաղ կը զոդեն առանց աչքերը պաշտպանող ակնոցի, ծանր բեռներ կը կրեն: Իրենց թեւերը բարակ են, մարմինը ուշ կ'աճի: «Գոհացի մը կը նմանիմ. կը կարծէ՞ք որ պլտի մեծնամ» հարց կուտայ Եաւուզ մահտոզ. 14 տարեկան է, կ'աշխատի Պոլիս, կառքերու նորոգութեան աշխատանոցի մը մէջ:

Կայ նաեւ աշխատանքի արկածներու վտանգը: Պաշտօնական տուեալներու համաձայն անցեալ տարի 15-էն 19 տարեկան 16 հազար երիտասարդներ զոհը դարձան գործի արկածներու, ինչպէս նաեւ 794 15 տարեկանէն վար անչափահասներ: Ամէնէն եղերական արկածը պատահած է անցեալ Յունիս 27-ին: Ինը բանուորուհիներ 16 տարեկանէն վար, մեռած են կաշեգործարանի մը մէջ ծագած հրդեհին պատճառով որ արդիւնք էր ապահովութեան օրէնքներու պարտադրած կազմածներու բացակայութեան: Երիտասարդ բանուորուհիները ընկերային ոչ մէկ պաշտպանութիւն կը վայելէին. կ'աշխատէին երբեմն մինչեւ առաւտեան ժամը եօթը կամ չորս ու կը քնանային աշխատանոցին մէջ: Անոնցմէ մէկուն զարմանալի ծախքը աւելի բարձր էր քան երեք տարուան իր աշխատավարձը...:

Արդարութիւնը օրինական տրամադրութեանց համաձայն ձեռք առած է, «աշխատանքի այս ոճիրը», ինչպէս մտածը զայն կ'որակէ: Գործի առնողն ու գործավարը չորսէն տասը տարի բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ: Արհեստակցական միութիւններու բերանը կապուած է ու չեն կրնար գործունէութիւն ցոյց տալ 1980-ի գինուորական հարուածէն ի վեր: Այնպէս որ, երբ տղեկ մը կը վիրաւորուի «հիւանդանոց կ'երթայ ու ընտանիքը գլխուն ճարը կը նայի» կ'ըսէ ճակատագրապաշտ գործատէր մը: «Ամէն պարագայի ծնողքներն են որ մեզի կը բերեն իրենց զաւակները, որպէսզի զանոնք աշխատացնենք: Եթէ արկած մը պատահի, իրենք են պատասխանատուն»: Ցամենայն դէպս ցաւով կը հաստատէ նոյնքան անիւթի ուսանողուհի մը. «Թուրքիոյ մէջ այնքա՞ն մանուկներ ունինք որ ապագայ սերունդը չի պակսիր»:

Թ. Ա. Թ.

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՂՈՒՐԵՐ

Զորեքշաբթի, Յուլիս 11-ի երեկոյեան, Հալէպի հայ աւետարանական Քրիստոսի եկեղեցւոյ չրջարակին մէջ տեղի ունեցաւ «Նարեկացի» սենեկային երգչախումբին համերգը նուիրուած՝ հնադարեան երաժշտութեան: Խմբավար Պ. Պօղոս Ալաճեանի գեկավարութեամբ, երգչախումբը մեկնաբանեց հայ եւ օտար երաժշտութեան դասական կտորներ:

Դարձեալ նոյն վայրին մէջ, Շաբաթ, Յուլիս 28-ին, հովանաւորութեամբ Մեծաւոր - Արեւելքի Հայ Աւետարանական Միութեան եւ նախաձեռնութեամբ Քրիստոսի եկեղեցւոյ չանճնախումբին տեղի ունեցաւ արուեստի երեկոյթը: Աբրահամեանց՝ Օր. Շուշիկ Մելքոնեան: Հանդիսութեան մասնակցեցաւ «Նարեկացի» երգչախումբը, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ներսէս Պալասանեանի:

×

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Վերջերս, Սուրիոյ Թէնիսի Դաշնակցութիւնը հրապարակեց տղամարդոց նորակազմ խումբի անդամներու անունները: Ներկայիս խումբին մաս կը կազմեն նաեւ երեք Հայեր՝ Դաւիթ Դաւիթեան, Հրաչ Մակարեան եւ Յովհէփ Սրուբեան:

×

Ընդառաջելով Պուլկարիոյ մարզական ակումբներու հրաւէրին, Յուլիս ամսու առաջին չաբթուան ընթացքին Պուլկարական մրցումներու համար Պուլկարիա մեկնեցաւ Հալէպի Փութպոլի ազգային խումբը:

Մարզական չիշեալ պատուիրակութեան վարչական կազմին մէջ տեղ գրաւած էին նաեւ Հալէպէն երկու Հայեր: Այսպէս, Անդրանիկ Ռաչատուրեան մաս կազմած էր Գործադիր Մարհուրդի Քառանդամ յանձնախումբին, իսկ Յարութ Գավլաքեան՝ Գեղարուեստական Մարհուրդին:

×

Վերջերս տեղի ունեցած Հալէպի լողարշաւի կրտսերներու ախոյեանական մրցումներու ընթացքին, «Ուրուպէ» ակումբէն՝ Անդրանիկ Սիլահեան ազատ լողի մէջ 66 յաջորդաբար առաջին հանդիսացած է 66 մեթր (57''07), 100 մեթր (91''04) եւ 200 մեթր (3'17''09) մրցաշարքերուն:

×

Օգոստոս 4-ին աւարտեցաւ Հալէպի թէնիսի տղոց անհատական ախոյեանական մրցաշարքը: Երեք Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ գրաւեցին առաջին երեք տեղերը: Այսպէս, Շիւքրիւ Սրուբեան հանդիսացաւ առաջին, Վաչէ Մկրեան՝ երկրորդ, իսկ Նաւէր Խուրի՝ երրորդ:

×

Սուրիոյ Մարզական Ընդհ. Դաշնակցութեան Գործադիր Գրասենեակի որոշումով, պասքեթպոլի Հալէպի ազգ. խումբը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը ընթացիկ (Օգոստոս) ամսու 19ին Պուլկարիա պիտի մեկնի Պատուիրակութեան անդամ մարզիկներու չարքին են նաեւ երկու Հայեր՝ Օշին Տէմիրճեան եւ Գէորգ Չերքէզեան:

Լ. ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Ա. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

- 17 -

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԶԱՆԳԱԿՆԵՐՈՎ

- կը հասկնամ, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, չմտածեցի՞ր որ դուռը զարնելով ոչնչացուցած պիտի ըլլայիր այս բոլորէն:

Պիոնտո չպատասխանեց. գնաց կոթնեցաւ պատուհանի եզերքի սեմին: Ցետոյ դարձաւ յանկարծակի ու եկաւ նստելու Տոն Քամիլլոյի սեղանիկին առջեւ:

Մազերը խառն էին, աչքերը խոր՝ կապիճներուն մէջ եւ ճակատը քրտնաթոր:

- Տոն Քամիլլօ, ըսաւ Պիոնտո սեղմ ակռաներուն մէջէն, թումբի եզերքի տան մարդը ես անդին ղրկեցի:

Տոն Քամիլլօ վառեց Թոսքանա մը:

- Թումբի՞ն ըսաւ հանդարտօրէն, էհ, անցած պատմութիւն, քաղաքական խորքով բան, բան մը որ ընդհանուր ներումի տակ կ'իյնայ: Ի՞նչ բանէ կը մտահոգուիս օրէնքին առջեւ լաւ ես:

Պիոնտո բարձրացուց ուսերը:

- Աղեր հոզեր եմ ընդհանուր ներումը լսաւ կատաղութեամբ. ես ամէն գիշեր հազիւ լոյսը մարած, անկողնիս քով կը գտնեմ զանիկա. չեմ հասկնար ինչ բան է:

Տոն Քամիլլօ օդը փչեց սիկառին՝ կապոյտ ծուխը:

- Ոչինչ, Պիոնտո, ըսաւ ժպտելով, մտիկ ըրէ՛, քնացիր վառած լոյսով:

Պիոնտո ոտքի ցատքեց:

- Դու պէտք ես երթալ ու ծաղրանքի առնել այդ Քեխիոնէ կոչուած ապուշը ոչ միս, պոռաց:

Տոն Քամիլլօ չարժեց դլուխը:

- Նախ եւ առաջ Քեխիոնէ ապուշ մը չէ երբեք, երկրորդ ես քեզի համար ուրիշ բան մը չեմ կրնար ընել:

- Եթէ գնելիք մոմ եւ կամ եկեղեցիին համար ընելիք ողորմութիւն կայ, ես կը վճարեմ, պոռաց Պիոնտո, բայց դուք պէտք էք լինձի արձակում տալ. արդէն ես օրէնքին առջեւ կանոնաւոր վիճակի մէջ եմ:

- Համաձայն եմ, զաւակս, ըսաւ Տոն Քամիլլօ անուշութեամբ, վայը հոն է որ խղճմտանքներուն համար ընդհանուր ներում տուած չեն. ուստի հոս նախկին ոճով առաջ կ'երթանք: Արձակում ստանալու համար հարկ է զղջալ, յետոյ ցոյց տալ թէ զղջացած ենք. եւ ապա այնպէս մը չարժիլ որ արժանանանք ներողութեան: Երկար պատմութիւն:

- Ես զղջա՞մ. զղջա՞մ ատիկա անդին ղրկած ըլլալուս համար: Կը ցաւիմ որ մէկ հոգի միայն անդին ղրկեցի:

- Ճիւղ մըն է, որուն մէջ բոլորովին անձեռնհաս եմ: Միւս կողմէն եթէ խիղճդ քեզի կ'ըսէ, թէ լաւ ըրած ես, կանոնաւոր վիճակի մէջ ես, ըսաւ Տոն Քամիլլօ բանալով դիրք մը ու դնելով Պիոնտոյին առջեւ: Տես մենք չատ յստակ կանոններ ունինք, առանց նկատի առնելու քաղաքական չարժառիթը. Հինգերորդ՝ Մի սպաններ. Եօթներորդ՝ Մի գողնար:

- Ա՛ ի՞նչ կապ ունի. հարցուց Պիոնտո խորհրդաւոր ձայնով:

(Շար. 68)

ՊԱՌԻՑ ՄԸ ԺԱՊԻՑ

Դատաւորն աչակերտին կը հարցնէ.

- Ըսէ՛ տեսնեմ, Յակորիկ Հայրենիքը ի՞նչ է:

- Հայրենիքը մեր մայրն է, կը պատասխանէ Յակորիկ:

- Ապրի՛ս, Յակորիկ, կը գոչէ ուսուցիչը չափազանց գոհ մնացած, դո՛ւն ըսէ նայիմ, Գրիգոր, ի՞նչ է հայրենիքը:

Գրիգոր ոտքի կ'ելլէ եւ հպարտութեամբ կը պատասխանէ.

- Հայրենիքը, պարոն, Յակորիկի մայրն է:

(Շար. Ա. էջէն)

րոնիֆ կը փորձեն ֆօղարկել զայն: Իբրեւ Մարդկայինի Իրաւանց փորձագէտներ, միակ իրաւունքը, զոր չունիին մոռա - ցումի իրաւունքին է»:

«Արմենիա» *վերապահութեամբ կ'արձա-գանգէր արժանթինեան օրաթերթին այս տեղեկատուութեան, առարկելով թէ ազ-բիւր չէ որուէր եւ սխալներ կան, ինչ - պէս օրինակ այն իրողութիւնը, որ ցե-ղասպանութեան զոհերուն թիւը 1.500.000 չէ, այլ մօտ 1.200.000 է:*

Արժանթինեան օրաթերթին այս հա-ղորդումն է, որ պատճառ եղած է Արտա-քին Նախարարութեան հետեւեալ ճշդու - մին. -

«Արտաքին գործոց եւ կրօնից նախա - րարութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ տոքթ. Լէանտրօ Տէփոլի այս նախարարութեան պաշտօնատար մը չէ, եւ ՄԱԿ-ի Մարդ - կային Իրաւանց Յանձնախումբի ժրաջան ենթայանձնախումբի առջեւ կատարած իր յատարարութիւնները չեն արտայայ - տէր կառավարութեան պաշտօնական դիրքը»:

Օգոստոս 16-ի իր թիւով, «Արմենիա» խմբագրականով մը իր վրդովումը կը յայտնէ այս առթիւ, քանի որ կը չհա - ւատէ. - «Նման հաղորդագրութիւն մը անակնկալ հարուած մըն է հայ դատի հետապնդման գծով տարիներէ ի վեր տարուող մեր աշխատանքներուն», *ու կը վերջացնէ սա երեք հարցումներով. -*

«ա.) Արտաքին Նախարարութիւնը ին-չո՞ւ հարկ տեսաւ կատարել պաշտօնական հերքում մը:

բ.) Որո՞նիք եւ ի՞նչպէս շարժառիթ եղան նման ոչ - հայանպաստ կեցուածքի մը:

գ.) Ի՞նչ կրնանք ընել եւ ... չընել քա-րեշրջելու համար այդ կեցուածքը (եթէ տակաւին կարելի է ատիկա):

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Օգոստոս 26, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան Հայ Ա-ռաքելական եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուց-ւի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՋԱՏԻԿ Ա.ԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Պելֆոնթէյնի Օգափոխութեան կայանի Օգոստոսի խումբերը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն. -

ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 26, ժամը 17, ռիւ Փօլ Ափէլ (Փորթ ա'Օռլէան)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 20·20-ին կառ Սէն - Շառլ

ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 16·30, Ս. Յակոբ եկեղեցի, ռիւ Պուալօ

ՎԱԼԱՆՍ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 18·08, Վալանսի կայարանը:

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ ՉՈՒԶԵՑ ՄԵՌՆԻԼ

(Այն սեւ օրերուն)

Հեղինակ՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Հատորին կողքին նեբսը, հրատա-րակուած է յանձնաթղթութիւն մը, որմէ ստորեւ հատուած մը՝

«Սակաւաթիւ օրինակներով տպուած մեր այս գրքին՝ «Ժողովուրդ մը որ չուզեց մեռնիլ» դին չէ որոշուած: Ո-րովհետեւ գրամ չահելու մտօք գրուած չէ ան այլ՝ մեր սրբազան նահատակ - ներուն յիշատակը վառ պահելու հա-մար է միայն:

...Ըսինք թէ այս գրքին դին որոշ - ուած չէ: Այդ յանձնելով մեր ազնիւ ըն-թերցողներուն եւ բարեխնամ հատուա - տութիւններուն ուշադրութեան, երախ-տապարտ պիտի ըլլայինք որ իրենք ո-րոշեն դինը եւ սիրայօժար քանի մը օրինակ ստանձնելով՝ թեթեւցնէին մեր խաչուած սուրբերուն նուիրուած այս գործին ծանր բեռը:

Դիմել. -

Z. BERBERIAN
104, Ave. d'Italie
75013 PARIS

—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—o—

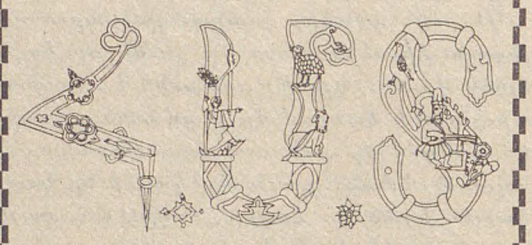
—դպրոցական վերամուտ—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնա-ճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ըն-կերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հա-յերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պի-տի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակ - ները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ա-մէն Շաբաթ-կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - ՔԷ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Յատելեալ տեղեկութեանց համար հե - ռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձ-նաւորութիւններու:

ԳԻՆԵԶՕՆ

Մուտքը ազատ է:

×

Տոհմիկ և դասական երաժշտութեան ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ:

Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ: Առաջին փորձը՝ երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի ընթրիք - պա-րահանդէսը ՕԹԷԼ Ռամատա՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 17-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՑԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ.

×

Օ.Տ.Ը ՍԷՆի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ:

CÉLÉBRATION DU 40ÈME ANNIVERSAIRE DE LA LIBÉRATION DE PARIS

PLACE DU 18 - JUIN - 1940

Sur les lieux de la Reddition du chef de la garnison allemande entre les mains du Général LECLERC et du Colonel ROL - TANGUY.

Allocutions de
M. Jean LAURAIN
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants
et de
M. André TOLLET
Président du Comité Parisien
de la Libération

L'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à tous nos compatriotes fiers de la participation arménienne à la lutte contre l'occupant fasciste et à la libération de Paris, d'exprimer par leur présence la fidélité de notre communauté à la France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԱՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանառութ	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Ա.Ա. (տե'ս փակագծի մէջ ընդհ. դումա-րը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մին-չեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումնե-րու համար, դիմել Թերթին Վար-չութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սաւուց Միութեան

Նախաձեռնութեամբ

ARMENIE 1984

DÉPARTS — **RETOURS**

01 SEPT.	.....	14 SEPT.
15 SEPT.	.....	28 SEPT.
06 OCT.	.....	19 OCT.
26 DEC.	.....	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՅՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDE EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.773 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.773

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՂՈՎ

ԱՋԳ. ԺՈՂՈՎԸ 158-ի դէմ 324 ձայնով վաւերացուց Հանրավճիռի 11-րդ յօդուածին ընդլայնման համար առաջարկուած Հանրավճիռի ծրագիրը, որ Ծերակոյտին կ'ուղղի Ազգ. Ժողով վերադարձած էր։ Այս քուէարկութիւնը անակնկալ մը չէ, անշուշտ։ Ընկերվարականները, թէեւ մարդու պակաս չունին Ազգ. Ժողովին մէջ, իրենց կողքին գտան ձախ - արմատականները, համայնավարները եւ Օ. Սթիրն։ Մնաչէ ճշդեց թէ չինարար դիրք կը բռնէ, բայց պէտք չէ որ Հանրավճիռի դրութեակերպը փլեպիսիթի տանի եւ յետոյ, կ'ըսէ ընդհ. քարտուղարը՝ այսօր ան ունի կարեւոր հարցեր կան։ Ընդհատումները, որոնց քուէն քաղաքական նպատակ ունի, դէմ քուէարկեցին, մէկն ըլլալով Պաո,, որ թեր արտայայտուած էր անոի մը օր առաջ, ձաղկելով սակայն անոնց ծնած երկդիմութիւնը։ Ներկայս, առաջին խօսքը Նախագահ Միթերանի կը պատկանի, որ այսքան ժամավաճառութիւն բաւ համարելով, կրնայ վերջնական բարձի թող ընել հարցը, այլապէս, կրնայ Մերակոյտ պիտի երթայ, ուր կըրնայ պիտի մերժուի։

ԹԷՀՐԱՆի կեդրոնը պայթած ռումբին զոհերը չատ աւելի են, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը։ Կ'ըսուի թէ մեռելաներու նուազագոյն թիւը 18 է եւ թէ 300-է աւելի վիրաւոր կայ։ Կայարանին հրապարակին վրայ է, որ կատարուած է ռմբափորձը, առաւօտեան 9-ին, երբ ժողովուրդը գործի կը փութայ։ Հինգ ժամ առաջ, արաբերէն տէր կ'ըլլար, Մամուլի Ազգային Գործակալութեան Թեհրանի թղթակիցը հեռաձայնելով, բոլորովին անծանօթ խմբակ մը՝ «Նահատակ Խալկիի դիմադրութեան չարաթի Միւթիւնը, որ ճշդած է թէ կ'ուզէ յարձակիլ Համէնիի վարձականներուն վրայ։ Իրանի իշխանութիւններուն համար՝ ֆիլը աւերուն գործն է, պատճառն ալ, կ'աւելցնէ Թեհրանի ձայնասփիւռը, Իրանեան ղրքերու յաղթանակն է երկրին արեւմտեան կողմը եւ այդ շրջանին մէջ հակայեղափոխականներու կրած պարտութիւնը։ Համէնիի վարչակարգին դէմ ընդդիմադիրները, ինչպէս՝ Մուճահետինները խիստ կերպով դատապարտեցին այս «կոյր ռճբափորձը», ամբաստանելով «Համէնիի հալածանքի գործակալները եւ Սամաքին մնացորդացը, որոնք կ'ուզեն վարկաբեկել Իրանի ժողովուրդին դիմադրութիւնը»։

ԼԻԲԱՆԻ մէջ կացութիւնը միշտ ապառնի է։ Հինգշաբթի օր ալ բանակին ազգակոյտին տիւրզի պետը՝ զօր. Նասիմ Հաքիմ, ուրիշ չորս բարձրաստիճան սպաներու հետ զոհ դնաց Թռանի արկածի մը։ Զօրավարը գացած էր Լհտէն, ուր նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի հետ տեսնուած էր եւ վերադարձին է, որ Թռանը կրակ բախած ու կրակ առած է։

ԻՏԱԼԻՈՑ Ներքին նախարարը չատ յուսն կ'երթայ քննադատած է Ֆրանսան, որ խոլացի 300 կասկածելի «ահաբեկիչներ» ապաստան տուած է։ Քոռիէրէ Տելլա Սեռա-ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ է, որ Սքալֆարօ կը չեշտէ թէ այս թիւացը բացառական է ու կ'ըսէ - ներք կը խորհի թէ Ֆրանսայի մէջ 300 ահաբեկիչ կայ, որոնց հետ այնպէս կը վերաբերին, որ կարծես Ֆաշիզմին հաւատացեալ Ռոսսելլի եղբայրները ըլլային, բացատրելով կատարմիր կ'ըլլամ»։ Ռոսսելլի եղբայրները, հակաֆաշիստ պինուօրեալներ էին, որոնք Ֆրանսա ապաստանած էին քանակական թուականներուն։

ՓՐԵԹՈՐԻԱ-ի վարչակարգին համար խառնաճնշներու ձեռնպահութիւնը ընտրութիւններուն (նոր ժողովին) բաւական ծանր հարուած մըն է։ 900 հազար քուէարկողներու վրայ մինչեւ 192.647 հոգի մասնակցած են քուէարկութեան, ինչ որ կը նշանակէ թէ աւելի քան 70% է ձեռնպահներու համեմատութիւնը։ Երեք ժողովէ բաղկացած ապագայ խորհրդարանին մէջ տեղ կը դանէր, առաջին անդամ ըլլալով, խառնածին ժողով մը եւ խառնածին ազատատիրական կուսակցութիւնն է, որ պիտի դրաւէ 80 աթոռներու մեծ մասը։ Քուէարկութեան նախօրեակին, 150 հոգի ձերբակալուած էր։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ դրեթէ ամբողջովին գոհացում տուաւ Սիթրոյէնի, որու անօրէնութիւնը ծրագրած էր 2417 զօրաթղթակում։ Հինգշաբթի օր, կառավարութիւնը 1909-ի համար արտօնութիւն տըւաւ։ Աւտնք մեծ մասամբ մարդէպցի, 10 ամիս արհեստի կազմակերպման պիտի հետեւին։ Կը կարծուի որ կառավարութիւնը աճապարած է որոշում տալ, նախքան արձակուրդները վերջանալը, առաջքն առնելու համար բուռն հակազդեցութեանց։ Աշխատանքի ընդհ. համաձայնակցութիւնը անմիջապէս բողոք բարձրացուց և Օլէի զործատան սենտիքային քարտուղարը՝ Աքքա Ղազի ըսաւ որ «բանուորներու կռնակին դաշոյնի հարուած մըն է»։

ՊՈԼՍՈՑ զինուորական վերաքննիչ ատեանը որոշեց ազատ արձակել ՏԻՄՔ-ի նախկին նախագահ Պաչթիւրք եւ ուրիշ ութ դատապարտեալները, որոնք այդ սենտիքային զեկավարներն էին։ Առնք, բանտն էին 44 ամիսէ։ Միւս կողմէ, անպարտ արձակուած են մամուլի Անքա զործակալութեան տնօրէնուհին Տիկին Հէքիմօղլու եւ խմբագիրը, որոնց դէմ ամբաստանութիւնն այն էր որ Մայիս 18-ին «Ճուսմհուրիյէթ»ի մէջ յօդուած զրած էին, որ դէմ է պատերազմական վիճակին օրէնքին որամադրութեանց։

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱԿՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ԴԱՐՁԵԱԼ ՃԵՐՄԱԿ ԹՈՒՂԹ ՅԱՆՁՆԱԾ ԵՆ

ՀԱՐՑԵՐԸ ՉԵՆ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

—×—

Ծանօթ է, որ հայկական վարժարաններու մէջ կրօնքի դասը պարտկերէնով դասաւանդելու եւ քննութիւններն ալ պարտկերէն լեզուով տալու իրենց պարտադրանքին մէջ անդրդուելի մնացող իրանեան պատկան իշխանութիւնները վերջերս փակած էին Թեհրանի չորս հայկական 17 դպրոցներ, հայ աշակերտութիւնը առանց տուած չըլլալով եղած հրահանգին։ Այս վերաբերումին եւ իրողութեան հետեւանքով յիշեալ վարժարաններու աշակերտները պրկուած էին տարեվերջի (3-րդ եռամսեակ) քննութիւնները անցընելու կարելիութենէն։ Որոշ ժամանակ անց, կրթա - Դաստիարակչական Նախարարութեան մէկ յայտարարութեամբ այդ աշակերտներուն կարելիութիւն կը տրուէր մասնակցելու տարեվերջի քննութիւններուն՝ Օգոստոս 14-էն սկսեալ։

Արդ, Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիֆ»ի Օգոստոս 15 - 18 թիւերէն կ'իմանանք, թէ քննութիւնները թէեւ սկսած են որոշեալ թուականին, սակայն հարցերը չեն լուծուած, նկատի առած այն՝ որ պատկան մարմինները ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցուցած են իրենց տեսակէտին մէջ։ Այսպէս, Օգոստոս 14-ի իր թիւին մէջ «Ռէյհան» պարտկերէն օրաթերթը՝ «Սկսան հայ աշակերտներու տարեվերջի քննութիւնները» խորագրին տակ, անդրադառնալով լուրին արձականդ եղած է պաշտօնատարի մը յայտարարութեան, ըստ որուն 3000 հայ աշակերտներու քննութեանց հարցումները պատրաստուած են Թեհրանի Կրթական Մարմիններու Կեդրոնին կողմէ և քննութեանց հսկողութիւնը ու ապա թերթիկներու ստուգումը եւս յանձնուած են նոյն կեդրոնին։ Ուստի, նըշած է պաշտօնատարը, «այս բոլորը ծաւալուն աշխատանք կը պահանջեն և յաւելեալ ներգութիւն կը պատճառեն յիշեալ կեդրոնի գործակիցներուն եւ ասիկա ցոյց կուտայ Կրթա - Դաստիարակչական Նախարարութեան ունեցած բարեացակամութիւնն ու տածած կարեւորութիւնը կրօնական փոբրամասնութեանց նկատմամբ»։

«Ռէյհան օրաթերթը աւելցուցած է նաեւ, որ հայ աշակերտները կրօնքի քննութեան պարտկերէն հարցաթերթիկները ճերմակ յանձնած են, կատարելով իր կողմէ կարգ մը մեկնարկութիւններ, որոնց պատասխանելով՝ «Ալիֆ» ըրած է կարգ մը ճշդումներ։ Այսպէս, անդրադառնալով այն խնդրին, թէ հայ աշակերտներուն մէկ մասին՝ տարեվերջի քննութիւններուն ուշացած մասնակցութիւնը յաւելեալ ներգութիւն կը պատճառէ պաշտօնեաներուն, «Ալիֆ» չեշտած է։ «Պէտի նշել որ կրկնակի այդ ներգութեան պատասխանատուութիւնը ոչ թէ բարձուում է հայ աշակերտների վրայ, այլ նոյն գերատեսչութեան, քանի որ վերջինիս հրահանգով են փակուել հայկական մի շարք դպրոցները, յաւելեալ բարդութիւններ առաջացնելով աշակերտների ընտանիքների մօտ, դրանց բնութիւններին նախապատրաստելու ներգութիւնը նոյն պէս բարդելով ծնողների վրայ»։

Ինչ կը վերաբերի կրօնքը մի՛այն հայերէնով դասաւանդելու սկզբունքին, «Ալիֆ» անդամ մը եւս յիշեցուցած է Թեհրանի Հայոց Առաջնորդին եւ Թեմական Խորհուրդին բազմիցս յայտնած տեսակէտը, այն է՝ որ Հայց. եկեղեցւոյ օրէնսգիրներուն համաձայն հայկական վարժարաններու մէջ կրօնքի դասաւանդութիւնը միայն հայերէն լեզուով կրնայ կատարուիլ։

Ինչպէս կը պարզուի, հայկական վարժարաններու հարցերն ու դժուարութիւնները տակաւին հեռու են իրենց բարւոք լուծումը գտնելէ։ Այսուհանդերձ, Առց. Իշխանութիւնները կը մնան լաւատես եւ յուսալից։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՒԱՔԱՏՈՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՕԳՈՍՏ· 14 - 21)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՏՈՐՊԵԴՕ» ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Օգոստոս 11-ին, «Արարատ» կ'ունենար իր հանդիպումը Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի հետ եւ 2-ի դէմ 3 կէտով կը յաղթէր անոր։ Խաղի սկիզբէն իսկ նկատուած է կղմինրու ձգտումը՝ «բաց ֆութպոլ» խաղալու։ Այդ տեսակէտէն ալ փայլուն խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է ընթացիկ ախոյեանութեան լաւագոյն ամրարկուներէն մին՝ Համլետ Մխիթարեան, որ ետընդհատ դրոհներով եւ անակնկալ ուժգին հարուածներով վտանգաւոր պահեր ստեղծած է Մոսկուացիներու բեր - դապահին համար։ Նախքան այս հանդիպումը Համլետ Մխիթարեան 10 կոլ նշանակած էր արդէն մրցաշարքի ընթացքին, այդ օր 2 կոլ եւս նշանակած է, մէկը՝ ազատ հարուածով, միւսը՝ փէ - նալթի մը արդիւնաւորելով։ Խաղին առաջին կոլը նշանակած է Ամպրանիկ Խաչատրեան։ Մրցակիցները իրենց երկու կոլերը նշանակած են առաջին կիսախաղին։ Այդ օր Համլետ Մխիթարեան լաւագոյն մարզիկ նկատուելով պարգեւատրուած է յատուկ մրցանակով։ Ի դէպ, նշենք որ այս խաղին չէ մասնակցած խմբապետ Յարէն Յովհաննիսեան, ոտքէն վիրաւորուած ըլլալուն պատճառով։ 23 խաղերէ ետք ախոյեանութեան առաւելագոյն կոլ նշանակողն է Լենինգրադցի Եուրի Ժելուդկով (16 կոլ), որուն կը հետեւին «Դինեպր»էն Օլէգ Պրոտասով (13 կոլ), «Արարատ»էն Համլետ Մխիթարեան (12 կոլ) եւայլն։

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Օգոստոս 15-ի թիւով։

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ «ԿՈՏԱՅՔ» - «ԿՈԼՈՍ» ԽԱՂԸ (*)

Աբովեանի «Կոտայք»ը վերջին տարիները մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրէ ռահվիրական խորհրդային Բ. դասակարգի ախոյեանութեան մրցումներուն։ Ընթացիկ մրցաշարքին ալ ան կը պլխաւորէ 9-րդ խմբակի դասաւորումը։ Աւելին, ան դիտելի կերպով բարելաւած է իր խաղարկութիւնը եւ բարձրացուցած որակը։ Գլխաւոր մարզիչը՝ Ֆելիքս Վերանեան յաջողած է իր չուրջ համախմբել այնպիսի մարզիկներ, որոնք զաշտ կ'իջնեն զրոհելու եւ պեղեցիկ խաղ մը ցուցադրելու նչանաբանով։ Ծանօթ է, որ այս տարի՝ երթի մրցաշարքին, «Կոտայք» զարձաւ իր խմբակին առաջինը եւ մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր դիրքը։ Առաջին անգամ ըլլալով իրաւունք ստացած էր մասնակցելու խորհրդային բաժակի մրցաշարքին։ 1/64 աւարտականներուն 3 - 2 արդիւնքով պարտութեան մատնած էր Եարոսլաւի «Շիննիկ»ը, որ հանդէս կուգար Ա. դասակարգէն։ Երկարաձգումի ընթացքին «Կոտայք»ի յաղթանակի կոլը նչանակած էր պլխաւոր մարզիչի որդին՝ Եդուարդ Վերանեան (21 տարեկան)։ Ա-պա տեղի ունեցան 1/32 աւարտականները եւ այս անգամ, զարձեալ իր զաշտին վրայ, «Կոտայք» ընդունեցաւ Նիկոպոլի «Կոլոս»ը, որ նոյնպէս Ա. դասակարգէն հանդէս եկող խումբ մըն էր։ Աբովեանի մարզադաշտը ծայրէ ծայր լեցուած է մարզասէրներով, որոնք լարուած ուշադրութեամբ հետեւած են զրաւիչ խաղին։ 14-րդ վայրկեանին «Կոտայք»ի զրոհներէն մին վերածուած է կոլի, չնորհիւ Գեղամ Եղիազարեանի զօրաւոր մէկ հարուածին։ Յարձակումները սկսած են խումբին վեթերաններէն՝ Սամուէլ Պետրոսեան, Արթիւր Մովսիսեան, Արամ Փարսադանեան եւ Լեւոն Եաղուպեան, որոնք կը խաղան պաշտպանութեան եւ միջին գիծերուն վրայ։ իսկ յառաջապահները՝ Եդուարդ Վերանեան, Սուքիաս Լոքեան, Գեղամ Եղիազարեան եւ Վալէրի Ղուկասեան, արագ եւ ճկուն խաղարկութեամբ մը չանացած են իրենց նպատակին հասցնել յեռասպահներու զործողութիւնները։ Այսպէս, Պետրոսեան եւ Մովսիսեան անվերջ յառաջանալով զնդակ փոխանցած են իրենց ընկերներուն, ներպատրաստուր առիթներ ստեղծելով անոնց՝ կոլ նչանակելու։ Նման զործողութիւններէն մին արդիւնաւորուած է չնորհիւ Սուքիաս Լոքեանի։ 50-րդ վայրկեանին Եդուարդ Վերանեան պլուխի հարուածով մը նչանակած է խումբին երրորդ կոլը եւ «Կոտայք» փառաւոր յաղթանակ մը (3-0) տանելով իրաւունք ստացած է չարունակելու պայքարը 1/16 աւարտականներուն։ Այս հանդրուանին Աբովեանցիներու մըրցակիցն է բարձրադոյն լիկայէն հանդէս եկող Դոնեցկի «Շախտեօր»ը, որ 1983-ին չորրորդ անգամ ըլլալով չահած էր խորհրդային բաժակը եւ ընթացիկ ախոյեանութեան մրցաշարքին ալ լաւ դիրքի վրայ է։

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Օգոստոս 15-ի թիւով։

ՀԱՅ - ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ
ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ Ա. ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

(1912 - 1913 ԹԹ.)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մակեդոնիա - օդրինեան կամաւորների գլխաւոր հրամանատար պեներալ Գենովի՝ 1912 թ. Հոկտեմբերի 3-ի հրամանով Անդրանիկի չուրջ համախմբուած 19 - 45 տարեկան 230 հայ կամաւորներից ձեւաւորում է հայկական վաշտ՝ Հայոց ազգային դրօշով, հայ սպաներով ու վոյեվոդներով: Վաշտը պաշտօնապէս կոչուեց 12րդ Լոզենդրադեան դրուժինայի 2-րդ վաշտ: Նրա «վոյեվոդ» Անդրանիկը, իր իսկ գինուորների վկայութեամբ, «վաշտի հոգին, նրա փառքն ու պարծանքը, նրա բարձրագոյն իշխանաւորն էր»:

Բազմաթիւ Հայեր ընդգրկուեցին պուլկարական բանակի՝ կամաւորական սկզբունքով կազմաւորուած 3րդ բրիգադում, որի հրամանատարն էր փոխ - գնդապետ Ալեքսանդր Պրոտոգերովը: Բրիգադի սանիտարական մասի բժիշկ Արմէն Սիւնին 1914 թ. Պաքուում հրատարակեց «Հայկական վաշտը Անդրանիկի առաջնորդութեամբ 1912 - 1913 ԹԹ. Պալքանեան պատերազմում» գիրքը, որը կարեւոր աղբիւր է հայ եւ պուլկար ժողովուրդների ռազմական համագործակցութեան եւ բարեկամութեան մասին:

1912 թ. Հոկտեմբերի 23-ին հայկական վաշտի՝ Սոֆիայից ռազմաճակատ մեկնելու արարողութեան մասին Սիւնին գրել է. «Կանայք եւ աղջիկները թարմ ծաղկեփունջեր մատուցեցին թէ՛ Անդրանիկին՝ վաղեմի հերոսին, թէ՛ միւսնե - րին՝ ապագայ հերոսներին: Ամբողջ գաղութահայութիւնը ոգեւորութեամբ ու յուզմունքով էր եկել հրաժեշտ տալու եւ վերջին անգամ իր աչքով տեսնելու հայկական վաշտը եւ լսելու հրամանները: Ամէնքն էլ իրենց հետ որեւէ բան էին բերել տղաներին բաժանելու համար՝ քաղցրեղէն, ծխախոտ, ծաղիկներ եւայլն ... Ուրախ, գուարթ քայլում էին տղերքը՝ երգելով հայկական երգեր, իսկ ժողովրդի խառը բազմութիւնը հետեւում էր նրանց դեռ երկար ժամանակ»:

1912 թ. Նոյ.ի սկզբներին հայկ. կամաւորական վաշտը Անդրանիկի հրամանատարութեամբ արդէն մարտերի մէջ էր: Պուլկարական բանակի սպայ Կոնեւը հայ կամաւորների սխրագործութիւնների մասին գրել է. «Օ՛, առիւծներ են, կատաղի առիւծներ ... Ինչպիսի՛ քաջ տղերք կան, մարդ ուղղակի զարմանում է: Շատ քաջ է մանաւանդ Սարերի Ասլանը (Անդրանիկը), միաժամանակ թէ՛ երգում է եւ թէ՛ կրակում»:

Պալքանեան առաջին պատերազմի ամիսներին, մինչեւ նրա յաղթական աւարտը, հայկական վաշտը մասնակցում է բազմաթիւ ճակատամարտերի եւ արժանանում պուլկարական հրամանատարութեան բարձր գնահատականին:

Նոյեմբերի 15-ին Մերհամլիի կռւում Անդրանիկն իր վաշտով գերի է վերցնում Թուրք Մեհմետ Եավէր փաշային, որի զօրախմբում կային 10 հազար զինուոր, 242 սպայ, 3 գնդապետ, 1 փաշա: Երբ պարտուած Եավէր փաշան, Թուրը յաղթողին յանձնելիս տեսնում է իր դէմ կանգնած Անդրանիկին, այլայլուած ասում է. «Եթէ նախապէս իմանայի, թէ իմ դէմ զուք էք կռւում, մինչեւ վերջ կը կռուէի ու երբեք անձնատուր չէի լինի»:

1913 թ. Յունուարի սկզբներին հայկական վաշտը պուլկարական զօրքերի կազմում մտնում է Մարմարա ծովի եւրոպական ափ՝ Ռոտոսթօ քաղաքը: Առջեւից ձի հեծած գնում էր փոխ - գնդապետ Պրոտոգերովը իր շտաբով, նրա հետ էր Անդրանիկը՝ արաբական նժոյգի վրայ: Նրանց ընդառաջ էին ելել հազարաւոր մարդիկ: Պրոտոգերովը գինուորական չքանչաններ է յանձնում Անդրանիկին եւ նրա ռազմիկներին: «Մի ժողովուրդ, - ասում է նա, - որ գնահատում ու յարգում է իր հերոսներին, երբեք չի մեռնի: Այդպիսի ժողովրդի ապագան պայծառ է, եւ նրա փրկութիւնը՝ մօտ: Կեցցէ՛ Անդրանիկը»:

Ռոտոսթոյի հայկական ակումբում սրբուած հացկերոյթում արտասանած ճառում տոքթ. Իվան Դիմիտրովն ասում է. «Եթէ փողոցում հանդիպէք Հայի, իսկոյն կը ճանաչէք նրան. նրա աչքերի մէջ հանգել է ուրախութեան փայլը, նրա դէմքը կըրում է տխրութեան կնիք: Նա իրեն իր հայրենիքի դժբախտութիւնից չի բաժանում, նոյնիսկ, երբ երգում է ու խօսում»:

Արտասանելով «Արաքսի արտասուքը» բանաստեղծութիւնը, Դիմիտրովը առաջարկում է հայ ազգի բախտաւորութեան եւ ապագայի կենացը:

Պատասխան խօսքում Անդրանիկն առաջարկում է յարգել պատերազմում զոհ - ուածների յիշատակը, որոնց մէջ քիչ չէին նաեւ հայ ռազմիկները:

Բնակչութեան հետ կամաւորների այս եւ նման այլ հանդիպումները վերածւում էին պուլկար եւ հայ ժողովուրդների ջերմ բարեկամութեան ցոյցերի, վկայում էին նրանց անխախտ համագործակցութիւնը:

1913 թ. Մայիսի 23-ին, Թուրքիայի հետ պալքանեան պետութիւնների հաշտութեան պայմանագիրն ստորագրելուց յետոյ, հայկական վաշտն արձակւում է: Այս կապակցութեամբ գեներալ - մայոր Գենովի ստորագրած հրամանում ասուած էր. «Ընդհանրապէս հայկական վաշտը միշտ եղել է ուժեղ իր տոկունութեամբ, կարգապահութեամբ ու դիմացկունութեամբ եւ չափազանց քաջ էր կռիւների մէջ: Այդ վաշտի բոլոր մասնակիցները կարող են հպարտանալ իրենց քաջ դործերով, իսկ Արեւմտեան Հայաստանը պէտք է հաւատացած լինի, որ չնորհիւ այդպիսի որդիների, որոնք ընդունակ են մեռնելու մի օտար գործի համար, մօտիկ ապագայում կարող է ունենալ երջանիկ ու յարատեւ ապահովութիւն»:

Ռազմաճակատից Սոֆիա վերադառնալուց յետոյ էլ հայկական վաշտի գինուորները արժանանում են պուլկար ժողովրդի յարգանքին ու երախտագիտութեանը: Պուլկար ռազմիկները բարձր գնահատեցին Անդրանիկի ծառայութիւնները, գրում էին. «Սիրելի Անդրանիկ, վատահ եղէք, որ երբ առիթը ներկայանայ ձեր հայրենիքն ալ փրկելու Թուրքական ճիրաններէն, մենք ալ փոխադարձաբար ձեր կողքին պիտի գտնուինք»:

Անդրադառնալով Անդրանիկի եւ նրա գինուորների մասնակցութեանը Պալքանեան պատերազմին, Սովետական Միութեան մարշալ Ժուկովն Բագրամեանը գրել է. «Պուլկարական եւ հայկական թերթերում յաճախ վատաբանութիւն է հրապարակուել հայկական կոհատի մարտական գործողութիւնների մասին՝ ստորագրուած պուլկարական աշխարհազօրեայինների հրամանատար գեներալ - Մայոր Գենովի եւ չտարի պետ Գեներալ - Մայոր Դերվինդովի կողմից: Այդ վատաբանութիւնը այժմ էլ պահպանում է իր նշանակութիւնը՝ որպէս հայ եւ պուլկար ժողովուրդների համատեղ թափած արեամբ ամրացուած մարտական եղբայրութեան վկայութիւն»:

... Պալքանեան առաջին պատերազմում Անդրանիկն էլ աւելի կոփուեց որպէս ազգային - ազատագրական չարժման ռազմիկ ու հրամանատար, ամրացան նրա կապերը պուլկար եւ այլ ժողովուրդների գաղափարների հետ, որոնք յետագայում օգտագործուեցին թուրքական զաւթիչների դէմ Անդրանիկի մղած նոր կռիւներում:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին, երբ հայ ժողովուրդը առաւել դաժան արհաւիրքներ ապրեց, Անդրանիկն իր ժողովրդի հետ էր: Նա մասնակցում էր Կովկասեան ճակատի ռազմական գործողութիւններին՝ զեկավարելով առաջին հայկական կամաւորական

ԿԻՊՐՈՍ՝
7500 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԽՄԲ. - «Լիպերասիոն»ի մէջ կարդացուած է այս շահեկան թղթակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ Կիպրոսի անցեալին վերաբերող աշխատութիւնները. -

×

Ութ հազար տարի առաջ Կիպրոս բնակուած էր անտառներով՝ ուր կ'ապրէին փիղեր, եւ գաճաճ, հազիւ խոշոր շանի մը մեծութեամբ գետաձիեր: Զարմանալի՞ է. ոչ այնքան՝ որքան առաջին Կիպրացիներուն կղզի հասնիլը:

Ք. Ա. 5800 եւ 5400 տարիներու միջեւ անոնք կը հասնին այն ցամաքամասին - Թուրքիա, Սուրիա եւ Պաղեստին - որմէ մի քանի հազար տարիներ առաջ անջատուած էր Կիպրոս: Կը հասնին նոյն լեցուն տապանով մը. ոչխարներով, խոզերով, այծերով ու եղջերուներով: Նոր ցամաքէ չբլնան այս մարդիկը որոնք կ'անդամանային միեղջեւր իսկ բրուտագործութիւնը եւ անկարող էին ըսա երեւոյթին, երեք մեթրէն աւելի երկար նաւեր չինելու, նաւարկած պէտք է ըլլային 100 քիլոմեթրի չափ ոչ միայն իրենց հօտերով, այլ նաեւ իրենց կենդանի երէկներով, «որսալու կապմ ու պատրաստ»:

Կառուցին վրայ բեռնակառքեր ու կառքեր կը սուրան դէպի Նիկոսիա կամ Լարնաքա: Օդը կը թրթռայ Յունկի ճերմակ արեւուն տակ: Բլուրի կողին վրայ միակ դունատ կէտերը հնախոյզներու հաղուստներն են: Կկգած հոգին, փոքրին մէկ անոնք մրջիւններու նման կը փորին հողը, երբեմն ցանկալի ակնարկով մը դառնալով փայլփլուն ծովուն: Տասներկու տարուան ողջոյններ - 11 Ֆրանսացիներ ու Եւրոպացիներ

խումբը, որը ռուսական բանակի կազմում մարտական բազմաթիւ սխրանքներ կատարեց՝ արժանանալով հրամանատարութեան բարձր գնահատականին: Այդ տարիներին առանձնայատուկ ուժով դրսեւորւում Անդրանիկի ռազմական տաղանդը, խիզախութիւնը, կրակոտ հայրենասիրութիւնը, խոր մարդասիրութիւնը: Դիլմանի, Զեւանի, Պիթլիսի եւ այլ ճակատամարտերում նա իր անունը պսակում է անթառամ փառքով: 1917 - 1918 ԹԹ. ամռանը Անդրանիկն Արեւմտահայերից կազմուած հայկական յատուկ դիվիզիայի եւ Էրզրումի ամրացուած շրջանի պաշտպանութեան հրամանատարն էր:

... 1919 թ. Անդրանիկը անցնում է Ֆրանսիա, Անգլիա եւ ապա բնակութիւն հաստատում Միացեալ - Նահանգներ, ուր եւ վախճանում է 1927 թուին:

ԱԿԱԴ. ԳԷՈՐԳ ՂԱՐԻՔՋԱՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին ծով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան ծով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Է, եաքը՞:

- Եաքը ելայ, թեւս մատմազէլին մէջքին անցուցի, ան ալ ձեռքը ուսիս դրաւ ... դրա՛ւ, ամա ծունկերս սկսան դողալ ... ոտքի վրայ կայնելու ուժ չունէի: Նստած պարել չըլլար որ նստիս: Ինչ որ է, որպէսզի հասկցնել չի տամ, ակռաներս սղմեցի, ակռայ ալ չունիմ ա:

- Է՛ ...

-Մէյ մ'ալ լսուեցաւ՝ օ՛ն. չաղացի ձիերու պէս բոլորը սկսան դառնալ. ես ալ դարձայ, աչքերս մթնեցան: Աման ոտքդ պաղնեմ, Համբարձում ապա, հոն ըլլալու էիր, որ հասկնայիր. տեղը նեղ ըլլալուն՝ էրիկ մարդոց երեսները կնիկներուն երեսներուն կը քսուէր, ան կողմէն մէկը կը հրէ, աս կողմէն միւսը եաւէդ կը զարնէ:

- Անփորձութենէն է:

- Մէկը ոտքդ կը կոխէ, մէւսին փիւստանը կը պատռի, աս կողմինին կօշիկը կ'ելլայ ...

- Նիկողիմոս ապա, դուն առաջ պարել դիտէի՞ր:

- Եղբայր, արդէն չատ դժուար բան մը չէ, տամային մէջքէն բռնելն է կարեւորը. ուրիշ դժուարութիւն չկայ:

- Ինչպէ՞ս չի կայ, դառնալը դժուար չէ՞:

- Ես դառնալուն չատ ալ կարեւորութիւն չի տուի, քանի որ տամային երեսը նայած առենս ուրիշ բան մը կ'ըլլայի կոր ... է՛հ, Համբարձում ապա, ինծի պէս մազը մօրուքը ճերմկցած մէկը եթէ պարելու առեն առանկ ըլլայ, հապա երիտասարդները ինչ կ'ըլլան: Հիմա դուն ըսէ, աս պարը ըսուածին մէջ յատաջդիմութիւն, լուսաւորութիւն, բարոյականութիւն կա՞յ:

- Ես ալ չեմ ըսեր թէ կայ, իշտէ զբաղ ես, ինչ որ ուզես ըրէ, ինծի ի՞նչ կայ:

- Ա՛ռ ու ան սղմրտէլ, հա՞:

- Ինչո՞ւ պիտի սղմրտեն, եղբայր, անմեղ զբաղմունք մըն է, ժամանակ կ'անցունեն:

- Եթէ պարն ալ անմեղ է, ալ ըսելիք չկայ:

- Մարդը գիտէ:

- Ես գէ՞չ մարդ եմ, որ մեղքի մէջ լինկայ:

- Չեմ ըսեր գէշ մարդ ես, սակայն վարժուած չըլլալուդ՝ առանկ եղեր ես: Պարելը օղիի կը նմանի, Նիկողիմոս ապա, սորված չեղողը առաջին գաւաթէն գէշ կ'ըլլայ, սորված մարդը տակաւին ալ խմէ, բան մը չըլլար:

- Ըսել է գէշ չըլլալու համար՝ գնեմով ըլլալու է, կը խմեմ, բայց չեմ պարեր, եղբայր:

- Ծաւրեակ է, կ'ըսեն:

- Որո՞ւն հոգը:

- Ինչո՞ւ ըսեն:

- Ըսեն նէ ի՞նչ կ'ըլլայ:

- Ինչո՞ւ ըսեն, այսօր վաղը բոլորս ալ պիտի երթանք այս անցաւոր աշխարհէն: Ամէնուն հետ ալ լաւ վարուելու է, վշտացնելու չէ: Մե՞նք մնացինք աշխարհքս փոխողը:

- Առանկ է եայ. բոլքայ ըսեն՝ ցաւքին, քաւրիլ ըսեն՝ դառնան, սուտրէ ըսեն՝ փողոցները լչնան, տէքոլթէ ըսեն՝ կուբզքերնին, թեւերնին բանան, ցեխ է ըսեն՝ Ֆիւտանին բարձրացնեն ու սրունքին ցոյց տան, ինչ է՝ այս անցաւոր աշխարհքէս պիտի երթանք:

- Ես մխսիու ժորժը կ'ուզեմ:

- Աղջիկնիս ալ մխսիու ժորժին տալու է, քանի որ այս անցաւոր աշխարհքին պիտի երթանք. եթէ վաղը կնիկս ալ մկսիու հետ սիրարանի՝ ան ալ անոր տակուն հետ պիտի մնանք:

- Նիկողիմոս ապա, դուք սխալ կը հասկընաք:

- Շիտակը հասկցուր տեսնամ:

- Իմ իտէս:

- Իտէ բառնիդ զաւակնի՞դ է:

- Այո՛ինքն իմ օրիճինոլը:

- Ան ալ չեմ ճանչնար:

- Այո՛ինքն ես անանկ կը կարծեմ թէ սիվիլիզասիոնի բոլոր օրէնքները կատարելու է, քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն հետ յառաջդիմելու է:

(Շար. 11)

ցած մը - երեք չարաթէ ի վեր կ'աշխատին պատմական բնակավայրին վրայ, Ա-ին լը Պրէօնի եւ իր կնոջ Օտիլի առաջնորդութեամբ. երկուքն ալ Սէ - էն - Զը. էս-էն: Միջոցին Միջերկրական ենք, Լարնաքի եւ Լէմաուլի միջեւ, Կիպրոսի հարաւային ծովափը, մեզի յայտնի այն ութ տասնամեակին մէկուն մէջ, ուր ապրեցան առեղծուածային նոր քարէ - նախա - կաղապրծական շրջանի այս մարդիկը:

Ալէն լը Պրէօնի համաձայն երեքէն վեց հարիւր անձեր հոն բնակեցան յանկարծակի կերպով իրենց անհետացումէն առաջ, շրջանկ մը եռք, որուն գժուար է համանակը ճշդել: Քարպոն 14-ի մեթոտով կատարուած թուական ճշդելու փորձ առջին բնակիչներու մնացորդները կը դնեն զէն. 5800 եւ 5400-ի միջեւ, իսկ անոնց յաջորդները - որոնք ծանօթ էին կաւագործութեան - 4600-ի չուրջ: Երկուքին միջեւ կայ մօտաւորապէս հարիւր տարիէ մը անբացատրելի բացը:

Նոր քարէ շրջանի պիւզակին մնացորդները կը ցոլացնեն իրենց վազեմի բնակիչներուն ապրելակերպը. սեղմ, համախմբուած շրջանակներ, 40 սանդիմեթրէն մէկ մեթր հասակութեամբ քարաշէն եւ ներսի ազիւսէ պատեր: Պատմական այս բնակավայրին մաքրուած, երեւան հանուած մասը կը յիշեցնէ ափրիկեան գիւղ մը, որուն տնակները մարդու հասակի բարձրութեամբ հնձուած ըլլան: Ափիսթրիներու տնակներ, որոնց ներքին տրամագիծը կը տարբերի 1·80-էն հինգ մեթրի միջեւ: Դժուար է այսքան նեղ տեղ մը ընտանիք մը խմբուած երեսակայել: «Անոնք փոքրակազմ էին» կը հաստատէ Ալէն լը Պրէօն: Գոնուած կմախքներու համաձայն միջին հասակով արբերը 1·60, եւ կիները 1·55 մեթր հասակ ունէին: Այս չինութիւնները ցոյց կուտան որ իւրաքանչիւր ընտանիք շրջանակաձեւ խմբուած բազմաթիւ բնակարաններու մէջ էր: Մինչեւ 7 հատ, ամէն մէկ բաժին յատկացուած էր մասնաւոր գործունէութեան մը. խոհանոց, ննջասենեակ, ուսեասեղէնի մեթերանոց եւայլն:

Առաջին կիպրացիները կենդանարոյժ եւ հողագործ էին, երբեմն նաեւ ձկնորս, որ ծովափը հաստատուած ըլլային: Ցորեն, գարի կը մշակէին, սակայն կը սնանէին նաեւ ձիթապտուղով, սալորով: Աղաղակէր էին - ոչ մէկ գէնք գտնուած է. եւ կ'որսային անկասկած տախտակէ նիզակներով: Մնացածին մասին, քանի յայտնաբերումները իրարու վրայ կը բարդուին, այնքան առեղծուածը խորհրդաւոր կը դառնայ:

Օրինակի համար որմնադարդերը: Ալէնէն գեղեցիկը գտնուած է Ամերիկացիներու կողմէ, Քալավասոս - Թէնթայի մէջ, Կիպրոսի նոր քարէ եւ նախա - կաղապրծական շրջանի պատմական ուրիշ բնակավայր մը: Այդ որմնադարդը կը ներկայացնէ կարմիր կաւահողով ներկուած մարդկային կերպարանքներ: Ուրիշ մը, որ սակայն ուսումնասիրելու համար չատ զէշ վիճակի մէջ է, երեւան հանուած է Ալէն լը Պրէօնի խմբակին կողմէ: Անոնք կը յիշեցնեն նոյն շրջանի Անատոլուի բնակավայրերը: Գտանք նաեւ քանդուած լերկ քարեր որոնք կը նմանին նոր քարէ շրջանի խարայելեաններուն: Ներքուներու ոսկերոտին նոյնն է Սուբիա եւ Պաղեստին յայտնաբերուածնե - րուն»: Միջոքիթիայի բնակիչներուն դաղթած հողամասերուն վրայ մնացած ժամանակակիցները քանի մը դարէ ի վեր ծանօթ էին կաւագործութեան եւ հազարամեակներէ ի վեր դադրած էին շրջանակաձեւ բնակարաններ կառուցանելէ: Այս զարտուղութիւնը կարելի է թերեւս բացատրել որպէս «իրենց բուն հողամասէն անջատուած ըլլալու տագնապին հետեւանք», որ անոնց յիշողութենէն պէտք է սրբած ըլլայ իրենց հարազատ մշակոյթին մէկ մասը: Սակայն, «այս վարկածը քիչ մը բռնազբօսիկ կը թուի», կ'ըսէ Լը Պրէօն, ժպտելով:

Նոյն հարցը խնդրոյ առարկայ է «պեզպիտական վիրաբուժութեան» մէջ, որ կիրարկուած է Միջոքիթիացիներու կողմէ: Անոնք գլխուն յետամասը կը տաշվակցնէին, անկասկած, ծնունդէն քիչ եաք ենթադանկին վրայ դետեղուած սալով մը: Կզակը կը տեղափոխուէր դէպի առաջ, ինչ որ իրենց պէտք է մասնաւորապէս սիրուն ֆիզիքական մը տար: Ասկէ իրենց ծագումին մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն քաղել կարելի է, որովհետեւ Միջերկրականի այս հովիտին մէջ միայն իրենք կը կիրարկէին այս արուեստը:

Միջոքիթիայի մէջ յայտնաբերուած են երեսունի չափ դամբարաններ: Իզապէլ Ռուսօ կ'աշխատի անոնցմէ մէկուն վրայ, որ պտնուած էր օր մը առաջ: Երբեմն կկզած իր կրունկներուն վրայ, յաճախ երկարած փորին վրայ, ան օրը եօթը ժամ կ'անցընէ 50 սանդիմեթրնոց փոսի մը մէջ գլխիկոր: Զինուած առամնաբուժական կեռով, վրձինով, փլասթիճէ դպալով եւ հողը մաքրելու համար ձգախիժէ փոքր փքոցով մը, ան մաս առ մաս մէկտեղ կը հանէ կմախք մը: Աշխատանք մը որ երեք չարաթ կրնայ տեւել: Իզապէլ ուրախ է, իր մարմնին վրայի արեւու այրուածքնե - րը մոռնալու չափ: «Կ'անցնի, այս իր պեզոմի առաջին աշխատանքն է», կ'ըսեն իր ընկերները: Պարզ է որ կը նախանձին, վկայ այն հաճոյքը զոր կը զգան մաքրելով իրենց իսկ խմբաքարերը: Իզապէլի գտած կմախքը չատ լաւ չերեւիր. գանկը կտրտուած է խոշոր քարով մը, ծալուած է ինքն իր վրայ, ծնկոսկրը կպած քիմքին, որովայնոսկրը ով գիտէ ուր: Պէտք է դարձեալ պեղել: «Անոնք փտող դիակները պարկերու մէջ կը դնէին, կ'ըսէ Ալէն լը Պրէօն, յետոյ գանոնք կը դնեն 40 սանդիմեթր խորութեամբ փոսերու մէջ»:

Միջոքիթիայի բոլոր գամբանները կը գտնուին բնակարաններէ ներս. այս բացական տարածուած սովորութիւնն մըն էր այդ շրջանին: Սակայն «ցամաքամասին» հետ բազդատութիւնը հոս կանգ կ'առնէ: Ք. Ա. 7000 թուականին յուզարկաւորութեան ծէսերը արդէն կը կիրարկուէին: Սուրիոյ կամ Պաղեստինի մէջ գտնուած են «գաճով պատուած գանկեր» որոնց ակնակապիճները խեփորներով զարդարուած էին: Կիպրոսի մէջ նման ոչինչ. քանի մը իրեր միայն, յատկապէս ծագկամաններ: «Այս պարագան թերեւս ընկերային որոշ տարբերութիւններու ձեւով կարելի է մեկնաբանել, սակայն ստոյգ չէ» կ'ըսէ ցաւով Ալէն Լը Պրէօն:

Գարձիքներն ալ աւելին չեն յայտներ: Շատ հնամաչ են. կայծքարէ մանզաղներ կամ կարճ չեզրեր իրենց բնական վիճակին մէջ գործածուած: Ոչ մէկ նեաի ծայր, ինչպէս պիտէին չինել մայր հողամասին վրայ: Ոսկորէ չինուած գործիքները, գայլիկոն, ասեղներ, աւելի խոնամքով պատրաստուած են: Հետաքրքրական է որ քանի գործիքները նոր են, այնքան նուազ կատարեալ են:

Բրուտի արհեստը անծանօթ էր իրենց, սակայն Միջոքիթիացիները կը պատրաստէին քարէ գեղեցիկ անօթ մը, երբեմն չատ նուրբ «հարիւրաւոր կտորներ մէկ սանդիմեթր է աւելի հատ չեն»: Այդ անօթը իր օրինակը չունի այլուր: Անոնց թէքնիքը երկար տաեն մեծապէս հետաքրքրած է հնախոյզները: Մինչեւ որ Միչել Մութոն կը գտնէ խոշոր լերկ քար մը: Մութոն անմիջապէս կը հասկնայ թէ հողէ սկահակի մը բեկորն է այդ: Կը բերկրի աշխատիլ, ուրիշ լերկ քարի մը վրայ. չորսուկէս ժամ եաք յաջողած է շինել նոր քարէ շրջանի կեղծ սկահակ մը: «Կայծքարի կտորով մը բախելով մակերեսին նոյն փորուածքը կ'ունենանք: Ճետայ կեդրոնը կը պարպենք մաս առ մաս: Կը բաւէ նեբոը լաւ մը մաքրել կայծքարէ գունդով մը եւ արդիւնքը նոյնն է: Այս անօթը ծառայած է նոր քարէ շրջանի խոհարարներու թէքնիքը ուսումնասիրելու: Հոս ալ առեղծուած մը կը յայտնուի: Բազմաթիւ բնակարաններ ունէին օճախ մը, քարէ, փորուած գետնին կամ պատին մէջ: Սակայն ծուխի ոչ մէկ հետք: Ընդհակառակն կրակի հետքեր կան բնակարաններու դուրսի մասը: Մանանդէա մը գտած է բացատրութիւնը. կրակը կը վառէին դուրսը, ու վառած կրակը կը բերէին ներս: Սայմըն Տէյվիս, անդլիացի հնախեղանարան մը երեք տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ ոսկերոտին զոր գտած է Լը Պրէօն Քափ Անդրէասի մէջ, որ կիպրական ուրիշ պատմական ոստան մըն է Միջոքիթիայի ժամանակակից: Լը Պրէօնի եւ իրեններուն կողմէ գնուած տան մէջ որ իրրեւ բնակարան կը ծառայէ խումբին, ան իր օրերը կ'անցընէ փոքրիկ սեղանի մը առջեւ: Երբ իրեն հանդիպեցայ, գնդութեան մէջ էր: «1973-ին Քափ Անդրէասէ հաւաքուած նիւթերուն մէջ գտայ փոքրակազմ գետաձիու մը թաթը: Տարօրինակ է. առաջին անգամն է որ նման բան մը կը գտնուի մարդկային բնակավայրի մը մէջ: Այս կրնայ փաստել թէ անոնց նուազումը կապուած է նոյն վայրին մէջ մարդոց ապրիլ սկսելուն: Սակայն զգոյշ»:

Սայմըն գրեթէ վստահ է որ առաջին կիպրացիները կենդանարոյժ էին. միակ հարցը կը մնայ եղջերուները: Ոչ մէկ հետք անոնց ընտելացումին: Ուրիշ պէտք է հետեւցնել թէ նոր քարէ շրջանի մարդիկը մատած են իրենց երէնները բերել իրենց հետ, լեցնելու համար իրենց նոր երկիրը: Հիացած, տեսնելով որ այցելու մը կը հետաքրքրուի իր պրպտումներով, ան ինձի ցոյց կուտայ իր հրաչալիքները. կատուի կզակ մը: Եգիպտացիները ընտելացուցած են զանոնք միայն 2000 տարի եառ: Իր խոշորացոյցը առջեւս կը հրէ անոր տակ կը տեսնեմ մանր հատիկ մը, հազիւ 1 մմ. տրամագիծով: Մուկի ատամ մըն է: Սայմըն որ-

ԱՐԺԱՆԻՔԻ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ

Շարլ Կարապետ Մառանճեան, երկար տարիներէ ի վեր նախագահ Ֆրանսական բանակի հայ նախկին ռազմիկներու ընկերակցութիւն Կրընոպլի մասնաճիւղին, արժանացած է կառավարութեան կողմէ Chevalier dans l'Ordre national du mérite պատուանշանին:

սրատես աչքեր ունի նշմարած է զայն, երբ կը մագլցէր պեզումի հողը: «Կ'ուզէի կարենալ ճշդել. վայրի՞ թէ ընտանի մուկի մը կը պատկանի ան. քիչ բան պիտենք իրենց մասին: Միջին - Արեւելքէն է իրենց ծագումը, կը կարծուի թէ հողագործութեան զարգացումին հետ ցրուած են աշխարհի մէջ»: Ալէն Լը Պրէօն իր պեզումներուն առաջին արշիւնքը պիտի հրատարակէ Հոկտեմբերին Միչել Մութոնի եւ Օտիլ Քլիւզանի աշխատակցութեամբ, որ ուրիշ ուսանողուհի մըն է նոյն պեզումներուն մասնակից: Այս չորջանին վրայ աշխատող այլ մասնագէտներ ալ թերեւս այսպէսով դանեն նոր լուսաբանութիւններ: Ինչ կը վերաբերի Լը Պրէօնի, ան սահմանած եզած է խնդրոյ առարկայ ըլլել վարկածները զորս իր նախորդները կ'առաջարկէին բազմաթիւ մեթրերու լայնութեամբ քարէ ոզորկ չարուածքի մը մասին որ քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը կ'երկարի:

Բորֆիրոս Տիքայոսի համաձայն - Կիպրոսի հնութիւններու բաժնին անօրէնը որ 1936-ին գտած է պատմական այս բնակավայրը - այս չարուածքը «կեդրոնական փողոց» մըն էր: Լը Պրէօն կը կասկածէր այդ մասին: Ինչո՞ւ երթեւեկի այս առանցքը առանց որեւէ սանդուխի հետքի: Ոզճամիտ պեզում մը թոյլ տուած է իրեն փաստել թէ բնակարանները չատ աւելի հին էին քարէ այդ չարուածքին մէկ կողմը: Տիքայոսի «փողոցը» իրականութեան մէկ տեսակ մը պատուար էր զոր նոր քարէ շրջանի բնակավայրը ծաւալելով «կլլած է»: Սօֆի Քլիւզան հերոսուհին է երկրորդ վերաշխուժին անցեալ տարի: Բացառիկ բախտով մը ան ապացոյցը ուներցաւ որ այդ գիւղին բնակարանները ծածկուած էին հողէ հարթատանիքներով որոնք հաստատուած էին եղէգէ հիւսուածքներով եւ ոչ թէ քարաշէն կամարով մը, ինչպէս կը կարծուէր:

Ան կկզած մեր մօտ 20 սանդիմեթր խորութեամբ բացուածքի մը մէջ, ժամերէ ի վեր հողը կը պեզէ: «Գիւղին ազրանոցն է այս. հոս է որ ամէնէն աւելի բան կարելի է գտնել»: Ան կը պատմէ դեռ. «բնակարանի մը ներքնամասը պեզելով ըզբաղած էի, երբ այրուածքի հետքերու հանդիպեցայ. ուշադրութեամբ դուրս քաշեցի, բուսականութեան հետքեր էին եւ ամէն կողմ տարածուած»: Հրաշք մը. հրդեհը որ պատած էր հիւղակը, եփած էր հարթատանիքին հողը որ սերամիքի վերածուած՝ պահեր էր այն կազմածնեդրուն հետքը, որոնք զոյն վեր բռնած էին, աւելի քան 7000 տարի:

Ալէն Լը Պրէօն սկսած է ուրիշ պատմական բնակավայրի մը՝ Քափ Անդրէասի պեզումները, կզակին հիւսիս - արեւելեան ծայրամասին վրայ: 1974-ին Թուբերքուն ցամաքահանումը տեզի կ'ունենայ: Լը Պրէօն կ'աշխատէր սերտ զործակցութեամբ Կիպրոսի կառավարութեան հնութիւններու անօրէնութեան: Պարտաւորուած է չունչը առնել զարձեալ Միջոքիթիա: Նոյն փորձանքը պատահած է իրեն Իրանի մէջ ալ, երբ Խոմէյնի իշխանութեան զլուխ անցած է: Ան կ'աշխատի Միջոքիթիայի մէջ ութ տարիէ ի վեր Ա.րտաքին նախարարութենէ կամ Սէ - էն - էր - էս-էն հայթայթուած նիւթական միջոցներով: «Պատմական արտասովոր բնակավայր մը»: Սակայն վստահ չէ թէ պիտի ունենայ անհրաժեշտ յատկացումը չատ աֆիկայ տարիներուն համար հակառակ համեատ պիւտճէին (70·000 ֆրանք, տարեկան վեց չարթուան պեզումի համար):

Միջոքիթիայի բնակիչները այս տեսակ հարցեր չունին: Պատմական բնակավայրը հոն է, ու այս բաւական է իրենց: Միայն անոր ներկայութիւնը զբօսաշրջիկներու ոչ արհամարհելի թիւ մը կ'ապահովէ ամէն տարի: Հոն արճարանատէր մը առ ի երախտագիտութիւն իր նախահայրերուն իր հաստատութիւնը մկրտած է «Նոր քարէ շրջանի ժամադրավայր»:

Թ. Ա. Թ.

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՑԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

- 17 -

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԶԱՆԳԱԿՆԵՐՈՎ

- Ոչինչ, հանդարտեցուց Տոն Քամիլլո, նիւղ ինձի կը թուէր, թէ ինձի ըսիր, թէ քաղաքական պիտակին տակ սպաննեցիր զանիկա զրամները առնելու համար:

- Զքսի, պոռաց Պիոնտո դուրս քաշելով արճանակը ու ցցելով Տոն Քամիլլոյի երեսին. չեմ ըսած, բայց ճիշդ է. ինչպէս նիւղ է, որ եթէ քաղաքականը ունենայ տնէ մէկուն պատմելու, քեզ կը չանթահարեմ:

- Մենք այս բաները ոչ իսկ Հօր Ամտուծոյ կ'ըսենք, վստահացուց Տոն Քամիլլո, մնաց որ ինք ամէնքէն լաւ պիտէ:

Պիոնտոն կարծես հանդարտեցաւ: Բացաւ ձեռքը ու նայեցաւ տարճանակին:

- Լաւ գլուխ, բացագանչեց խնդալով, ոչ իսկ անդրադարձեր էի, թէ զսպակը կայ:

Դարձուց հոլովիկը ու փամփուշտը զբաւ փողին մէջ:

- Տոն Քամիլլո, ըսաւ Պիոնտո արտասոյ ձայնով, ալ յոգնած եմ զանիկա տեսնելէ անկողնիս քով. հոս երկու պարապ այ կայ. կամ արձակում կուտաս, կամ կը կրակեմ:

Ատրճանակը թեթեւ մը կը դողար ձեռքին մէջ ու Տոն Քամիլլոյի դէմքը նետեց. նայեցաւ Պիոնտոյին աչքերուն մէջ:

- Ճիստս, ըսաւ մտովի Տոն Քամիլլո, այս չունը կատղած է ու կը կրակէ. այս պայմաններու տակ արձակումը բան չարժէր. լ՞ինչ ընեմ:

- Եթէ կը վախնաս արձակէ՛, պատասխանեց Քրիստոսի ձայնը:

Տոն Քամիլլո կուրծքին վրայ ծալեց բազուկները:

- Ոչ, Պիոնտո, ըսաւ Տոն Քամիլլո:

Պիոնտո սեղմեց ակռաները:

- Տոն Քամիլլո արձակում տուր կամ կը կրակեմ:

- Ոչ:

Պիոնտո քաշեց ձգանը ու ձգանը ինկաւ: Բայց հարուածը չմեկնեցաւ:

Այն տաեն վինքը Տոն Քամիլլո արձակեց հարուածը. ու հարուածը մեկնեցաւ ու հասաւ ճիշդ իր նպատակին, որովհետեւ Տոն Քամիլլոյի հարուածները երբեք պարապի չէին երթար: Ճետոյ նետուեցաւ զանգակատան վրայ ու պիչերուան տանտումէկին, քանի վայրկեան ծօնական հնչեցուց զանգակները: Ամէնքը խորհեցան որ Տոն Քամիլլո խենթեցած էր. ամէնքը բացի խորանի Քրիստոսէն, որ ցնցեց դլուխը ժպտելով, եւ Պիոնտոյէն, որ խենթի պէս վազելով դաչտերէն հասած էր գետին եղերքը, նետուելու սեւ ջուրերուն մէջ. բայց զանգակներու զոռանդը հասաւ իրեն ու կասեցուց:

Եւ Պիոնտո եռ դարձաւ որովհետեւ իրրեւ նոր ձայն մը լսած էր իրեն համար: Ահիկա եղաւ իրական հրաչքը. որովհետեւ տարճանակի գնդակ մը որ չի մեկնիր, այս աշխարհիս բաներէն է, բայց այդ արարքը որ քահանայ մը ըսկզբի ծօնական կերպով զանգահարել պիչերուան ժամը տանտումէկին, իրաւցնէ անդրաշխարհային բան մըն է:

(Շար. 69)

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Օհանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԱՓԻԵՒԻԿ ՋԱՔՄԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Բելթէեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 21-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Օգոստոս 27, ժամը 14-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Վիլ տ'Ավրէյ պերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Աբշալոյս Կիւրիւնեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Կիւրիւնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սահակ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կիւրիւնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարթին Փոսթաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Փոսթաճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Գոհար Գասարճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալայճեան եւ զաւակը եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՒՐԻՒՆԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 23-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Օգս. 27-ին, ժամը 11-ին Ժընովիլիէի պերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վիէն։ - Բազմաշէնի հայբենակիցները Տօնապետ Բալուեանի *մահուան առթիւ Վիէնի Արուեան վարժարանին* 800 Ֆ. *նուիրած են փոխան ծաղիկի։*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սաւուց Միութեան

Նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Պելֆոնթէնի Օդափոխութեան կայանի Օգոստոսի խումբերը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն։ -

ՓԱՐԻԶ
ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 26, ժամը 17, ռիւ Փօլ Ափէլ (Փորթ տ'Օռլէան)

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 20·20-ին կառ Սէն - Շառլ

ԼԻՈՆ
ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 16·30, Ս. Յակոբ եկեղեցի, ռիւ Պուալօ

ՎԱԼԱՆՍ
ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 25, ժամը 18·08, Վալանսի կայարանը։

CÉLÉBRATION DU 40ÈME ANNIVERSAIRE DE LA LIBÉRATION DE PARIS

PLACE DU 18 - JUIN - 1940

Samedi, 25 Août, à 16h

Sur les lieux de la Reddition du chef de la garnison allemande entre les mains du Général LECLERC et du Colonel ROL - TANGUY.

Allocutions de
M. Jean LAURAIN
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants
et de
M. André TOLLET
Président du Comité Parisien de la Libération

L'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à tous nos compatriotes fiers de la participation arménienne à la lutte contre l'occupant fasciste et à la libération de Paris, d'exprimer par leur présence la fidélité de notre communauté à la France.

MICHEL ADEMIAN
plomberie - sanitaire
dépannage
rénovation - entretien
(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE
TELEPHONE:
DANS LA JOURNEE :
824. 90. 27
LE SOIR :
415. 31. 43

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

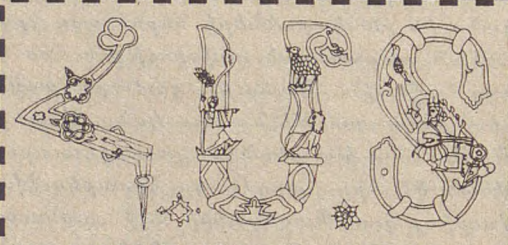
Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Dîner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18
A partir du 3 Septembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՄԱՐ ԱՂԲԱՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16-ին։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

STAGE NATIONAL DE CULTURE ARMENIENNE
3 et 4 novembre

«LES RELATIONS ARMENO - KURDES : HISTOIRE ET PERSPECTIVES»

Renseignements ulterieurement.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան Հայկական լեզուի մի օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբերի սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար։

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անճնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ։ Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբաթ օրերը։ Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարրեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման։

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով։

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- կրօնք,
Գ.- երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,
Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի։

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հովիւին եւ դպրոցի անօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ։

Հասցէները։
Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

OPTIMA Tours
ETE 84
EN ARMENIE

— du 1er au 15 SEPTEMBRE PRIX PARIS/PARIS : 6 410 F

— du 6 au 20 OCTOBRE PRIX PARIS/PARIS : 5 430 F

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

VOYAGE CULTUREL
EN ARMENIE
conduit par le Révérend Père KESSEGIAN
du 18 AOUT au 1er SEPTEMBRE (avec 3 jours à TBILISSI)
PRIX PARIS-PARIS : 6 410 F
Renseignements et inscriptions : OPTIMA TOURS
Sonia COUMRYANTZ
12, rue Vignon — 75009 Paris Tél. : 742. 10. 35

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
28
MARDI
28 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.774 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.774

ԵԹԷ ԱՐԱԲԱՏԸ ԼԵԶՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ...

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ ԳՏԵՐ ԵՆ...

Ծանօթ է որ վերջին տարիներուն Ամերիկացիները զանազան փորձեր ըրին Արարատ բարձրանալու Նոյի տապանին հետքը գտնելու համար: Վերջին լուռտզըմպուն պլուին էր ամերիկացի այրանաւորդը, որ ոտքը լուսին դրած էր 1971-ին՝ ձէյմս Այրուին, բայց կրկնակի փոքրանքներու բախած էր Արարատի վրայ: Օրինակ, 1982-ին, ոտքը կոտրած էր, ինչ որ - դուշակելի - իւնչ հրաշալի բացատրութիւններու առիթ տուած էր կարգ մը հայերէն թերթերու (Հայց աստուածները արդեօք կ'ըլլային, ինչ օտար չէր հանդուրժեր, եւայլն, եւայլն):

Կը թուի թէ այս անգամ, Հայոց աստուածները չեն միջամտած, քանի որ չորս Ամերիկացիէ եւ մէկ Թուրքէ բաղկացած խումբին կարգ մը անդամներ մինչեւ 4585 մեթր հասած, արդէն հոն նաւ ձեւ ունեցող չինութիւն մը տեսած են: Խումբին ղեկավարը՝ Մարթին Ֆիշինա, որ նաեւ «Միջազգային արշաւանքներ»ու նախագահն է, մամուլի ասուլիսով եւ հաղորդագրութիւններու տարածումով Շարաթ օրուընէ ի վեր կ'ողողէ միտքերը:

Երկուշաբթի առաւօտ, Ֆիկարօ, Մաթէն, Ռամնիքէ կ'արձագանգէին այս յայտարարման, ճշդելով թէ, ըստ հետախոյզներուն, իրենց տեսածը կը համապատասխանէ Գիրք Ծննդոցին (6-րդ գլուխ) նկարագրած նաւուն եւ չափերուն:

Ամերիկացի այերանաւորդը՝ Այրուին, ուսինէն վերագարձին կրօնական փոխադարձ զգացում կը յայտնէ: Այս ապտնդը քրոջական շրջանակներու պահպանողական ձգտումները կը ներկայացնէ եղեր եւ տարածուած է, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Անդամները զէմ են էվոլիւճիոն չարժումին եւ կը պահպանեն Աստուածաշունչի տառացի մեկնաբանութիւնը:

×

Օգոստոս 27-ի Թուրք օրաթերթերէն ալ Հիւրրիյէթ, Թէրճիւման) կ'անդրադառնային այս «յայտնութեան» եւ կարգ մը տեսակէտներ կ'ուսումնասիրէին: Այսպէս, կը ճշդուի որ մամուլի ասուլիս մը տեղի ունեցած է Թուրք նախկին երեսփոխան Քեասըմ Կիլիչքի բնակարանը, որ բացատրած է թէ ի՞նչ դրդապատճառներէ մղուած է Այրուին, երկրի անդամ կատարելու համար այս փորձը: Երբ լուսնին վրայ ոտք դրեր է, հաղորդակից ազօթք ըրեր է եւ յիշեր թէ քանի որ 3 գլուխներու մէջ (Աստուածաշունչ, Գուրան, Թալմուտ) Նոյի տապանի պատմութիւնը կայ, ուրեմն երբ ողջ առողջ վերադառնայ կ'ուխտէ երթալ տեղը...: Գալով Սթիֆինսի, ըսած է որ նորները Ամերիկա պիտի տանին քննելու եւ ճշդելու համար թէ իսկապէս Նոյի տապանէն կտորներն են եւ անկէ յետոյ է միայն որ Թուրքիա կրնայ պաշտօնապէս յայտարարել այս լուրը, որ ուսկզբան է Ամերիկացին, չատ կարեւոր է Թուրքիոյ համար եւ պատճառ պիտի ըլլայ որ զբօսաշրջիկութիւնը մեծ թափ առնի: Ամերիկացին կ'ըսէ - բերան մը լիքը է նաեւ որ՝ «անցեալին, Արարատ լեռնագնացութեան մեծ կեդրոն մը եղած է: Անշուշտ Հայու խօսք չըլլար «խաթըր» վարելու համար Թուրքին...:

Ցիշենք թէ 50-ական թուականներուն էր որ Ֆրանսացի մը Ֆերնան տը Նավասա նոյն արշաւանքը կատարած էր, ինք ալ բաներ մը գտած էր եւ դէպի Պորտօ վերադարձի ճամբուն վրայ Փարիզ հանդիպելով, զարմանքով ուրիշ Արարատի մը հանդիպած էր, որ Որբունիի այն առասան ճաշարանն էր (ռիւ տէ զ'Էֆոլ):

Հաւորով մը կը պատմէր իր արշաւանքը եւ այդ առթիւ Որբունի ճաշ մըն ալ կազմակերպած էր իրեն ի պատիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ազատագրման 40-ամեակը ոգեկոչուեցաւ զանազան արարողութիւններով, մայրաքաղաքին մէջ, զլխաւորաբար Օթէլ տը Վիլի հրապարակը: Քաղաքապետութիւնը ոչինչ խնայած էր առաւելագոյն փայլը տալու համար հանդիսութեանց: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Էռնիւ քանի մը սուլոցներու արժանացաւ իր ելոյթին ընթացքին եւ թշնամական արտայայտութեանց, երբ կը խօսէր Ֆըրանսացիներու համախմբումին մասին, յիշեցնով թէ երբ հարկ է Ֆրանսացիները դիտեն ոտքի ելլել հայրենիքի միասնականութիւնը փրկելու համար, այն ատեն աւելցուց. - «Անոնք որ կը սուլեն ըսած խօսքերուս չատ ցոյց չեն տար ազդ. այն միասնականութիւնը զոր բոլորը կը պահանջեն հոս»: Խօսք առաւ նաեւ Շիրաք, ինք ալ չեչոը դնելով ազդ. միասնականութեան վրայ:

ԻՆՏԻՐՆ ԷՕԼԱՅՆԶԻ 737 պօմինկի ոդիսականը լաւ վերջացաւ Տուպայի օդակայանը, ուր օդահէնները, որոնք Հնդկաստանի ներքին պիծերու այս օդանաւը իր ճամբէն չեղել տուած էին, յանձնուեցան: Ասոնք սիքեր են, որոնք կը բողոքեն տիկին Կանտիի կիրարկած քաղաքականութեան դէմ, կրօնական այս փոքրամասնութեան նկատմամբ:

«Մ. 5» խմբակը, հաւանաբար, զլխատուած է, քանի 3 հոգի ձերբակալուեցան Տիժոնի մէջ եւ բան ոստիկանութեան «կենսականը եղաւ»: Թիէռի Մէթրէ ամէն ինչ խոստովանած է արդէն եւ բացատրած թէ խմբակին ծածկանունը իր մականունին սկզբնատառն է եւ թին ալ ծննդեան ամիսը (Մայիս): Ընկերը՝ Ֆլօռ Վալօ նախ կ'ուզտանար, ապա ինքն ալ ամէն ինչ կ'ընդունէր: Հարցաքննութիւնը սկսած էր Անեմսի, ուր կատարուեցաւ ամէնէն ծանր ոճրափորձը: Եւ կիրակի իրիկուն իսկ մեղադրանքի տակ առնուեցան եւ ենթակայ են մինչեւ ցմահ բանտարկութեան:

ՔՈՐՍԻԿԱՑԻ նորընտիր ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ, ինչպէս կը սպասուէր, Ժան - Փօլ տը Ռոքքա - Սեռա, ընդդիմութեան թեկնածու: Հարկ եղաւ որ աջը միանայ լը Փէնի Ազգ. Ճակատին, այսինքն ծայրայեղ - աջին, ապահովելու համար այս ընտրութիւնը, քանի որ միայն նման զինակցութիւն մը իրեն մեծամասնութիւն կրնար ապահովել: Ընդդիմութիւնը 30 ձեռք ունի 61-ի վրայ, բայց 3 անկախապաշտներ վճռած են առնոր դրաւել, առանց մասնակցելու:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որ արձակուրդը կ'անցընէ Վատ Նահանգի նախագահական տարանոցը - Ֆոր տը Պրէկանսոն - չաբաթավերջին ընդունեցաւ Իրլանտայի վարչապետը՝ Ֆիցճըրըլտ, որ իրեն կը յայտնէ Եւրոպական Խորհուրդի նախագահական աթոռին, ապա Ֆրէժիւսի երեսփոխան - քաղաքապետը՝ Ֆ. Լէոթար, որ նաեւ ընդհ. քարտուղարն է հանրապետական կուսակցութեան (Ժիսքար):

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - Պէյրութի մէջ խոմէյնիական չիիներ թալանի տուած են Սաուտի - Արաբիոյ հիւպատոսարանը: Յուցարարները կը բողոքէին որովհետեւ Մէքքէի ուխտագնացութեան համար վիզայի դժուարութիւններ կը յարուցուին: Ճիհատը կը սպառնայ յարձակիլ սաուտական ընտրանիի հաստատութեանց վրայ, աշխարհի մէկ կողմը, եթէ ուխտագնացութեան այս խոչընդոտները չվերնան: Ռումբ մըն ալ պայթած է ամերիկեան համալսարանին մուտքին:

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԼԷՍԻ մէջ, խորհրդաւոր պայմաններու տակ մեռած է ամերիկացի ծանօթ դրագէտը՝ Թրումըն Քափոթ, հազիւ 60 տարեկան: Ինքնասպանութիւն մը, որ կը սիրէր ինքզինքը ներկայացնել որպէս՝ «ալքոլամոլ, արուկէ, միասեռական եւ հանճար»: Նախքան դրականութեամբ իր ապրուստը ապահովելը, զանազան արհեստներ ըրած է, չարժանկարի աենարիոներու ընթերցող, պարող, ծառայ եւայլն: Մեծ յաջողութիւն կը գտնէ, 1948-ին, իր ինքնակենսագրութիւնը՝ Լէ տոմէն հանթէ: Իր մեկ վէպը՝ Լա Հարփ տ'Էոպ (1951) նոյնպէս ոճով մը կը նկարագրէ իրականու-

(Շար. Դ. էջ)

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ԽԻՍՏ ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ
ԱՄԲՈՂՋ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

—×—

Ամիսներ առաջ, «Յառաջ»ի եւ արտասահմանեան մամուլի զանազան երկիրներու օրաթերթերուն մէջ լոյս կը տեսնէր հաղորդագրութիւն մը, որու միջոցաւ Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի տեսչութիւնը կը յայտնէր թէ Օգոստոս ամսուան համար, ծրագրած է հայագիտական դասընթացքներու չարքի մը, սահմանուած բոլոր անոնց՝ որոնք, նախապէս արձանագրուելով, կ'ուզեն հետեւիլ դասերուն եւ դասախօսութիւններուն: Ենչանենք թէ խիստ գնահատելի նախաձեռնութիւն մըն է Մխիթարեան հայրերու մշակած այս ծրագիրը, ժուռնալական չաշրջանի մը մէջ, ուր երկրէ երկիր կարիքը կը զգացուի նման գործունէութեան մը, ձեռնհաս մշակներու կոչմէ: Եւ պարզ է, որ ոչ ոք, Սփիւռքի մէջ, աւելի ձեռնհաս է քան Մխիթարեան Միաբանութիւնը, որ հաւատարիմ իր կոչումին պարտի ոչ միայն մտածել, այլեւ՝ գործնական ընոյթ տալ իր առաքելութեան: Այս նախաքայլէն անդին, հարկ է որ մեր Մխիթարեան հայրերը խորհին նաեւ աւելի կարեւոր եւ ստիպողական ընոյթ առացած այլ նախաձեռնութեան մը, այն է՝ ուսուցիչ պատրաստել Սփիւռքի համար, ի հարկին նման ծրագրի մը տրամադրելով Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը կամ անոր կից հիմնել նման ճիւղ մը: Այդն օր կը խօսուի ու կը գրուի դպրոցասիրութեան մասին, առանց մտածելու թէ Սփիւռքը չի պատրաստեր այդ դպրոցներու բաւարերը ու չատ յաճախ (օրինակները կը վիտան Ամերիկաներէն՝ Եւրոպա) հայերկրնի ուսուցիչ կը զառնան նոյն այդ դպրոցներէ չրջանաւարտներ, որոնք կը դասաւանդեն լեզու մը, որուն չեն իսկ տիրապետեր: Այս մասին անդրադարձան նոյնինքն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Փարիզի մէջ, ցայտուն օրինակներ բերելով հարաւային Ամերիկայի հայ վարժարաններէն:

Առայժմ աւելի չծանրանալով այս հրատապ հարցին վրայ, վերադառնանք Վենետիկի օգոստոսեան այս դասընթացքներուն, որոնց մասին կուտանք առաջին, հակիրճ հետեւեալ տեղեկութիւնները (յետագային՝ աւելի մանրամասն թղթակցութիւններ).-

×

ՎԵՆԵՏԻԿ.- («Յառաջ»).- Միացեալ Նահանգներէն, Գանատայէն, Հոլանտայէն, Ֆրանսայէն, Իտալիայէն, Գերմանիայէն ու Սուրիայէն 46 հոգի մասնակցած են այս դասընթացքներուն, ուսուցիչ, հայագիտութեան ուսանող կամ համակրանքի աշակերտներ մեծ մասով:

Դասերը տեղի ունեցած են Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, առաւօտեան երեքական ժամ, երկու մակարդակով. սկսնակներու եւ յառաջացածներու համար: Դասաւանդութիւնները կատարած են Հ. Լեւոն Զէքիեան՝ սկսնակներու եւ յառաջացածներու զրաքանութիւն, զրարար եւ աշխարհաբար, Հ. Յարութիւն Պզտիկեան՝ երկու մակարդակին համար արուեստի պատմութիւն, Անի Թոմոյեան՝ յառաջացածներու՝ հայկ. ճարտարապետութիւն, սկսնակներու՝ հայերէն, Պայքար Սվաջեան՝ սկսնակներու հայերէն:

Ամէնօրեայ այս դասաւանդութիւնէն զատ, երեկոյեան ժամերու տեղի ունեցած են զանազան դասախօսութիւններ. այսպէս՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան խօսած է «Հայերը Բիւզանդիոնի մէջ» եւ «Հայ ապագայապաշտութիւնը եւ խորհրդահայ բանաստեղծութիւնը», Հ. Յարութիւն Պզտիկեան՝ «Հայ մամուլը», «Սփիւռքի մէջ հայապահպանման հարցեր» եւ «Բիւզանդիոնի հայ կայսրերը» նիւթերուն չուրջ, Գրիգոր Պրլտեան՝ ունեցած է չարք մը դասախօսութիւններ. - «Սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան» մասին, յատկապէս նկատի առնելով Ն. Սարաֆեանը եւ Զ. Որբունին, Զուլալ Գազանճեան խօսած է Ց. Կոստանդեանի մասին, Երեւան նախագիծի ճարտարապետներէն՝ Պետրոս Ազաճեան՝ «Արդի Երեւանի բաղաքաշինական կառոյց»ին մասին, Կասըրիէլլա Ուլուհոճեան՝ «Հայ վիմագրութեան», Ալեքսան Պէրբէրեան՝ «Արշիլ Կորքի»ի, Աշչալույա Ծովինեան՝ «Հայկ. մանրանկարներ»ու, Մարգար Ճարապետեան՝ «Մխիթարեան վարժարանները»ու, Արմի Տատուրեան՝ «Մխիթարեան գրական գործունէութեան», Լուիճի Մակարօթթօ՝ «Վրացական գրական ռամանթիսմը եւ Թիֆլիսի մշակութային շրջանակը» նիւթերուն մասին: Ցատկապէս տպաւորիչ եղած է Հ. Ներսէս Տէր - Ներսէսեանի դասախօսութիւնը, «Հայ ձեռագրային գանձեր»ու մասին, որ տրուած է Ս. Ղազարի ճեռագրատան մէջ:

Իրաքանչիւր դասախօսութենէ ետք ներկաները ալ մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է վիճաբանական ասուլիս մը ու մտքերու փոխանակում:

Դասընթացքներէ ետք ներկաները այցելած են քաղաքին տեսարժան վայրերը, թանգարանները, կամ մօտակայ չրջաններ, Ընչպէս՝ Տոլոմիթները, Միխիթարեաններու ամարանոցները Ս. Ջենոն եւ Ազոլօ, Ռավէննա, Ֆիրենցէ եւայլն:

ՄԱՀԱԶԴԷ ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Յառաջ»ի բաժանորդ ծանօթ հոգեբոյժ մը կ'ըսէր թէ՝ ինք կը կարդայ միայն թերթին չորրորդ էջը: Մի միայն ծանուցումները: Հաւանաբար անոր համար, որ մանուկի պէս հեգելով կը կարդար:

Պէտք է ենթադրել, ուրեմն, թէ՝ քիչ մը ճիպ եւ յարատեւութիւն պինք պիտի հասցնէր լաւ արդիւնքի՝ «հայագէտ» ըլլալու վիճակին: Չէ՞ որ ամէն ոք հեգելով զարճած է լեզուագէտ, գրագէտ, մատենագէտ:

Սակայն պէտք չէ պահանջկոտ ըլլալ եւ աւելին սպասել: Ան իրրեւ մեծ մասնակցա «գլուխ քերելու» ժամանակ չունի: Որովհետեւ սպասման ընդարձակ սրահը դրաւած յաճախորդներն ու իրարու հետէ թափող դրամատոմսերու չխրտոցը թոյլ չեն տար նո՛ր լեզու սորվելու:

Զենք դատապարտեր պինք, քանի կ'ապրինք դրամի եռեւէ վազքի խօլարշաւի տենդին մէջ եւ վա՛յ անոր, որ ետ պիտի մնայ այդ արշաւէն: Զենք դատապարտեր մա՛նաւանդ, երբ պիտենք թէ իրեն պէս հազարաւորներ, ո՛չ միայն հեգել իսկ չեն պիտեր այլեւ հայերէն թերթի գոյութիւնն իսկ կ'անգիտանան:

Բժիշկին հետ տեսակցութենէս ի վե՞ր արդեօք, թէ այլ պարագաներ, ինծի ալ սովորութիւն դարճուցին՝ Աբրաներու նըման, հակառակ կողմէն կատարել ընթերցումս՝ վերջին էջը վերածելով առաջին էջի:

«Գլխացաւ պատճառող» յօդուածներէ առաջ, պէտք է տեղեկանալ թէ՝ ի՛նչ է հայ կեանքի ջերմաստիճանը. մութ ամպե՞ր կը ծածկեն հայկական երկինքը թէ արեւի ճառագայթներ դեղձիկ օրուան մը յոյս կը ներշնչեն: Հանդէ՞ս կայ թէ ծննդեան. նչանտո՞ւք կը կատարուի թէ հարսանիք. հոգեհանդստեան մոմե՞ր պիտի վառին թէ մահուան մը գոյժը աեւ - տող սեւ ֆիլէները են տպուած:

Իրար կպած այդ ազդերու մէջ, առաջին աչքի զարնող եւ ուշադրութիւն գրաւողը այս վերջին չարագուշակ աեւ-ախան է: Հասո ֆիլէներու պաշտօնն ալ ա՛յդ է արդէն:

Երկու սեւ դիծեր, իրենց աջցանկին մէջ սեղմած ընտանիքի մը հոգեկան վիրաւորումը, արցունք կը հոսեցնեն աչքերէ, որ ա՛նքան ալ չի յուզեր հանրութիւնը, եթէ անծանօթ մըն է մեռնողը. հապա՝ «հայ մըն ալ պակսեցաւ» ցաւի նմանող մըրմունջ մը եւ ամէն ինչ կը վերջանայ, կը քաղուի, կը մոռցուի առյաւէտ:

Բայց երբ անհետացողը մեծարժէք անձնաւորութիւն է, իր իմացական զօրութեամբ, մատենագրական կարողութեամբ կամ ազգային կեանքի մէջ ունեցած գործունէութեամբ հեղինակութիւն ձեռք ձգած մէկը, որ երիտասարդ է մահուանդ՝ յիսունը բոլորած կամ ոչ, կսկիծը դուրս կ'ելլէ մահերիմներու չրջանակէն, կը տարածուի ժողովուրդին վրայ, կը տարսէ բոլորի զգայութիւնը:

Այնուհետեւ, որքա՛ն ալ հասո պիծեր չրջանակեն անոր մահազդը, որքա՛ն ալ սեւ չղարշներ պատեն դաղաղը, որքա՛ն ալ ճոխ ծաղկեփունջեր ծածկեն դամբանը տիրութիւնն ու յուսահատութիւնը չե՛ն նուազիր երբեք: Ամէնուն սրտին ու հոգիին մէջ բացուած վէրք մըն է, որու յետագայ բուժումն իսկ սպիացումի կոչը պիտի թողու անպայման:

Դժուա՛ր, չա՛տ դժուար է Աւլէն Փափազեանի կանխահաս մահէն թելադրուած այս մտածումներու ճնշումէն, չտառապիլ եւ վերջնապէս ազատիլ:

Սակայն, դուցէ, սխալ կը գործենք մահուան մը կսկիծը փոխադրելով ամէնուն վրայ. հաւասա՛րապէս կամ մասնակի: Որովհետեւ, իրողութիւնն այն է, որ հոս ալ սահմանափակում մը գոյութիւն ունի: Աչխարհը ըզբաղող եւ երկուքի բաժնող անտեսական կացութեան նման զգայնութիւններն ալ բաժնուած են երկու հակառակ զգայութիւններու: Մեռնողը որքա՛ն ալ ամբողջական արժէք ըլլայ, ընդհանուրին սէրը չի՛ կեդրոնանար իր վրայ եւ կը մնայ հատուածի մը մեծ մարդը:

Անիրաւ եւ անարդար դատաւճի՞ռ:

Ո՛չ: Ա՛յդպէս է ամբողջ ընկերութիւնը:

Գաղափարական սկզբունքները կը կաչկանդեն եւ կը սահմանափակեն անհատի ո՛չ միայն բացարձակ ազատութիւնը, այլեւ անոր մտքի բազմակողմանի զարգացումը: Երբ տիեզերքը ամբողջութեամբ փուռած է անոր տեսողութեան առջեւ, որոճուելիք եւ մարսուելիք անհատնում հում նիւթեր մեր հասողութեան տակ են եւ կը վիտան ուղեղներու մէջ, կամայ թէ ակամայ, կը մերժենք տարածուիլ նիւթերու ամբողջական իմաստին եւ կ'ընդունինք միայն ինչ որ կը համապատասխանէ մեր հայեցողութեան, ինչ որ յենակէտ կը դառնայ մեր թէզին զօրացման:

Տնտեսական սարքաւորումի հետեւանք հակամարտ կուսակցութիւնները կը նեղ - ցընեն, կը պզտիկցնեն լայնատարած, անծիր ու անչափակ անջրպետը, կը կասեցնեն մտածումներու խօլարշաւ ընթացքը եւ մարդը կը դնեն կղզեակի մը սահմաններուն մէջ՝ աչսորեալի վիճակին:

Այդ կացութենէն դուրս գալու ելք չկայ եւ չի՛ կրնար տարբեր ըլլալ: Անհատը երբեք պիտի չափրանայ իր բացարձակ ազատութեան այնքան տեն որ չահերու տարբերութիւնը պիտի լարէ մին միւսի դէմ: Բախումները պիտի չայոյզեն իրարու, պիտի մէլիոնապատկուին մահերը եւ աչխարհի բոլոր թերթերը անբաւարար պիտի ըլլան տեղաւորելու հետզհետէ աւելի հատուցած սեւ ֆիլէները...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԷՆ

ԳԱԳԻԿ Բ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ԱՆԻԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

1065-ին Գագիկ Բ. Բագրատունի արդէն քանի տարի է որ թագաւոր չէր. 1045-ին պարտաւորուած էր իր երկիրը՝ Անիի թագաւորութիւնը, զինչել Բիւզանդական կայսրութեան եւ փոխարէնը տէրութիւններ ստանալ Կապադովկիոյ մէջ: Թէեւ Գագիկ Բ.ի հետ կապուած է հայկական պետութեան կորուստը, հայ պատմիչներ Արիստակէս Լաստիվերացի եւ Մատթէոս Ուռհայեցին անոր մասին դովեստով կը դրեն, զինք կը ներկայացնեն քաջ եւ հայրենասէր, խմաստուն անձնաւորութիւն մը, «Երկրի վաճառքին» մեղքը բարդելով Վեստ Սարգիսի, Պետրոս Ա. Գետադարձ Կաթողիկոսի եւ նոյնիսկ մեծ խմաստասէր եւ հմուտ զօրավար Գրիգոր Պահլաւունիի (Գրիգոր Մագիստրոս) վրայ: Հայ պատմագրութիւնը եւս արդարացուցած է Գագիկ Բ.ը, երկիրը օտարի յանձնած պատանի արքան համարելով «խաբէութեան զոհ»:

Թէեւ պատմութեան եւ սերունդներու դատաստանին առջեւ Գագիկ Բ. Բագրատունի արդարացած է, սակայն Մատթէոս Ուռհայեցիի «Ժամանակագրութեան» էջերէն դժուար չէ համոզուիլ, որ Գագիկ չէր ներած ինքզինքին, որ «մեղքի զգացում»ը եւ կորուսած հայրենիքի անդարմանելի ցաւը երբեք հանդիստ չեն տուած իրեն: 1065-էն Գագիկ բացայայտ պայքար կը սկսի Բիւզանդական կայսրութեան դէմ: Սակայն ինչո՞ւ 1065 թուականէն, ինչո՞ւ քառասնամեայ ուշացումով: Հարցը հոն է, որ հայրենիքի վաճառքի (որ սկսած էր տակաւին Գագիկի հօրեղբօր՝ Յովհաննէս - Սմբատ թագաւորի օրօք, 1022-ին) դրդապատճառը այն էր՝ որ իրրեւ թէ փոքրիկ Հայաստանը իր տնտեսական ուժերով անկարող է դիմադրել հարաւային վաչկատուն ցեղերու ասպատակութիւններուն եւ միայն Բիւզանդական կայսրութեան նահանգ դառնալով է, որ յունական զէնքի հզօրութեամբ կրնայ փրկութիւն գտնել: Սակայն հակառակը պատահած էր: 1045-ին տիրելով Հայաստանի, Բիւզանդացիները ցրուեցին հայ - կական բանակը, հայ քաջ զինուորական - ները կտրեցին հայրենի հողէն եւ ծառայութեան դրկեցին կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր սահմանները, իսկ յոյն եւ վարձկան զօրքերը՝ որոնք պէտք է փրկէին Հայաստանը, յաջորդական ծանր պարտութիւններ կրեցին: Իսկ 1064-ին սելճուք Թուրքերը բաւական դիւրութեամբ նուաճեցին նաեւ կայսերական պահակազունդի ապաւինութեան յանձնուած անառիկ Ա-նին: Մատթէոս Ուռհայեցի բիւզանդական բանակին մասին կը դրէ. «Անոնք նըմանեցան այն վատ հովիւներուն՝ որոնք դայլ տեսնելուն կը փախչին»:

Եւ ահա, Անիի կործանումէն ետք է, որ դուրս կելլելով քառասնամեայ մոռացումէ, պատմութեան մէջ դարձեալ կը լիչատակուի Հայոց նախկին թագաւոր Գագիկ Բ. Բագրատունի՝ թագաւորութենէ զրկուած, բայց արքայավայել վարքով ու գործունեութեամբ: 1065-ին Գագիկ, Մատթէոս Ուռհայեցիի բառերով, «արծուի պէս սլանալով» կը հասնի Կ. Պոլիս եւ Կոստանդին Ժ. Դուկաս կայսեր առջեւ պատառ - պատառ կ'ընէ հայ - բիւզանդական մուութեան զիրը: Այնուհետեւ Գագիկ վերադառնալով Կ. Պոլսէն, կը հանդիպի կեսարիոյ յոյն մետրոպոլիտ Մարկոսի: Վերջինս ոչ միայն հայահալած քաղաքականութիւն մը կը վարէր, այլեւ ի նշան հայերու նկատմամբ իր արհամարհանքին՝ չունը Արմէն կոչած էր: Ճամբուն վրայ իր գինուորներով հաչուեյարդար տեսնելով վրայերական ատելի պաչտօնեաներու հետ, Գագիկ կը մօտենայ Մարկոսի սպարանքին: Վերջինս ստիպուած կ'ըլլայ հիւրընկալելու զինք: Ճաշի առեն Գագիկ փափաք կը յայտնէ տեսնելու Մարկոսի համբաւաւոր չունը: Մարկոս սկիզբը հանդիսնալի պատճառով կը խուսափի կատարելու հիւրին փափաքը, բայց քիչ ետք՝ զինքն ապդեցութեան տակ ամբարտաւանանալով, իր մօտ կը կանչէ չունը՝ գոչելով՝ «Արմէ՛ն, Արմէ՛ն»: Մատթէոս Ուռհայեցի կը գրէ, թէ Գագիկ ճիշդ տասը կը սպասէր եւ ըսաւ. «Հիմա կը տեսնենք թէ ով քաջ է, Արմէնը թէ Հռոմը»: Գագիկի ազդանչանով իր մարդիկը ներս կը խուժեն, չունն ու մետրոպոլիտը կը զըննեն պարկի մէջ եւ երկուքն ալ կը պահարեն: Պատմիչը չատ պատկերաւոր կը նկարագրէ այդ տեսարանը. «Ահաւոր պատերազմ կար պարկին մէջ, եւ ատամներու կրճտոց ու սրտի հառաչ դուրս կ'ելլէր պարկէն, այսպիսի տանջանքներով սատկեցաւ չար ու պիղծ անարդիւը, դառնալով չան ճարակ»:

Կայսրը սոխպղտարար Գագիկը Կ. Պոլիս կը կանչէ, բայց Գագիկ ոչ միայն չենթարկուիր կայսեր հրամանին, այլեւ աւելի բացայայտ կը չարունակէ պայքարը: Գագիկ քառասնամեայ ուշացումով հասկցած էր, որ ոչ մէկ արդարացում կայ հայրենիքը կամովին կործանողին համար, որ իր սեփական հայրենիքը կործանողը՝ նոր հայրենիք չի դանէր, որ այն ժամանակ՝ 1045-ին, եթէ նոյնիսկ անկարող էր փրկել երկիրը, այնուամենայնիւ պէտք է կռուէր մինչեւ վերջ, որովհետեւ անհայրենիք կեանքը աւելի ծանր է, քան մահը:

Ան կարծէք կը փնտռէր մահը, որ ի վերջոյ գտաւ 1080-ին՝ Կիլիկիոյ կիսատրա բերդին մօտ, Բիւզանդացիներու ձեռքով:

ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԳՈՒԿՆԵՐ

Գրեց՝ ՃՈՐՃ ԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՊԷյրութ, 1984

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին յով չերթայ ևէ՝ Մարգարէն լեռան յով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ես ալ չեմ ըսեր ետ մնանք, անամօթութիւն, լրբութիւն չընենք, կ'ըսեմ, տնվայել արարքներէ խուսափինք, կ'ըսեմ. իսկ եթէ յառաջդիմութիւն ըսածնին անկրթութիւն, թեթեւութիւն կը նշանակէ՝ ատոր ըսելիք չունիմ: Ինծի նայէ, Համբարձում աղա, եթէ երիտասարդ մը աղջկայ մը հետ այդքան ազատ վարուի, իրարու հետ ցատքեն, պարեն, խնդան, անպատճառ դործին մէջ չար առտնայ մը կը մտնայ:

- Ես միւսիւս ժորժը կ'ուզեմ:

- Հրամմեցէք. տեսա՞ք, ահա ասիկա դեռնին տակը անցնելիք քաղրիլին հնադրածը չէ՞ ... սլմոր նայէ անդամ մը, միւսիւս ժորժը կ'ուզէ եղեր...

- Այո՛, կ'ուզեմ, պզիկ ըսածդ ազատ պիտի մեծնայ, ուզածը պիտի առնէ, չուզածը պիտի թողու, որովհետեւ...

- Որովհետեւ այս անցաւոր աչխարհքէն պիտի երթանք, անանկ չէ՞:

- Հայրիկ, ես չի սիրած մարդուս հետ չեմ կրնար կեանքս կապել, չեմ կրնար ապրիլ. թոգախտ կ'ըլլամ, կը մեռնիմ: Միւսիւս ժորժը իմ հոգիս է:

- Հոգիդ եղլայ:

- Ելաւ ահա ատիճաններէն կ'ելլայ կոր ... ահա եկաւ ... վա՛յ միւսիւս ժորժ, պոնժուռ, ֆռամսի վու քորթէ վու:

- Թրէ պիէեն, մատմազէլ, է վո՞ւ...

- Մերսի պիէեն.

- Մոնսինիոյ, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, վուզէք պէք:

- Ի՞նչ կ'ըսէ, Համբարձում աղա:

- Շատ քաղաքավարի մարդ է ք'ըսէ:

- Ատիկա իր համեստութենէն է:

- Մոնսինիոյ, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, վուզէք...

- Թուրքերէն խօսեցէք, մուչու, որ հասկընամ:

- Մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, կը ներէք համարձակութեանս, դուք անասուն էք:

- Մուչու, կը ներէք համարձակութեանս, դուք ալ աւանակի կը նմանիք:

- Նիկոդիմոս աղա, պէտք չէ աւանակ խօսքեր ըսել, չի վայլեր:

- Չի վայլեր ա. այս անցաւոր աչխարհքս...

- Մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, դուք մահուանս պատճառ պիտի ըլլաք, ձեր աղջկայ մահուան ալ պատճառ պիտի ըլլաք, եթէ զմեզ չամուսնացնէք:

- Հայտէ դուք եւ մատմազէլը քիչ մը դուրս ելէք, որպէսզի Նիկոդիմոս աղային հետը քիչ մը խօսինք այս մասին:

×

- Ի՞նչ որոշեցիք, Նիկոդիմոս աղա, գործը վերջացուցի՞ք:

- Հարկադրուած եղանք վերջացունել, ինչ ընենք. այսօր պիտի գայ. տեսնանք նչանը պիտի տա՞յ:

- Ներեցեն տեսնամ, Նիկոդիմոս աղա, թոռներու տէր ըլլամ, լաւ անուն հանեն, մկկ բարձի ծերանան, տուն - տեղ ըլլան ... ահա մուչու ժորժն ալ կուգայ կոր: Նչանը բերած ըլլալու է:

- Հրամմեցէք, միւսիւս ժորժ:

- Ի՞նչ կ'ընէք, աներպապա, չի վայլեր, նստեցէք, փուր լամուր տը տիեոյ:

- Ի՞նչպէս էք, ապե՞ր էք:

- Մերսի պիէեն: Այսօր նչանը պիտի բնըկի, սակայն բան մը պատահեցաւ ... վիտակը շատ անյարմար զգացի...

- Ի՞նչ պատահեցաւ:

- Շատ անյարմար բան:

- Արկա՞ծ մը:

- Չէք կրնար երեւակայել, թէ որքան ամօթով մնացի:

- Պրօշը չի կրցա՞ք պռնալ:

- Պրօշը գոյա, երեսուն ոսկիով ալ համաձայնեցանք, սակայն երբ հերթը դրամը տալուն եկաւ ... շատ անյարմար բան եղաւ:

- Քսակնի՞ց կորնցուցիք:

- Ո՛չ երբ դրամը վազը կուտամ ըսի, ոսկերիչը չի վստահեցաւ, ասիկա պիտի շատ վիրաւորեց:

- Ի՞նչ կ'ըսես, Համբարձում աղա:

- Անյարմար բան է եղեր:

- Վերջը ի՞նչ որոշեցիք:

(Շար. 12)

ՀՈԳԵՎՈՐՏԻՔ

ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աշխէն անգամ որ Ապրիլեան կոչուած ամրանդի չղթայէն օղակ մը կը բաժնուի մեզմէ, միշտ բաց մըն է որ կը թողու իր յետին: Անփոխարինելի սերունդ մը որ տեսաւ ահաւոր ողբերգութիւնը իր ժողովուրդին, կրեց անոր հետեւանքները, եղաւ աշխարհացրիւ, սակայն տոկաց ամէն յուսահատելու եւ պայքարեցաւ ու ապրեցաւ միշտ վաղուան երազով: Այս ամրանդի արժանաւոր անդամներէն մին եւս՝ Գրիգոր Խաչիկեան իր մահկանացուն կնքեց, Վալանսի մէջ, Օգոստոս 4-ին:

Ծնած էր Խարբերդ, 1903-ին: Հազիւ տասնամեայ, որբացած, ինքզինքը կը գտնէր զօրաբանններու կարաւանին մէջ: Իր ըղդղութեան դինքը կը տանէր նախ Տիգրանակերտ, Մերսին, ապա՝ Ռաս - Իւլ - Այն եւ յետոյ Տէր - էլ - Զօր: Հրաշքով կ'ապրէր եւ ժամանակի մը համար կ'ապաստանէր Հալէպի զաղթականականներուն մէջ: Կանգնէր Լիբանան, եւ 1925-ին կը հաստիր Միջերկրականի արեւմտեան խազազ ափերը՝ Մարսէյլ: Շուտով կը տեղափոխուէր Վալանս, կը վերազտնար զարմանալի Մարսէյլ եւ 1935-ին վերջնականապէս կը հաստատուէր Վալանս:

Հազիւ Ֆրանսա հասած, չատ մը բախտակիցներու նման, տուն - տեղ ըլլալէ առաջ, Գրիգոր Խաչիկեան մտածեց հաստատական գործին եւ դինուորագրուեցաւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան շարքերէն ներս: Յաճախ կը պատմէր 1930-ական տարիներու կուսակցական կեանքին եւ մանաւանդ Մարտիոգական չրջանէն, տալով մանրամասնօրէն չարժումին զարգացման եւ յետոյ անկումին պատճառները: Հաստատուած Դաշնակցական ծառայեց իր չրջանին մէջ, որքան տուն որ իր ֆիզիքական ուժերը թոյլ տուին: Մասնաւոր դիպում մը ունէր Շաւարշ Միսաքեանի հանդէպ: Քանիցս իր բերնէն լսած եմ, Վալանսի մէջ Շաւարշ Միսաքեանի ուղեցած ներքին եւ հրապարակային ելոյթներու մասին: «Յառաջ»ը իր առօրեայ տզեկան, մտային սնունդը եւ ընկերը եղաւ: Կը պատմէր, այս խանդավառութեամբ եւ քիչ մըն ալ կարօտով երկկի դեմքին, բայց միշտ անհանդիստ էր ներկայով եւ կը մտահոգուէր ապագայով: Ապագան ըլլալով մեր ժողովուրդի արդար դատը, հայ լեզուի, հայ արժէքներու պահպանումը: Արդարեւ, Գրիգոր Խաչիկեանի համար հայրենիքը եղաւ միշտ ապրում, եւ հայ դիրը, հայ մշակոյթը խորան պաշտամունքի: Եւ իր ազգային երազներու իրականացման համար ալ մասնաւոր հաւատք ունէր երիտասարդութեան վրայ: Կը քաջալերէր եւ կը սիրէր տեսնել երիտասարդութեան մօտ տեղծելու, նախաձեռնելու ոգին:

Գրիգոր Խաչիկեան կապուած էր ընտանեկան բոլոր սրբութիւններուն, հայրենական բոլոր աւանդութիւններուն: Իր ընտանիքին, իր զաւակներուն ընդմէջէն, մանաւանդ վերջին տարիներուն, զտաւ իր ձգտումներուն, իր զաղափարներուն մարմնացումը եւ ասիկա իրեն համար մեծ ուրախութիւն, զոհունակութիւն եւ հպարտութիւն էր:

Անկասկած, իր ընտանիքէն ներս, իր ազգականներու, բարեկամներու, ընկերներու չրջանակէն ներս Գրիգոր Խաչիկեան կը ձգէ յիշատակը հայ ընտանիքի օրինակելի հօր մը, յիշատակը պարկեշտ համեստ, ազնիւ մարդու մը, յիշատակը՝ հայրենասէր եւ հայրենիքի ապրումներով տոգորուած Հայու մը:

Յարգա՛նք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՅՆՃԱՐԻ Ազգային «Յառաջ - Գ. Կիւլպէնկեան» վարժարանի մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ երկրորդականի բաժիններու տարեվերջի հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են երեք հանդրուաններով: Այսպէս, Յունիս 16-ին՝ վարժարանի բակին մէջ տեղի ունեցած է մանկապարտէզի հանդէսը. մանուկներ զոր - ծադրած են հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն լեզուներով յայտագիր մը:

Յուլիս 1-ին, նախակրթարանի հանդիսին յայտագիրը բաղկացած է հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն արտասանութիւններէ, երգերէ, խմբերգներէ եւ պարէ: Յայտագրի աւարտին ներկաները այցելած են նկարչական եւ ձեռային աշխատանքներու ցուցահանդէսը:

Յուլիս 8-ին, տեղի ունեցած է երկրորդական բաժնի հանդէսը: Խօսք առնելով Պօղոս Մնացեան չրջանաւարտներուն թելադրած է ծառայել մեր ժողովուրդին: Շրջանաւարտներու կողմէ հրաժեշտի ուղերձներ կարդացած են Վիգի Թաչճեան (հայերէն) եւ Եւա Թաչճեան (արաբերէն): Հուսկ բանքը արտասանած է տեսուչը՝ Մովսէս Այնթապլեան, որ Մեծարենցի «Հիւղը» եւ Վարուժանի «Կարմիր հողը» քերթուածներուն թելադրութեանց ընդմէջէն հրաւիրած է չրջանաւարտները, որպէսզի «Մեծարենցի սրտին պէս անանձնական սիրոյ փեթակներ դարձնեն իրենց սրտերը եւ Վարուժանի հոգիին պէս խոր արմատ նետեն հայրենի կարմիր հողերուն մէջ»:

Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է խրախճանք մը:

×

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 29-ին, Վարդավառի օրին առթիւ կատարուած է քահանայական ձեռնադրութիւն: Պատարագած, քարոզած եւ ձեռնադրութիւնը կատարած է Շնորհք Պատրիարք քահանայ՝ Գասպրիւղի Ս. Թաղաւոր եկեղեցւոյ, իսկ Մինաս Սարկաւագ Պարոնեան՝ Պօղոս քահանայ՝ Սան Փաւլոյի եկեղեցւոյ վերաբայ: Յաւարտ արարողութեանց «Ազմանօղլու» սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը, զոր վարած է Յակոբ Սվասլեան: Հանդիսավարը դրուատած է եկեղեցւոյ զոյգ զանգակատուներու նորոգութիւնը իրականացնող Յանձնախումբին տարած չանքերը: Յանձնախումբին տեղեկագիրը կարդացած է Ազման Մարաշլեան, նշելով որ եկեղեցին տակաւին նորոգութեան կարօտ այլ բաժիններ ունի: Դեղարուեստական յայտագրին հանդէս եկած է երգչուհի Ժպիտ Սվասլեան: Փակման իր խօսքին մէջ Շահան Եպիսկ. Սվաճեան յիչեցուցած է, թէ յառաջիկայ տարի մեծ չուքով պիտի տօնուի Շնորհք Պատրիարքի քահանայութեան 50ամեակը:

×

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Համալսարանականներու Ընդհ. Միութեան «Նիկոլ Ագբալեան» սրահին մէջ, Յուլիս 19-ին, տօնուած է Խանասորի Արշաւանքի 87-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ «Խանասոր» Մարզա - Մշակութային Միութեան: Բացումը կատարած է Ա. Իւթուճեան: Բանախօսած է Նորայր Էլտայեան: Դեղարուեստական բաժնին մասնակցած է «Կոմիտաս» երգչախումբը: Ելմագրուած է պատկեր մը Խանասորի Արշաւանքէն: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան:

×

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ «Յառաջդիմասէր»ի պարտէզին մէջ, Յուլիս 15-ին, տեղի ունեցած է 1983 - 1984 տարեշրջանի չրջանաւարտուհիներու լուսանկարումը, կազմակերպութեամբ «Յառաջդիմասէր»ի Երիտասարդաց Միութեան: Բացումը կատարած է տոքթ. Գարլօ Կարապետեան՝ ներկայացնելով չրջանաւարտները: Խօսք առնելով Պօղոսեան Ազգ. վարժարանի տնօրէնը՝ Մանուկ Գալփաքճեան, թելադրած է ծնողքներուն իրենց զաւակները զրկել հայկական վարժարան: Արտասանուած են ուղերձներ: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Գալուստեան եւ Նուպարեան վարժարաններու տնօրէնը՝ Նշան Վարդեան:

×

Նոր ՋՈՒՂԱՅԻ «Աբարան» եւ Փերսոյ կրթասիրաց միութիւններու կազմակերպութեամբ, Յուլիս 4-ին, «Աբարան»ի սրահին մէջ տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Յովհաննէս Շերազի: Բանախօսած է Լեւոն Մինասեան ներկայացնելով Շերազի կեանքն ու գործը: Արտասանուած են Շերազին քերթուած - ներ, ինչպէս նաեւ երգուած՝ բանաստեղծին բառերուն հիման վրայ յօրինուած երգեր: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդը՝ Կորիւն Եպիսկ. Պապեան:

×

ՈՒՐՄԻՈՅ Հայ Մշակութային «Արարատ»Միութեան կեդրոնատեղին, Օգոստոս 3-ին, տեղի ունեցած է կազմակերպութեան մէջ - մանուճիւղային 4-րդ մարզական խազերու բացման արարողութիւնը: Խօսք առած են Օֆելիա Ազիզեան եւ Հանրի Քոչարեան: Խազերը՝ որոնց մասնակցած են Թեհրանէն, Թաւրիզէն, Ուրմիայէն եւ Գեարպապատեն հարիւր մարզիկներ, վերջ գտած են Օգոստոս 10-ին:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Ցուսաբեր» ակումբին եւ անոր կից Հ. Մ. Ը. Մ. - «Աբարատ»ի մարզադաչտին վրայ, Յուլիս 31-ին եւ Օգոստոս 1-ին, տեղի ունեցած է զանազան մարզական բանակում մը, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. «Ցուսաբեր» երիտասարդական Միութեան Գահիրէի Վարիչ Մարմնին: Մասնակցած են 6 - 12 տարեկան երեսուն մանուկներ: Գործադրուած յայտագիրը բաղկացած է զանազան խաղերէ, խաղերէ եւ մրցումներէ, նկարչական եւ ձեռային աշխատանքներէ եւայլն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան վերջին նիստին մէջ, գումարուած Յուլիս 20-ին, դիւանի կազմին մէջ տեղի ունեցան կարգ մը փոփոխութիւններ: Այսպէս, վարչութեան ներկայ անդամները միաձայնութեամբ ընտրեցին դիւանի կազմը հետեւեալ կերպով.-

Նախագահ՝ Արշամ Պապայեան
Ա. փոխ - նախագահ՝ Կարապետ Խաղինէճեան
Բ. փոխ - նախագահ՝ Զարմայր Ալիքսանեան
Գ. փոխ - նախագահ՝ Ռուբէն Սիսակեան
Ատենադպիր՝ Յակոբ Վարժապետեան
Գանձապահ՝ Վարուժան Պոզաճեան
Փոխ - գանձապահ՝ Դաւիթ Պանտիկեան
Խորհրդական՝ Արթաքին Յակոբեան
Խորհրդական՝ Պերճ Կարապետեան

ՎԱՐՁՈՒԹԻԻՆ

(կնիք)

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

- 17 -

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԶԱՆԳԱԿՆԵՐՈՎ

- Ասուծոյ չանթերուն դաք, պոռաց Բազոթթի պլուխը դուրս հանելով. այս կեղտոտ երկրին մէջ այլեւս սովորութիւն չունա՞ց պարկեշտ մարդիկը հանդարտ ձգելու:

- Պարկեշտ մարդիկը այո, պատասխանեց փեփոնէ, բայց չահագործողները՝ որ կը մերժեն աշխատաւորներուն ինչ որ իրաւունքով անոնց կը պարտին, ոչ:

- Ինձի համար իրաւունքը օրէնքէն հաստատուածն է, պատասխանեց Բազոթթի, եւ ես օրէնքին հետ լաւ եմ:

Այն տեղն փեփոնէ լսաւ թէ, որքան տեղն որ Բազոթթի բարեոքումները չընդունէր, Լա Կրանտէի աշխատաւորները, պիտի քաշուին ամէն աշխատանքէ: Բուհարիւր կովերուղ կերակուրը դուն պիտի տաս, վերջացուց փեփոնէ:

- Լաւ, պատասխանեց Բազոթթի, ու փակելով պատուհանը, դնաց չարունակելու ընդհատուած քունը:

Այսպէս սկսաւ Լա Կրանտէի մէջ դործադուլը. անձնապէս փեփոնէէն կազմակերպուած բան մը եղաւ. հակող գունդերով, փոխն ի փոխ պահապաններով, դիրքաւորումներով: Ախոռին դռներն ու պատուհանները դամուեցան ու կնքուեցան:

Առաջին օրը կովերը բառաչեցին, որովհետեւ չէին կթուած: Երկրորդ օրը բառաչեցին, որովհետեւ չէին կթուած եւ որովհետեւ անօթի էին. երրորդ օրը եզածին վրայ աւելցաւ ծարաւը, ու բառաչները կը լսուէին համայնքէն դուրս: Այն տեղն Բազոթթիի պառաւ աղախինը դուրս ելաւ Պատիայի ծառաներու փոքր դռնէն ու պահանջող մարդոց բացատրեց, որ գիւղ կ'իջնէր, դեղարանը, հականեխիչ դնելու:

- Տէրս լսաւ որ ինք ժանտախտ չուզեր բռնուիլ, այն պարագային որ կովերը անօթութենէ սատկելով սկսին հոտիլ:

Աւիկա ցնցեց ամէնէն հին ընտանիքներու պլխաւորները, որոնք չիսուն տարիէ վեր կ'աչխատէին Բազոթթիին հետ եւ դիտէին որ Բազոթթին պղպատէն աւելի պինդ պլուխ ունէր: Այն տեղն մէջ մտաւ փեփոնէ իր աւազանիով ու մարդերով, ու ըսաւ, որ եթէ մէկը համարձակի մօտենալ ախոռներուն, անոր հետ պիտի վարուէր իրրեւ հայրենիքի մատնիչ մը:

Զորորդ օրուան երեկոյեան դէմ երեցտուն հասաւ Լա Կրանտէի ծեր կովպանը, Յակոբ:

- Կով մը կայ որ ձագ պիտի բերէ, ու բառաչել մը ունի որ սիրտ կը ճաթեցընէ: Աւիկա իրաւ որ կը ճաթի, եթէ օգնութեան չհասնին: Բայց եթէ մէկը մօտենայ ախոռին, ոսկրները կը ջարդեն:

Տոն Քամիլլօ գնաց փաթթուելու խոնարհ բաղրիքներուն:

- Յիսուս, ըսաւ խաչուած Քրիստոսին, բռնէ՛ գիս թէ ոչ Հռոմի արշաւը կը սարքեմ:

- Հանդարտէ՛ Տոն Քամիլլօ, ազդարարեց անուչութեամբ Քրիստոս, չես կըրնար բռնութեամբ բան մը ընդունիլ. մարդիկը հարկ է արամաբանելով հանդարտեցնել. երբեք չզայրացնել բռնական արարքներով:

- Ճիշդ է, հառաչեց Տոն Քամիլլօ, պէտք է մարդիկը տանիլ արամաբանելու. մեղք որ մինչ մարդիկը կը համոզենք արամաբանելու, անդին կովերը կը ճաթին:

Քրիստոս ժպտեցաւ:

- Եթէ բանեցնելով բռնութիւն, որ բռնութիւնն կը ծնանի, յաջողինք ազատել հարիւր անասուն՝ բայց մարդ մը կորընչացնենք, եւ եթէ համոզկեր խօսքերով կորսնցնենք հարիւր անասուն, բայց կորսուած փրկենք այդ մարդը, քեզի համաձայն բռնութի՞ւնը լաւ է թէ համոզումը:

Տոն Քամիլլօ որ չէր յաջողեր հրաժարիլ Հռոմի վրայ արշաւ ընելու գաղափարէն, որ իրեն այնքան դժուարին գացած էր, գնաց գլուխը:

(Շար. 70)

(Շար. Ա. էջէն)

թեան առջեւ փախուստը: Վերջին ծանօթ գործերն են. - Փըքի տէժէօնէ շէ Թիֆֆանի, Տը սաճ փռուա եւայլն:

ՓՈՅԻ վերաքննիչ ատեանը հաստատեց չորս Պասքերու Սպանիոյ յանձնումը, ներկաներու լուսանքներուն տակ: Մադրիտի իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն ասոնք որ ոստիկան պահակներ սպաննած են: Նախագահը յայտարարած է թէ անընդունելի եւ ողբալի է որ ահիպուած ըլլան գատ տեսնել փոդոցին ճնշումին տակ:

ՔԱՆՆԻ (Ալփ - Մաւրիթիմ) բացը, զբօսանաւերը այլեւս չեն կրնար Սէն Թ'Օնոռայի կղզեակին առջեւ խարիսխ նետել, քաղաքապետարանը ընթացք տուած ըլլալով վանականներուն դիմումին: Արդարեւ, հոն սիսթերսեան միաբանութիւնը վանք մը ունի եւ վանականներու խցիկներու պատուհաններուն առջեւ է, որ ըզբօսանաւերու վրայ գեղուհիներ ամբողջովին մերկ արեւու լոգանք կ'առնեն, խանգարելով վանականներու խոկումները:

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

-դպրոցական վերահուս-

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փոխադրողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - ՔԷ Բաժօ, թիւ 1, 38200 վիէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սիմոնի Տակառեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տաթեւեան 250 Ֆ. կը նուիրեն Ռատիօ - Ապց-ին (բառանալ «Յառաջ»էն):

×

Քնեազեան եւ Պետրոսեան ընտանիք փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման - սիրելի Սիմոնի Տակառեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Ո.Մ՝ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, նոյն տխուր առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Գեղամ Թորոսեան 1500 Ֆ., Գեղամ Անէմեանի մահուան առթիւ Տիկին Ալիս Զիլինկիրեան եւ Տէր և Տիկին Տիգրան Կիւլպէնկեանէ 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սահակեան Տամլամեան եւ Տիկին Երամեան 500-ական Ֆ., Տիկին Իրիս Պիւլպիւլեան - Փափազեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ազապէկեան քոյրեր՝ 500 Ֆ., Մոնմորանսիի դաշտահանդէսին առթիւ Պ. Միչէլ Զալաըրաք՝ 300 Ֆ., Տիկին Աճահիտ Գույումճեանի մահուան առթիւ նպաստ Մոնմորանսիի Հանդստեան Տան Պ. Միլտա Հանըմեանէ 200 Ֆ., Պ. Ազատ Տիրքէլէսեան եւ Պ. Արթիւր Պօղոսեան 200-ական Ֆ., եւ Պ. Արման Շամլեան եւ Պ. Կարապետ Ասեռեսեան 100-ական Ֆ.:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սեպտեմբեր 2, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

STAGE NATIONAL DE CULTURE ARMENIENNE
3 et 4 novembre

«LES RELATIONS ARMENO - KURDES : HISTOIRE ET PERSPECTIVES»

Renseignements ulterieurement.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Օ Տը Սէնի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հոկտեմբեր 20-ին նախատեսուած ճաշը տեղի պիտի չունենայ:

Bal annuel
de
HOMENETMEN FRANCE

le SAMEDI 6 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'HOTEL MERIDIEN
boulevard Gouvion St. Cyr, Paris

animé par l'orchestre arménien HORIZON, de Padova

Pour tous renseignements appeler: M. BAGHDASSARIAN 261 51 13

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան հայկական լեզուի մը օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբերի սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար:

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ: Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբաթ-Կիրակի օրերը: Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման:

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- Կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,
Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի:

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հովուր հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ:

Հասցէները.
Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնագրի 24.րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 rue Jean - Goujon, Փարիզ 8-րդ, ՁՈՐԵՔ-ՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5, 1984, ի. բեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով.

«ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵՒՆ ՈՒ ՎԱՐՉԱՅՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ»:

Եթէ յիշեալ Թուականին ժողովի մեծամասնութիւն չգոյանայ համաձայն Կանոնագրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեանս անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.եան Ալիք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 rue de Rosiers, Փարիզ 17.րդ, ուր որոշումները պիտի առուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»:

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ Կանոնագրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, գան կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ:

Անոնք որոնք յիշեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք գրաւոր յանձնեն եկեղեցւոյ Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, Կիրակի օր ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր ժողովին կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներն բոլոր անդամատուրքերը:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱՆԵԱՆ Բարեգործական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ

նուիրուած՝

ՊԱՐՈՑ ՍԵՒԱԿ-ի

կիրակի, Հոկտեմբեր 21

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 7 au 22 Septembre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 6750 F**
— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 8 au 21 Septembre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 6400 F**
— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : **261 58 28**

A PARAITRE . . .

UN MANUEL SCOLAIRE :
d' Histoire d'Arménie

Il est intéressant de signaler d'ores et déjà, à l'intention des dirigeants des cours d'arménien des pays francophones, que Takvor TAKVORIAN a entrepris la réalisation, en français, d'un manuel scolaire pour classe de seconde sur l'histoire d'Arménie.

L'enseignement de l'Histoire si passionnant aux jeunes élèves est jugé indispensable avec le savoir «lire et écrire» de l'arménien. Il entre dans le cadre des épreuves de Baccalauréat pour ceux qui auront à choisir l'arménien comme langue vivante.

L'ouvrage, abondamment illustré, est actuellement sous presse à l'imprimerie de Saint Lazare à Venise, et sera disponible à la rentrée scolaire. Il est recommandé, dès à présent, de retenir nombre d'exemplaires chez l'auteur :

Takvor TAKVORIAN
52, avenue Jean Jaurès, 05000 GAP
Tél. (92) 51. 07. 56

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԷՋԵՐԸ

Սով. Դպրոց *չարաթաթերթին մէջ, կենսարանական գիտութիւններու թեկնածու Բ. Անաստասեան յօդուածով մը՝ խորագրուած* Աբեխիտական դաստիարակութիւնը *տարրական դասարաններում, կ'ընդգծէ կարեւորութիւնը հակակրօն միտքերու պարզաբանումին, ընտանեկան յարկերէ ներս, եւ դպրոցին մէջ: Կ'ըսէ, թէ պէտք է առաւել ճշդրիտ պատկերացումներ կազմարել, բնութեան երեւոյթները զիտական հիմունքներով բացատրել փոքրիկներուն, որպէսզի այս վերջիններս զանոնք լաւ հասկնան:*

Կը ներկայացնէ օրինակ մը: Կ'արձանագրենք՝ կրճատումներով:

Առաջին դասարանի, այսինքն՝ եօթը տարեկան տղայ մը տուն վերադառնալով կը հարցնէ իր մօրը.

- Մայրիկ, իսկ դու գիտե՞ս, թէ այնտեղ՝ վերեւում, ինչ կայ: Վերեւում, ամպերից վեր:

- Չգիտեմ, իսկ դու գիտե՞ս:

- Գիտեմ, - պատասխանում է տղան, այնտեղ Աստուածն է:

- Իսկ ճեզ ո՞վ ասաց:

- Մեր դասարանի երեխաները, ևրանք բոլորն էլ...

Երկխօսութիւնը չենք չարունակեր, չերկարելու համար: Հիմնական միտքը կը մնայ հաստատել, թէ ծնողք եւ դպրոց պէտք է ժխտեն գերադոյն ուժի մը գոյութիւնը:

×

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը, այսինքն՝ կառավարութիւնը, քննութեան կ'ենթարկէ ընթացիկ տարուան առաջին վեց ամիսներուն առեւտրութեան արդիւնքները: Ընդհանուր առումով գոյն պոհացուցիչ կը նկատէ: Կը մատնանչէ միաժամանակ, իբրեւ առաջադրութիւններ, թէ առեւտրութեան յառաջընթացին առաւել ուշադրութիւն պէտք է դարձնել, արտադրուած ապրանքները նուազ ծախքերու ենթարկել, այլ խօսքով խնայողութեան մասին աւելի մտածել եւ միջոցներ ապահովել: Ապրանքներուն մատակարարումը կատարել պայմանագիրներուն ու պահանջներուն համապատասխան, հրապարակ հանուող ապրանքներուն, իրերուն, ինչպէս նաեւ չինութիւններուն որակը բարձրացնել, բնակչութեան պահանջներուն գոհացում տալու նպատակով:

×

Սով. Հայաստան *օրաթերթի խմբագրականով մը՝ խորագրուած* Բնակչութեան շատ, բազմազան եւ որակով բանջարեղէն, *գոհունակութեամբ դիտել կուտայ, թէ տարուէ տարի առաւել բարձրանալի կը հասնի բանջարեղէնի արտադրութիւնը. կը գրէ՝ առանձին շրջաններ, բազմաթիւ տնտեսութիւններ պոմիդորի (լսել կ'ուզէ՝ լոլիկ), բադրիջանի (ամբուկ), կարտոֆիլի (գետնախնձոր), եւ այլ կուլտուրաների ռեկորդային բերք են ստանում: Կ'աւելցնէ, թէ ընթացիկ տարուան մինչեւ Օգոստոս ամսուան առաջին չաբաթը բնակչութեան մատակարարուած է, անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին համեմատութեամբ, չատ աւելի մեծ քանակութեամբ դետնախնձոր, վարունգ, սոխ, սխտոր, ամբուկ, կաղամբ, պղպեղ եւ այլ մթերքներ: Բայց տարիներէ ի վեր մատհոդութիւն կը պատճառէ որոշ տեսակներու պակասը չուկաներուն մէջ ...* տարիներ շարունակ առեւտրի կէտերում կանաչ լոբի գրեթէ չի երեւում ... վերջին ուր տարում Հանրապետութիւնը չի կատարել բոստանային կուլտուրաների (*պէտք է հասկնալ՝ սեխ, ձմերուկ առաւելաբար*) արտադրութեան պլանները: Աւելին, անցած եռբեմ տարում, տասներորդ հնգամեակի տարեկան միջինի համեմատութեամբ, սեխի, ձմերուկի մթերումները պակասել են: *Այս եւ այլ իրողութիւններու մատնանչումով, կը ձգտի դիւղատնտեսութեան պատկան մարմիններն ու ճիւղերը ըզգաստութեան հրաւիրել: Մանաւանդ նպատակ կ'ունենայ երկու այլ պարագաներ, առաջին այն թէ՝ կառավարութեան որոշումով Երեւանի բանջարեղէնի հանութները՝ 20 հատ, անտեսութիւններու հետ իրենց կնքած պայմանագիրներով, թէ ժամանակին եւ թէ համապատասխան քանակութեամբ պէտք եղածը կը ստանան:* Անդին, առանձին խանութներ մի տեսակ ուշադրութիւնից դուրս են մնացել եւ ապրանքներ են ստանում դէպից - դէպ: *Օրաթերթի խմբագրականը կը ճշդէ, -* Փաստօրէն, *խաղաթի քնակիչների մի մասը բանջարեղէնի գնումներ կատարում է այլ քաղամասերի խանութներից: Եւ ինչ է ստացւում. առաջանում են հերթեր, մարդիկ կորցնում են թանկ ժամանակը: Ուշադրութեան կը հրաւիրէ այն պարագան, թէ Խորհ. Միութեան շատ Հանրապետութիւններու մէջ, խանութներուն մէջ մնացած, չծախուած բանջարեղէնը եռ կը վերադարձուի՝ վերամշակումի (լսել կ'ուզէ պահածոներու պատրաստութեան) կամ, իբրեւ անասուններու կեր օգտագործուելու համար:* Սակայն մեզ մօտ, ցաւօք, այդ պրակտիկան այնքան էլ յարգի չէ: *Կը նախընտրենք մթերքները թափել:*

×

Գրական Թերթ չաբաթաթերթի թիւ երկուն մէկուն մէջ, Նորայր Ադալեան, որ արձակագրիկր, գրականագէտ եւ բանասէր է, Գարաժ խորագիրին տակ, չուրջ քնը երկար սիւնակնոց յօդուածով կը մատնանչէ մը, որ չատերու դժգոհութիւն կը պատճառէ: Բակերու մէջ սունկի պէս կը բուսնին կարաժներ՝ ապարատելով միջավայրը, երախաներու խաղերու տեղերը անճոռնի կերպով այլանդակելով: Յօդուածագիրը չարք մը հարցադրոյցներ կը հրապարակէ: Առնցմէ նմոյշ մը՝

- Ձեր շրջանում վճարովի աւտօկայան կա՞յ:

- Կարծեմ չկայ...

- Ուրեմն, աւտօն իմքնաշարժը որ ոչ միայն ուրախ ժամանց է, այլեւ, շատերի համար, աշխատանքային կարեւոր գործիք, պէտք է տանել ճնացել տնից մի տանի կիլոմետր հեռու գտնուող մի վայրում, ոտքով տուն վերադառնալ եւ կամ տաքսի, «փափախ» մեքենայ ճարել: Քաղաքացին ո՞րտեղ եւ ի՞նչպէս պահի իր թանկ ապրանքը: Իր շէնքի բակո՞ւմ՝ առաւօտեան յայտնաբերելու, որ ինչ - որ մէկը իր բենզինը ծծել է, հանել է մազ - նիտոփոնը, գլորել - տարել է աւտօդողը (*ինքնէօ*), ինչ - որ մէկը վերեւի յարկերից դատարկ շիշ է գցել կապոտին, ինչ - որ մէկը մեքենայի կողից անցնելիս, «անմեղ» մեխով խազել է դուռը, ինչ - որ մէկը մեքենան փախցրել է...:

Երեւոյթները, բնականաբար, իւրաքանչիւր կամ առանձնայատուկ չեն միայն Հայաստանի:

Շատ ու չատ երկիրներու մէջ եւս նոյնը նկատելի է:

Գրական չաբաթաթերթին մէկ այլ թիւին մէջ, արձագանգներ ենթախորագրին տակ, դրութեան արծարծած կէտերուն մասին կ'արտայայտուին ընթերցողներ: Այսպէս, Հանդստեան կոչուած երկու պաշտօնատարները, կ'ընդգծեն, թէ մարդիկ երբ աշխատանքը վերջացնելէ ետք տուն կը վերադառնան եւ ծառերուն, կանաչութեան տեղ բակերուն մէջ ամէն տեղ կը տեսնեն մեծ համեմատութիւններու հասնող երկաթեայ աւտօտնակներ, բնականաբար, կը դժգոհին:

Ձոյգ նամակագիրներն ալ, լրագրողներու մխրճեան անդամներ, կ'ըսեն, թէ իրենք գտնուած են բազմաթիւ քաղաքներ՝ մեծ թէ փոքր, բայց ո՛չ մէկ տեղ տեսած են այդպիսի անճոռնի, սուղ արժոյ երկաթեայ կարաժներ, որոնք փչացրնուում են վարդագոյն տուփով կերտուած մեր հիասքանչ խաղաթի եւ տեսքը, եւ բրնակիչների ու մեր բազմաթիւ հիւրերի լաւ տրամադրութիւնները:

Նամակագիրը ընդգծելէ ետք, թէ Երեւան, օդի մաքրութեան տեսակէտով ամէնէն վերջիններու թիւին կը պատկանի, (*) կ'առաջարկեն կարաժներուն տեղ ծառ տնկել, փոքրիկ պարտէզներ հաստատել՝ աւելցնելու համար մայրաքաղաքին օրէ օր առաւել չափով պակսող թթուածինը:

Այլ նամակագիր մը, տնտեսագէտ, ըստկզրունքով համաձայն գտնուելով հանդերձ Ն. Ադալեանի հաստատումներուն, կ'աւելցնէ, այնուամենայնիւ, ի՞նչ ընենք, ո՞ւր պահենք մեր «ժիգուլիները»: Ե-

ԱԶԷՆ - ՋԱԽԷՆ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

Ժամանակին, փոքր հայ պիպի մը քահանան, պատարագ կը մատուցանէ Համբարձման տօնի մը առթիւ եւ կ'ուզէ քարոզ մըն ալ խօսիլ աւուր պատշաճի: Բայց բնաւ չունենալով ճարտասանական յատկութիւն, քանի մը բառերէ եառ միայն կը կրկնէ - ուրեմն, սիրելի հաւատացեալ ժողովուրդ, պիտէք որ Համբարձում կ'այսօր, Քրիստոսի Յարութենէն ի վեր քառասուն օր է անցեր, Համբարձում է այսօր: Ես ալ, հետեւելով քահանային այդ կարուկ նախադասութեան, որ ինքն իսկ սակայն, լսախալեան ճշմարտութեան մը փաստն է, քան քրիստոնէական տեսաբանութեան, եւ բոլոր պեղեցկատոհ բառերը անոր համար արտայայտող, ի վերջոյ կը յանդի կարճ բառերով լուսած այդ եղելութեան: Ուրեմն, Օգոստոս է, արձակուրդ է, անցեալ Օգոստոսէն ի վեր տասնեմեկ ամիսներ եւս թաւալեցան, Օգոստոս է. արձակուրդ է: Մայրաքաղաքին պարապութիւնը բացարձակապէս զգալի է մանաւանդ բանուորական թաղամասերու մէջ, ուր, առ ի չգոյէ տեսարժան վայրերու կամ կառոյցներու, օտարազգի զբօսաշրջիկներ չեն նչմարուիր, մինչ անոնք հազարներով կը վխտան քաղաքին այլ կեդրոններուն մէջ, ուր կը

բեւանի մէջ անհատական սեփականութիւն եղող 70.000 լինքնաշարժ կայ. ասոնք սեփականատէրերուն կը ծառայեն գործնական նպատակներով: Կը հարցնէ, - Ճարտարապետական նախագիծերուն մէջ չակումին ընթացքին նկատի կ'առնուի՞ արդեօք կարաժին գերն ու տեղը քաղաքին համայնապատկերին մէջ: Կուտայ պատասխանը՝ ո՛չ: Կ'ըսէ, ապա, թէ ժամանակը չէ՞, որպէսզի նախագծուեն ու կառուցուեն գարաժային հսկայիրներ առանձին թաղամասերում:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ անձնական ինքնաշարժերու արտակարգ յաւելումը, Երեւանի, - ապահովաբար, Հայաստանի այլ մեծ, բազմամարդ քաղաքներուն մէջ, դժուար լուծելի հարցեր հրապարակ կը դնէ, բազմաթիւ այլ երկիրներու քաղաքներուն նման:

Պատկան իշխանութիւնները բազմաթիւ հարցեր պատշաճ կարզադրութիւններով կը լուծեն: Այս մէկն ալ, անկասկած, ելք մը կը գտնէ, քանի Երեւանցիին համար այնքան հրատապ եւ կարեւոր է:

Ծ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. - (*) Խօսքը Խորհ. Միութեան շրջագիծին մէջ կը մնայ:

(Քաղուած՝ Օգոստոսի թիւերէն)

Ես լոժիք մոժիք չեմ գիտեր, քեզի տալիք աղջիկ չունիմ, հասկցա՞ր:

- Մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, այս ամէնը մէկ պրօշի համա՞ր է:

- Նիկոդիմոս ազա, մի բարկանաք. պրօշի մը համար սակարկութիւնը չեն ուրբեր, երեսուն ոսկի տուր, թող երթայ, պրօշը բերէ, եթէ չի տաս՝ նշանը եռ կը մնայ:

- Թո՛դ մնայ:

- Աս ու ան ի՛նչ պիտի ըսեն, աղջիկը բարեյաջող սպասնած կ'ըլլաս:

- Սպասնա՞ծ մի կ'ըլլամ:

- Հարկա՛ւ: Ի՛նչ ընենք, հիմակուան երիտասարդները քիչ մը տաքարիւն են, անոնք մեզի չեն յարմարիր նէ՝ մենք անոնց պիտի յարմարինք: Լեռը մարդոնկին քովը չերթայ նէ՝ մարդարէն լեռան քովը կ'երթայ, կ'ըսեն, քանի որ միւսիու ժորժին քովը մանր դրամ չի եղեր ... տուր սա երեսուն ոսկին, թող երթայ պրօշը բերէ, պործը լմնայ, ձգձգելէն ի՞նչ օգուտ:

×

- Գեանին տակը անցնի: Երեսուն ոսկի տուր որ երթայ պրօշը առնէ, աղջիկը տուր, իսկապէս դրամը քսակէդ տուր, սանկ բան լսուա՞ծ է:

(Շար. 13)

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին գով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան գով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Մաքէս ըսի՝ երթամ աներպապայէս Երեսուն ոսկի առնեմ, բերեմ տամ ոսկերիչին, պրօշը առնեմ. մէյ մ'ալ մտածեցի՝ յարմա՞ր է որ տակաւին չի նշանուած՝ անկէ դրամ ուզեմ:

- Հարկաւ յարմար չէ:

- Մէյ մ'ալ մտածեցի դուցէ աներպապայէս բանը լսէ նէ ինքը կը հանէ կուտայ, պործը կը լմնցունէ, բայց անոր ի՞նչ պարտքն է, պրօշի դրամը տալը:

- Հարկաւ պարտքը չէ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արմէն» նախակրթարանի բակին մէջ, Յուլիս 5-ին, տեղի ունեցած է «Արարատ» Միութեան սկաուտական բաժնի երդման արարողութիւնը, մասնակցութեամբ 250 սկաուտներու: Ներկայ եղած են երկու հազար հոգի: Գործադրուած է հինգ ժամ տեւող յայտագիր մը՝ երգ, նուագ, մասիճաններու բաշխում, տողանցք եւայլն: Ծօսք առած են «Արարատ» Միութեան կեդր. վարչութեան առենապետ Հրայր Շահնազարեան եւ Թեմին առաջնորդը՝ Կորիւն եպիսկոպոս Պապեան:

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան դրական խմբակի կազմակերպութեամբ, Յուլիս 7 - 9-ը, տեղի ունեցած է յուցահանդէս մը, նուիրուած հայ գրողներու կեանքին ու գործին: Յատուկ բաժիններ յատկացուած են 1915 եւ 1937 թուականներու նահատակ գրագէտներուն:

×

ՊՈԼՍՈՑ Սկիւտարի, Պէշիկթաշի, Սամաթիոյ, Պաղրըգիւղի, Պէյօղլուի եւ բոլոր թաղերուն մէջ եւս Ս.Ասուածածնի աւանդութիւնը յարգուած է ջերմեռանդութեամբ ու խաղողօրհնէք կատարուած: Այս առիթով Շնորհք Պատրիարք պատարագած ու քարոզած է Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իսկ հայ կաթողիկէ վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Զօլաքեան Մեծ կղզիի Ս. Ասուածածնի եկեղեցւոյ մէջ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹի Ազգ. Նուպարեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յուլիս 22, Կիրակի օր, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են աշակերտները, արտասանութիւններով, երգերով ու պարերով: Ծօսք առած են նաեւ դպրոցի տնօրէնուհին՝ Օր. Գ. Լիմեմէզեան ու Աբշաիր վրդ. Գափուճեան: Հանդէսի փակումէն առաջ ծնողքներ ու բարեկամներ հանդէսին մթնոլորտէն խանդավառուած արտաբուխ նուիրատուութիւններ կատարած են վարժարանին:

×

ՊԻՐՖԱՅԱՑԻ (Լիբանան) վանքը, Ասուածածնայ տօնին առթիւ, տարիներու աւանդութեան համաձայն, այս տարի եւս ընդունեցաւ հազարաւոր ուխտաւորներ, որոնք անգամ մը եւս վերանորոգուեցան Հայց. եկեղեցւոյ կենդանի եւ կենդանարար աւանդութեամբ: Շաբաթ, Օգոստոս 11-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, տեղի ունեցաւ երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին կատարուեցաւ Ասուածածնի իւղանկարի պատկերին օծումը՝ Տաթեւ Արքեպիսկոպոսի ձեռամբ: Իւղանկարի պատկերը գործն է արուեստագէտ նկարիչ Զօհրապ Քէշիշեանի, նուիրուած է իր եւ իր զրոյ՝ Յասմիկին կողմէ Անթիլիասի Մայր տաճարի խորանին համար: Արարողութենէն եաք Հայրապետը պնահատեց արուեստագէտին ու նուիրատուն իրենց գեղեցիկ եւ օրինակելի արարքին համար: Երեկոյեան ժամը 8-ին, Ս. Ասուածածնայ մասբան մէջ տեղի ունեցաւ Հոկտմբ արարողութիւնը, որուն ներկայ եղան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Միաբանութեան անդամները: Մեծ թիւով հաւատացեալներ հետեւեցան այս արարողութեան, որմէ եաք ուխտաւորներէն շատեր պիշերեցին մատրան մէջ: Կիրակի առաւօտ, Ս. Ասուածածնի մատրան մէջ Ուխտի Օրուան պատարագը մատոյց Դպրեվանքի Տեսուչ՝ Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեան: Գարեգին Բ. իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ Ս. Ասուածածնի անձին, անոր մէջ չեշտելով երեք գլխաւոր առաքինութիւններ.- ա) Հաւատք՝ Ասուածոյ կամքին հանդէպ հաւատարմութեամբ եւ ընդառաջումով արտայայտուած: բ) Մաքուր, անբիծ նկարագիր: գ) Տիպար մայրութեան հոգի: Ապա, չեշտեց աւանդութենց պահպանումի անհրաժեշտութիւնը, որպէս ազգի մը գոյատեւման չարունակական երաշխիք: Ան ըսաւ.- «Աւանդութիւնը, ազգ մը իր արմատներուն կապող կռեւորագոյն ազդակն է: Ի՞նչպէս կրնայ ծառ մը մշտադալար մնալ երբ կտրուած ըլլայ ան իր արմատներէն»:

ՀՈԳԵՒՐՏՅՈՒՔ

Ապրիլեան սերունդէն մէկը եւս բաժնըւեցաւ մեզմէ յաւէտ: Տօնապետ Բալուեան ծնած էր 1898-ին Բազմաշէն: Ան - բարձր ցնցուած 1915-ի արհաւիրքէն, յաջորդ տարին, 1916-ին, 18-ամեայ Տօնապետ իր ընկերոջը Պետրոս Մուրատեանի հետ անցնելով Եփրատ գետը, Տէրսիմի ճամբով կը հասնի Երզնկա, միանալու համար զօր. Անդրանիկի ուժերուն: Կը մասնակցին 1918-ի Մայիսին Սարդարապատի հերոսամարտին: Ապա, ինչպէս շատեր կը գաղթէ Ֆրանսա եւ 1922-ին կը հաստատուի Վիէնն, որ կ'ըլլայ իր վերջին հանգրուանը:

Համակրելի ու իր չրջապատէն սիրուած ընկերը մըն էր Տօնապետ Բալուեան. կը սիրէր իր կեանքէն դրուագներ պատմել: Ան նախ կորնգուց իր երկու եղբայրնեը, ապա 1978-ին ալ կոդակիցը, ինչ որ բաւական ընկճեց զինքը վերջին չրջան - ներուն:

Յուղարկաւորութիւնը կատարեց Լիոնէն Խահակ քհնյ. Հէքիմեան, Օգոստոս 20, Երկուշաբթի առաւօտ, Վիէնի Սէն - Մօրիս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն - Սիրլ գերեզմանատան մէջ, ընտանեկան դամբարանը:

Երթաս բարով սիրելի Տօնապետ. հայրենասէրն էիր խօսքերդ միշտ պիտի հնչեն մեր ականջին մէջ: Ընդունէ՛ այս քանի մը տողերս որպէս բուրումնաւէտ վարդ մը, թարմ հոգակոյտիդ:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

LIVRES REÇUS

BRITAIN AND
THE ARMENIAN QUESTION
1915 - 1923
Akaby NASSIBIAN
Croom Helm. London and Sydney
St. Martin's Press, New - York, 1984.

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Ծերունի Մուշէ հոգեվարք է: Վերջին ճիգ մը կ'ընէ, գլուխը կը բարձրացնէ եւ կը հարցնէ.-

- Ամբողջ ընտանիքը հոս է՞: Կինս Ռաշէլը հոս է՞:

- Այո՛, կ'ըսէ Ռաշէլ:

- Երկօրեականե՞րը: Եղեկէլ եւ Դաւիթ հոս են՞:

- Այո՛, հոս ենք, կը պատասխանեն:

- Իսկ Բենիամի՞ն, կրտսերը, հոս է՞:

- Այո՛, հայրիկ, կ'ըսէ Բենիամին:

- Այն աաեն, խերն Ասուածո՛յ, եթէ ամէն մարդ հոս է, խանութը ո՞վ կը պահէ:

Ճ. ԿՈՒՍԻՆԵԱՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

- 18 -

ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ

- Դուն, Ջիսուս, կը փոփոխես եղրնեը. ինդիրը հոս հարիւր անասուններու վրայ չէ, հոս հարցը հասարակաց գոյքի վրայ է: Հարիւր անասուններու մահը չի ներկայացներ պարզապէս պողպատէ գլան՝ այդ բազմթիւին վնասը կը ներկայացնէ հասարակաց վնաս մը լաւերուն թէ գիչերուն: Եւ այնպիսի անդրադարձումներ կրնայ ունենալ, որ աւելի խըստացնեն արդէն գոյութիւն ունեցող պատժականութիւնները եւ ստեղծեն կռիւ մը, որուն մէջ դուրս սպրդին մէկի տեղ քսան մեռեալ:

Քրիստոս համաձայն չէր:

- Եթէ համոզիչ խօսքերով խափանես այսօր մահը, ինչո՞ւ համոզիչ խօսքերով պիտի չկարենաս խափանել վաղուան մահերը: Տոն Քամիլլո կորնգուցի՞ր հաւատաք:

Տոն Քամիլլո դուրս ելաւ դասերն ի վեր քալելու, որովհետեւ չգայնացած էր, ու այդպէս յանկարծակի, դիպուածին նայէ, չատ մօտէն սկսաւ լսել Լա Կրանտէի հարիւր կովերուն բառաչիւնները: Յետոյ լսեց պահապան մարդոց խօսակցութիւնները եւ տասը վայրկեան եաքը ինքզինքը դուռ՝ որ կը սողոսկէր ոռոգումներու կրպակիւղէ խոշոր խողովակներու մէջէն, որ կ'անցնէր մեռադեայ թեւերու տակէն, եւ որ բախտէն չոր էր:

«Հիմա, մտածեց Տոն Քամիլլո, պէտք էր որ մէկը լինէի սպասելիք ըլլար խոզովակին ծայրը հարուած մը տալու դլխուս. այն աաեն կարգին կ'ըլլար»:

Մինչդեռ մարդ չկար եւ այսպէս Տոն Քամիլլո կրցաւ զգուշութեամբ քալել ջրանցքին մէջէն դէպի ազարակը:

- Կեցի՛ր հո՛ն. լսաւ քիչ վերջ ձայն մը, եւ Տոն Քամիլլո ոստումով մը դուրս եկաւ ջրանցքէն ու նետուեցաւ խոշոր բունի մը ետին:

- Կեցի՛ր հոն, թէ ոչ կը կրակեմ, լսաւ նորէն ձայնը, որ հիմա ջրանցքին միւս կողմը խոշոր բունի մը ետեւէն կուգար:

Դիպուածներու երեկոն էր. Տոն Քամիլլո դիպուածով ձեռքին մէջ դտաւ պողպատէ խոշոր առարկայ մը. այն աաեն ետ քաշեց բանիկ մը որ կը չարժէր, եւ պատասխանեց.

- Զգոյշ, Փեփիոնէ, որովհետեւ ես ալ կը կրակեմ:

- Ահ, մրթմրթաց միւսը, կ'երդնուի որ այս խնդիրներուս մէջ ալ պիտի իյնայիր ոտքերուս միջեւ:

- Աստուծոյ գինադադար, ըսաւ Տոն Քամիլլո, ով որ դրժէ խօսքին, սատանայի ապրանք է: Հիմա պիտի հաչուեմ. երբ երեք ըսեմ, երկուքս ալ կը ցատքենք փոսին մէջ:

- Վարդապետ պիտի չըլլայիր եթէ այդպէս չարամիտ չըլլայիր, պատասխանեց Փեփիոնէ, եւ երեքին ցատքեց, ու նըստած դանուեցան ջրանցքին յատակը:

Գոմէն կուգար կովերու դժոխային բառաչը, եւ այնպիսի բան մըն էր, որ պաղ քրտինք կը բերէր:

- Ով գիտէ որքան կը դուարճանաս այս երաժշտութեամբ, մրմռաց Տոն Քամիլլո, եւ իր ջրանցքէն ելաւ:

- Ես ալ կը սիրեմ երաժշտութիւնն ալ պիտի դադրի: Լաւ կ'ընես պինդ կենալով. մանաւանդ թէ պէտք ես բացատրել ընտանիքներուն, որ այրեն գոբրենոցները, խոտոցները ու տուներն ալ ուր կը գնակին: Մտածէ՛ լինչ կատաղութիւն խեղճ Բազմթիին, որ պիտի ստիպուի ապատանիլ զուիցերական խեղճ պանդոկ մը, վատնելու այն քանի մը միլիոնները որ գետեղած է հոն:

- Պէտք է տեսնել թէ պիտի հասնի՞ Զուիցերիա, պատասխանեց սպառնալից Փեփիոնէ:

- Ճիշդ է, բացագանչեց Տոն Քամիլլո, իրաւունք ունիս. ժամանակն է մէկ ծեղէն վերցնելու այդ հինդերորդ պատուիրանը, որ կ'ըսէ, մի սպաններ: Եւ երբ մէկը գտնուելու ըլլայ Յաւերենական Հոր առջեւ, ըսելիքը պարզ է. «Կարճ կապենք, սիրելի Հայր Երկնաւոր, թէ ոչ Փեփիոնէ ընդհանուր գործադուլ կը յայտարարէ, եւ ամէնուն ձեռքերը ծալել կուտայ»: Ճիշդ տեղն է, Փեփիոնէ լ՞ինչպէս պիտի յաջողիս ծալել տալ Քերոբէներուն ձեռքերը. մտածե՞ր ես:

(Շար. 71)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանց 1000 Ֆ· Մխիթարեաններ՝ Խաչիկ Թէօլէօլեան 500 Ֆրանք :

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ· ՄԱՐՄՆԻ

ՏՔՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

«ՅԱՌԱՋ»Ի
Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՑՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը) :
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սանուց Միութեան

Նախաձեռնութեամբ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱԷՆ - ԹՐԷԹԻԷՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սեպտեմբեր 2, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, ԱԷՆ - ԹՐԷԹԻԷՆի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՋԻՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ :

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք· Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ· Մխիթեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ գումարները Խաղողօրհնէքի առթիւ ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան· - Պահատուբեան ընտանիք 500 Ֆ·, Այրի Տիկին Ոսկերիչեան 250 Ֆ·, Այրի Տիկին Մարի Գարապիւլահեան 200 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Պ· Կարպիս Գասպարեան, Այրի Տիկին Շահնար Գրիգորօֆ, Տէր եւ Տիկին Թօքթաչեան, Տէր եւ Տիկին Հաբէշեան, Տիկին Նահապետեան, Այրի Տիկին Զալըքեան 100-ական Ֆ·, Տիկին Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Միքայէլեան 50-ական Ֆ· :

MICHEL ADEMIAN
plomberie - sanitaire
dépannage
rénovation - entretien
(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE
TELEPHONE :
DANS LA JOURNEE :
824. 90. 27
LE SOIR :
415. 31. 43

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ·Բ·Ը·Մ·եան հայկական լեզուի մը օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար :

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ : Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շորեքշաբթի օրերը : Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման :

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ·Բ·Ը·Մ·եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով·.

Ա·- Հայերէն լեզու ,
Բ·- Կրօնք ,
Գ·- Երաժշտութիւն ,
Դ·- Հայկական պատմութիւն ,
Ե·- Հայկական պար ըստ փափաքի :

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հովուը հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ· Պէքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ·Բ·Ը·Մ·եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ :

Հասցէները·.
Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado. 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի ՊԱՐՄ.ՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

×

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Մշակոյթի օրուան առթիւ,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի
100 Ա Մ Ե Ա Կ-ի ոճնակատարութիւն

×

Կապոյտ Խաչի Մեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ .

VIENT DE PARAITRE

PARAGES D'EXIL de CHAHAN CHAHNOUR
- ARMEN LUBIN .

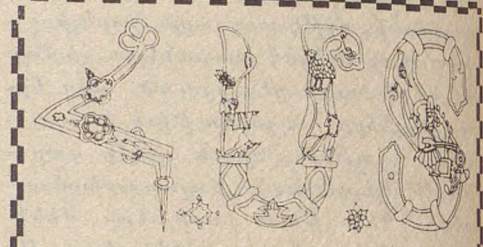
Trois nouvelles traduites de l'arménien par *Krikor CHAHINIAN*

UN PETIT CŒUR TENDRE
ՊԱՁԵՂ ՄԸ ԱՆՈՑԾ ՍԻՐՏ

ZATOSTÉ
ՁԱԹՈՍԹԻ

UN TAILLEUR, SES DEUX HOTES et DIVERS EVENEMENTS
ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ, ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ՁԱՆԱԶԱՆ ԴԻՊՔԵՐ

Ed. Le Temps qu'il fait
Prix 75 F (+ 9.20 F frais de port)
— H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince - 75006 Paris
— HARATCH
ou en librairie

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահէ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձ. նաւորութիւններու :

ԳԻՆԵՁՕՆ

Մուտքը ազատ է :

×

Տոհմիկ եւ դասական երաժշտութեան ԵՐԳԱՀԱՒՈՒՄԲ, դեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց· ԼԵՒՈՆԵԱՆի :
Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ : Առաջին փորձը՝ երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին :

PARIS - ATHENES - PARIS

ALLER 26 / 8 — 1350 Frs — RETOUR 09 / 9
(avion uniquement)

Hôtel-Club SIAGAS BEACH
à 58 km. d'Athènes

A PARTIR DE
2570 *Frs*

Forfait 8 jours — PARIS / PARIS — Séjour Pension Complète, Vin inclus
et toutes prestations en GRECE, locations de voiture, croisières, circuits etc...

Lic. 1539

A PARIS
Voyages Vacances au Soleil
5, place André Malraux, 75001 PARIS
tél. 296 - 37 - 70
Anita BERBERIAN - TACHDJIAN
Arpi BODURYAN

A ATHENES
Armik Travel
15, rue Voulis, ATHENES
tél. 323 - 03 - 16 / 323 - 03 - 49
Mayda BERBERIAN - BARAZIAN

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

Ոսկի Աշունը Երեւանի Մէջ

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — **Prix: 5900 F**

de MARSEILLE

— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — **Prix: 5700 F**

TEL. : (91) 93 04 90

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : 261 58 28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
30
JEUDI
30 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDE EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.776 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.776

ՆԱԻՐ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ ՉԷՐ...

ԱՅՐՈՒԻՆ ԿԸՍԷ ԹԷ
ԱՐԱՐԱՏԻ ԳԱԳԱԹԸ
ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ ՉԵՆ ԳՏԵՐ ...

—×—

Ամերիկացի այերանաւորդը՝ Այրուին Սթէֆինսի որ կ'ըսէր թէ բաներ մը գտեր են Նոյի տապանէն եւ Մաուլիս մըն ալ տուեր էր Անգարա (տես՝ «Յառաջ» Օգոստ. 8) : Արդարեւ, երբորդ անգամ ըլլալով ճախորդեր է Արարատի գագաթին (5.165 մեթր) Նոյի տապանէն հետքեր գտնելու իր ջանքերուն մէջ եւ յայտարարեր է որ ոչ մէկ արժէք կ'ընծայէ Սթեֆինսի «յայտնաբերութիւն...» :

Այս առընչութեամբ, Օգոստոս 29-ի «Հիւրրիյէթ»ը «Այրուին ձեռքերը պարապ վերադարձաւ Արարատի 5.165 մեթր գագաթէն» կը գրէ եւ աւելի մանրամասնութիւններ կուտայ ամերիկացի այերանաւորդին յայտարարութիւններէն : Կը պարզուի որ Այրուին չատ չզայնացած է ոչ նոր համար որ տապանը չէ գտած այլ յուսհատեւ իր ընկերը՝ Սթէֆինս սուտ դուրս ած է եւ ըսած թէ գտած է : Լուսնէն վերադարձողը կ'ըսէ թէ հոն ուր Սթէֆինս (1585 մեթր) կ'ըսէ թէ տապանէն հետքեր գտած է, ինք ալ գացած էր անդ-ադին ընկերոջը՝ Ուլաթի հետ եւ փաստ չգտեր : Իրեն համար Սթէֆինս ինքզինքին տհաճ չնեղու համար, ալ ի՞նչ ըսելը չի պիտեր, խելքը կորսնցուցած է : Փաստ ալ չի գտներ, ըսելով թէ Մարուին Սթէֆինս ու իր թուրք բարեկամը (որու տունը տրամած էր ասուլիսը) մէջտեղ չկան, հեռացեալին՝ «ինքնաշխատ պատասխանող» մը կայ միայն : Մնաց որ Թուրքերն ալ, յարդ, արտօնութիւն չեն տուած փորել ու, աւելի լաւ փնտռելու համար սա տապանը...:

«Ինքերթիէյշընըլ Հերըլտ»ն ալ Օգոստոս 29-ի իր թիւով կ'անդրադառնար այս պատմութիւններուն, արձագանգելով Այրուինի Տողուպայգիա տուած ճըշդումի ասուլիսին, ուր նախկին այերանաւորդը «ամօթ եւ ապօրինի է» կ'ըսէ ինչ որ Սթէֆինս ըրած է : Ուայթ ալ կ'ըսէ թէ քննութիւնները փաստած են որ հարերը կրնան ժանդի հետքեր՝ պղինձ եւ անագ պարունակել, որոնք կ'օգտագործուին նաւի կազմածի համար : Ու կ'ըսէ. «կասկած չկայ մտքիս մէջ որ ապիկա նաւ մըն է : Հարցը սա է՝ Նոյի տապանն է թէ ոչ այս նաւը հոս է ուրիշ պատճառով» :

Եթէ լաւ հասկցանք այս մէկուն ըսածը, Արարատը կամաց - կամաց նաւահանգիստի կը վերածուի, քանի որ Նոյի տապանին պատ ուրիշ նաւեր ալ կը գտնուին...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Եփրատի վրայ Թուրքերու չինած ամբարտակը կը մատնոցէ Սուրիացիները, ինչպէս կը բացատրէ «Մոնտ»ի Դամասկոսի թղթակիցը : Թուրքերու նամանաւանդ երբորդ նախաձեռնութիւնն է Եփրատի վրայ՝ Քէպանէն, Գարադայէն (30 միլիառ եւ 9,5 միլիառ խ. մեթր) եւ Ասատի ամբարտակը, երբ վերջնայ 1993, թոյլ պիտի տայ Թուրքերուն որ 90 միլիառ խ. մեթրի պահեստ մը ունենան ջրելեկարական ուժանիւթի արտադրութեան համար : Եւ դեռ ուրիշ երկու ծրագիրներն ալ ունին մինչեւ 2006 : Սուրիա կ'ըսէ թէ եթէ Թուրքերը այս բոլոր ծրագիրները պլուկ հանեն, դեռափնեայ միս երկիրներուն ջուր չի մնար :

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ հարաւ - արեւելքի կացութիւնը կրկին բնականոն կը նկատուի Ֆիւրաներու յարձակումներէն ետք (Օգոստոս 15) որոնց «պաշտօնական» հաշուեկշիռն է՝ երկու մեռեալ եւ 11 վիրաւոր : Թուրքերը բաւական ձերբակալութիւններ կատարած են, մէջն ըլլալով կիներ, բայց

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԶԳԱՅԱՑՈՂԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻԹԵՐԱՆ՝ ԽՈՐՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ Է

ՎԱՋԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱԼ՝ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

ԽՄԲ. - Հաւանաբար կան մարդիկ, որոնիք կը փորձեն «զոհ» տալ իրենց երեւակայութեան հաշիւով - հոտով վէպերու հեղինակ դառնալու եւ նոր Տիւմա մը ըլլալու միտումով ու չեն յաջողիր : Այդ պարագային մասնաւոր հոգ ընելու հարկ չկայ, ոչ ալ մանաւանդ՝ յուսահատելու, քանի որ բաց ասպարէզ մը կայ՝ կարելի է բուրթ թերթերու, օրինակ՝ Թէրճիմանի (Հիւրրիյէթն ալ, փա՛ռք Աստուծոյ ետ չի մնար...) աշխատակից դառնալ : Արդարեւ կը բաւէ վառ, շա՛տ վառ երեւակայութիւն ունենալ, հեռուէն - մօտէն ծիծաղելիի մասին որեւէ գաղափար չունենալ, թուղթ - գրիչ առնել ու նստիլ գրել : Ի՞նչ : Օրնակ, ինչպէս կ'ըսէ Էրկուն Կէօզէ (Թէրճիման, Օգոստոս 25) թէ Միքերան խորհ. գործակալ է կամ Ալթան Տէլիօրմանի պէս բոլոր հայ եպիսկոպոսները - հին թէ նոր՝ «Լոլ նր ֆէ փա լը ակթայլ» պիտի ըսէր Ֆրանսացին, առաջնորդ, պատրիարք, կաթողիկոս դեկավար - ահաբեկիչներու վերածել (Թէրճիման, Օգոստոս 26) : Կուտանք այս երկու «գլուխ - գործոց» յօդուածներուն գլխաւոր մասերը. -

×

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ Ք. Կ. Պ.Ի ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՄԸ

«... Ա. - Ֆրանսա կ'ուզէ որ ընդունինք պատասխանատուութիւնը «Հայերու ցեղասպանութեան» (այսինքն ընդունինք թէ գործած ենք արարք մը որ չէ գործուած) : Ասոր պիտի հետեւի Թուրքիոյ հողերէն մէկ մասին (հաւանաբար իրենց երազանքին համաձայն արեւելեան Անատոլուի քանի մը նահանգներու) անկախ հայաստանի մը կազմութեան համար անոնց յանձնումը : Ենթադրենք որ նման ազգ մը իրականացաւ : Այդ պարագային այս հողերուն տիրանալիք միակ երկիրն է Խորհ. Միութիւնը : Այսինքն այս հարցին եաին կը գտնուի Ռուսիոյ դարաւոր բաղձանքն ու նպատակը :

Բ. - Ֆրանսա կամ Պ. Մ.թերան կը փափաքին որ ՕԹԱՆի պատասխանատուութեան ենթակայ գօտին զգչուի. այս կը նշանակէ Նորվեկիոյ եւ յատկապէս Թուրքիոյ նման ծայրամասերու երկիրները դուրս ձգել ՕԹԱՆ-ի պաշտպանութեան ծիրէն : Մինչդեռ երկու աշխարհամարտներն ալ ցոյց տուած են որ Եւրոպայի պաշտպանութեան բանալին «Միջերկրականի տիրապետութիւնն» է : Այսօր այս բանալին Թուրքիան է : Այս մէկզի, եթէ Թուրքիոյ պատուարը Ատանան չընկճի օր մը փլչի, ո՞ր ուժը արգելք պիտի հանդիսանայ Միջին-Արեւելքի քարիւղին, Պարսկաւի Ծոցին ու Սուէզի ջրանցքին ռուսական հակակշռի ենթարկուելուն : Պիտի ըսուի թէ նոր զէնքեր, Իսրայէլ կրնան արգելք ըլլալ, սակայն պատերազմի մէջ աշխարհագրական դիրքի կարեւորութիւնը ո՞վ կրնայ ուրանալ : Ակռէ գան, այն օրը ուր Թուրքիոյ պատուարը զաւրի զոյութիւն ունենալէ Ռուսիա նոյնիսկ պէտք պիտի չունենայ այս չքջանները նուաճելու համար պատերազմելու. այդ փոքր երկիրները խաղաթուղթէ շինուած աշտարակներու նման քանի մը ամսուան ընթացքին պիտի տապալին : Այսքան ալ չէ միայն. Արեւմուտքի մէջ Յունաստան, Իտալիա, Եուկոսլաւիա ու ապա Իտալիա պիտի քշուին այս յորձանքէն ... այսինքն Եւրոպայի Թաղումը պիտի կատարուի, երբ ան դեռ ողջ է :

Բ. - աշխարհամարտին ՈՒ. Զրբչիլ ըսած էր. «Եթէ Թուրքիա Գորմանիոյ որպէս դաշնակից մասնակցէր պատերազմին, այս պատերազմը 10 տարի եւս կը տեւէր» : Այլ իրողութիւն որ ներկայի պայմաններուն ՕԹԱՆ-ի մէջ Թուրքիոյ դերը աւելի մեծ է Ֆրանսայի դերէն : Ֆրանսա արդէն չի կրնար պատերազմիլ Խորհ. Ռուսիոյ դէմ, իր համայնավարները կը բաւեն նման բախումէ մը զերծ ձգելու համար Ֆրանսան :

Գ. - Այս կացութեան մէջ յայտնի կ'ըլլայ թէ երկու «առաջարկներն» ալ միմիայն Խորհ. Միութեան չահերուն կը ծառայեն : Մէկը որ թէ՛ երկրի մը նախագահն է թէ՛ Ք. Կ. Պ.ի պաշտնի սպասարկու մը չի կրնար մանր հարցերով զբաղիլ : Նոյնիսկ կրնայ երեւութապէս խրատութեամբ վարուիլ Խորհ. Միութեան հետ. օրինակի համար կրնայ «Սախարովը ազատ արձակեցէք» ալ ըսել : Համայնավարութեան ընծայելիք իր մեծագոյն ծառայութիւնը իր դիրքին համարեա ուքարձրութեան համապատասխան կեցուածքով մը Թուրքիոյ նման երկիր մը Խորհ. Միութեան զերկը ձգել պէտք է ըլլայ : Համայնավարները Մոսկուայի ամէնէն ծանօթ հրապարակին վրայ ոսկեձոյլ արձանը կը կանգնեն այն անձին որ նման յաջողութիւն մը կ'արձանագրէ...:

ԷՐԿՈՒՆ ԿԷՕԶԷ

×

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

Յօդուածագիրը նախ կը խօսի հայկ. ահաբեկչութեամբ հանրութեան մօտ կազմուած Հայու երկդիմի պատկերին մասին, այն թէ մէկ կողմէ Հայերու ահաբեկչական արարքները հաշտ աչքով կը դիտուին, քանի որ «ինչ ընեն, խեղճերը հող չունին, երկիր չունին», միւս կողմէ երբ «Հայ» կ'ըսուի հետզհետէ աչքերու առջեւ կուգան զինուած, արիւնոտած աչքերով զինուորեալներ : «Նման պատկեր մը ջնջելու միտումով փրանսական լը - Փուէն շաբաթաթերթը կարիքը տեսած է գրելու թէ «Առանց զէնքի Հայեր ալ գոյութիւն ունին» կ'երեւի կ'ըսէ ապա Ա. Տէլիօրման ու կը շարունակէ.

×

«Առանց զէնքի Հայե՞ր...

Ո՞վքեր են արդեօք ասոնք օրինակի համար :

«Լը Փուէն»ի համաձայն մէկը Թրքա - Հայոց Պատրիարքն է Շնորհք Գալուստեան, միւսը Խորհ. Հայաստանի Կաթողիկոսը՝ Վազգէն Ա.:

Լսեցինք թէ Գալուստեան ու Վազգէն տեսակցութիւն մը պիտի ունենան :

Ուշադրաւ չէ՞ Խորհ. Հայաստանի կրօնական դէմքերուն այսպէս յանկարծ դործօն դիրքի անցնիլը :

Փարիզի հայկ. քինախնդրութեան յուշարձանին բացումի արարողութեան ներկայացուած է Երեւանի եկեղեցին :

Հոս կէտ մը դնենք ու անցնինք Վատիկան :

Վանմաչուք Պապը իր պալատին դրան առջեւ կարօտով ողջագուրուած է Խորհ. Հայաստանի եկեղեցւոյ առաջնորդին հետ :

Ի՞նչ տեսակ եկեղեցի է Երեւանի սա եկեղեցին :

Ինծի կը թուի թէ կը տեսնեմ արդէն այն քմծիծաղը որ կը գծուի ընթերցողներուս դէմքին վրայ :

- Հայկ. եկեղեցի մը ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ. անշուշտ ջատագովը հայկ. պըն-դումներու, նոյնիսկ բուն ազգիւրը : Այս եկեղեցին չէ՞ որ զանոնք անուցած, աճեցուցած, տարածած է ու ի հարկին նաեւ գործադրած :

Անցեալ գարուն այսպէս էր, հայկ. ապստամբութիւնները գրեթէ ամբողջութեամբ կը պատրաստուէին եկեղեցիներու մէջ, որոնք զէնքի մթերանոցներու վերածուած էին :

93-ի տխրահռչակ ազէտէն ետք յաղթական ռուս բանակը Եչիլգիւղ դիմաւորելու փութացողները այս եկեղեցւոյ առաջնորդներն էին :

Նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ արիւնալի ըմբոստութիւններ ծրագրողներու գլխաւորը Իզմիրլեան պատրիարքն էր :

Իսկ ներկայ գարուս սկիզբին ազէտի մը փոխակերպուած Ատանայի ըմբոստութիւնը պատրաստուած ու գեկավարուած էր Մուշեղ Եպիսկոպոսի կողմէ :

Զինադադարին Պոլսոյ մէջ առիթը չհաղործելով անմոռանալի մութ գործունէութիւններու հետամուտ գարձած դէմքերը, անոնք որոնք բազմաթիւ հայրենասէրներու մահուան պատճառ գարձան, վեղարաւոր այս կրօնաւորներն չէի՞ն :

Վերջապէս 1965-ին Պէյրութի հայ եկեղեցւոյ պետը, Խորէն չէ՞ր որ միանալով Մակարիոսի հակաթուրք ծրագիրներ մըշակեց :

Կարելի՞ է մոռնալ որ նոյն տարին 150 հազար Հայեր Երեւանի մէջ «Թուրքիոյ մեր հողերը կ'ուզենք» աղաղակելով տոնանցեցին :

Խորհ. Հայաստանի Վազգէն Կաթողիկոսը վարչաձեւին հաւատարիմ մէկն է ու եկեղեցւոյ պետը : Բոլոր անոնք որոնք գիտեն թէ 1965-ի ցուցարարները առանց վարչաձեւին արտօնութեան ու քաջալերանքին չէին կրնար Թուրքիայէն հողի պահանջ մը բանաձեւել, աւելի լաւ պիտի հասկնան Վազգէնի դերը :

Հիմա, արդեօք վանմաչուք Վազգէն ու մեր մեծապատիւ Գալուստեանը քովէ - քով գալով ի՞նչեր պիտի խօսին : Ահա - բեկչութիւնը, հակաթուրք յարձակումները պիտի դատապարտե՞ն, թէ անտեղի պիտի հռչակեն այս տղայական պնդումները :

Կը կարծեմ թէ երկուքն ալ իրենց փէչէրուն տակ ինքնագործ զէնքեր չեն կրեր :

Այսինքն, «Լը Փուէն»ի խօսքով «անոնք առանց զէնքի Հայերէն են» :

Ահա, այսպէս կ'ըլլան անզէնները :

Ա՛լ երեւակայեցէք պինուածները :

Նաեւ մտածեցէք թէ ո՞րն է մեծագոյն վտանգը :

Միայն այն առեն Վազգէն - Գալուստեան տեսակցութիւնը կարելի կ'ըլլայ աւելի առողջ կերպով դնահատել :

ԱԼԹԱՆ ՏԷԼԻՕՐՄԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանը

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Մխիթարեան կրթական առաքելութիւնը ծնունդ առաւ իր հիմնադրին՝ Մխիթար Աբբահօր օրով: Առաջին դպրոցը բացուեցաւ Հռնդաբիա, հայաշատ Թրանսիլվանիա նահանգին Եղիսաբեթուպոլիս քաղաքին մէջ, 1746-ին: Յաջորդող տասնամեակներու ընթացքին այս կրթական առաքելութիւնը տարածուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն: Ճառագայթեց բոլոր հոգամասերուն վրայ, Պոլսէն Վենետիկ, Աղեքսանդրիայէն Փարիզ, մինչեւ Պուէնոս - Այրէս եւ այլուր: Հոն, ուր հայութիւնը իր պատմութեան ճակատագրական բերումով հաստատուեցաւ, հոն Մխիթարեան հայրերը վարժարան բարձրացուցին: Հոն, ուր Հայութիւնը օճախ կազմեց, հոն Մխիթարեան հայրերը մանուկներու շրթներուն վրայ դրին Մեսրոպեան մեծասքանչ բարբառը, զեռեգին ամուոց հոգիներուն մէջ մեր հայրապետներուն դրոշմը, թագաւորներուն փառքերը, մի խօսքով կեդրոն ունենալով մայրաւանքը՝ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ:

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որ կը կրէ իր բարերարին՝ Սամուէլ Մուրատի անունը, ունի ճիշդ մէկ ու կէս դարուան պատմութիւն, 1834 - 1984, բաժնուած երեք շրջաններու:

Առաջին շրջանը, 1834-էն 1846, Փատուա (Իտալիա): Ապա, 1846-էն 1870 Փարիզ, Լուի - Ֆիլիփի թագաւորի արտօնագրով, 12 rիւ Մոսիէօ: Բացման հանդիսութեան, 1848 Սեպտեմբեր 24-ին, կը նախագահէ՝ Ալֆոնս Տը Լամարթին, Ֆրանսայի Արտաքին նախարար: Սակայն, 1870-ին Ֆրանքօ-Փրուսեան պատերազմը կը ստիպէ Մխիթարեան հայրերը վարժարանի դռները փակել, հեռանալ «առժամապէս» Փարիզէն ու մխանալ քոյր վարժարանին, Վենետիկ, կոչուելով Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարան: «Առժամապէս»ը կը տեւէ 60 տարի: 1928-ին է որ Մխիթարեան հայրերը որպէս յարմարագոյն միջավայր կ'ընտրէ խազազ ու պալարազեղ Պրեմպորեան անտառնեբուն մէջ, մարզիզուէի Փոմփեռուրի պատմական դղեակը, Սէնի ափերուն, Սէն - Քլուի դարասահանին դիմաց, Սեւրի մէջ, 26 rիւ Թուռայոն: Այդ թուականին, 1928-ին կը բացուի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի 3-րդ եւ նոր շրջանը: Երջան մը զոր իրենց անդնահատելի վաստակով բեղնաւորած են Մխիթարեան փայլուն դէմքեր՝ Հ. Սահակ վրդ. Տէր - Մովսէսեանէն, Հ. Սրապիոն վրդ. Ուլուհոգեանէն, Հ. Վահան վրդ. Յովհաննէսեանէն, Հ. Մեսրոպ վրդ. Ճանաչեանէն մինչեւ Սերովբէ վրդ. Ադըլեան, որոնց յիշատակը դեռ քաղցր եւ թարմ է մասնաւորապէս բոլոր նախկին աշակերտներուն, ծնողքներուն սրտին մէջ եւ ընդհանրապէս Ֆրանսահայ գաղութին հասաքական յիշողութեան մէջ:

×

Արդ, Սեպտեմբեր 16-ին, կը բացուի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի 56-րդ տարին (նոր շրջան): Տարիներու ընթացքին վարժարանին կառոյցը կրեց փոփոխութիւններ, պատշաճելով ժամանակի պահանջներուն եւ հրամայականներուն: Այսպէս, վերջին տարիներուն, հաստատուեցաւ ցերեկօթիկի դրութիւնը, աշակերտութիւնը դարձաւ երկսեռ եւ բացուեցաւ մանկապարտէզ մը լրիւ դարձնելով դպրոցական ընդհանուր կառոյցը:

Այս տարի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 160, որուն հարիւրէն երեսունը աղջիկ:

Մանկապարտէզը ունի 20 աշակերտ, բաժնուած երկու դասարաններու: Դասաւանդութիւնը հիմնուած է առաւելաբար հայերէնի վրայ: Երգ, խաղ, պար, ձեռագործ աշխատանք եւ ընդհանրապէս «էֆրաքրէսիոն» եւ «էվէյ» կոչուած նիւթերը, որոնք ամէն ինչ կը պարունակեն եւ երբեմն ալ ոչինչ, կ'ըլլան հայերէնով:

Նախակրթարանը 70 աշակերտով ունի իր լրիւ կառոյցը: Այսինքն հինգ դասարան. պատրաստական դասընթացքէն մինչեւ դասընթաց երկրորդ տարի, կամ ալ 11-րդէն 7-րդ դասարան: Հոս, կը կիրարկուի նախակրթարաններու Պետական ուսումնական ծրագիրը եւ կը տրուի իրաքանչիւր դասարանին, ամէն օր, երկու ժամ հայերէն:

*Երկրորդականը կը հաշուէ 70 աշակերտ, 6-րդէն Ա. դասարան: Այս տարի կը բացուի Ա. դասարանի Ժ.է ճիւղ մը: Տրուած ըլլալով որ Ա. դասարանի մակարդակին «հասարակաց ծրագիրը» կը վերջանայ եւ կուգան բաժանումներ ըստ ճիւղերու. դրականէն, գիտականէն, թեքնիքէն, թեքնոլոժիէն, անտեսագիտականէն, էնֆորմաթիք եւայլն ... դժուար է նման մանուածոյ հաստատութեան մը մէջ, ուր աշակերտներու թիւը սահմանափակ է, առեղծել բոլոր ճիւղերը: Աշակերտներուն թիւը պէտք է արդարացնէ ճիւղի մը հաստատումը: Այս պատճառաւ ալ, ըստ տարիներուն, ուարտեանական դասարան կայ կամ ոչ: Այս տարի չկայ: Տեսչութիւնը այս հարցը լուծած է հետեւեալ ձեւով: Նոթը - Տամ - Տը - Պուլոնեը մերձակայ վարժարանը կը ղրկէ թիւով մէկ կամ երկու այն աշակերտները որոնք ընտրած են ճիւղ մը, սեֆսիոն մը, որ վարժարանը չունի, կամ չի կրնար առեղծել, վերոյիշեալ պատճառներով: Աշակերտը հոն կը հետեւի դասընթացքներուն միայն, միշտ կապուած մնալով իր վարժարանին ընդհանուր կեանքին: Աւելորդ է ըսել եւ ծանրանալ Պետական ուսումնական ծրագրին վրայ որ կիրարկուի բոլոր դասարաններուն մէջ, չատ բնականօրէն: Գալով հայերէնին, մինչեւ 3-րդ դասարան կը տրուի չարաթ 6-էն 7 պահ: Իսկ եկեղրդ դասարանէն ուարտեան, եթէ գոյութիւն ունենայ, հայերէնի դասընթացքներու պահերը կը նուազին: Հոս, առնուազն տարօրինակ կը դանենք կիրարկուած այս ձեւը, չըսելու համար բոլորովին հակառակ պարզ տրամադրութեան: Առարկութիւնը ծանրօթ է. դասերը աւելի ծանր եւ դժուար են, քննութիւններու դասարաններ են եւայլն...: Եւ չենք ընդունիր: Իրաքանչիւր տարիքի համար դասերը ծանր եւ դժուար են: Արդեօք տասը կամ տասնըմէկ տարեկան փոքրիկին համար, որ 6-րդ դասարան կը մտնէ, ուր պիտի տրուի օտար լեզու մը, բնագիտութիւն, կենսաբանութիւն և այլ նոր նիւթեր, ծանր եւ դժուար չէ՞: Ինչո՞ւ նուազեցնել հայերէնի դասերը տասնըչորս կամ տասնըհինգ տարեկան աշակերտներուն, որոնք այդ տարիքին մէջ աւելի հետաքրքրութեամբ, աւելի դիտակցութեամբ կը հետեւին ու կը ջարվին: Ակնէ զատ, այս առթիւ, արձագանգ հանդիսանալով կարդ մը դիտողութիւններու եւ որոչ մտահոգութեանց, կ'ուզենք ըսել թէ բաւարար չափով կամ անհրաժեշտ արդիւնաւորութեամբ (էֆֆիֆասիթէ) չի կիրարկուիր հայերէնի դասերու ծրագիրը, չի տրուիր հայկական դաստիարակութիւնը, ազգային ոգին: Եւ այս տեղատուութիւնը, քիչ մը ընդհանուր է: Հայ վարժարանէ մը եւ այս պարագային մանաւանդ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ-է մը, ամէն բանէ առաջ կ'ակընկալուի հայերէնի կատարեալ ուսուցում, տոհմիկ դաստիարակութիւն, այլ խօսքով պատրաստութիւն մը, կազմութիւն մը դէպի հայկականութիւնն իր բոլոր առաքելութիւններով: Թէպէտ, այս գործին մէջ ծնողքները ունին իրենց կարեւոր դերը եւ երբեք չմոռնանք որ բուն դաստիարակութիւնը կը սկսի նախ տունէն եւ ապա դպրոց եւ ընտանիք կը գտնան լրացուցիչ տարրեր պատանիի մը դաստիարակութեան մէջ: Ժամանակացոյցին վրայ կ'աւելնայ նաեւ չարաթը մէկ պահ քրիստոնէական դասեր: Աշակերտները չարաթ մէկ անգամ ներկայ կ'ըլլան պատարագին: Մումբով կ'երդնեն պատարագը եւ հերթով կը սպասաւորեն: Կան առաւօտեան եւ եկեղեցական խմբակին ազօթքները: Նաեւ, Աթանաս վրդ. Քէչեճեան՝ որպէս մեծաւորը, հոգեւոր առաջնորդ կ'ընդունի աշակերտները, կը խօսի անոնց հետ բերելով պատասխաններ աշակերտներու միտքերը տանջող կամ հետաքրքրութիւնը արթնցնող կրօնական հարցերու եւ խնդիրներու շուրջ: Իւրաքանչիւր տարուան ճաշէն եւ ընթրիքի սկիզբը աշակերտները լատիներէնով կ'ունկնդրեն հայկական երաժշտութիւն: Սերտողութեան ժամերուն կրնան օգտագործել իրենց լրիւ արտադրութեան տակ դրուած ճոխ գրադարանը: Վարժարանը օժտուած է նաեւ գիտական նոր բնալուծարանով, ուր աշակերտները կրնան առանձին - առանձին ընել իրենց բնագիտական, տարրաբանական, կենսաբանական փորձերը:

Վերադառնալով թուական տուեալներու, վարժարանը կը հաշուէ 110 գիշերօթիկ եւ 50 ցերեկօթիկ աշակերտներ: Ցերեկօթիկ աշակերտի մը համար տարեկան կրթաթոշակը, մէկն ըլլալով կէսօրուան ճաշը եւ տեղափոխութիւնը, կը բարձրանայ 6000 Ֆր.էն 24.000 Ֆ. ըստ դասարաններու: Իսկ գիշերօթիկ աշակերտի մը համար 9000 Ֆր.էն 30.000 Ֆ.:

Տարուան մէջ վարժարանը կը կազմակերպէ երեք հրապարակային ձեռնարկներ՝ Տօնածաղ, Մշակութային - գեղարուեստական հանդէս, Մրցանակաբաշխութիւն:

Ծնողքներու Միութիւն մը եւ յատկապէս Տիկնանց Ձանձնախումբ մը կը բերէ իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը: Իսկ նախկին Աշակերտներու Միութիւնը միշտ զգալի, գործօն եւ օգտակար ներկայութիւն մըն է Տեսչութեան կողքին:

×

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԴՊՐՈՑԸ աւելի քան երկուքուկէս դարէ ի վեր, բոլոր հորիզոններուն տակ, պատրաստած է ազգային ծանօթ դէմքեր, որոնք անվերապահ ծառայած են հայ ժողովուրդին եւ մինչեւ այսօր միշտ կան ծառայողներ: Վարդապետները եւս պէտք է ծառայեն: Մենք ունինք այն հաստատ համոզումը, որ մեր ազգային դիմագիծի պահպանման պայքարի պատնէշին վրայ միշտ կանգուն պիտի մնայ Մխիթարեան դպրոցը: Որովհետեւ հոն ծառայող վարդապետները պաշտօնեաներ չեն, այլ՝ իրենց կոչումն է ըլլալ նուիրեալ դաստիարակներ, ի պատաս Ազգին եւ Աստուծոյ:

Կը փակենք վերամուտի առթիւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին նուիրուած այս յօդուածը տեսուչ՝ Հ. Թոփալեան վրդ. Անտոնեանի խօսքերով՝ «Ամէն Հայ պէտք է գիտակցի թէ իր գոյութիւնը միմիայն իրը կը մնայ եւ հայ ազգին օգտակար կ'ըլլայ եթէ յաճախէ հայ վարժարանը: Մխիթարեան դպրոցին մէջ կը պատրաստուի Հայը, մարդը եւ հաղաքացին:

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին գոյ չէրթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան գոյ կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ձմեռնիւտ է որ հին ժամանակները աւանկ բաներ չէին ըլլար, սակայն լաւ - աւուրեալ գարու գօրութեամբ կ'ըլլայ ւղեր, ի՛նչ ընենք, ընդհանուրին յարմարելու է: Ահա վեսացունիզ՝ միւսիու ժորժն ալ կուգայ կոր ... հրամմեցէք միւսիու ժորժ, անթրէ, հրամմեցէք...

- Եկուր նայինք, առաջարկդ լոժիէրման ընդունեցի, Համբարձում ազային ըսի, քանի ոսկի պիտի տայ:

- Տեսա՞ր, մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, լոժիէի չնորհիւ մարդ պազարեամբ կը մտածէ եւ յաղթողի իրաւունքը կ'ըլլայ, լոժիքը մարդոց յատուկ գիտութիւն մըն է, լոժիէը ճերմակը սեւէն, չաքարը քարէն, քարը բրինձէն զատող բան մըն է:

- Քարը բրինձէն զատո՞ղ մի քիր...

- Այո՛:

- Անանկ է նէ տակէ հատ մը առ տէ մեր խոհարարին տանք, քարոտ փիլաւ ուտելէն ակռաները կոտրուեցան:

- Իմ բանս նամանութիւնն է:

- Լաւ. առ նամանութենէն առ հատ մը, քարերը թող մաքրուին տէ...

- Ո՛չ, եղբայր, այսինքն լոժիքը միտքը հիմքէն կը մաքրէ եւ ճշմարտութիւնը երեւան կը հանէ, բրինձը մաքրելու համար լոժիէը բան մը չի կրնար ընել: Օրինակ, տա քանի ոսկի տալերնիդ լոժիէի համաձայն է, եթէ չի տայիք լոժիէին հակառակ գործած պիտի ըլլայիք:

- Զըսե՞ս Աստուած պահեր է:

- Հիմա ... մոնսինիոյ Նիկոդիմոս, քանի ոսկին կ'առնեմ, վաղը պրօշը կը բերեմ, մատամցուիս՝ մատամպէլ Մարիին կուրծքը կ'անցունեմ, կիրակի օրն ալ հարսնիքը կ'ընենք:

- Շատ ազէկ. տպաս, աչքդ բաց, մարդ եղիր:

- Սակայն ձեզի խնդիրք մըն ալ ունիմ:

- Ի՞նչ է:

- Թէեւ չի վայլեր որ...

- Ըսէ նայինք:

- Թէեւ յարմար չէ:

- Ըսէ տեսնանք ինչ է:

- Թէեւ հիմա տակաւին ժամանակն ալ չէ:

- Ճանըմ չըսե՞ս:

- Թէեւ դուն ալ օտար չես սեպուիր ամա...

- Ըսէ ի՞նչ է:

- Այսինքն հիմա թէեւ ժամանակը չէ...

- Եղբայր, ինչո՞ւ կ'երկարես, ըսէ նայինք ի՛նչ է:

- Այսինքն հարսնիքի համար բաւական ծախք պիտի ըլլայ:

- Հարկաւ պիտի ըլլայ:

- Այսինքն ծախքի համար բաւական դրամ պէտք պիտի ըլլայ:

- Դրա՞մ, դրա՞մ մի, դրա՞մ մի ... սլմոր նայէ. բաւական դրամ, նորէն լոժիէ հա՛, դնա բանդ պէ, կորսուէ սրկէ, երեսդ անգամ չեմ ուզեր տեսնալ, դուն հոս պիս կողոպտելո՞ւ եկած ես...

- Ահա նորէն լոժիէի դէմ կը խօսիք:

- Աստուած լոժիէին ալ պետն տայ, քուկին ալ: Լոժիէի դէմ խօսած չըլլալու համար ունեցած չունեցածս քեզի՞ տամ:

- Մաքրէի համաձայն՝ մեր գիտացածով...

- Իմ գիտցած մանթիս ղըյմայով եւ մածունով կ'ըլլայ...

- Մեր գիտցածով...

- Քու գիտցածդ քեզի պահէ:

- Մեր գիտցածով...

- Կորսուի ըսինք, աւանկ խօսքեր մըտիկ ընելու ժամանակ չունիմ:

×

- Պօնժո՛ւռ, հայրիկ, ժը վու բրմնթոի, ժը վու...

- Իշտէ հարսնիքին ծախքը տուինք, ետդ չարաթ ալ հարսնիքը պիտի ըլլայ:

- Ժը վու առի գէթերնեելրման թոպլիժէ տը սը բը ...

- Այո, սըքը, այսինքն ամուր բռնեցէք փեսան, առջի բերան եթէ աւանկ ընենք, դործը դէշ կ'երթայ, աղջիկս:

- Շատ չնորհակալ եմ, հայրիկ, որ լաֆրանկային հետեւդ միւսիոյի մը կուտամ ձեռքս, ասիկա ձեր հայրական սիրոյ մեծ ապացոյցն է: Սակայն ձեզի խնդրանք մը ունիմ:

- Ի՞նչ է:

(Շար. 14)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

«ՅՈՒՍԻՆ» ՀԱՆԴԵՍԻ ՓՈՓՈԽԱԿ

(Թիրաժ՝ 2, 3, 9.)

ՄԱՐԿԱԿ ԲՆԱՍՏԱՐԴԵՐ

Փոխվել է մեր հասցեն։ Այժմ մեր հասցեն է՝ Երևան, Ալավերդյան 2։

Ֆ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

«ՅՈՒՍԻՆ» ՀԱՆԴԵՍԻ ՓՈՓՈԽԱԿ

(Թիրաժ՝ 2, 3, 9.)

ՄԱՐԿԱԿ ԲՆԱՍՏԱՐԴԵՐ

Փոխվել է մեր հասցեն։ Այժմ մեր հասցեն է՝ Երևան, Ալավերդյան 2։

Ֆ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿ «ՅՈՒՍԻՆ»

(Թիրաժ՝ 2, 3, 9.)

ՄԱՐԿԱԿ ԲՆԱՍՏԱՐԴԵՐ

Փոխվել է մեր հասցեն։ Այժմ մեր հասցեն է՝ Երևան, Ալավերդյան 2։

Ֆ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿ «ՅՈՒՍԻՆ»

(Թիրաժ՝ 2, 3, 9.)

ՄԱՐԿԱԿ ԲՆԱՍՏԱՐԴԵՐ

Փոխվել է մեր հասցեն։ Այժմ մեր հասցեն է՝ Երևան, Ալավերդյան 2։

Ֆ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿ «ՅՈՒՍԻՆ»

(Թիրաժ՝ 2, 3, 9.)

ՄԱՐԿԱԿ ԲՆԱՍՏԱՐԴԵՐ

Փոխվել է մեր հասցեն։ Այժմ մեր հասցեն է՝ Երևան, Ալավերդյան 2։

Ֆ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Աշխէն Հէքիմեան (Պուլկարահայ) 200 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՂԱՆՍ.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մաղաքեան լրանոյ կնքահօր՝ Նշան Թէոպոյեանի մահուան առթիւ 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղիկի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է.- Այրի Տիկին Էֆիճեեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.- Միքաէեան ընտանիք 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Զօրպաճեան, Պ. Փօլ Գասպարեան, Համբարձումեան ընտանիք 100-ական Ֆ.:

Վահան Շամլեեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Աբգումանեան ընտանիք 100 Ֆ., Աթարեան, Մրզոյեան, Փափազեան 100 Ֆ.:

Անահիկ Փափազեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Վարժապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Վարժապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Վարդան 200, Սարաֆեան 100, Զօրպաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան 100, Պ. Մալօյեան 50, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ղազերեան 200 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սարգիս Կիւրիւնեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Ց. Տէր - Ցովհաննէսեան հետեւեալ նուէր - նէրը կ'ընեն.- 100 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 100 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, (առանձ «Յառաջ»էն):

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵԶՕՆ

Մուտքը ազատ է:

×

Տոհմիկ և դասական երաժշտութեան ԵՐԳԶԱՆՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ:

Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ: Առաջին փորձը՝ երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան հայկական լեզուի մը օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար:

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անճնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ: Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբաթ օրերը: Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման:

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.-

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- Կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,
Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի:

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հովանոր հովիտին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ:

Հասցէները.-
Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

ԱԷՆ - ԹԷԹԻԷՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սեպտեմբեր 2, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Սէն - Թէթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1984 - 1985

Դ.Տ.Վ.-ի 1984 - 85 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի Մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի մինչեւ 5րդ դասարան: Դպրոցը ունի իր ցերեկօթիկ բաժնի մօտ, դիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաչարժի սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ ուղղութիւններով.-

Arnouville — Villiers le Bel — Goussainville
Aulnay s/Bois — Sévran — Livry - Gargan
Gagny — Montfermeil — Drancy
Romainville — Paris 20'

Արձանագրութեան համար դիմել Տնօրէնութեան Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ՝ 9-էն մինչեւ ժամը 17:

Հեռաձայն՝ 381 - 01 -72

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնադրի 24-րդ Յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ներկայիս Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրենք ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ մը, որ պիտի գումարուի Առաջնորդարանի սրահին մէջ, 15 rue Jean - Goujon, Փարիզ 8-րդ, ՉՈՐԵՔ. ՇԱԲԱԹ օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5, 1984, ե. բեկոյեան ժամը 20-ին, Օրակարգ ունենալով.-

«ԿՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՄՆԵՐՈՒՆ»:

Եթէ չիշեալ թուականին ժողովի մեծամասնութիւն չգոյանայ համաձայն կանոնադրի նոյն յօդուածին, այժմէն իսկ Ընկերակցութեանս անդամները կը հրաւիրենք երկրորդ Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուի ՉՈՐԵՔՇԱԲԱԹի օր, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19, 1984-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 118 rue de Bourgogne, Փարիզ 17. րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»:

Անդամներէն անոնք, որոնք կը փափաքին այժմէն ծանօթանալ կանոնադրութեան բարեփոխութեանց ծրագրին, զայն կը գտնեն Առաջնորդարանի Դիւանին մօտ:

Անոնք որոնք չիչեալ ծրագրին մասին թելադրութիւններ կ'ունենան, փափաքելի է որ զանոնք գրաւոր յանձնեն եկեղեցւոյ Դիւանատան՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 2, 1984, Կիրակի օր ներառեալ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք, թէ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր ժողովին կարենալ մասնակցելու համար, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտաւոր են, ամէնէն ուշ մինչեւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, ներառեալ, վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներուն բոլոր անդամատուրքերը:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏՔՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »ի
Ընթացիկ Ազդարու Սակագինը
ՑՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահագդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանուած	200	(237,20)
Ծննդեան	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

" Բացառիկ. զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՅՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
31
VENDREDI
31 AOUT
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDE EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.777 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.777

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԴՊՐՈՑ

ՇԼՎԷՆԸՄԱՆԻ ԳՏԱԾ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

Սալարի օրէնքի հանդիսաւոր թաղումէն ետք, նոր նախարարը աճապարեց եւ ինչպէս նախատեսել կուտար «Մոնտ»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, գործնական առաջարկներով ներկայացաւ կոզմեցման:

Ժ. Փ. Շլվէնըմանի նոր կարգադրութիւնները կը սպառուէր, առնուազն տարի մը ետք, մինչ Օգոստոս 29-ին իսկ ներկայացուց կառավարութեան ձեռք առած միջոցները զպրոցին նկատմամբ:

Գլխաւոր երկու կէտերը, որոնք կը զբաղին՝ ամէն մէկը, մէկ կոզմը զոհացնելով, հետեւեալներն են. - Վերջնապէս բարձի թող կ'ըլլայ մասնաւոր զպրոցներու դասատուներու առաջարկուած (պարտադիր) սիզդոսաւորման (թիթիւլառիզասիոն) հարցը, որ այնքան իրար անցած էր ոչ - հանրային զպրոցներու պատասխանատուները: Ասոր փոխարէն սակայն, մասնաւոր զպրոցները պարտին հաշիւ տալ, այլեւս պիտի չկարենան առաջուան պէս երբ որ ուզեն զպրոց մը հիմնել, վստահ որ անկէ ետք, դրամը պիտի սրսի: Այսինքն բաշխուած դրամները որոշ սահմանափակումներու ենթարկուին, առաջքն առնելու համար խոխոջներու: Եզրակացութիւնն այն է, որ ձեռք առնուած միջոցները կը հաշտեցնեն. -

Ա) Ծնողքներու ազատ ընտրութիւնը, ինչ կը վերաբերի իրենց զաւակներուն դաստիարակութեան:

Բ) Հանրային ապաստարկութեան սկզբունքներու յարգանքը:

Գ) Ապակեդրոնացման ոգին:

Հինգշաբթի օրուան օրաթերթերը նախ կը մատնին ընդհանուր եւ հաստարակաց հակազդեցութիւն մը՝ անակնկալի եկած էին բոլորն ալ: Անկէ զատ, բացի «Իւմանիթ»էն, որ վերապահ է, քանի որ կը նկատէ թէ բոլորովին կը թաղուի հանրային մեծ ապաստարկութեան մը հեռանկարը, նախատեսուած միլիարդի 110 առաջարկներուն մէջ, միւսները կը հաստատեն թէ զինադադարի ծրագիր մըն է: Այս առթիւ, կ'րսուին նաեւ լափալիսեան ճշմարտութիւններ: Արդիակ, անհրաժե՞շտ էր երեք տարի դնել օրինագիծ մը պատրաստելու համար, այդքան ժամավաճառութիւն, մըտածում, մտատանջութիւն, խրտարանգում, թանավէճ ստեղծել, երբ կը պարզուի որ քանի մը շաբաթէն կարելի էր ամէն ինչ կարգադրել: Այս «աճապարանքը» եկած է Էլիզէէն եւ հետեւանք է Միթերանի կրած ձախողութեան (դպրոց եւ հանրաքուէ) արագ դարմանում մը փնտռելու ձիգի մը: «Լիպերասիոն» դիտել կուտայ որ «ամէն մարդ պիտէր թէ Միթերան պէտք է դպրոցի կռիւին մէջէն ելլէ, եւ չուտ: Խորամանկ, բայց դասական քաղաքագէտ, Միթերան հարցին կարգադրութիւնը կը յանձնէր անոր՝ որ ամէնէն աւելի ղինքը կը քննադատեր եւ՝ բացէն»:

Ամէն պարագայի մէջ, Միթերան ըսպիսկեցաւ նահանջել եւ հարկ է ընդունիլ, որ հոս հասնելու համար աւելորդ էր այքան սիլհահանում, երբ երկիրը չատ աւելի սոսկոզական հարցեր ունէր եւ ունի, լուծելիք:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԻՆ ՇԷՅԽԻՆ՝ ՓԻԷՐ ՃԵՄԱՅԷԼԻ ՄԱՀԸ

ՄԱՐՈՆԻՆԵՐԸ ՔԻՉ ՄԸ ՈՐԲԱՑԱՆ

—×—

Սրտի սուր տագնապէ մը, այսինքն՝ բնական մահով մեռաւ Փիէր Ճեմայէլ, քաթոլիկներու հիմնադիր - զեկավարը, 79 տարեկանին: Լիբանանի մէջ, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի կուսակցական եւ յարանուանական պետի մը, բնական մահն է, որ անբնական է:

Նշանաբանն էր՝ Աստուած, հայրենիք, ընտանիք եւ եթէ նոյնիսկ նոցէ չէր, անուրանալի է որ Փիէր Ճեմայէլ հաւատքնոց ազդուած էր, 1936-ին Պերլին կատարած իր մէկ այցելութենէն: Եւ անկէ վերադարձին է, որ կը հիմնէ քաթայէպներու (փաղանգուաւոր) կուսակցութիւնը: Պաշտամունքի առարկայ՝ լեռը, ատելութեան առարկայ՝ արեւմտեան Պէյրութ, Փիէր Ճեմայէլ հաւանարար սեւէ Լիբանանցիէ աւելի կը խորհրդանշէ քրիստոնեայ - մահմետական պատակոութիւնը:

Ծնած Պիքֆայա, մեռաւ նաեւ Պիքֆայա, մանկակզելէ ետք կուսակցութեան նոյն առաւտուն նիստին, իբրեւ նախարար՝ թղթարարի, առողջապահութեան եւ ընկերային հարցերու Ռաչիտ Քարամէի կազմած դահլիճին մէջ:

Փիէր Ճեմայէլ հայրն էր նաեւ հանրապետութեան սպանուած նախագահ՝ Պէշիրի եւ ներկայ նախագահ՝ Ամինի: Իր ընտանիքը հինէն Ֆրանսասէր եղած է եւ բուռն ընդդիմադիր օսմանեան Թուրքերուն: Իրեն համար՝ «նախ Լիբանանն էր» եւ իր խորհրդանիշն ալ՝ մայրին:

Ինք իսկ նշանակած էր իր յաջորդը կուսակցութեան գլուխը՝ Էլի Քարամէ, բայց եւ այնպէս իր անձը այնքան անհատականութիւն ունէր, այնքան ապաւորիչ ղէմք մըն էր, որ իր մահով, կարելի չէ չընդունիլ թէ մարոնի Լիբանանցիներու համար նոր գլուխ մը կը բացուի: Իրենց համար ալ «հայր» մը մեռաւ եւ քիչ մը որբացան, Ամինի հետ:

Երեք օրուան ազգ. սուգ հռչակուած է Լիբանանի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Հանրապետութեան առաջին նախագահ՝ Մոհամէտ Նիկիպ մեռաւ 83 տարեկանին: Ինք է, որ 1952ին, Ֆարուքի տապալումէն ետք, կանչուած է նախագահելու համար յեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդը:

ՄԱՐՈՔԻ բանտերուն մէջ մէկն ալ մեռաւ, երկրորդը, 55 օրուան կամաւոր ծոմէ ետք: Աւոնք մաս կը կազմեն այն ցուցարարներուն, որոնք Յունուարին, Մաքէշի խռովութիւններու առթիւ ձերբակալուած ու դատապարտուած էին: Ուրիշ երիտասարդներ ալ, որոնք ծոմ կը պահեն, չատ ծանր վիճակի մէջ են:

ԱՅՍ ՄԷԿԸ ԻՆՁ ԳՈՐԾ ՈՒՆԷՐ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ

«ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ ԻՐՆԶ ԿԸ ՓՆՏՌԷՐ ԱՂԲԸ-Ի ՎՐԱՅ» ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՅ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»

—×—

Ըստ երեւոյթին, Արարատ երթեւեկի բանուկ կեդրոնի մը վերածուած է վերջերս: Ամերիկեան արշաւախումբէն զատ, Անգլիացի մըն ալ նման լեռնագնացութեան մը ձեռնարկեր է, որ չատ կը մրատռզէ Թուրքերը: «Հիւրրիյէթ» հարց կուտայ՝ ի՞նչ կը փնտռէր Աղբը-ի (յիշենք թէ Թուրք մամուլը միշտ իր տուած մկրտութեան խորթ անունը կը զործածէ մեր Արարատին համար) վրայ ու հետեւեալը կը գրէ. -

×

Անգլիացի այն երիտասարդը որ Արարատի վրայ առանձին, առանց արտօնութեան հետախուզութեան ձեռնարկած եւ վիրաւորուած էր երկու եղբայրներու կողմէ, վերադարձած է իր երկիրը, եաին հարցականներ թողլով: Յայտնի եղած է որ ան ակնոցազուրկ է:

Յայտնի եղած է նաեւ որ Պէրմ Զարլզ Պարէթ, որ նախապէս երեք անգամ եւս բարձրացած է Արարատ, առանց արտօնութեան Օգոստոս 22-ին դարձեալ սկսած է լեռ մագլցիլ. երբ Քիւրտ լիճին մօտ հետազօտութիւններ սկսած էր, զինք տեսած են 16 եւ 18 տարու Տէմիր եղբայրները եւ ուղած՝ իր դաշոյնը. վէճ մը ծայր տուած է իրենց միջեւ եւ երկու եղբայրները կրակած են զինք վախցնելու համար: Անգլիացի երիտասարդը վիրաւորուած է սրտնքէն ու կուրծքէն. այդ վիճակով լզած է լեռնէն ու չարժավարի մը կողմէ փոխադրուած հիւանդանոց. հոն անորոշ պատասխաններ միայն տրուած է զինք հարցաքննող ոստիկաններուն: Ապա Պէրմ Զարլզ Անգլիացին զըրկուած յատուկ սաւառնակով մը վիրաւորձած է իր երկիրը: Միայն թէ ոստիկանութիւնը չէ կրցած ստանալ իր հետեւեալ հարցումներուն պատասխանները. «ան ի՞նչ գործ ունէր Արարատ լերան վրան, ուրիշ նպատա՞կ մը ունէր արդեօք, կամ կ'ուզէր բա՞ն մը գետեղել լերան վրայ. ինչո՞ւ առանց արտօնութիւն ունենալու սկսած էր մագլցիլ»:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՈՁՐԱՓՈՐՁԵՐ

Հ. Մ. Մ.ի ԱԿՈՒՄԲԻՆ, Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԱՑԻՈՑ ԵՒ ԱԶԳ. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

—×—

Օգոստոս 20-ին եւ 21-ին յաջորդական ոճրափորձեր կատարուած էին հայկ. հաստատութեանց դէմ, որոնց մասին Պէյրութի «Արարատ» հնչակեան օրաթերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ Օգոստոս 21-ի եւ 22-ի իր թիւերով, զոր նոր ստացանք.-

×

Կիրակիէն երկուշաբթի լուսցող գիշերուան ժամը 2.30-ին, անծանօթ տարրեր ականահարեցին Հ. Մ. Մ.ի Ակումբը: Ճիշդ այդ ժամուն պայթած ռումբը գետեզուած էր Ակումբի մուտքին կանգնած անմահն Փարամազի կիսանդրիին տակը: Պայթումէն եւ անոր յառաջացուցած ճնշումէն քար ու քանդ եղած է Ակումբին դրեթէ ամբողջ առաջին յարկը, մուտքը, լուսարձակ հանդիսասրահը, զբօսասրահը, քարտուղարութեան սենեակը, մարզիկներուն հանդերձասրահը իր լողարանով, որոնք աւերակային տխուր պատկեր մը կը պարզէին պայթումէն անմիջապէս ետք:

Պատկան սպասարկութիւններուն կողմէ բացուած նախնական քննութիւններէն յայտնուեցաւ, թէ չուրջ 7 քիլոնոց ականը զետեղուած է գիշերուան ընթացքին եւ անոր պայթումէն փշրուած են մերձակայ բոլոր տուներուն լինչպէս նաեւ ակումբին առջեւ կեցած բազմաթիւ ինքնաշարժներու ապակիները:

Դէպքը խոր յուզում եւ ընդվզում յառաջացուց ոչ միայն թաղային եւ հայկական, այլ մարզական բոլոր շրջանակներուն մէջ, որոնք բուռն կերպով դատապարտեցին այս նենգ արարքը:

×

Հ. Մ. Մ.ի Պէյրութի կեդր. ակումբին դէմ զործուած ամբայնի ոճրափորձով բարձրացած յուզումի եւ դատապարտութեան ալիքը տակաւ կ'ընդարկէր երկրին բոլոր, յատկապէս մարզական եւ մշակութային խաւերը երբ երկրորդ է'ւ աւելի ցնցիչ ու վրդովեցնող ոճրափորձ մըն ալ զործուեցաւ երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսցող գիշեր, այս անգամ Նոր Հաճընի Թաղի Սբ. Գէորգ եկեղեցիին եւ անոր ներքնայարկը գտնուող Ազգ. Սահակ - Մեսրոպեան վարժարանին դէմ, հոս եւս պատճառելով նիւթական մեծ վնասներ, որոնք ապէսի համեմատութիւն կրնային ստանալ եթէ առաջինէն եաք, պայթեր նաեւ երկրորդ ռումբը, որ տասը քիլ. թէ. էն. թէ. կը գնահատուի եւ որ, հրաշքի համազօր դիպուածով մը, կրակ չէ առած:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԻԱԹՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՕԳՈՍՏՈՍ 21 / 26)

ԿՈՏԱՅՔԸ ՄԻՇՏ ԼԱՒ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Աբովեանի «Կոտայք»ը այս խաղաշրջանին կը ներկայանայ փորձառու, համերաշխ, միաճայլ խումբով մը: Կը չարունակէ մինչ յարձակողական խաղը: Այդպէս ներկայացաւ Գորիի «Դիլա» խումբին հետ եւս: Աբովեանցիները առնուազն յարձակումներ կատարած են հակառակորդներուն վրայ, որոնք ոչ մէկ առիթ փախցուցած են հակայարձակման անցնելու: Այնպէս որ խաղը վերջ գտած է 5 - 3 ի նպաստ Կոտայքի:

Դաշտին տիրապետեցին 21-ամեայ եղուարդ Վերանեան, որ երեք կէտ նշանակած է. մէկ կօղ նշանակած է Սամուէլ Պետրոսեան: Վերջին հինգերորդը նշանակած է Գագիկ Յովհաննիսեան՝ ուժգին հարուածով մը: Աբովեանցիները քսան հանդիպումներէ ետք 31 կէտ ունին: 14 խաղ չահած են եւ միայն 3 պարտութիւն կրած, մնացեալն ալ հաւասար արդիւնքներ արձանագրած: Կոտայքի յաջորդ հանդիպումներն են Աչխարադի «Կոլխոզչին»ի եւ Սամարեւոյի «Լոկոմոտիւ»ի հետ, որոնք 25-ական կէտ ունին:

Ինչ կը վերաբերի բաժակի 1 / 16-րդ հանդիպումներուն, Սեպտեմբեր 17-ին, Կոտայք կ'ընդունի Դոնէցկի Շախտեորը: իսկ Արարատ, Հրազդան մարզադաշտին վրայ, կը մրցի Կեմերովոյի «Կուզբաս»ի դէմ:

«ՄԵԳ ՄԵՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԱՅՐ»

ՀԱՅՈՒՄՆ ՂՈՂՈՂՈՒՆԻՆ ՄՄՈՒ

Ամբողջ ընթացքում Ռեֆերենդում չի հաստատ ձա-
յնատուն ներկայացրած ոչ մի առաջարկ, որը կխան-
գարեր ընտրողներին ազատ արտահայտել իրենց կա-
մքը: Ընտրողների ցուցակները կազմվել են ճիշտ և
ժամանակին: Ընտրողների ցանկերում ոչ ոքի չի հա-
ջողվել կատարել կեղծիքներ: Ռեֆերենդումի ընթաց-
քում ոչ մի ընտրող չի զրկվել իր ընտրական իրա-
վունքից: Ռեֆերենդումի ընթացքում ոչ մի ընտրող
չի ենթարկվել ճնշումների կամ հալածանքների:

Ռեֆերենդումի ընթացքում ոչ մի ընտրող չի ենթարկ-
վել ֆիզիկական բռնության կամ սպառնալիքների:
Ռեֆերենդումի ընթացքում ոչ մի ընտրող չի ենթարկ-
վել նյութական կամ այլ տեսակի հարկադրանքի:
Ռեֆերենդումի ընթացքում ոչ մի ընտրող չի ենթարկ-
վել խոչընդոտների իր քվեարկության գաղտնիության
իրավունքի իրականացման ժամանակ:

Ռեֆերենդումի ընթացքում ոչ մի ընտրող չի ենթարկ-
վել խոչընդոտների իր քվեարկության ազատության
իրավունքի իրականացման ժամանակ:

Ռեֆերենդումի ընթացքում ոչ մի ընտրող չի ենթարկ-
վել խոչընդոտների իր քվեարկության անկեղծ

(Թրգմ. Հ. Յ. Ջ.)

«Ես Ֆաուստն եմ, Ես Ֆաուստն եմ»

Ա. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

(Հատված)

Ես Ֆաուստն եմ, ես ձեզ ասում եմ, ես Ֆաուստն եմ, ես ձեզ եմ ասում, ես Ֆաուստն եմ, ես ձեզ եմ ասում, ես Ֆաուստն եմ, ես ձեզ եմ ասում

ՇԱՀԱՆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 60 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 60 ՖՐ.
et PARAGES D'EXIL — 75 ՖՐ.

ՈՒՐ

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Զ »
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՌԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ
«ՅԱՌԱԶ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Նիւթըն. - Տիկին Ս. Մխիթարեան տասը տոլար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

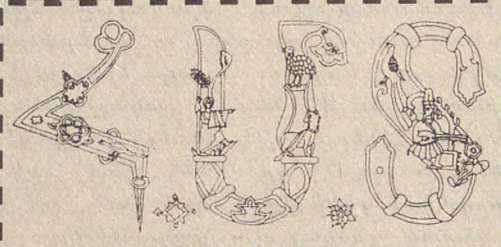
Տիկին Սիմոնիճ Տակառեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մխիթկվէլեան 250 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՑԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վառպուրականի Հայր Մխիթեան Կեդրոնական վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ, Պ. Աւետիս Բարէեանի և զաւակներուն, Տէր և Տիկին Յովհ. Բարէեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Բարէեանի, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Բարէեանի եւ զաւկին, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր, հարսին, ապրականին եւ խնամիին՝ Սեմագիւլ Բաբէեանի մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առթով Մխիթիւնս չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեանէ, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Բարէեանէ, Հայ Աբեղայներու Միութենէ, Մկրտիչեան եղբայրներէ 100-ական Ֆրանք:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՕՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵԶՕՆ

Մուտքը ազատ է:

×

Տոհմիկ և դասական երաժշտութեան ԵՐԳԶԱԽՕՒՄԲ, ղեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ:

Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ: Առաջին փորձը՝ երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պօմոնի նախկին Գրիզոր Լուսաւորիչ եւ այժմու ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբի Ա. տարեդարձի հանդիսութիւնները, Սեպտեմբեր 23, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ-Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Շաբաթ եւ Շարաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան հայկական լեզուի մը օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր առաջին կիրակին 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար:

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերաբերեալ փոփոխութիւններ կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ: Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Շաբաթ-Կիրակի օրերը: Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման:

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,
Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի:

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հոգևոր հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պէքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ:

Հասցէները.
Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«Յ Ա Ռ Ա Զ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՑՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանուխ	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1984 - 1985

Դ.Տ.Վ.-ի 1984 - 85 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի Մանկապարտէզ, Նախակրթարան եւ երկրորդականի մինչեւ 3րդ դասարան: Դպրոցը ունի իր ցերեկօթիկ բաժնի մօտ, դիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժի սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ ուղղութիւններով.-

Arnouville — Villiers le Bel — Goussainville
Aulnay s/Bois — Sévran — Livry - Gargan
Gagny — Montfermeil — Drancy
Romainville — Paris 20e

Արձանագրութեան համար դիմել Տնօրէնութեան Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ՝ 9-էն մինչեւ ժամը 17:

Հեռաձայն՝ 381 - 01 -72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
կեդրոնական Սաւուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

ARMENIE 1984

DÉPARTS	RETOURS
15 SEPT.	28 SEPT.
06 OCT.	19 OCT.
26 DEC.	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ